23380/B

Digitized by the Internet Archive
in 2016 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b28772465_0012

DELECTUS
OPUSCULORUM
MEDICORUM

ANTEHAC

IN GERMANIAE DIVERSIS ACADEMIIS

EDITORUM

QUAE

In Auditorum commodum collegit,
& propriis aucta recudi curavit

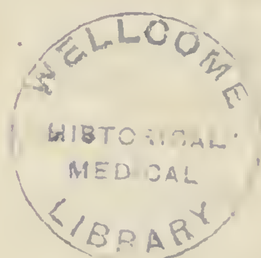
IOANNES PETRUS FRANK M. D.

Sac. Caes. & Reg. Apost. Maiest. a Consiliis Magistratus Politici & Oeconom. Mediolan. facultatis Medicae ac Nosocomiorum per Insubriam Austr. Praeses, Xenodochii Papiens ad S. Math. Moderator, Therapiae Spec. & Clinices in Ticinensi Academia Professor P. & O. Academiar. Reg. Scientiar. Goetting., Mantuanae, & Elect Mogunt., tum Societ. Patriot. Mediol. & Medic. Helvet. Sodalis.

VOL. XII.

TICINI

EX TYPIS HAEREDUM PETRI GALEATII
PRAESID. REI LITTER. PERMITT.
ANNO MDCCXCIII.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

PRAEFATIO.

DUodecimum *ultimumque huius operis Volumen Lectoribus hic offero, atque si, quos mihi, fere* octo *abhinc annis, praefixeram, artis Medicae & Chirurgicae apud studiosam iuventutem progressus hoc labore aliquomodo promoverim: a fine mihi proposito, certe unico, non aberravi, gaudeoque me civis non inutilis & hac felici terrarum in parte vices egisse.*

Superesset nunc, ut alterum, cuius spem aliquando iniceceram (*), *laborem susciperem, atque, sicut* Italis *Germaniae,* *ita &* Germanis *Italiae opuscula Medica Romano sermone conscripta, non facile ab Indigenis — ab Exteris vero non sine maxima difficultate conquirenda, in fasciculos colligerem, atque Patriae quoque meae,*

(*) Praefat. ad Delect. Opusc. Vol. I.

pretii insignis, quod Italici *laboribus ingenii proprium est, certe non insciae, offerrem; ast vero hanc interea sibi metam proposuit cl. IOANNES IACOBUS ROEMERUS* (*) *; atque novo nunc labori* (**) *implicatus, de opere tam feliciter iam suscepto, literisque utilissimo, ne manum alterius messi immittam, desisto.*

Dabam Ticini Reg. die 25. Aprilis 1793.

(*) Delectus opusculorum ad omnem rem medicam spectantium, quae primum a celeberrimis Italiae Medicis edita fuerunt. Zurici & Lipsiae Vol. I. a. 1791.

(**) *De curandis hominum morbis Epitome*, cuius quatuor iam libri prodierunt.

IOANNIS PETRI FRANK

ROTALBANI, AUSTRASO-BADENSIS,

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA

CURAS INFANTUM

PHYSICO-MEDICAS

EXHIBENS

Heidelberg. die 28. *Augusti* 1766. (*).

§. I.

AEtas est certa vitae periodus, quae a primo, quo mundum salutamus, die ac momento, initium suum capere dicitur, vita, quam in utero materno viximus (nescio quare)

(*) Quae meo quondam sub nomine comparuit *de curis Infantum* dissertatio, ea ereptum nunc morte celeberrimum MATTHAEUM GATTENHOFIUM, non me ipsum, pro auctore agnoscit.

penitus exclusa. Aetatis vero infantilis nomine, stricte loquendo, intelligitur illud vitae nostrae spatium, quo fari, seu loqui nequit homo, organis licet bene, & ad aetatem proportionate constitutis. Communiter autem sumitur pro illo, quod a natali die ad septimum usque annum durat, tempore; septem vero alios, qui hos insequuntur, annos, pueriles appellare consueverunt. Infantiam praeprimis curae nostrae spectant, quam plurima mors, tum sua a fabricae tenerrimae imbecillitate, tum minori contra caussas morbificas resistentia, notare so-

---

Conscripseram quidem extensum magis *de physica infantum, & puerorum educatione* libellum, atque eximio huic Viro corrigendum commiseram: Conamini iuvenis laudem aliquam indulsit, sed typis immaturum opus evulgari non consuluit Praeceptor; atque meliorem longe, quam, viginti duorum tunc annorum adolescens, potuissem, tractatum de *Infantum* modo *curis* componens, huic ipsi, ut saepe solent in Academiis, nomen Candidati praefixit. Parum igitur ex meis huic opusculo inesse lubens fateor, semperque fassus sum; sed non possum, quin in suppresso, tunc praecoci nimis, labore, alterius propriique de *Politia Medica* operis incunabula quaeram. Haec ipsa vero dissertatio, eodem, quo *Heidelbergae* prodiit, anno, in Lotharingiae Academia *Mussipontana*, nunc *Nanceiana*, cui aggregari tunc honor mihi oblatus est, typis iterum commissa fuit.

let. Uti tertiam hominum partem in iuventute perire adnotat HALLERUS (a). Inter centum natos, plus quam triginta ante tertium aetatis annum, e vitalium numero iterum decedere GRAUNTII (b), aliorumque calculus eſt. Ex plurium locorum obſervationibus collectis eam fere regulam e numeris mediis ponit WARGENTIN (c) unam quartam natorum partem primo anno interire, alteram quartam inde, a primo ad vigeſimum quartum annum, tertiam quartam, uſque ad ſexageſimum durare. Intra duos primos annos plus, quam unam tertiam natorum mori, adnotant *phyſicaliſche oeconomiſche Auſzüge* (d). Adeo humana aetas non niſi inter ambiguos gradus ad aliquam vitae conſtantiam enititur.

§. II.

Brevis ſed difficilis ad mundum via eſt, & plures, quin unquam, vel vix unico tractu

(a) Comment. BOERH. T. III. §. 436. p. 630.
(b) *Anmerck der Todtenzettel der Stadt* London.
(c) Act. A. Suec. conf. comment. de reb. in ſc. & med. geſt. Vol. VI. pag. 202.
(d) T. II. p. 305. T. IV. p. 653.

athmoſphaeram noſtram ſpiraverint, vel ex propria naturae, vel obſtetricantis minus providae manus, culpa concidunt, pro ſempiterno pauculum illud, quod inſpirare aurae cum vita, cumque hac omnem & Patriae, & parentum ſpem miſeri efflant.

Ah! quam ſimul rapiuntur in diſcrimina!
Moritur, priuſquam ſinu vagiit puer
A matre anhela vix rubens, atque interit.
Vitamque linguit, ante qui nec vixerat (*a*).

§. III.

Medetur his, ſi non omnibus, plurimis ſaltem, agilis quaedam ac dextera obſtetricantis manus: haec prolis, haec matris vitam, haec cara patris ac patriae pignora parvo ſaepe labore ambo conſervat. Sed quam dolendus eſt Germaniae noſtrae ſtatus! „ ubi (uti ſuo iam tempore de ſuis conqueſtus eſt DEVENTER) „ (*b*) ut plurimum urgente neceſſitatis telo, imprudentes quaedam pauperculae mulieres vel „ viduae miſerrima mercede conductae iſthoc

(*a*) FLUD a GILDE elog. ad Devent. nov. lum. obſt.
(*b*) Nov. lum. obſt. c. I. §. 1.

„ munus fuscipiunt, non fine dispendio vitae „ multarum gravidarum, & foetuum"; accedit ridicula foeminarum ex nostris plurimarum virtus, qua defectu obstetricis foeminae rerum suarum peritioris, manum virilem, scitam, ac exercitatam respuunt: ignarae quid proli, ignarae quid patriae, quid sibi ipsis debeant.

§. IV.

Ast, si forte situs foetus optimus, hic, si felici forte omine, singularis e matris pudicitiae, & plorandae obstetricis ignorantiae manibus evaserit, nascitur miser, & futurorum quasi malorum sibi conscius plorat. Sed in primo hoc aurae vitalis limine, quanta ea in athmosphaerae, pressionis, frigoris calorisque mutatione pericula occurrunt! Debilissimi toties & nativo tenerrimo stamine, & praegressi partus iniuria, vel respiratione quacunque caussa impedita occurrunt, quos vel mortuos credant, ac tumulo condant, vel fato relinquant ignari, impiique: uti tristia exempla docuere. Infantis debilissimi, atque obstetricis negligentia mortui caussam agit FABRICIUS (*a*). Resuscitati vario admi-

(*a*) *Samml.* med. respons. T. 2. c. 1.

niculo infantis exemplum refert HEISTERUS (a); ROEDERER (b); imo ſepulti diutius, ac ſponte demum reviviſcentis mirabiles obſervationes extant (c). Id quamquam longo potiſſimum partus labore contingat, ut exhauſtis viribus ſummoque nervorum languore, cor ſuo a vitali contractionum rythmo deſciſcat plane, vel eo fungatur debiliſſimo, extus vix obſervabili, nedum reſpirationem, atque aëris ſubſidia exigente, dum apertae adhuc ſingulares foetui ſanguinis viae debiliori humorum vitalium rivo aliquandiu ſufficiunt (d). Aliae nihilominus cauſſae exiſtunt, quae vitalem prima inſpiratione trahendum ſpiritum impediunt; muci copiam, in ore, faucibus, aſpera arteria, ipſiſque ſaepe pulmonibus collectam adnotat KAAW (e); ROEDERER a liquore amnii

---

(a) De mirab. part. foetus in ſomno mortui profundo.
(b) Opuſc. med. p. 305. plura collegit BRUHIER *von ohngewiſſen Todteſzeichen* p. 639. & 640.
(c) *Hamb. Magaz.* T. 19. p. 311. BOHN, de renunt. vuln. p. 178. 179. inde dubium experimentum pulmonum. LUDWIG med. for. p. 98.
(d) Catellos Caeſareos ex matris utero reſectos vidit HALLER vivere multis minutis abſque reſpiratione. Elem. T. III. p. 225. Similia BUFFONII in catellis recens natis experimenta refert BROUZET de l'educat. med. des enfans ed. Germ. p. 56.
(e) De perſpir. §. 156. liquori inteſtinorum, quem

repetit (*a*), qui in cava haec aperta penetrans, eo muci genere condensatus, inter caussas suffocationis pertinet; aliae huc caussae spectant: a velo palatino, palato osseo adplicato, dorsoque linguae ad eandem fornicem elevato, impeditam sufficientem respirationem observat ROEDERER (*b*), ipsam curvam foetus figuram, ac plicam colli super pectus adducti huc refert HALLERUS (*c*); ut sola extensio ad faciliorem respirationem sufficeret. Adparet, quam cauto hic attentoque ad omnia iudicio inter imperiosa mulierculárum congregatarum consilia versandum, ut debilissimae vitae succurramus, mox plane succubiturae: quod vario stimuli genere fit, quo nervorum vegetiores motus animentur, musculi elevandae thoraci servientes incitentur, vacuisque demum pulmonibus externus aër invitetur. Fricantur pedes, totumque corpus ad spinam dorsi praecipue; plumula nares irritantur, mucus ex ore abstergitur (*d*), fauces immisso

meconium vocant, comparat BROUZET l. c. p. 59. atque formandis annulis tracheae servire credit.

(*a*) Opusc. p. 315. 319. 322.

(*b*) L. c. p. 316.

(*c*) Elem. T. III. p. 225.

(*d*) Sic muci extersio inter primas curas pertinet, qua

digito vel plumula lacessuntur, ad vomitum cientur nisus, fumus tabaci ori insufflatur, ac intestino recto immittitur; calidi potus in os instillationem reliquis praefert ROEDERER (*a*). Abdomen comprimitur, ut diaphragmate in motum acto pulmonum agitetur machina. Suctionem papillae pectoris complures observationes efficacem docent in EPHEMER. N. C. descriptae (*b*) qua nervosissima papilla irritata, nervi intercostales praecipue animentur ad musculos pectoris sua in munia ciendos. Qua porro in calamitate prospiciendum sedulo, ne, quae communis cum matre vita per placentam alitur hactenus, dum respiratione necdum fungitur infans, perscisso fune, sublatisque materni sanguinis subsidiis, vita debilis extinguatur illico; hincque, nisi infans sat respiraverit, nec deligandum nec rescindendum funiculum umbilicalem praecipit SWIETENIUS (*c*). Idem SMELLIE consilium est (*d*), nisi ultro ipsa uteri vi

---

neglecta, infantes tertia, vel quarta die, inter respirationis violentos strepitus mortuos adnotat LOESEKE therap. spec. T. IV. p. 182.

(*a*) L. c. p. 308.

(*b*) Decad. 2. ann. 5. obs. 121. ann. 7. obs. 67. ann. 6. obs. 69.

(*c*) T. IV. p. 647.

(*d*) *Von der Hebammen-Kunst* P. 1. p. 241. 242.

contractrice expellatur placenta, quam & ideo aquae calidae vel vini balneo fovendam ex eadem ratione suadet: nisi quidem facies tumida lividaque, atque alia congesti in pectore vel capite sanguinis phaenomena adparuerint; quae congestio, aut ipsa partus difficilioris iniuria, aut inchoata respiratione, neque continuata dein, facile concipitur; ubi optimo consilio, praesciffo fune nec ligato, aliquot sanguinis uncias emittit SWIETENIUS (*a*), ut pectus nimio sanguine liberetur. Item ROEDERER (*b*); ad praecavendas convulsiones eodem consilio utitur SMELLIE (*c*). Adparet praeterea, quanta cautela in casibus forensibus infanticidii opus, ut pulmonum in aqua subsidentia vel innatatio quid certi de infantis in partu vita vel morte doceat.

§. V.

Ita multiplicem praeterea infantis vix nati vita sibi curam exigit, atque omnes sollicite

idem argum. vid. in comment. de reb. in sc. nat. & med. gest. Vol. 5. p. 440. 441.

(*a*) L. c.

(*b*) L. c. p. 306.

(*c*) L. c. T. II. p. 396.

considerandae partes, an quid vitii subsit. Capitis praecipua habenda ratio, quod ossibus adhucdum mobilibus; laxiusque invicem per membranas coniunctis munivit natura, ut in partu, dum pelvis angustias transit, cedere, atque capitis molem in figuram magis transitui accommodatam, oblongam reddere, vi contractrice uteri retro pellente posset. Unde ea conditione ossium cranii, suis iam suturis coalitorum, partus laboriosus redditur, imo difficillimus, si pelvis materna angustior fuerit (*a*). Cedentia vero ossa, partus labore acuminata, in naturalem figuram, ipsa naturae opera, ipsoque infantis clamore abeunt, quo impulsi in vasa encephali sanguinis nisu, ossa sibi arctius iuncta discedunt (*b*). Sed maiori aliquando malo fit, ut partu difficiliore longioreque ossa ita super se altius efferantur, ut ossa sincipitis (*c*), se invicem, vel os frontis super-

---

(*a*) SMELLIE l. c. T. I. c. 3. WALBAUM vers. LEURRETI p. 300. HEBENSTREIT de capitonibus §. 3.

(*b*) SMELLIE l. c. T. 1. p. 475. RUYSCH adv. anat. dec. 2. p. 41.

(*c*) Tabulae SMELLIANAE id clarius ostendunt, quoties in partu capitis moles in Cylindrum ducitur, occipitis ossa, & frontis, infra, ossa bregmatis mota notavit ROEDERER l. c. p. 332.

ſcandant, vel os occipitis; id quod ſine gravi quidem partium contuſione, fibrarum vaſorumque laceratione, ipſiuſque cerebri contenti compreſſione haud fieri adparet; unde ſanguinis, tum in celluloſam telam, tum ſub dura matre effuſio, inflammatio, ingenſque tumor cum maximo infantis diſcrimine, vel ipſa morte etiam coniuncta naſcitur (*a*). Sectione cadaveris hos effectus oſtendit ROEDERER (*b*). In minori malo, infanteque ſat vegeto, manus opera leniter cauteque premens, reſtituendae ſenſim capitis figurae ſufficit (*c*). Sed, ne id nimis, cautelam ſuggerit inſaniae relictae effectus ab imprudenti compreſſione capitis (*d*). Integrarum id nationum vitium, quo ad certam normam caput effingant, ſed ſtupiditatis, imbecillitatis relictae, effectus memorat BALLEXSERDE (*e*): ſub maiori vero cerebri compreſſione id probe agit SMELLIE l. c. ut praeſciſſo funiculo, aliquot cochlearia ſanguinis emittat, alvum laxet clyſtere, vel catarctico, parvum

---

(*a*) MONROO oſteolog. p. 112.

(*b*) L. c. p. 322. 327. conf. item *Göttingiſchen Anzeigen* an. 1760. p. 6.

(*c*) SMELLIE l. c. P. 2. p. 392.

(*d*) V. SWIETEN T. III. p. 330.

(*e*) Diſſert. ſur l'education phyſique des enfans p. 14.

umeris interponat veficatorium, aliaque administret, queis mole fanguinis revulfa, liberetur cerebrum; atque inftantibus etiam convulfionibus, v. I. fecta aliquot uncias fanguinis emittit. Verum, eo in tumore capitis infantilis recte cognofcendo cautela eft, ne confundatur cum alio genere, aliifque cauffis nato, ac finiftra medendi ratione cum fummo periculo tractetur. A futuris nimium diftantibus enatus tumor vel partum immaturum, vel collectam in calvariae cavo lympham, atque prodeuntem hydrocephalum docet (*a*); vel ab imperfecta alicubi offificatione, datoque fpatio minus refiftente, propullulantem cerebri portionem recondit, uti fectione cadaveris comperit CORVINUS (*b*), aliorumque obfervationes colligit.

§. VI.

Inter primas porro curas spectat, ut infans deligato funiculo, cuius tota cutis lubrico vifcidoque fmegmate tegitur a liquore amnii, cui immerfus degebat, profecto, continuo abftergatur mundeturque: unde morbi cutanei, ob-

(*a*) SWIETEN T. IV. p. 649.
(*b*) De hernia cerebri, Vol. II. chir. HALLER p. 336.

ſtructis vaſis exhalantibus, glandularumque cutanearum ductibus, praecaveantur; lavacris olim & balneis, & nunc aliquorum more, aut ablutione ſaltem cum aqua & vino uſi ſunt: quo in argumento notatu digna momenta ſunt: neque enim veterum germanorum mores imitandos velim, qui infantulos ab utero calentes ad vicinum fluvium deferebant, & periclitaturi vires genuinamque parentum prolem, & corpus roboraturi; quod inſtitutum ipſe iam olim GALENUS damnavit (*a*) non magis, refert, ſe Germanis aliiſque ſcribere, quam urſis, apris, & leonibus; neque GALENUM audiendum putem, qui ſalem cuti inſpergendum iubet, quo gluten adhaerens tum abſtergeretur efficacius, tum fibrae cutaneae ſolidioris, firmioreſque redderentur (*b*): utramque certe iniuriam aegerrime fert tenella cutis nunc rubeſcens, & quaſi eryſipelatoſa, ad tantas ſtimuli vires ipſo naturae ductu horreſcens, quae omnem ſubitam mutationem renuit, in adultiore etiam & robuſto corpore periculoſam; quam certe ſummam, cum e calore animali blandiſſimo, quo fovebantur ſtamina, in aërem ſicciorem, frigi-

(*a*) De Sanit. tuend. l. 1. c. 10.
(*b*) Ibid. c. 7.

dioremque (*a*), emergit, non ſine periculo ſubit: quamquam non negandum, balneum hoc frigidum, cui continuo infans immergitur, toties viſum eſſe innoxium, ut KRUGERUS (*b*), aliique complures teſtantur, atque integrae gentes ſeptentrionales, indiaeque occidentalis eo retento more, non niſi robuſtiſſimorum corporum exemplis probant: non diffitendum tamen, delicatiorem, tenellamque foetuum noſtrorum fibram, quae tantopere a robore infantum Nigritarum, ac Lapponum, perinde ac parentum robur, quam maxime differt, fotu caloris egere omnino, atque leves vitae ſcintillulas exceſſu frigoris extingui facile, cuius ſumma in nervos vis eſt, ipſo teſte HIPPOCRATE, qui in tenero corpore tum ſumme irritabiles, tum ad reliquas corporis partes maximam proportionem ac dominium habent (*c*), indeque conſtrictis vaſis, repreſſa unda ſanguinis cordis labilem machinam facile obruit, ſuffocatque. Inde ipſam ſacri lavacri undam frigidiorem aliquando fune-

---

(*a*) Unde & cutis illam rubedinem quaſi inflammatoriam repetit BROUZET l. c. p. 48. ac primam febriculam credit, quae excretione meconii ſolveretur p. 69.

(*b*) *Von Erzeihung der Kinder* p. 25.

(*c*) HALLER Elem. T. IV. p. 198.

ſtam extitiſſe, MAURICEAU exemplum refert (*a*); cum oſſium cranii tenuior compages eaque necdum continua, ſed per fontanellas dehiſcens, vi frigoris penetranti haud ſatis reſiſtat. Ab extremorum infantis recens nati in aquam frigidam immerſione natum icterum brevique mortem ſecutam deſcribunt MISCEL. N. C. (*b*). Vino hinc tepido primum abluendos detergendoſque vult BALLEXSERDE (*c*), balneaque frigida ipſaſque ſacri fontis frigidiores aquas reiicit. Aquam moderate calidam, cui modica ſaponis vel & vini quantitas adiecta, commendat SWIETENIUS (*d*). Sed cum caloris, praeſertim humidi, vim ſumme relaxantem conſideremus, cum qua laxitate, uti imminuta partium cohaeſio, ita debilitas coniuncta eſt (*e*); ſequitur eo diutius continuato calidorum balneorum uſu, fibras non tam cutaneas, quam totius demum ſolidae compagis vires infirmari quam maxime: inde debilioribus vaſis

(*a*) C. V. Obſ. 422. ſimilem ALBERTI obſerv. refert BROUZET l. c. p. 64.
(*b*) Ann. 1. Dec. 3. Obſ. 86.
(*c*) L. c. p. 14.
(*d*) T. 4. p. 648.
(*e*) Capilli ipſi calida debilitati ad $\frac{9}{10}$ roboris ſui viſi ſunt exp. ROBINSONII. HALLER elem. T. V. p. 36.

cutaneis perſpiratio aequabilis, unde tantum ſanitatis momentum pendet, turbatur, quae, uti omnis ſecretio, ipſas vaſorum vitales vires ſequitur: congeritur in vaſa haec debiliora acre liquidum, atque glandularum cutanearum ſmegmatico humori immerſum, exanthemata effingit moleſtiſſima; omnes fibrae laxae morbi ſuam inde originem repetunt: ad balnea adeo ſenſim frigidiora & aquarum e fonte continuo hauſtarum uſum accedendum, ut roborata fibra cutanea, vaſorum cutaneorum officia rite vigeant, tranſpiratio ſuccedat optime, neque facile aëris viciſſitudine turbanda; rachitidem, obſtructiones, morbos cutaneos, ipſaſque huic aetati adeo faciles convulſiones praecaveri monet TISSOT (*a*), atque ea methodo univerſalius inducta, communem prolium ſtragem maximopere imminutum iri, merito exſpectat; pueris inde robur, agilitatem, calorem augeri, hernias faciles, tuſſim, ſcrophulas arceri adnotat MAC-KENZIE (*b*); rachitidem angliae ignotam refert FLOYERUS, cum immerſio plenaria in aquam frigidam ab omnibus ſanctiſſime colere-

tur,

(*a*) Avis au peuple §. 340.
(*b*) *Geſchichte der Geſundheit* p. 166.

tur, cum hac demum neglecta, caput extulisse (a). In curanda rachitide summum in balneis frigidis momentum ponit HUXHAM (b). Iis infantes suos ita roborare Indos, ut nullos luscos, claudos valgosque reperias, testis est FURSTENAU (c). Quae certe roborandi virtus in adplicata frigida, in excoriationibus, ulceribusque cutaneis saepe chronicis adparet, quas optime aqua fluviali aut pluviali frigida adplicata curari, quotidiana observatio docet (d). Roboratis vasis cutaneis, unde & acre excutiatur facilius, & ulteriori adfluxui resistatur, & quae ipsa vasis debilitate fit, morbosa liquidi degeneratio impediatur. Verum licet infantibus, quo debiliores sunt, eo maiora inde commoda ab immersione in frigidam, aut crebris cum ea lotionibus speranda videantur; cautelae tamen sunt, quas probe exponit MACKENZIE, l. c. ut inde perspiciatur; an calorem maioremque agilitatem commonstret infans a lotione vel extractione ex aquis; si pallidus inde, aut artus quidam a frigore rigidus adpa-

(a) Conf. LUDERS de educ. liberor. med. p. 7.
(b) T. 2. pag. 39.
(c) De med. Indorum Vol. 6. pr. HALLER p. 774.
(d) Conf. *Froenckische Anmerck* T. 4. p. 122.

reat, talisque aliquandiu maneat, aut omittendum per aliquot dies, vel plane intermittendum esset hoc ab aquis frigidis subsidium. Alias balneorum frigidorum cautelas habet VAN SWIETEN (*a*): ut sensim fiat immersio, ac pedum primo, dein reliqui successive corporis.

§. VII.

Inchoata ergo nunc inspiratione infantis nati viscera varie moventur, ac sopitus ventriculi intestinorumque motus, animatus, validiore fibrarum contractione agit; ipsa bilis reliquaque liquida liberiora in intestina defluunt; sanguinis omniumque liquidorum motus acceleratur, vegetiorique circulo instauratur. Unde summum, tum in dissolvendo glutine intestina replente, momentum, tum & alimenti sensim succrescit necessitas: quod ex iisdem humoribus, quibus foetus hucusque adolevit, natura parat tenerrime fabricae summe accommodatum, dum contractis uteri vasis, liquidum in mammas ex vasorum utrobique secretoriorum analogia (*b*) derivat, novosque alimenti fontes aperit. Se-

(*a*) T. III. p. 661.
(*b*) HALLER, prim. lin. physf. §. 818.

cernitur lac tenue serosum primo salinumque, quod novellae digestionis operae sufficiat, ac tenacem intestinorum saburram commode dissolvat ac expellat, vasa lactea subiens humores solvat, novo fibrarum nervearum muscularium-que stimulo vim vitae plenius excitet; donec crescentibus infantis viribus, dilatatis magis mammarum vasis, lac sensim crassius pinguisque, post tertiam diem secernatur (*a*), in quo secretionis modo ordineque peculiarem naturae operam miramur, quam non nisi temere contemnunt, qui primum illud lac tanquam nocivum reiiciunt. Sed de tempore quaeritur, quo primum mammis infans adplicandus sit? Alii non nisi expurgato meconio id volunt, quo lac suctum cum summis incommodis ipsarum convulsionum metu coagularetur, adeoque non nisi decem, vel duodecim post horas admovendum volunt (*b*), aliique 24 horas requirunt (*c*); quod, licet de lacte alieno, crasso ac pingui potius metuendum, atque ieiunium quidem pri-

(*a*) PLATTNER, opusc. T. 1. p. 264.
(*b*) *Bremisches Magazin* Vol. 1. p. 53. DESESSARZ p. 85.
(*c*) TISSOT avis au peuple §. 338. BALLEXSERDE l. c. p. 13.

mum decem vel 12 horarum maxime ad gluten illud ſolvendum conferat (*a*): minus tamen metus habet paucum tenueque lac primum, quod ad expellendam ſaburram vires addit, exhibito, uti ſolet plerumque, ſolvente ac ſaponaceo remedio, melle cum pauco vino, ſyrupo quodam cum ſoluto ſapone veneto; ut, ſi maturae lactationis commoda conſideremus, illorum placeat conſilium, quo ſomno aliquot horarum refecta puerpera, ſumptoque iuſculo, eſurienti puero mammam praebere iubetur; febrim lacteam inde praecaveri, dilatatis tubulis lactiferis, ac portione lactis educta, nimiam ac impetuoſam mammarum diſtenſionem, cui debilis pueri ſuctio haud ſufficit, indeque plures mammarum noxas impediri, contendit ROSNERUS (*b*); quod, & idem SWIETENII conſilium eſt (*c*): niſi quidem manifeſtum earum vitium vaſa pro recipiendo lacte minus dilatabilia huicque inepta reddat, aut, quod in primiparis ſaepe fit, vaſa magis reſiſtentia ſeriorem lactis ac difficiliorem impulſum ac dilatationem admittant; in quibus praematurae ſuctionis noxa eſt, monente LOE-

---

(*a*) V. SWIETEN, T. IV. p. 655.
(*b*) De viribus lactis, Vol. 7. HALL. pract. p. 239.
(*c*) T. IV. p. 608.

SEKE (*a*); ſed creſcentes indies infantis vires copioſius nutrimentum exigunt, cui & ipſa natura invigilat, lac tenue primum, ſeroſumque paullatim craſſius ac dulci cremore ditiſſimum reddendo, largiori nutritioni aptum. Sed eo in lactationis opere momentum probe notandum eſt, ut recens nato, dum proxime ab eo tempore, quo liquidi materni continuo adfluxu nutriebatur, abeſt, frequentius ac definitis horis ubera praebeantur, omni bihorio parum ſimul & ſemel ſugat, ne aut nimia diſtenſione offendatur debilis ventriculus, aut lactis male digeſti coagulo variiſque noxis gravetur; ſed illa alimenti copia praeſto ſit, quae nutrimento hac aetate inter reliquas vitae periodos maximo, ſufficiat. Adultiori infanti & trimeſtri copia maior lactis convenit, neque tam frequens, quae & nutritioni, & probae digeſtioni ſufficiat: parciora ubera, quae tota ſugendo exhauriat infans, ſanitati conducere optime, ruſticorum infantum ſaniſſimorum exempla docent, qui eiulatui relicti, matres ab agreſti opere reduces non niſi ter quaterve de die vident excipiuntque avidius, ſanitate non tam illibata, quam

(*a*) Therap. ſpec. T. 4. p. 187.

incremento roboreque corporis indies aucto. Ploratum adeo clamoremque, quod pulmones dilatet melius, nares, os, oculos expurget, calorem nativum vegetiorem reddat, non nimis inhibendum PARAEUS vult (*a*), ſed cauſſae indagandae potius, quae multiplices, tum a meconii retenti portione (*b*), tum faſciarum iniquo genere, tum ſordium relictarum acrimonia pendent, maxime vero ab ipſo nutrimenti genere lactandique modo, quo lac ad ſingulos clamores nimis copioſe ingeſtum, aut pinguius, tenellum ventriculum moleſtius adficit, atque coagula magis ſenſim acida, vomitiones, ructus, ſingultus, tormina, flatus, foeces congrumatas, acres virideſcenteſque; alvi conſtipationes, urinae ſuppreſſionem, pavores ac maiora mala producit: ut his in eiulatu nimio potius cibum omnem detrahendum, recte conſulat PLATTNER (*c*), ut abſtinentia ventriculi vitia corrigat (*d*), quae continuato errore in ſumma mala invaleſcunt.

(*a*) Op. p. 680. it. LANCISIUS de Corde p. 58.
(*b*) V. SWIETEN, l. c. p. 659.
(*c*) L. c. T. 1. p. 274.
(*d*) Lactationis nimiae noxas exponit V. SWIETEN l. c. p. 680.

§. VIII.

Sed, quod per universum animalium regnum natura officii genus imposuit, corporisque ea sub lege fabricam aptavit, mutuique amoris sancivit vinculo, dolendum sane vel corporis vel animi vitio saepius impediri, vel haberi negligentius, ut propriae delicatiori corporis culturae & commoditatibus hoc naturae amorisque studium cedat, ac alieno & meretricio toties lacti mercenariae nutricis committatur, quod sanctissima adeo lege natura imperat; hanc naturae obligationem veteres philosophi perspexere optime, inter quos FAVORINI sensa refert GELLIUS *(a)* „ oro te, inquit, mu-
„ lier, sine eam totam, integram esse matrem
„ filii sui, quid est enim hoc contra naturam
„ imperfectum atque dimidiatum matris genus,
„ peperisse ac statim ab sese abiecisse? aluisse
„ in utero sanguine suo, nescio quid, quod
„ non videret, non alere nunc suo lacte, quod
„ videat iam viventem, iam hominem, iam
„ matris officia implorantem: an tu quoque
„ inquit, putas naturam foeminis mammarum

(a) A. GELLII noct. att. L. XII. c. 1.

„ ubera quasi quosdam naevulos venustiores,
„ non liberum alendorum, sed ornandi pectoris
„ caussa dedisse? sic enim, quod a vobis scilicet
„ abest, pleraeque istae prodigiosae mulieres
„ fontem illum sanctissimum corporis, humani
„ generis educatorem, arefacere & relinquere
„ cum periculo aversi corruptique lactis labo-
„ rant, tanquam pulchritudinis sibi insignia
„ devenustet: quod quidem faciunt eadem ve-
„ cordia, qua quibusdam commentitiisque frau-
„ dibus nituntur, ut foetus quoque ipsi in cor-
„ pore suo concepti aboriantur, aequor illud
„ ventris irrugetur, ac de gravitate oneris &
„ labore partus fatiscat, quod cum sit publica
„ detestatione communique odio dignum, in
„ ipsis hominum primordiis, dum fingitur,
„ dum animatur, inter ipsas artifices naturae
„ manus interfectum ire, quantulum hinc
„ abest, iam perfectum, iam genitum, iam
„ filium, proprii atque consueti, ac cogniti
„ sanguinis alimonia privare "! Sed si veteris
philosophi oratio minus ad persuadendum virium habet, audi naturam, saevissimis toties tum materni tum infantilis corporis noxis legem suam vindicantem.

Largioris certe cuiuscunque secretionis & excretionis laesae prohibitaeque, uti insignis

ſemper in corpore iniuria eſt, ita & par huius excretionis neglectae ratio ac noxa eſt in ſecretorio non tam organo, quam per univerſum corpus diffuſa: mammarum ſequitur diſtenſio, tumor dolorque, vaſis novo liquidi impulſu nimis dilatatis, ut vaſorum tum ſanguineorum, tum lacteorum invaleſcente obſtructione, inflammatio, febris, ſuppuratio vario tumoris genere ac vario periculo increſcat; dum vel liquidis in celluloſam effuſis, aequabilis tumoris facie, faciliora mala, inaequalibus vero tuberculis, quae ipſius glandulae vitia indicant, difficiliora portendit (*a*), queis relictus toties ſcirrhus perpetuo carcinomatis metu cruciat; ac certe lactis ſtagnantis mutationes ſolitae, partium mutua ſeceſſio, ſeri aquoſi expreſſio, cremoris pinguis contracta per calorem febrilem ranceſcentia, caſeoſae partis mutatio in putridum (*b*), horum adfectuum vehementiam ac periculum docent. Sed reſorpti demum, & in communem humorum maſſam reducti lactis varii in ipſo corpore effectus ſunt: dum copioſus, craſſus pinguiſque humor in corpore, praegreſſis partus laboribus debili, plethoram gignit, quam

(*a*) V. SWIETEN, l. c. p. 640.
(*b*) V. SWIETEN, T. IV. p. 637.

ad vires vocant, atque attritui vasorum vitali caloríque cum sanguine subiectum, in acrimoniam saepe pessimam degenerat (*a*), cum novae violentae, & saepe lethalis febris excitatae eventu. Dolor capitis enormis, scintillantes oculi, pulsus fortiores celerioresque, dolores artuum rheumatici, hanc vasorum plenitudinem stimulosque violentos docent, cum variis humorum in varias partes congestionibus; nisi maturae salutaris per transpirationem, sudorem, urinas, alvum, lochia, menstrua, evacuatio supervenerit (*b*); verum minus felici hac naturae opera, acre magis evectum varias morborum saevissimorum formas effingit, ut pleuritidem, phrenitidem aliarumque partium inflammationes, purpuram illam toties puerperis lethalem, facta in cutem metastasi producat (*c*). Erysipelatosa febris alias adfligit, lato exanthemate faciem defoedans: alias maiori felicitate molestissimis faciei pustulis, variisque ac crebris per corpus furunculis notat (*d*), atque sollicita illa pulchritudinis studia enervat. Sed & pari

---

(*a*) DESESSARZ, l. c. p. 186.
(*b*) GAUBIUS, pathol. §. 564.
(*c*) Recueil periodique par Mr. VANDERMONDE T. VI. art. 4.
(*d*) DESESSARZ, l. c.

ratione pulmonum tubercula, insultus asthmaticos, viscerum infarctus, uberrimos sudores foetidos cum urinis turbidis, febres indomabiles, tremores, convulsiones, stuporem, paralysin induci adnotat LIEUTAUD (*a*): sed maiora toties a lactis repercussi congestione, ac metastasi mala sunt; per alias vias & organa secretoria non tam effusum visum est, uti per renes diabetis specie, per alvum, per vasa salivalia exereti observationes refert HALLERUS (*b*), quam per ipsa vasa exhalantia abdominis in eiusdem cavo asciten lacteum efficit; unde maximam puerperarum partem a medio tolli testatur de SAUVAGES (*c*), varias has in cavum cranii pectorisque, atque alias partes metastases atque effusiones adnotat SWIETENIUS (*d*), in cameram oculi effusum refert de SAUVAGE (*e*): verum frequentior lactis repressi nataeque plethorae in uterum impetus esse solet ob manifestum uteri cum mammis consensum: prima docent lochiorum inde copiosiorum, ac diutissime saepe fluentium phaenomena vim po-

---

(*a*) Synopf. univ. prax. med. T. I. p. 465.
(*b*) Element. ph. T. II. p. 373.
(*c*) Nosol. T. II. p. 469.
(*d*) T. IV. p. 610.
(*e*) Ibid. T. III. p. 259.

tissimam vasis uterinus inferri, uti lactantibus pauciora lochia ab lib. 1 vel lib. 1 β adnotat de HAEN (*a*), non lactantibus largiora & diuturniora, per 40, & ultra dies, fluentia testatur BALLEXSERDE (*b*), SWIETENIUS (*c*); sed adparet hoc in vasa uteri impetu, nisi quidem omnia dilatabilia satis, atque ad recipiendos humores apta invenerit, quantum hic obstructionis atque inflammationis periculum flagret (*d*), in tanta uteri, atque a partu praesertim maiore irritabilitate (*e*); unde pessima febris, cum summa virium prostratione atque purpureo potissimum exanthemate, toties funesta emergit: sed re felicius quidem cedente, vasa uteri nimia dilatatione suo a vitali tono deiiciuntur, ut debiliore osculo crassiora liquida perpetuo in cavum uteri demittant, ac perpetuo fluore albo divexent (*f*); quo corporis universi sensim fatiscit robur, magnaque muliercularum pars pessumdatur (*g*), relicta saepe vasorum ali-

---

(*a*) Nat. med. T. 4. p. 205.
(*b*) L. c. p. 36.
(*c*) L. c. p. 593.
(*d*) ZIMMERMANN, *von der Erfahrung*, T. 2, p. 428.
(*e*) V. SWIETEN, l. c. p. 616.
(*f*) BALLEXSERDE, l. c. p. 37.
(*g*) TISSOT, de febr. bil. p. 258.

quorum obſtructione ſcirrhoſa, demum maiori aetate ac periculoſa illa ceſſantium menſtruorum epocha, in funeſtum carcinoma dehiſcente.

§. IX.

Sed nec minora toties mala teneros alumnos feriunt, quibuſdum a ſuccis maternis, quibus feliciter hactenus corporis, ſtructam debent fabricam, depelluntur, idem fere, ac plantis accidit, quae a natali ſolo translatae radicibus non bene firmatis facile areſcunt, aut ſucco alieno turgentes a naturali forma in alienam deflectunt luxuriem; ita certe in humoris nutritii perfectionem propria ac ſingularis corporis fabrica atque idioſyncraſia laborat, ut nullo alio, licet ſaniſſimo alterius corporis humore ſuppleri compenſarique poſſit, perinde ac per transfuſum ex ſano corpore ſanguinem nunquam bonos humores reſtituas, quippe proprii corporis fabrica parandos (*a*): pari ratione lac alienum, quamvis omni charactere ſaniſſimum, fere ſemper infra illam virtutem nutriendi erit, quae eſt in materno, cui hactenus adſuevit tenella fabrica, ipſius naturae opera ac lege

---

(*a*) RICHTER, de cunus infant. §. V.

parato. Sed primae a negato primo lacte nativam saburram expurgante, noxae sunt, queis vel retento, vel non satis eliminato meconio, funesta symptomata emergunt; in qua re licet artis ac medicamenti solventis ac saponacei potestas sit ad illa praecavenda, imitari tamen naturam haud licet, quae pro crescentis aetatis viribus lactis conditionem mutat, ac digestionis operae ac definitae teneri corporis indigentiae accommodat; nascuntur supradicti malae digestionis effectus ac saburra caseosa, propria degeneratione, partim acido, partim alcalino spontaneo in saevam corruptelam confluit, quam nec ipsa bilis emendare possit, ut cum ea potius in corrosivam indolem linteamina exedentem pervertatur; viridescentis excrementi, quod cum atrocibus ventris torminibus, inquietudine, febre, motibus convulsivis, ipsaque epilepsia coniunctum est, recte a bile per mixtum acidum corrupta, ratio petitur; quam experimenta BAGLIVII (*a*), BOHNIIQUE (*b*) confirmant, queis bilis, quo fortiori acido miscetur, in colorem eo magis viridescentem, imo

(*a*) Oper. om. p. 284.
(*b*) Circul. anat. p. 28c.

in aeruginosum obscurum mutatur (*a*), disparetque adfuso oleo tartari per deliq. (*b*); queis in casibus insufficientia toties artis subsidia, crebra infantum funera docent (*c*). Sed & ultra primas vias alieni pinguiorisque lactis noxae sunt: dum debilia pulmonum vasa gravat, cum magna respirandi difficultate, atque dum eidem in boni sanguinis dotes mutando, vasorum debilis actio haud sufficit, aquoso ac pituitoso humore totum sensim corpus inundat, ut obesitatis quidem ac sanitatis specie fallat, sed plura simul morborum recondat seminia. Verum cum in lac ipsum transire omnia liquidorum vitia possint, tum quae a primarum viarum viscerumque, ac malae digestionis vitiis promanant, tum quae circulantium humorum massae inhaerent, e qua immersus antea chylus, ac vasorum vitali actione emendatus, lactis specie secernitur; uti variorum morborum, ipsius etiam calculi, dysenteriae, epilepsiae, scorbuti, omnium, qui a pituitosis humorum vitiis pendent,

(*a*) HUXHAM, op. T. III. p. 67. 69. TRALLES, hist. chol. p. 212.

(*b*) LOESEKE, therap. spec. p. 204. T. IV.

(*c*) Canum, feliumque foetus praematurius a lacte materno depulsos, & lacte vaccino nutritos, cum torminibus, convulsionibus, vermibus mortuos vidit DESESSARZ, l. c. p. 271.

mi glandulosarum obstructionum ac tumorum scrophulosorum (*a*), &, qui potissimus metus est, contractae per furtivam venerem pernicialis syphilidis per lac infanti communicatae exempla refert PLATTNERUS (*b*), ita a largiore quidem secretione, ac copiosiori liquidorum in vasa mammaria adplicatione, tum maiori nervorum irritabilitate fit, ut haec prae aliis vitio corporis animique adficiantur (*c*). Animi quoque, ac scelerum vim in lac ipsum, quo & infantum animus contaminari possit, plurima exempla probant: per iram lac reddi noxium venenatumque, tristis saepe observatio loquitur; ut epilepsia etiam per reliquam vitam manserit (*d*), communis observatorum celeberrimorum consensus docet (*e*), ut nutrice timore, aut ira incitata, lac omne emulgendum, negandumque infanti consulant (*f*). Venere lac contaminari, tum

(*a*) DESESSARZ, l. c. p. 217.
(*b*) Opusc. T. I. p. 255. 261.
(*c*) KRAUSE, de naevis maternis. *Hamb. Magaz.* Vol. XX. p. 119.
(*d*) PLATTNERUS, l. c. p. 283.
(*e*) KRUGER, l. c. p. 33. BOERHAAVE de morb. nerv. p. 556. HARRIS, de morb. infant. p. 7.
(*f*) LANGHUTH, de regimine lactentium. P. VII. PLATTNER, l. c. p. 284.

tum veterum iam obſervatis datiſque inde legibus (*a*) tum recentiorum exemplis confirmatur; ut peiorem vero clandeſtinum amorem, venerisque cupidinem, ac nocentiorem declaret PLATTNERUS (*b*); unde natae infantum aegritudines difficulter & cognoſcantur, & curentur: atque eum quoque in ipſum animi habitum moreſque influxum celeberrimi viri teſtantur; licet obſcuriſſima eius rei ratio ſit, quia partium, in quibus maxime mentis in corpus, corporiſque in mentem actio eſt, tanta eſt ſubtilitas, quae omnem ingenii induſtriaeque humanae vim eludat (*c*). A malae moratae nutricis lacte infantis bene nati animus corrumpitur, atque in turpiſſima flagitia a ſua ſtirpe prorſus aliena deflectitur: familiarum aliquando diſſidia fratrumque odia eo maxime fonte inaequalis atque alieni, ſaepe turpiſſimi lactis, quod tenerrima fere ſtamina aedificavit, ac temperamentum condidit, derivat BALLEX-

(*a*) FULVIUS olim SABINAM puteo mergi, & corrivalem ſecuri percuti iuſſit, quia compreſſa DRUSIAM lactavit. GARM de mirac. mortuor. p. 653.

(*b*) L. c. p. 288.

(*c*) GAUBIUS, ſermone academ. I. de regimine mentis p. 98.

SERDE (*a*). Extra dubium ponit PLATTNERUS (*b*), victum resque omnes, quarum usu vita continetur, ad animi habitum moresque aliquid conferre, quo in argumento pluribus elegantibus momentis versatur; alii variis observationibus comprobant (*c*) perinde, ac veteres iam homines, immanitate eminentes, tygridum duxisse ubera, dixere (*d*). Dum certe animi propensio ac impetus temperamenti rationem definitam, sed mere corpoream sequitur, quae maxime victus norma conciliatur, aut emendari potest aut augeri etiam (*e*); cuius in teneriore corpore eo maior energia est, quo staminibus adhucdum imperfectioribus maior a victu perfectio ac soliditas accedit, maxime in subtilioribus ac nobilioribus partibus, cerebro, nervis, spiritibus, a quorum certo habitu temperamenta repetit HEUERMANN (*f*). Quanquam hic id monere oporteat, non perpetuam constantissi-

---

(*a*) L. c. p. 60.
(*b*) L. c. p. 283.
(*c*) Nov. act. phys. med. T. I. obs. XVI. KRUGER, l. c. p. 33. Casp. a REIES camp. quaest. iucund. q. 47.
(*d*) VIRGILIUS AENEID. L. IV. v. 365. OVIDIUS Trist. L. I. & L. VIII.
(*e*) HALLER, elem. T. II. p. 143. 147.
(*f*) Physiol. T. II. p. 416.

namque hanc esse sceleratae nutricis in alumni animum efformandum facultatem: uti vario ex argumento dubitat SWIETENIUS *(a)*, ipseque BROUZET *(b)*, se a nutrice vino dedita absque vitio aut corporis, aut animi inde oriundo, educatum testatur. Attamen, tanti hoc momenti visum est viris celeberrimis; ut cum deleta pristina morum vitaeque integritate, vitia nostris praedominari temporibus, morborum adeo & criminum seminia una cum humano lacte in infantes propagari credant; unde nec ipsae toties excipiendae matres essent, magno generis humani bono fieri consulant, ut humano lacti in nutrimentum infantis lac brutorum animalium domesticorum substituatur, quae quippe adfectibus animi ac perturbationibus nec obnoxia, nec morbis subiecta facile, sic ali regique possint, ut optime valeant, & lac bonum fundant, unde & morborum & scelerum scaturiginem obstructum iri, generisque humani imbecillitatem sensim emendandam sperant *(c)*: quod,

---

(*a*) T. IV. p. *669*.
(*b*) Education medicinale des enfans p. 175.
(*c*) VANDERMONDE Essai sur la maniere de perfectioner l'espece humaine. Conf. Comm. de reb. in sc. nat. & med. gest. Vol. VI. p. 451. eandem senten-

quanquam satis ab aliis refutatum sit (a), tum quod omnino melius de saeculo nostro censendum sit, neque desint virtutes, licet vitia numerosa fuerint; tum quod tolerabilior omnino sit homo, qui animi perturbatione impulsus, quandoque vitiose agit, quam alius, cuius mores cum feritate, immanitate ac stupiditate bestiarum congruunt, qui nec consilio nec iudicio regi possint; tum quod optime semper ipsius naturae institutum amplectendum sit, quae sola novit liquida, pro determinata vasorum ratione ac diametro, ac peculiari corporis fabrica parare. Sunt nihilominus, qui dum lactis humani defectu ad brutorum lactis subsidia confugere necessitas iubet aliquando, eo in delectu animalis inclinationes attendendas, indeque liquidorum indolem iudicandam esse suadent, qua emendari possit cognitum humorum humanorum vitium, indeque pendens totius corporis constitutio; ita, quibus segnior humorum motus, ac tardiora pigrioraque corpora sunt, lacte vividioris atque alacrioris animalis succurrendum

---

tiam defendit LUDERS de educ. Liber. §. X. BROUZET l. c. praeface p. 41.

(a) V. SWIETEN, T. IV. p. 668. 669. BALLEXSERDE, l. c. p. 58. UNZER, *Wochenschrift der Arzt* T. I. p. 193.

ſit; unde populis ſeptentrionalibus lac caprinum, Italis vaccinum, aliis mediae indolis lac praeſcribit BALLEXSERDE *(a)*; quo illorum tarda corpora, pigrioreſque animi, horum vivacitas vanitaſque lactis oppoſita indole corrigegentur *(b)*.

§. X.

Sed humano lacti, eique materno primas merito deferimus partes, matremque in officio tam nobili neceſſarioque ad corpus, non tam ad probas diaetae leges, quam animum ad morum probitatem, a gravioribus adfectibus alienam componendum ſedulo hortamur. Sed varia quidem huius officii impedimenta ſunt, quae

(a) L. c. p. 62. 63.

(b) Si quidem vera ſit, quae ex ſpectatore Anglico apud UNZERUM, l. c. p. 329. extat, hiſtoria viri probi integrique, animo in actionibus compoſito, diſcretoque, qui, cum lacte caprino educatus eſſet, ſaepe, cum ſolus degeret, ſaltibus efferri exercerique gaudebat. Puerum refert a REIES q. 41. lacte porcino nutritum, qui adoleſcens, in edendo bibendoque ſpurcus atque intemperatus adeo evaſit, ut nullam ſui cultus curam haberet, quin lutoſa & coenoſa loca adeo optabat, ut in eis perpetuo volutari appetierit, imo remotis arbitris, ſe in iſtis volutaverit.

lactationem propriam vel difficillimam, vel impossibilem saepe, vel cum magno matris periculo coniunctam reddunt. Mammarum papillarumque vitia huc pertinent, dum vel nimis parvae latentesque papillae educi, atque infante adprehendi nequeunt; quod in primiparis, neglecta matura infantis adplicatione, intumescente ab impulsu sanguinis mamma, fit, &, licet variis adminiculis artis emendari id vitii saepe possit, saepe mala papillae conformatio artem eludit, quae diuturna a thoracibus angustioribus foemellarum compressione inducitur (a); papillarum fissurae, atque ulcuscula, vel lactis, vel salivae infantilis acrioris influxu, vel infantilis oris, nimis atterentis vi conciliatae, uti a summa partis sensibilitate ingentes sugendo dolores, ita & totius saepe mammae inflammationem creant, nec semper remediis lubricantibus, demulcentibusque cedunt. In aliis lactis defectus peccat, vel ipsorum vasorum mammariorum nimis contractorum aut plane obstructorum & concretorum vitio, ut lacti adpulso cedere nequeant; quod in habitu corporis torosiore, ac solidorum nimia strictura, atque aetate puerpe-

---

(a) LOESEKE, therap. spec. T. IV. p. 172. V. SWIETEN, l. c.

rae provectiore fit, aliquando ductuum lactiferorum compressione ab adipe incumbente in maiori obesitate (*a*); maxime si contractioribus vasis prima illa a fotu, frictione leni, ac frequentiori suctu, adminicula mollities puerperae neglexerit: vel aliis evacuationibus largioribus per alvum, sudores, ipsaque lochia copiosiora, queis in mammas influxus suspenditur; vel totius corporis ac viscerum chylopoeion debilitate fit, ut probi chyli lactisque penuria, aut morbo puerperae, aut victus parcioris, gravioris, ac coctu difficilioris culpa, aut continuato animi adfectu, moestitiae aut amoris taciti peccet. Quae vitia, licet complura artis adminiculis corrigi possint: non enim desperandum recte censet SWIETENIUS l. c., cum historia medica doceat, non tantum virginibus, sed & viris lac in mammas derivatum fuisse, dum morosos infantes vanae, ut putabant, lactationis specie placare conabantur: neglecta tamen, liquidi huius deinceps secretionem negant. In aliis ubertas lactis peccat & infanti & matri summe noxia, quod tum effectu corporis iam

(*a*) V. SWIETEN, l. c. p. 645. atque inde maiores mammas minore lactis copia scatere constat, l. c. p. 670.

debilioris, & ſolidae partis nimis relaxatae, tum humorum maternorum nimis reſolutorum vitio contingens, aut phthiſicam corporis diſpoſitionem, vel ſcorbuticam ſupponit (*a*), aut crebriore lactatione ingenti humoris nutritii iactura inducit, cum aucta inde humorum acrimonia, ſiti, febricula accenſa, atque aucto indies maraſmo corporis, ac debilitate; quos effectus probe exponit SWIETEN (*b*), item GAUBIUS (*c*), KLOEKHOF (*d*), aliique. Atque eo quidem magis attendendos cupit LUDWIGIUS (*e*), quo magis cum hyſterici morbi effectibus confundi ſolent, cum quibus quoad ſpaſmos ac lypothymias, aliaque quae a debilitate nervoſa pendent, effecta conveniunt,

(*a*) Lactis copia in foeminis, vel conſpicua ad phthiſin diſpoſitione, vel ipſa phthiſi laborantibus eadem ratione adeſt ſaepe, qua & gravidae infantes praeter morem craſſos, toroſos, magnoſque alunt toties, & enituntur, obſervante ROEDERER, de temporum in graviditate, & partu aeſtimatione §. X. gelatina nutritia haud intimius humorum maſſae commixta, ſubactaque, ſed facile per placentam ex utero, in abundans embryonis beneficium, devorata quaſi hauſtaque.

(*b*) L. c. p. 645.

(*c*) Pathol. §. 564.

(*d*) De morbis animi p. 37.

(*e*) Progr. de excretionibus immoderatis ut cauſſa debilitatis in morbis p. 10.

neque adeo tum in obesis, tum macilentis, negligendos vult, ut nascitura rescindantur mala: phthisin inde inductam pluribus observationibus refert MORTONUS (a), eumque metum, adparentibus praecipue dictis symptomatibus, cum oppressione hypochondriaca vel hysterica, adpetitu imminuto, ingruentibus aliis a spirituum penuria ac debilitato nervorum tenore phaenomenis, succedente demum calore extremitatum, hectico incutit. Tabidam corpori induci dispositionem, atque varia debilitatis, & liquidorum a naturali crasi diffluentium effecta, fluorem album, pustulas toto corpore natas, sudores profusos, memorat RAMAZZINI (b).

Queis adeo in casibus, ut servetur matris incolumitas, arcendum a lacte materno infantem esse adparet, nisi probis diaetae regulis, victu demulcente, blando, gelatinoso, quem praescribit SWIETEN l. c. ac minus crebra infantis lactatione, addita corporis exercitatione placida, animoque ad laetitiam composito, aliis probae digestionis subsidiis, nimiae humorum nutritiorum iacturae viribusque maternis succurri

(a) Phthisiol. p. 14.
(b) De morb. opif. cap. 19.

possit. Infantum quoque eo e lactis genere noxas facile perspicimus, si eosdem in materno corpore; ac inediae nimiae effectus consideramus, queis humores acriores redduntur, & subputridi (*a*), nimiaque cum alcalescentia iuncta tenuitas, facili se phaenomeno prodit, qua varii infantum morbi propullulant.

§. XI.

Ea in necessitate materno lacti lac alterius foeminae substituere malimus, quo infantis vitae sanitatique, optimo quo licet, modo prospiciatur; quod quippe humani corporis viribus elaboratum, humani & inquilini liquidi charactere imbutum, tum ex uberibus haustum, absque partis spirituosae optimeque perfectae iactura (*b*), vasa corporis subit optime, atque nutritionis materiam facile ulterius elaborandam praebet. Sed ut difficultates supradictas eluctе-

---

(*a*) SWIETENIUS, l. c.

(*b*) Immediatae e mammis suctionis commoda a parte spirituosa repetit, eamque a nervis ipsis per mammas dispositis, atque uti in omni glandula, ita & hic humores suos subtilissimos effundentibus derivat SWIETEN; unde ratio, quare adfectus animi in lactis mutationes tam valide operentur. Conf. Comment. T. I. p. 30.

mur, plura hic momenta notatu digna sunt: in nutrice ad hoc opus eligenda non tam corporis ipsius constitutionem sanam &, si fieri potest, robustam, inprimis vero ad humorum bonitatem respiciendum esse, praeceptum LUDWIGII est (*a*); atque, si rem accuratius ad artis regulas pensitemus, maiori hic cautela opus; ut lac infanti comparandum, eius viribus digestionis & humorum indoli, ut fieri potest, proxime respondeat. Adeo non externa sanitas & vividus color floridusque, qui non semper sanitatis effectus, sed in phthisicis saepe (*b*), atque visceribus obstructis accidit, nec lactis salubrior character unice attendi debent, sed potissimum convenientia nutricis cum matre infantis ratione aetatis, formae, temperiei & temporis partus. Si mater iuncea est, talis sit nutrix; si tenera, haec non sit torosa, si iuvenis, haec non sit vetula; si hodie peperit, haec non ante annum; cuius spissius omnino lac est illo naturae perpetuo consilio, quo lactis tenuitatem ac conditionem aetati viribusque coctionis infantis accommodat, neque a tenerioribus infan-

---

(*a*) Institut. clin. §. 1025.
(*b*) V. SWIETEN, T. III. p. 645. BONETUS sep. T. III. p. 536.

tibus facile digerendum. Errorum circa haec ingens numerus est: sunt, qui robustioribus nutricibus ruri petitis optime existimant infantes committi, qui tamen a mollibus & delicatulis parentibus nati, male lac illud agreste coquunt, quod, uti robustiore corpore factum, ita & prolibus robustiore nativo stamine natis, ipso naturae consilio destinatum erat. In quo argumento eleganter versatur PLATTNER (*a*), qui & porro alia sanitatis externae phaenomena curiosius attendit; ut reiiciat, cui vari, lenticulae, & copiosae ephelides in facie nascuntur; dentium item observationem singularem requirit merito, quorum nitor & stabilitas, absque ullo glutinoso humore adhaerente, bonae valetudinis signum constituit; cum flavedo dentium, rubiginosa scabrities aut caries cacochymicam humorum dispositionem indicet (*b*). Eadem ratione sudorem animamque halantem attendit BALLEXSERDE (*c*), ne graveolento odore infecti sint; atque capillorum ruforum foeminas, ingratum plerumque odorem spirantes, eo ab opere excludit, quae lac plerumque magis aci-

(*a*) PLATTNER, opusc. P. I. p. 258.
(*b*) LUDWIG, instit. clin. §. 743.
(*c*) L. c. p. 39.

dulum habent; rufis anteponit fuscorum capillorum, aut nigrorum foeminas LIEUTAUD (*a*). Alia sanitatis integrae huc phaenomena pertinent, inter quae praecipue attendendum, an fluore albo, vel & menstruis inter lactandum corripiatur, quae ordinario ea sub opera suppressa, sed fluentia, aut singulare laxitatis vasorum uterinorum vitium, aut quandam sanguinis ab acri maiorem resolutionem indicant, atque lactis materiem detrahunt; unde varia tum temporis infantum incommoda nascuntur. Neque tamen ea in re communibus matronarum consiliis subscribit SWIETENIUS (*b*), ut nulla adparente sanitatis mutatione, nec lactis dote naturali mutata, nunquam in mutanda nutrice consentiat, ac plus omnino a frequenti nutricum mutatione metuendum credat; quod idem HEISTERI (*c*), PLATTNERI (*d*), aliorumque consilium est. Notae vero lactis boni eae praecipue habentur, ut sit gustu & olfactu suave, & speciatim ratione consistentiae ungui pollicis vel speculo instillatum nec diffluat

---

(*a*) L. c. P. I. p. 483. SMELLIE, P. I. p. 490. DESESSARZ, l. c. p. 214.
(*b*) T. IV. p. 673.
(*c*) Obs. med. chir. p. 359. 374.
(*d*) L. c. p. 286.

nimis tarde, nec subito; ratione coloris subcoeruleum, nec nimis albicans, nec in flavedinem declinans, quod nimis tenue acreque esse solet (*a*). Quod album cum multo cremore, nimis spissum est, atque quo pinguius, eo peius esse solet (*b*). Ipsam partis serosae & caseosae proportionem praecipitatio cum spiritu vini rectificato, vel liquore acido facta docere potest; dum maior seri ratio maiorem tenuitatem, minor crassitiem, aequalis mediocritatem salubrem docet. Varia a spisso lacte infantum mala ex alvi obstructione, ac globulis pinguibus durisque intestini motu in colli cellulis compactis, torminibus ac convulsionibus inde sequentibus (*c*): ratione saporis nec salsum, nec acidum, nec amaricans sit, oportet. Neque explorari hoc lac debet, nisi aliquot horis a pastu nutricis, & in utrisque eius mammis, ubi lac semper optimum, sed continuo a pastu crudum, nocivumque est, uti probe BOERHAAVE (*d*). Est enim, licet lac unum videatur, omni fere hora varium, & diverso gradu nutriens pro du-

---

(*a*) LUDWIG, l. c. §. 1025.
(*b*) KRUGER, *von Erziehung der Kinder*, p. 32. V. SWIETEN, l. c. p. 671.
(*c*) PLATTNER, l. c. p. 266.
(*d*) Praelect. T. IV. P. II. p. 452.

ratione virium coquentium, chylo adplicatarum; dum a paſtu, continuo chylum crudum viribus adſumptorum vitiatum ſiſtit, donec repetita vaſorum viſcerumque actione peregrinus adſumptorum character deleatur; ſed & diutius a paſtu, chylo potiſſima parte in ſerum converſo, lac denuo nauſeoſum evadit. Sed cum tam facilis ab adſumptorum chylique inde parati indole lactis mutatio ſit; primarium eſt, ut probae nutricis diaetae ac digeſtioni invigiletur; pertinent huc ſubſidia omnia ad coctionis probae negotium ſpectantia; exercitatio corporis, inprimis ſi robuſtiores eique ante adſuetae fuerint; quae non ſine gravi chylopoieſios damno omittitur, atque aëri liberiori, cui adſuetae, plerumque relinquantur, quas malo e contra conſilio conclavibus ſaepe anguſtis, aëreque humido impuroque includunt, cum peſſimis & nutricis & infantum noxis (*a*); atque exercitationis hoc genus praecipue in partibus ſuperioribus requiritur (*b*), quo pectus & lacerti cum quadam varietate moventur, ad copioſiorem ſuccum in mammas derivandum; atque cibum antecedat

(*a*) KRUGER, l. c. p. 47. 202. TISSOT, avis §. 341.

(*b*) V. SWIETEN, l. c. p. 673. PLATTNER, l. c. p. 282.

potius, requirit PLATTNER l. c. Post satietatem autem nihil agendum, ne crudus succus ex ventriculo detrusus, cum sanguine ad mammas ducatur. Diaetae ratio convenit tum bonae notae cibis, tum potus genere, cui maxime adsueta incolumis vixit antea; quam etsi difficiliorem haud mutandam continuo, ipse monet SWIETENIUS (*a*). Multiplex vero hic error dominatur; dum lactis bonitati ac copiae prospectura mater, non nisi victus iurulenti copiam; cibaria omni arte culinaria parata cum potionibus saepe meracioribus praebent, ac debiliorem aliquando adpetitum sollicitant: unde digestionis depravatur integritas, maxime sub aëris impuri inclusi vitaeque sedentariae noxis, lacque ipsum, vel nimiae visciditatis oleosae, vel acrimoniae alcalescentis, in quam facile ea victus genera etiam sub integriori corporis ac coctionis robore abeunt, vitio contaminatur (*b*); unde primariorum puerorum frequens languor ac strages est, acri hoc tenelli corporis fabricae inimico, aut in varias cutis exulcerationes, aut ipsorum viscerum labem abeunte, & tormina atrocia,

(*a*) L. c. p. 672.
(*b*) KRUGER, diaet. p. 36. 39.

atrocia, diarrhoeas saepe sanguinolentas, ac funestas demum convulsiones operante. Quae humorum vitia ipso plerumque spontaneo adpetitu, cui relinquitur nutrix, mixtoque ex acescentibus victu corrigerentur. Sed & ad has lactis mutationes addere oportet, quod supra monitum, illud aliquot a pastu horis demum optimum esse, continuo a pastu crudum nocivumque pro varietate adsumptorum diversum, id quod tenendum praecipue, si crudioribus aliquando haud abstinet nutrix: unde & potus copiosioris, cui sibi plus indulgendum credit aliquando, noxas derivat PLATTNERUS (a); quo perpetuo chylus dilutior quidem, sed a perfectione animali alienus, citius in massam sanguinis, ipsaque in ubera praecipitetur; adeo lactis bonitas ipsius chyli perfectionem, viriumque corporis integritatem sequitur. Sed & exercitiis nimiis corporis, aut febre, vel a quacunque maiori vasorum actione, lac acre subflavum, tenue fieri adnotat QUESNAY (b), alcalescere febre, testatur HALLERUS (c); putri-

(a) L. c. p. 278.
(b) Act. acad. chir. T. I. p. 105.
(c) Elem. T. II. p. 88.

dum fieri, HUXHAM (a) item a ieiunio, prostrato adpetitu, vigiliisque nimiis, febre cibos nauseante, potu idem parco, sudore multo, easdem lactis mutationes adnotat LANGGUTH (b); queis in casibus infans ab uberibus arcendus: febrem inde ab infante contractam lethalem memorat DESESSARZ (c); dum in largissimam hanc secretionem acre quodvis, vel attritu febrili natum, vel morbi materiam alens, vel medicamentorum opera evolutum, ad excretionem dispositum perinde transit, ac in aliis organis secretoriis, pro ratione secretionis plus minus largae, adparet.

§. XII.

Hisce sub diaetae praesidiis maiores sensim proprii corpusculi vires nanciscitur infans, quae digestioni adsumptorum magis a natura sua alienorum, crassiorum, sufficiant, demumque ablactationem exigant: quae & sua momenta habet, notatu digna: matres indulgentiores ultra annum & ad duos etiam lactationem protrahunt; aliae

(a) De febr. p. 82. 83.
(b) L. c. p. V. VI.
(c) L. c. p. 259.

ad sextum saltem & octavum mensem, suis singulae argumentis fultae; contra quae non nisi inter medicos eloquentior valet. Naturae ductum sequitur, quae lactationis terminum illum ponere videtur, ubi dentes aliqui ad comminuendos cibos destinati, sex vel octo proruperint; nisi singularis adhuc infantis infirmitas tenerius a matre alimentum exegerit: quod artuum imbecillitas, musculorum cutisque nimia teneritudo absque elastica torositate docet, cui externo fibrarum habitui & interna viscerum compages respondet. Diuturnioris lactationis incommodum illud est, ut succi nutritii vi nimis accumulata, obesiores redditi, pituitosis facilius pateant morbis; licet nec constans id vitii genus sit, ut matre vel nutrice sana, ac salubritate coeli ruralis boni apertique fruente, quotidiano labore exercitata, moribus probis composita, nullas a lactatione diutius continuata noxas metuamus *(a)*. Urbium rarior haec felicitas est, atque dum mater vel nutrix conclavi suo inclusa, segnitie languet, atque cum lautioris vitae mollitie, variis animi commotio-

---

(a) V. SWIETEN, l. c. p. *689*. PLATTNER, l. c. p. *289*.

nibus, libidine, iracundia rapitur, quantum a vitae victusque simplicitate abest, tam multiplici tum corpus proprium, tum infantem morbo exponit, ut maturius a lacte materno depelli debeat. Sed eo in negotio plura sunt, quae & matrem & infantem spectant, incommoda, lactatione praesertim subito nimis finita, qua insignis in corpore se, & excretio supprimitur; cuius vel ipso organo secretorio, vel aliis in partibus corporis, insignes noxae esse possunt, quatenus ab accumulata liquidi secreti mole glandulae mammarum intumescunt, atque inflammantur facile, vel facta in alias partes metastasi simile vitium flagrat, de quo supra dictum. Uti a subita ablactatione phthisin inductam MORTONUS (*a*) memorat. Infanti ab alieno victus genere id accidit, ut colore vegeto mutato, subsidente carnium torositate tumidula, diarrhoeis saepe molestis corripiatur; in quibus rarius quid mali, atque seni opii dosi, ac roborantium remediorum ope succurrit YOUNG (*b*), nisi collecta saburra, aut viscerum obstructio alias indicationes fecerit, opiumque

(*a*) Phthisiolog. p. 14.
(*b*) De Op. p. 48.

exclusierit (*a*). Sed praecaventur maxime, si lacte materno sensim detracto cibis aliis infans assuescat.

§. XIII.

Quod quidem monitum paullo minus necessarium est, dum contrario errore praematurius, ac primis plerumque diebus alia ciborum genera, pulticulas praesertim farinosas cum lacte coctas ingerere solent (*b*); cum tribus primis mensibus nullo alio cibo, quam materno lacte nutriri oporteat infantem, alimento tum debilitati infantili congruo, tum pro nutritione sufficiente (*c*); pulticularum harum, infante praesertim avide ac copiose lac simul ex uberibus hauriente, ingentes tum a copia, quam bis, ter quaterve de die ingerunt, tum a viscididitate cibi noxae sunt; dum ea virium coctricium debilitate in gluten spontaneum tenax, cum acido propria indole magis evoluto abeunt: in quod prae-

(*a*) TRALLES, de Opio p. 141. 142.
(*b*) MAURICEAU, l. c. obs. 263. mortem infantis feliciter nati, inter tormina, ac convulsiones secutam, a pulticula prima die ingesta describit.
(*c*) V. SWIETEN, l. c. p. 686.

cipue tum farinoforum omnium mucilago, tum & praecipue tritici, & quae ad hoc genus fpectat, fpelta, zeaeque glutinofa natura vertitur, quam experimentis pluribus illa BECCARII imitatus, tentavit expofuitque KESSELMEYER (a), indeque plurimos infantum morbos repetit; quam vifciditatem lac ipfum per coctionem parte tenuiore privatum, ac relicta parte cafeofa auget. Summa certe tenacitas haud facile folubilis, tenuiffima vafculorum fecretoriorum ofcula obftruit, fibrae inteftinalis actionem ac robur relaxat, glandularum mefentericarum aliorumque vifcerum abdominis anguftias obftipat, atque acido haec inter digeftionis vitia dominante, lac ingurgitatum cafeofa coagula addit cum malorum peffimorum eventu, quo tormina, vomitus, diarrhoeae, excrementa illa, mucofa viridia, flatuum moleftiae, atrophiae potiffimum, afthmata, cardiogmi, catarrhi fuffocativi &c. enafcuntur; motuum convulfivorum varia genera infantili corpori familiaria inde repetit ZIMMERMANN (b), atque rachitidis

(a) De quorundam vegetabilium principio nutriente p. 4. 16.

(b) L. c. P. II. p. 261. SWIETEN, l. c. p. 686. poft mortem convulfionibus inductam, ventriculum cafeofa materia diftentum, pylorum plane obftructum vidit.

tum ab acido, tum viſcido in univerſa demum humorum maſſa dominante, plenam inde ſcaturiginem ſtatuit, quorſum etiam infarctus glandularum ſcrophuloſi ſpectant. Vermes, qui in infantibus recens natis, vel & praeter lac maternum nullo alio cibo uſis rariſſimi, plenis toties erumpunt ovariis, favente ventriculi debilitate, ipſaque hac ingeſtorum corruptela (*a*); dum puls praecipue diutius aëri relicta, muſcis aliiſque inſectis locum fecerit, cui copioſa committant ovula; perniciosiſſimum adeo infantis alimentum in pulte farinacea recte adpellat VANDERMONDE (*b*). Cuius noxas non niſi robuſtiores infantes, agreſti durioreque ſtamine nati effugiunt, ſentiunt plerique imbecilliores, & rarius, niſi ſummas inter difficultates, eluctantur. Verum, dum farinae haec tenacitas varia arte emendatur, fermentatione praegreſſa, quae paſtam nunc aqua ſolubilem reddit, atque ſuccedente debita coctione in panem paratur, meliora certe ex pane ſimilagineo cum lacte, vel iuſculo carneo dilutiore in pultem cocto alimenta ſunt; farinam prius leniter toſtam ſuadet

(*a*) DESESSARZ, l. c. p. 271.
(*b*) Comm. de reb. in ſc. nat. & med. geſt. Vol. VI. p. 454.

BALLEXSERDE (*a*); qua pariter opera tenacitas glutinosa frangitur, aërque (*b*) latens expellitur, qui in ventriculo, recuperato elatere summaque distensione nocet; quod idem in farina ex Malta parata refert SWIFTEN (*c*), dum incepta & mox suffocata granorum vegetatione, lentor farinosus imminuitur.

Quae victus momenta eo curiosius attentiusque consideranda; quando humano lacte destitutus infans soli arti & matronarum consiliis, maiori periculo relinquitur: quibus ipse quidem inter paucos patrocinatur BROUZET (*d*). Eo in casu, uti a lacte naturalis maxime & potissima nutritio petitur, ita humano tenuitatis ac reliquorum principiorum ratione, lac asininum, vel equinum succedit, eique substitui potest: Elegantia SPIELMANNI eo in argumento experimenta sunt (*e*), queis primas ab humano lacte partes asinino, equino (*f*) defert, crassius omnino lac vaccinum, crassissi-

(*a*) L. c. p. 91.
(*b*) Qui forte eadem copia, ac in granis Maiis experimentis HALESII, ad quartam totius latet.
(*c*) T. IV. p. 687.
(*d*) L. c. P. I. cap. 5.
(*e*) De optimo recens nati alimento §. 17.
(*f*) BARBEIRAC consil. medic. p. 246.

mum caprinum & ovillum invenit (*a*); quae lactis genera adeo a spissitudine sua, quae maiores digerendi vires requirit, quo plures vehunt partes pingues & caseosas, eo deteriora, atque nutriendo debili infanti ineptiora existunt. Sed tyranni usus maior & hic vis ac potestas est, ut eum in scopum plerumque, quod omni tempore locoque praesto est, vaccinum seligatur, quod coctum tepore dein animali praebeatur, licet eo in genere censura BOERHAAVIANA notatum, quae a partium fluidiorum tenuiorumque iactura coctionem non tam inutilem, quam nocivam declarat. Licet vero lac coagulari plerumque in ventriculo ipso coctionis opere videatur (*b*), neque vero coagulum, nisi nimis crassum durumque, ac maiori copia collectum, noceat, cui quippe solvendo proba bilis saponaceae reliquorumque influentium liquidorum virtus sufficiat; constat facile, has tenuioris lactis minores, sed craf-

---

(*a*) Contrarius est BOERHAAVE, elem. chem. T. II. it. SWIETEN, T. IV. p. 679. lac vaccinum reliquis pinguius refert, quos refellit SPIELMANN, l. c. §. XVIII. ratione tenuitatis caprillum etiam bubulo praefert ZIMMERMANN l. c. P. II. p. 259.

(*b*) SWIETEN, l. c. p. 679. BROUZET, l. c. p. 113.

ſioris vaccini maiores omnino noxas eſſe ſupra pluribus dictas. In ea adeo craſſitie lactis emendanda varia opera eſt, dum vel addito theae infuſo (*a*), decocto tenuiore hordei, aut avenae, aliiſque pro varia foemellarum arte atque ingenio diluunt; ſed ſaepe adeo non emendant, ut vel promptiore aceſcentia lactis augeant coagula, vel crudiores ſimul partes viſcidaſque, debiliori ventriculo moleſtas, nutritioni ineptas ingerant. Queis artibus ſolum decoctum panis, minime aceſcentis, probe cocti, ſimilaginei praetulerim, cuius partes fermentatione optime attenuatae & ſolubiliores, nutritioni magis ſerviunt. Alii ad ſolvendas tenaciores caſeoſas particulas ſaponacea miſcent, uti ſacharum, vitellum ovorum, amygdalas dulces cum eodem lacte terunt: quorum ea quidem virtus viſa eſt, ut in experimentis minus caſei ſubſideret, praeſertim a tritis amygdalis (*b*), idque tenerrimum, molliſſimumque: qua ratione lac vaccinum ad uſus probos tum ratione pinguedinis

---

(*a*) Cautelam addit LOESECKE therap. ſpec. P. IV. p. 193. ne ſaturatius infuſum, a vi adſtringente, tenerrima lacteorum oſcula, glandularum tenuiſſima vaſa ſenſim obſtruat, atque atrophiae inde primam pandat originem.

(*b*) SPIELMANN, l. c. §. XIX.

adfusa aqua, tum casei ratione amygdalarum ope corrigi possit. Quod idem COSNERI (a) consilium est. Eodem SWIETENIUS (b) pillulas ex bile bubula lento igne inspissata, vitellum ovi, ac saponem venetum quotidiana ad grana aliquot dosi praescribit. Alii probo quidem consilio tenerioribus infantibus solum serum lactis dulce adhibent, dum lac vaccinum recens emulctum cum ovis recentibus probe conquassatis miscent agitantque, e quo coctione dein crassiores lactis partes cum albumine subsident, ac serum relinquunt dulce, saponacea vitelli virtute imbutum, ad nutritionem, absque coaguli metu debilissimo ventriculo optimum, quo & adultori infanti panis bis coctus, vel similagineus, vel ex oryza in iuscula ac panatellas gratissimas redigi potest. Has lactis vaccini noxas rescissurae aliae, quae a venerabili matronarum coetu sibi sapientiores videntur, lac omne reiiciunt, solis decoctis hordei, avenae excorticatae, dactylorum, aliorumque infantem sustentant. Sed adparet, longe crudiora, viscidioraque, a natura animali alienissima ingeri, queis coctionis vires plane impares sunt; ut vel

(a) L. c. p. 240.
(b) L. c. p. 684.

obſtructione vaſorum ſenſim magis invaleſcente; vel ſumma virium nervoſarum proſtratione nutritio fatiſcat omnis, atque abdomine prominente, reliquae partes corporis emacientur; ubi diarrhoea plerumque comitans aquoſa, pituitoſa, cum lenta febricula, cum atroci ſaepe tormine, atque convulſionibus necat; neque in his ſectione cadaveris obſtructiones glandularum viſcerumque ſcrophuloſae ſemper adparent, teſtante ROEDERER (*a*), ſed a ſola partium ſolidarum debilitate, ſuccorumque vitalium exhauſtione, phthiſin nervoſam ſiſtunt. Uti & SYDENHAM (*b*) tumores abdominis infantum ab evacuationibus nimiis ſaepe ortos adnotat.

§. XIV.

Alia diaetae infantilis momenta huc pertinent: atque victus iuſculorumque e carne paratorum, quae acido praedominanti ſaepe opponuntur, ſuae cautelae ſunt; ut, cum gelatina praecipue animalis corporis, coctione extracta, imbuta ſint, ea pari quidem lege viribus coctionis reſpondeant; dum pro robore animalis

(*a*) De phthiſi infantum.
(*b*) Pag. 779.

duritieque partium, ex quibus extrahitur, tenaciores plane ac digeſtu difficiliores gelatinas continent, quae in gluten fatiſcunt, ſed ſpontanea degeneratione putreſcens; ſed & circulantium humorum maſſae immerſae gelatinoſae particulae licet animalibus viribus iam elaboratae, infantili corpori difficiliores ſaepe exiſtunt, quam ut vaſorum debili actione ſubigi, & in probam nutritionis materiem redigi poſſint; habitus inde corporis obeſior ac pituitoſus infanti naſcitur, cum maiori vaſorum onere, ac fibrae debilitate plerumque coniuncta: ſuturas capitis his molles manere, rachitidi, tuſſi convulſivae, aphthis, ſcrophulis obnoxios eſſe, adnotat QUALT. HARRIS *(a)*; omnia maioris in his debilitatis argumenta, e tardiore plane vigore puerili, pedum in deambulatione uſu, dentitione aliiſque corporis evolutionibus tardioribus colligit LUDWIGIUS *(b)*, ſucco nutritio tum minus perfecto, tum vaſa & cellulas potius diſtendente, quam ſolidorum fibris intimius adplicato. Sed & glutinoſa toties immeabilitate, atque acrimonia alcaleſcente ſanguinem imbuunt cum variis morboſis eventibus, cutaneis non

---

(a) L. c. p. 14.
(b) De celer. obeſ. p. 11.

tam foetidis exulcerationibus, quam viscerum infarctu, unde per pulmones traiectu facili impedito, peripneumoniae nothae genera ac catarrhos suffocativos creat: ita per vasa exhalantia viscerum transpressa visa est gelatina, ut sectione cadaveris omnia inter se viscera coalita observarentur a BUCHWALDO (*a*), quod carnium abusui tribuit. Sed tenuiorum iusculorum, e carnibus tenerioribus paratorum, summus ille in debili corpore usus est, ut & minori digestionis opera indigeat, & probam nutritionis materiam suppeditet; dum acre interposito victu acescente temperamus; qua cautela & tenerioribus infantibus absque noxa aliquando concessum hunc victum adnotat SWIETENIUS (*b*). Tempus, quo adultioribus aliquid carnis concedi possit, ab eruptione dentium molarium determinat BALLEXSERDE (*c*). Noxas praematurioris carnium usus, tum à cruditate putrida, tum vermium progenie observat HARRISIUS (*d*); quae in carne assata, vel aroma-

(*a*) Obs. Vol. VI. pract. HALLERI, p. 784. ad concretionem pericardii cum corde disposuisse, credit MEKEL. conf. comm. de reb. in sc. n. & m. gest. Vol. VI. p. 631.

(*b*) L. c. p. 687.

(*c*) L. c. p. 93.

(*d*) L. c. p. 8.

tibus condita praecipua incommoda sunt, atque inter cibos, teterrimum merito nimis pinguem vocat V. HALLER (*a*), qui & difficillime tardissimeque e ventriculo expellatur (*b*), & spontanea corruptela in rancidum abeat. Simplici vero coctione, uti gelatinoso principio exuitur, ita minus in putredinem prona, optime infantis usui cedit, illa sollicite ubique servata cautela, ne nimio usu alcalescens in liquidis invalescat acrimonia, pessimorum in morbis eventuum caussa (*c*). Eodem de ovis, eorumque vitellis cautela est, quae cibis potibusque mixta eorum spissitudinem augent; licet vitellus copiosas partes in naturam animalem versas contineat, atque saponaceae indolis adparentibus colostri acidi indiciis convenire possit (*d*). Verum & uti a nimio victu plerique infantum morbi pendet (*e*), quo suas in proles amore insanire toties mater

(*a*) Elem. T. VI. p. 211.
(*b*) Idem l. c. p. 324.
(*c*) Variolas, quae inter morbos huic aetati congruos pertinent, toties infantibus carne praematurius pastis accidere malignissimas, cel. viri observant DETHARDING de facie a variolis praeserv. Vol. V. HALL. pr. p. 638. ROEDERER, de morb. variol. p. 39. KIRCKPATRIK, de inocul. ed. Germ. p. 39. aliique plurimi.
(*d*) V. SWIETEN, l. c. p. 684.
(*e*) TISSOT avis au peuple §. 346.

videtur; ita & alimenti quantitas infanti congrua attendenda eſt. Quae quidem pro creſcentibus eius viribus augenda, ſed & pro maiori debilitate imminuenda eſt, ut prima aetate non niſi lac conveniat; ac licet nulla eo in argumento generalis ſat certa regula locum habeat, id monendum, ne ad quoſvis infantis clamores, ſed eo vere eſuriente & naturali inſtinctu adpetente, quod ex vacuis neque tenſis hypochondriis colligere licet, ad cibos recurramus. Quod uti monitum maxime aetatem teneriorem ſpectat; ita creſcentibus viribus, dum pedum atque exercitationum uſu ſponte valet paullo adultior, corpore legibus hactenus dictis ſat firmato, negligendum ipſi cupimus. Huic alimenti genera non niſi tenuiora mollioraque, ac victus nimis iurulentus adeo non ſalubria exiſtunt, ut relaxata ſolidorum compage, hacque ingenerata ventriculi inteſtinorumque mollitie, ad ſolidiora digerenda ineptitudinem, atque totius corporis teneritate contracta, ad quoſvis morbos, ex variis rerum non naturalium mutationibus, ſummam inducant proclivitatem. Ventriculi enim ac cuiuſvis muſculi, par illa ſpectanda conditio eſt, qui uſu ac labore roboratur, quiete infirmatur, ut pene atoniam incidat. Victum adeo nimis iurulentum mollio-

remque,

remque, victum item nimis simplicem, eundemque semper damnat BALLEXSERDE (a), cuius male digestae reliquiae acre uniforme, vel acidum, vel alcalescens, demum in humorum massa praedominans diffundunt, quin alterius cibi reliquiis mixtis aut emendari, aut novo motus peristaltici stimulo eliminari queat. Adeo, dum hactenus tenerioris corpusculi nutritioni praecipue prospeximus, sensim maius robur, firmiorque corporis habitus conciliandus est, quod & cibos aliquando duriores, nec salitis carnibus, brassica condita, ac leguminibus exceptis, expostulat, ea lege, ut iis per gradus adsuescat proles; neque vero ad satietatem oneretur: firmantur sic increscuntque vires coctionis, ut absque noxa, crudis durioribusque vesci videamus incolumes, atque digestionis etiam vitia ac voracitatis effectus propriis corrigere viribus.

Eadem de potu momenta valent; quem etsi primitus sub caloris animalis gradu natura destinasse videatur, atque frigidi potus praesertim nocturni, in infantibus variae noxae esse soleant, quas in chylo inspissando, indeque

(a) L. c. p. 125.

glandularum mesentericarum obstructione, natoque fluxu coeliaco, adnotat *historia morb. Vratislauv* (*a*). Corpori tamen paullo vegetiori varia ab ea matrum indulgentia ac sollicitudine incommoda sunt, queis sub potu perpetuo calido ac infusis theiformibus, universae solidae compagis prima ex utero flacciditas sustentatur, qua nihil ad morbos suscipiendos opportunius; ut vegetiori adeo infanti potus frigidus atque aquae inprimis purae saluberrimus sit; liquoresque fermentatos, uti vinum ac cerevisiam, licet ab infantili diaeta excludat KRUGER (*b*), item HARRISIUS (*c*); atque evoluto inde sub debili digestione acido noxas ossium praesertim, perfectius nutriendorum, metuat LUDWIGIUS (*d*); aut ne pars alcoholica tenerrima mollissimaque cerebri vascula facile destruat (*e*): id potius de abusu intelligimus; dum a virtute roborante leniter adstringente, quae fibris laxioribus inprimis, atque ad praecavendam nimiam muci generationem convenit, vini aliquis usus esse

---

(*a*) P. 340. STORCK, *von Kindern Kranckheit* P. III. p. 204.

(*b*) l. c. p. 79.

(*c*) L. c. p. 8.

(*d*) Praefat. ad NESBIT osteog. p. VIII.

(*e*) DESESSARZ, l. c. p. 325.

merito potest (*a*); quem & ad impediendam vermium genesin, huic aetati familiarem, commendant (*b*). Sed & ea in re abusum damnamus, quo praematuro fibrarum robore inducto, incrementum corporis impeditur, quod solidorum flexilitate ad vires cordis fundatur; id quod praematuriore spirituosorum ingurgitatione fit (*c*). Eodem roborandi scopo praecipue, dum crudiorum usus in infante adultiore conceditur, modicum potus Coffeae usum haud damnare licet (*d*), in quo quidem arbitram se sexus sequioris gratia sistit. Sed in hoc de potu argumento in genere monendum, ab humorum ad solida superpondio, cum partium omnium insigni laxitate, semper minorem potus quantitatem permittendam esse: sacchari ciborumque dulcium, queis suis blanditur infantibus matrum indulgentia, usus huc pertinet: atque saccharum quidem, quod sale acido blanda oleosaque

E 2

(*a*) LUDERS, l. c. §. XVIII. BALLEXSERDE, l. c. p. 66.

(*b*) *Bremisches Magazin* Vol. I. p. 67.

(*c*) BALLEXSERDE, l. c. p. 95. hunc a spiritu vini effectum adnotat ROSEN Vol. VI. pr. HALLERI, p. 734. MONRO, osteol. p. 52. HALLER, elem. T. VI. p. 252. KRUGER, diaet. p. 44.

(*d*) LUDERS, l. c. §. XIX.

mucilagine obvoluto conſtat, atque a compluribus ob noxas, quas copioſam pituitam generando, humoreſque incraſſando, vermium geneſi favendo credunt, male audit; ſed cum ſaponaceam indolem, tum principiis ſuis, tum variis phaenomenis experimentiſque referat (*a*), dicta incommoda adeo non metuimus, ut potius pituitam ſolvendo, liquida attenuando prodeſſe poſſit; uti ſanguinem ſolutiorem inde reddi, experimentis SCHWENKII (*b*) conſtat: vermium pituitoſos deſtruit nidos exturbatque; hinc infantibus quidem pituitoſis pleriſque omnino utile; atque virtute ſaponacea feliciori ingeſtorum digeſtioni ſervit, lacteiſque reſiſtit coagulis, ciborum tenacitatem attenuat, oleoſaque magis ſubigendo in ſumma digeſtionis commoda conſpirat, niſi abuſu peccetur, quo nimia tandem liquidorum ſolutione, fibrarumque ſolidarum quadam demum relaxatione, ac maiori

---

(*a*) Olea, reſinaſque ſubigere, & aquae miſcibilia reddere, lacti mixtum, omnem eius in butyrum ſeceſſum, dum aquoſum principium cum oleoſo intimius iungit, prohibere notum eſt, teſtaturque NEUMANN, Chem. T. I. p. 1069. BOERHAAVE, Chem. T. II. p. 159. ſaponem puriſſimum vocat, qui vim habeat, ſeſe permiſcendi cum omnibus humoribus viſcidis.

(*b*) Haematol. p. 189.

irritabilitate inducta nocet; hinc in adultis malo hypochondriaco favet (a); addendum, quod eadem virtute saponacea pinguedinis generationem liberalius sumptum impediat, atque adeo maxime macilentis noceat, quod BOERHAAVIUS adstruit (b); quod idem adgnoscit Theophil. LOBB (c), noxas ab abusu similes addit, quales a potu aquae nimio, aut comestione nimia fructuum horraeorum notamus effectus relaxationis, maioris resolutionis, fermentationis natae; id, quod maxime in hypochondriacis, hystericis, sensibiliore fibrae intestinalis systemate quovis notandum, quod, tum a stimulo, tum acidi magis evoluti iniuria magis lacessitur. Bellariorum ac placentularum, quae a saccharo placent, potior haec noxa est, quae nimia copia adsumptae ventriculum gravant, atque in tenacem acidamque massam degenerant. Nodulorum, quos ex pane dulciario, vel pane masticato & saccharo confectos, ori

(a) ZIMMERMANN, l. c. p. 281.
(b) Chem. T. II. p. 159. solosque adeo scorbuticos, rachiticosque excipit l. c. p. 139 ab attenuatione nimia humorum, quae debilitatem producit, & laxitatem nimiam.
(c) Exp. circa calc. podagr. p. 274.

infantum ingerunt, tum ab acore, si negligentius habeantur, tum copiosiore aëre, quem sugendo deglutiunt, incommoda sunt, ut ex nimia ventriculi distensione nauseae ac vomitiones sequantur.

§. XV.

Sed somni quoque ac vigiliarum, motuumque regimen ad sanitatem infantum stabiliendam pertinet. Somnus eo largior ipso naturae consilio est, quo tenerior, utque a partu minus distat infans, uti recte in foetu fere perpetuus esse videtur ob animalitatem pene tunc nullam, ideasque nullas adhucdum per sensus illatas, ac summam cerebri mollitiem (*a*); ita utero egressus maxima ex parte dormit (*b*), somno tunc nutritioni optime prospiciente, absque quo nulla nutritio: decrescit somni ratio crescentibus viribus, corpore nutrito magis firmatoque (*c*). Unde adparet, largiores vigilias

---

(*a*) HALLER, not. ad praelect. BOERHAAVII, §. 599. not. V.

(*b*) V. SWIETEN, l. c. p. 659.

(*c*) A blandissimo tunc sanguine repetit HALLERUS, elem. T. II. p. 254. hincque minor in senibus.

infantis ſemper praeter naturales ac nocivas eſſe, a ſtimulo vel externo faſciarum ſtrictiorum, immundarum, aut cuiuſcunque rei pungentis, vel interno doloris a gravato ventriculo vel aliis cauſſis morboſis nati. Somno igitur nihil quidquam detrahendum eſſe, inter proba diaetae infantilis praecepta ponit TISSOT (a), dummodo in aëre ſat puro, neque nimiis ſub ſtragulis aut conclavis calore fiat, de quo poſtea dicendum. Situs ratione notandum, capite leniter elevato in ſomnum componi debere infantes, dum horizontali vel declivi etiam ſitu maior ſanguinis in molliſſimam adhucdum ac pene fluidam cerebri compagem vis, ac noxa eſt; id quod de infantibus motibus convulſivis obnoxiis praecipue adnotat LOWERUS (b). Monendum praeterea, ne adultiores pueri unquam cum ſenibus dormiant, qui blanda inde tranſpirabili materie refecti, puerum liquido ſubtiliſſimo, plantarum inſtar paraſyticarum, exhauriunt; uti probe BALLEXSERDE (c), item HUXHAM (d), aliique mo-

(a) Avis &c. §. 346. n. 3.
(b) De corde p. 169.
(c) L. c. p. 98.
(d) Op. P. I. p. 47.

nent. BOERHAAVE, certum eſt, inquit, vim ſani corporis poſſe tranſire in corpus effoetum, nam virgines, quae cum aniculis dormiunt, liquet conſumi, vetulas vero melius inde habere (*a*). Exemplum puellae nobilis adducit RAMAZINI (*b*), ex contubernio & conſuetudine aviae, tabidae redditae, quae nullis remediis ſaluti reſtitui potuit, niſi ab avia remotione & puellarum reſtituto conſortio: alia exempla adducit DESESSARZ, ipſius imo lateris, quo vetulae lecto accumbere ſolebat puella, male adfecti obſervationes adfert (*c*). GALENUS ipſe (*d*) ſeni conſulturus, puerum accumbere voluit, ut abdomen eius contegeret. Alia aliorum obſervata ſunt (*e*), quae magnum ea in re momentum ſtabiliunt. Motuum praeterea atque exercitationum uti ad roborandum corpus ſummus uſus eſt; ita & varia ratione pro infantis aetate ac viribus adplicatur; in

---

(*a*) Praeleſt. T. VI. p. 353.
(*b*) L. c. p. 13.
(*c*) L. c. p. 126.
(*d*) Meth. med. L. VII. c. 7.
(*e*) VERULAM. hiſt. vitae, & mort. p. 161. SWIETEN, exempla tabis feliciter curatae ex FORESTO, & CAPPIVACCIO refert, lacte humano non tam ex uberibus ducto, quam eodem cum nutricibus ſanis lecto decubitu. Conf. T. I. p. 30.

quo pariter genere multiplex error est: atque cunarum inprimis agitatio vulgari usu invaluit, ad demulcendos morosos infantes somnumque alliciendum; cuius motus ea quidem utilitas est, ut leni corporis concussione ad robur corpusculi firmandum conferat: atque quadam aëris circumstantis ventilatione, eum faciat pleniore ac profundiore pulmone hauriri; id quod ad dilatandos pulmones non tam, quam quassandos cogendosque in extremis eorum arteriis varios succos servit (*a*). Sed, si limites mollioris & aequabilis motus excedat, varias a concussione teneri corpusculi noxas habet, tum ventriculum vehementius agitando, unde vomitus ingesti lactis saepe grumosi, cardialgia ab acri latente, orificio ventriculi superiori vehementius adplicato, ipsius ingesti lactis coagula sequuntur (*b*), tum potissimum tenerrima cerebri nervorumque stamina concutiendo turbandoque, unde stupor quidam ac vertigo infantem ad somnum componens (*c*), sed & vomitus, & convulsivi mo-

---

(*a*) PLATTNER, l. c. P. II. p. 144.
(*b*) V. SWIETEN, T. IV. p. 680. 681.
(*c*) BALLEXSERDE, l. c. p. 70. stuporem potius, ac levissimam quandam apoplexiae speciem, quam verum, & naturalem somnum, cunarum ope produci, vult DESESSARZ, l. c. p. 114

tus oriuntur; aut illa saltem mutatio tum in vasis, frequentiori hoc motu sanguinisque maiori nisu dilatatis, tum & ipsis cerebri staminibus relinquitur, ut in motus epilepticos promptiores existant, vel stupidi capitis supersit infirmitas (*a*) ; quae noxae praesertim brevi a partu evidentiores sunt, quo magis caput infantis maternas inter angustias passum ac debilitatum fuerit : adparetque, quam male continuo a pastu cunis commissus, agitetur infans; urgente item febre quantis noxis hac corporis motione, sanguinis motus magis acceleretur; aut in quovis convulsionum metu, morbo ipso epileptico, cum maioribus encephali turbis haec consueta cunarum agitatio celebratur (*b*). Alia motionum genera, quae teneris adhibent pusionibus, suas a teneriore corporis viscerumque fabrica, tum maxime ab ossium mollitie cartilaginosa ac imbecillitate, qua processus educunt adhuc cartilaginosos aut media cartilagine iunctos, cautelas habent.

Innumera hic mala ab improvida gestatione aut lusibus motibusque corporis nasci possunt: —

(*a*) KRUGER, l. c. p. 72. nov. act. phys. med. T. I. p. 84.
(*b*) PLATTNER, l. c. p. 145.

atque a natura in primis adhuc cartilaginosa processus odontoidis secundae vertebrae colli illud monitum suggerit MONRO (*a*), ut dum e lecto eximitur, vel ulnis gestatur infans, sedulo capitis retrorsum prolapsus caveatur, qui absque ingenti huius processus iniuria fieri nequit, donec musculorum crescente robore hoc motus periculosi genus prohibeatur. Alia a gestatione in ulnis, vel sedendo in sellis, ad id aptatis, incommoda sunt; dum corpore antrorsum nimis diuque inclinato, donec musculi erectores suo robore valeant, par corporum vertebrarum dorsi lumborumque iniuria flagrat; qua magna parte adhucdum cartilaginea antrorsum maiori pressione incumbunt, impeditaque nutritione, vasorum compressione, gibbositate ad vertebras dorsi ultimas lumborumque primas deformatur, quod adnotat propriaque observatione confirmat LUDWIGIUS (*b*). Idem improvida gestatione in brachio semper eodem fieri potest; ut in oppositum latus cum mutata necessario costarum directione, spina declinet, atque nutritione pressarum partium minori ac inaequali, earum deformitatem relinquat; in cervice femoris, lar-

(*a*) Osteol. p. 272.
(*b*) Praefat. ad NESBIT osteog. p. XIX.

giore epiphysi instructa, eadem mala sunt, quae arctiori pressioni cedit in alienas figuras, ipsius imo epiphysis abruptionem adnotat SWIETENIUS (*a*), si dum ulnis gestatur infans, subito corpus retrorsum proiicit; iidem in aliis artubus effectus esse possunt, pessima illa consuetudine, qua puerorum corpora, manibus aut brachiis adprehensis, in altum tollunt (*b*), unde in tenerioribus non sola luxatio, sed & periculosior haec epiphysis avulsio contingere potest. Similia aliorum lusuum mala sunt, dum inter brachia sua varie concutiunt moventque, atque dum stando in mensa puerum exercent, subito in pedes genuaque ruere permittunt; quod sine ossium, extremis suis cartilaginosorum, ipsarumque coxarum iniuria fieri nequit; rotunda cartilaginosa ossium capitula cum mollioribus sinubus articulatoriis complanari quasi hoc allisu, ac latiora fieri adnotat DESESSARZ (*c*), malo haud continuo, sed serius saepe adparente. Aliorum maior infelicitas esse solet, dum infantem ulnis incumbentem in aërem quasi proiicere celeriterque rursus dimittere solent; quod

---

(*a*) T. I. p. 599.
(*b*) REICHEL, de epiphys. ab ossium diaph. diductione §. VIII.
(*c*) L. c. p. 139.

ut absque lapsus periculo faciant, manum sinistram inferioris corporis parti adplicant, dextrae digitos pectori costisque vehementer iniiciunt, ut thoracem comprimant, costasque spurias intorqueant, unde gravissimum infantis malum (*a*): quod sectione cadaveris comprobat HUBERUS (*b*). A sedendo illum effectum adnotat SWIETENIUS (*c*), quo infantes foemellae ab osse coccygis & sacro nimis antrorsum presso, pelvis angustiam contrahunt, quae maturis demum nuptisque summas partus molestias inferat: adeo summa artuum ossiumque teneritudo summas hic curas in omni motuum genere exigit, ut pro aequabili ossium nutrimento praecipue lectulis potius committendus, rariusque sedeat aut gestetur infans, donec robore corporis invaluerit. Adultiorem stando atque ambulando exercet mater; in quo etiam genere cautelae & incommoda sunt: dum imbecilliores, quales obesiores prae reliquis esse solent (*d*), ossium minus firmorum femoris, ab incumbente corporis pondere, vel ossium coxa-

(*a*) LUDERS, l. c. §. XVI.
(*b*) Ex transact. phil. refert *Hamburg. Magaz.* Vol. IX. p. 641.
(*c*) L. c. T. I. p. 538.
(*d*) LUDWIG., de obes. cel. p. XI.

rum etiam, ac ſpinae dorſi pravitates adquirunt, atque in greſſu difficultates per totam deinceps vitam ſuperſtites. Membranarum namque ac cartilaginem imbecillitate fit, ut, licet haud excidat epiphyſis, illa paullulum in aliquam partem promineat (*a*) cum membri diſtorſione; unde vel incurvata artus figura cum vari valgique ſpecie (*b*), vel ipſa femoris cervix paullo magis adhuc obſequioſa, in angulum maiorem ac rectum fere pondere corporis deprimitur, ut maiori diſtantia femorum greſſus non niſi maiore trunci inclinatione fieri poſſit, ſeu axis trunci maiori intervallo transferri a dextris ad ſiniſtras & viciſſim, anatum more, debeat, qua ratione de SAUVAGES utitur (*c*), ne centrum gravitatis corporis ultra baſim cadat: quae phaenomena utplurimum incipienti rachitidi adſcribi ſolent, praematuriori huic atque incauto matrum ſtudio debita. Stationis diuturnae in pueris noxas eadem ratione declarat HEUERMANN (*d*), quod totius corporis preſſio in pelvis illam partem, quae acetabula pro femoris articulo continet, nitatur, ſed quae

---

(*a*) PLATTNER, l. c. P. I. p. 189.
(*b*) RUYSCH, adv. anat. dec. II. p. 16.
(*c*) Noſol. T. III. p. 67.
(*d*) L. c. T. III. p. 175.

imperfecta adhuc, tribus ossibus in acetabulo ipso concurrentibus atque cartilagine unitis, continuo sensim cedit nisui cum figurae naturalis depravatione, unde claudicatio relinquitur; quod saepe fit, dum curriculis illis stantes inclusi, dimidium toties diem agunt. Similes in ossibus tenerioribus pectoris scapularumque noxae a loris sunt, queis pectore scapulisque cincti suspensique, ingredi coguntur: qua pressione scapulis sursum tractis, capite antrorsum dimisso atque ad pectus depresso, ossa pectoris certe aequabili nutrimento destituuntur (*a*). Crescentibus demum viribus proprio nisu ad motus gressusque instigatur infans, facili tunc labore iuvandus atque a lapsu cavendus, qui variis partibus ipsique toties capiti noxas, vel ossium fracturis aut fissuris, aut sola etiam tenerrimi encephali commotione infert (*b*); quae mala pileolo crassiori, capiti imposito, sat bene caventur vel mitigantur saltem. Sed alia lusuum genera periculosiora existunt: sunt, qui animo

---

(*a*) LUDWIG., l. c. p. XXI. DESESSARZ, l. c. p. 458.

(*b*) Noxas in ossibus sincipitis maximas, a subtus decurrentibus arteriis adnotat BERTIN, apud VANDERMONDE, l. c. P. V. art. VII. ubi ab effuso sanguine mors demum, etiam absque signis antea comparentibus, serius accessit;

ludendi caput infantis ambabus manibus arreptum & in aërem elevatum tenent, qua ratione vertebrarum articuli, elongatis ligamentis, facili accedente motu corporis dislocari ac distorqueri possunt, vel cum repentina etiam morte, vel colli obstipi pravitate relicta.

§. XVI.

Vestitus etiam infantilis considerationem nostram meretur, in quo prima pariter ab ortu matrum cura versatur; ut in eo diutius ante partum magnis saepe impensis laborent, magnaque sollicitudine concurrat avia, & cognatarum studia conspirent, queis inter adplausus novum hospitem excipiant; fasciarum & linteaminum magnus vastusque adornatur adparatus, queis advenae brachia, queis umbilicum totumque abdomen, queis pedes, queis caput, queis praeter haec totum demum corpus stringant devinciantque: vel hostem crederes, quem nunc devictum inermem, captivum gratulentur, vel honoris pignus, quod aut facile aufugiturum aut avolaturum metuant; ad quod certius securiusque possidendum ea concurrerent officia, atque compedes, vincula, ligamina necterent. En! quam saevis vinculis liget amor! quam durum amabilis

bilis sexus imperium, quod sibi vindicat, dum resecto funiculo, naturae legibus solutus videtur infans; qui imperante sola natura in utero materno, liquido immersus tepido mollissimoque, membra omnia omnesque articulos movebat quam liberrime, artubus caeterum omnibus, collo, manibus, cruribusque, toto corpore leviter molliterque inflexis quiescebat: quod naturae consilium, artuum corporisque dispositionem in omni, dum quiescit, animalium genere videmus; nunc, cum alterius, quam naturae, legibus parendum, exporrectis sollicite artubus omnibus legatisque membris, stipitis instar disponitur, atque, ne ulla motus facultas sit, stragulis includitur obruiturque: atque, dum has suas miserias inquietudine & ploratu prodit, nonnisi cibo potuque succurrit mater, omnia siti famique tribuens, aut & medicamentorum & enematum adparatus prostat, qui has vinculorum iniurias sinistra plane arte soletur. Licet vero non negandum, tenellum recens nati corpus, ossaque cerea suis indigere curis, atque a ligamentorum, queis articuli continentur, debilitate, molliore ossium in adpendicibus suis commissura, fasciarum adminiculo coercenda sustinendaque esse, ne motu membri facile aberrante, corporisque saepius in latus quoddam

inclinatione atque obliquo procubitu, facile distorsiones, membrorum deformitates, incrementi varia nascantur vitia, neve rudior attactus cereas epiphyses diducat aut infirmet; quod ipsa in spina dorsi pluribus adhuc processibus, maxima parte cartilaginosis instructa, facile fit: quae plura quidem a congrua fasciatione commoda sunt (*a*), noxasque ab ea praematurius omissa refert THEBESIUS (*b*): sed forte plura maioraque a nimio hoc studio strictioribusque fasciis ac vinculis a tanta naturae vi illata, incommoda sunt: arctiore certe constrictione vasa cutis compressa circulationis impedimenta ferunt, liquidisque ad superiora vergentibus, vasa encephali liberiora copiosiore sanguine distenduntur debilitanturque, ut vel inde convulsionum metum faciant (*c*), vel alias capitis aut ex dentitione adfectiones exacerbent. Totius cutis inde inflammationem erysipelaceam vasorum quadam suffocatione observavit PLATTNERUS loc. cit. Urinam saepe copiosam, nares perpetuo muco fluentes, parotides, glandulasque

(*a*) Conf. PLATTNER, l. c. P. I. p. 102. 103. SWIETEN, l. c. p. 665.
(*b*) Nov. act. N. C. T. I. obs. XVI.
(*c*) Convulsiones solutis vinculis continuo mitescere, cessare saepe, vidit DESESSARS, l. c. p. 99.

maxillares intumescentes, scabiei genus, caput copiosius obsidens, ea ex ratione impeditae per vasa cutanea circulationis, suppressae transpirationis, atque liquidi in alias partes determinati, repetit DESESSARZ (*a*). Alia in pectore mala flagrant, tum a congesto huc sanguine, respiratione facile impedita, atque ipsarum costarum tenerrimarum ab adstrictis utrinque brachiis pressione, quam thoracis deformitas aliquando sequitur (*b*). Atrophiam phthisinque Anglorum a pectore ipsis nimium constricto derivat SPIGELIUS (*c*); atque a thoracis amplitudine dum multum pulmonum libertas integraque actio pendet, indeque corporis totius robur sanitasque aestimatur (*d*), iniuria certe ingens ab impedita huius dilatatione debita, atque incremento prohibito facile liquet (*e*). Asthma inde per totam vitam relinqui

(*a*) L. c. p. 93. 94.
(*b*) LOESECKE, l. c. P. IV. p. 185.
(*c*) De hum. corp. fabr. L. I. c. IX.
(*d*) BOERHAAVE, Inst. §. 885.
(*e*) Turcas, quibus ignotus hic fasciandi modus, scapularum latitudine, amplitudine pectoris eminere, atque a graecis distingui, quos fasciae infantiles pectore angustos, scapulis minus latis, lacertosisque reddidissent, refert BALLEXSERDE l. c. p. 118.

adnotat DESESSARZ (*a*). Viſcerum abdominalium ab hac compreſſione incommoda vomituritionibus ſe produnt, dum hepar in infantibus maius contra ventriculum preſſum, cum coarctat neceſſario, natiſque contractionibus ſpaſticis exagitat (*b*). Atque ventriculus, dum plenus curvaturam maiorem antrorſum dirigit, hac compreſſione impeditur; ut preſſio haec potius in ſubiectam aortam, venamque cavam terminetur, cum magno ac periculoſo circulationis impedimento. Atque eum imo deteſtabilis artis effectum vidit IUCHIUS, ut in cadavere viſcera abdominis inter ſe concreta omnia, glandulas meſenterii induratas ulceroſaſque invenerit, quae arctiori huic, & diuturniori adſtrictioni adſcribere non dubitat (*c*). Capitis demum, quae a conſtrictione per vittas aliaque ligamenta, vel & in adultioribus a pileolo arctiore noxae ſint, haud difficulter intelligimus, a cerebri ipſius compreſſione, aut incremento debito prohibito, ſuturarum ab oſſibus ad ſe compreſſis citiore coalitu (*d*). Et quid demum robori corporis conciliando adverſum

---

(*a*) L. c. p. 96.
(*b*) BALLEXSERDE l. c. p. 48.
(*c*) De uſu, abuſu involutionis, & faſc. infantum.
(*d*) Conf. SWIETEN l. c. p. 666.

magis? dum quiete ac compreſſione muſculorum omnium, vigor deiicitur magis, ac inertia inducitur, uti muſculos auriculae conſtrictio & inertia immobiles rigidoſque reddit (*a*). Inde haud dubie in iis, quos minor matris cura adſtringit, praeſtantior vigor in muſculis omnibus eſt, ut pedibus circa finem primi anni firmi inſiſtant. Quid nutritioni atque incremento corporis magis infenſum, quae vaſa aequabili humorum circuitu, ac impulſu vitali dilatanda atque explicanda eſſent, hiſce anguſtantur ſtricturis, oſſaque ipſa viribus vitalibus per vaſa agentibus, cedere in maius ſenſim incrementum roburque prohibentur, ut vel varias inde pravitates ac diſtorſiones, queis maxime eo adminiculo cavendis amoris toties ineptientis conatus ſtudet, contrahant; dum, vel haec inter vincula, artus maiori nixu movet inquietus infans: (*b*) vel muſculorum antagoniſtarum deiecto aequilibrio, oſſa flexilia inaequaliter trahuntur, vel vaſis aliis compreſſis, in alia copioſior exundat humor, atque inaequalem reddit nutritionem (*c*). Fibulae curvaturam certe a faſciarum modo

---

(*a*) BROUZET l. c. p. 76.

(*b*) Ab eo conatu, oſſium & articulorum mala repetit DESESSARZ l. c. p. 98.

(*c*) DESESSARZ l. c. p. 96.

repetit WINSLOW (*a*). Gibbos inde reddi, HILDANUS suis comprobat observationibus (*b*). Graviter in hos errores invehitur RUYSCHIUS (*c*), atque ad universae Asiae, Americae, Africae mores & exempla, Europae delicatioris sapientiorisque ineptias perstringit: ubi recens nati laxis involuti pannis, solius naturae sapientiae dantur, atque optime inde corpora crescunt: quod idem testatur FURSTENAU (*d*), complures alii. A laxitate fasciarum adeo nunquam aliquid metuendum, uti probe SWIETENIUS (*e*), quique nisi manifeste perciperet, omnes artus sidere flecti posse, totum adparatum removendum iussit illico, quantumvis obmurmurarent mulierculae, non consilio, sed auctoritate compescendae; id in laxioribus fasciis adnotandum, eas, si lotio, sudore, faecibus maduerint, semper magis adstringi paribus cum infantum noxis, quas inquietudine testan-

(*a*) Exposition. Anat. T. I. §. 780. DESESSARZ p. 97. quorsum mala illa consuetudo pertinet, pedes ita disponendi ut digiti extrorsum, calces introrsum spectent, qui situs omnino praeternaturalis BROUZET l. c. p. 80.

(*b*) Cent. II. Obs. 99.

(*c*) L. c. Dec. II. p. 40.

(*d*) De Med. Ind. Vol. VI. HALLERI pr. p. 768. 774.

(*e*) L. c. p. 665.

tur, dum linum omne, ex quo pannus contextus eſt, aqua bibita breviatur (*a*).

Verum cum creſcente infantis aetate atque adoleſcente etiam, creſcit amoris durities, quae pulchritudini corporis, cui maxime ſtudet, conſervandae conciliandaeque, artificiales thoraces ac loricas parat, queis & pectus, & abdomen coerceatur; atque his quidem, ſi probe conſtructi, nec valde rigidi, nec nimis adſtricti fuerint, ſua commoda ſunt, queis infantum pectora, oſſiumque, ex quibus truncus componitur, compages tenerior contra externas iniurias muniatur optime firmeturque, atque imbecillior dorſi ſpina, adhuc cartilaginoſa, naturali directione ſuſtineatur, ut abſque diſtorſionis periculo, e lectulis ſedere, vel ulnis geſtari, ac ludentibus matronarum gratiis vacare poſſit. Sed ea fere huius amoris rabies eſt, ut eo ipſo, formae ac proceritatis ſtudio, rigidiores & velint loricas, & arctius conſtringant; quo fere nihil perniciofius, atque ſanitati & pulchritudini demum magis adverſum. Eorum certe inſaniam, qui in definiendo pulchri corporis habitu, legislatores ſe gerunt, atque eum quidem in craſſitie

(*a*) PLATTNER l. c.

corporis superius aucta, ac conice versus ima abdominis decrescente, ut utraque palma comprehendi possit, gustu male sano determinant, Natura ipsa refellit, quae pectus superius angustius, inferne latius, abdomenque dilatabile certos in usus oeconomiae vitalis, haud impune turbandos dedit. Compressione hac, quae tutam faciat spinam, musculi dorsi, pectorisque diuturna quiete inertes, fere paralytici fiunt, ut sustinendo corpori deposita lorica, impares, antrorsum corpus inclinare faciant, ac gibbum referant (*a*); quem correctura, mater arctiore vinculo, sed maioribus indies malis, utitur (*b*). Sed & in ipsis ossibus ea vis est, ut motu ac flexione prohibita, debitam, per elasticam cartilaginem nuclei offescentis extensionem impediat (*c*): maxima certe in mollioribus ossibus, horum epiphysibus, cartilaginibus, ligamentis haec vis est, ut costis ad vertebrarum corpora transversosque processus, quibus committuntur, adpressis, processibus spinosis, qui post partum demum e vertebrarum posteriore parte exsur-

(*a*) V. SWIETEN T. III. p. 354. DESESSARZ l. c. vitium musculi sacro lumbaris huc potissimum refert.

(*b*) KRUGER l. c. p. 43.

(*c*) LUDWIG. praef. ad NESBIT p. 19.

gunt, coërcitis repreſſiſque, epiphyſibus facile expulſis diductiſque, cartilagine, quae vertebrarum ſinus, coſtarumque capitula largior inveſtit (*a*), deformata, varia conformationis vitia naſcantur; dum vertebrae exterius preſſae verſus interiora aliamque partem intumeſcunt; ſternum, magna parte cartilagineum, coſtarum preſſu verſus anteriora erigitur, ſic ut ſuperior pars, magis a coſtis ſuperioribus firmata, altior, inferior minus reſiſtens, depreſſior fiat, uti obſervat DESESSARZ (*b*). Contorquentur coſtae, atque a naturali directione deflectunt, ac figuram pectoris foeminei a natura plerumque alienam conciliant. Cartilago mucronata reprimitur; ab ilibus ad alas ſurgente thorace, eadem & cartilaginibus ligamentiſque quae oſſa innominata, & ſacrum devinciunt, preſſio ac vis infertur, ut ea a laxatis ligamentis cartilaginibuſque mobilitate, vel claudicationis neceſſitas, vel crebra in aliquod latus inflexione, ſpinae deflexio, vel ſcapulae unius prae alia elatior ſitus inducatur (*c*). Haſque inter anguſtias com-

(*a*) Quae vitia ſectionibus cadaverum adnotat WINSLOW act. Ac. Reg. Sc. Conf. *Hamb. Magaz.* Vol. III. p. 533.

(*b*) L. c. p. 402.

(*c*) PLATTNER l. c. p. 144.

pressi pulmones suis in chylo, sanguine aliisque humoribus rite perficiendis, desunt officiis, atque ipsa viscerum abdominalium functione turbata, non nisi crudus per vasa humor dimanat, neque nutritioni, nec incremento sufficiens; ut summa cum imbecillitate, lurido genarum colore varios inter morbos, demum insaniae muliebris victima succumbat. Dispositionem inde in phthisin induci, pluribus momentis refert SWIETEN *(a)*. Varia viscerum abdominalium mala adnotat WINSLOW *(b)*, MORGAGNE *(c)*: vitia renum *(d)*, ventriculi mala conformatio *(e)*, hydrops saccatus *(f)*, situs viscerum abdominalium mutatus *(g)*, casameniorum vitia *(h)*, viscera abdominis coalita *(i)*, aliaque copiosissima mala observata leguntur. Aliae vestitus infantilis regulae ea maxime ratione fundantur, ne compressis alicubi vasis, aut nutritio

---

(a) T. III. p. 10.
(b) L. c.
(c) De sed. & caus. morb. ep. 38. n. 55.
(d) *Hamb. Magaz.* Vol. XX. p. 16.
(e) Nov. act. phys. med. T. I. p. 305.
(f) SLEVOGT. de infelici hydropis curatione Vol. IV. pr. HALLERI p. 303.
(g) LUDWIG. de caus. praeternat. visc. sit. p. 4.
(h) LUDWIG. inst. clin. §. 404.
(i) STORCH. *Weib. Kranckh.* P. VIII. p. 107.

aequabilis, atque partium incrementum, aut robur impediatur; veſtes omnes arctiores damnat BALLEXSERDE (*a*). Veſtitum circa collum & pectus nimis ſtrictum ad haemoptoen diſponere, adnotat LUDWIG. (*b*) collarium nimis arcta conſtrictione frequentem adfectuum capitis cauſſam ali, refert WINSLOW (*c*). In debilibus ab adſtrictis arctius veſtibus natae anxietates, vim ac reſiſtentiam cordi a plurimis compreſſis vaſis fieri docent (*d*), laxatis veſtibus levandae. Tibialium caligarumque ligacula cautiora, nec unquam ſtrictiora ſunto; ſed illa ſuper humeros diducta placent; calceorum illas regulas tradit BALLEXSERDE, l. c. ut nec arctiores, partium hic diſpoſitarum preſſione, nutritione, incremento ac robore privent, atque cum elegantiore pedis puſilli forma, quae ſexui ſequiori placet, a compreſſis calloſiſque partibus muſculoſis, motu oſſium tarſi & metatarſi, qui in infantia admodum ſenſibilis, ſaepe deſtructo (*e*), debilitatem illam inducant, qua

(*a*) L. c. p. 120. 123. noxas complures exponit GAUBIUS Path. §. 592.
(*b*) Inſt. clin. §. 336.
(*c*) Act. Ac. Reg. Sc. an. 1740. atque de eo argumento elegantia pertractantur apud UNZERUM, *der Arzt, eine Wochenſchrift*, P. IX. p. 174.
(*d*) SWIETEN T. II. p. 296.
(*e*) WINSLOW l. c. §. 888.

nec firmo ingredi talo, nec diu erecto corpore ſtare, nec iter aliquod pedibus conficere, abſque ſumma moleſtia queant. Sed &, qui in artificioſis figuris ſibi magis placet ſexus, calcem ſibi minorem a natura datam, alia ſubiecta artificiali eo maiori corrigit, quo altiore quaeque cothurno geſtire velit; qua ratione ſtatum oſſium tarſi naturalem plane mutant, atque eandem ibi perturbationem cauſantur, quae in vertebris gibboſorum obſervatur (*a*): tendine achyllis, muſculis poſterioribus extenſoribus nimis contractis, illis qui antrorſum flectendo pedi inſerviunt, elongatis, tum vaſis liberoque per ea liquidorum tranſitui impedimentum naſcitur, tum robur, atque elater imminuitur, qui in genere animalium ſalientium praecipuus (*b*). Alia veſtium momenta ad regimen caloris pertinent.

§. XVII.

Atque aëris quoque caloris frigoriſque regimen ad ſanitatem infantum tuendam firmandamque ſummas vires habet: caloris perpetui,

---

(*a*) Idem l. c.
(*b*) De eo arg. eleganter WINSLOW Memoires de l' Academie des Sciences, l' année 1740.

quocum plerumque aëris impuritas in cubiculis angustioribus, famulantium ac condormientium turba, lectorum copia, atque evitata sollicite aëris ventilatione, coniuncta est, is maxime effectus notari debet, quo perpetua corporis infirmitas, atque solidae fibrae laxitas alitur, vasa cutanea laxiora, aequabilem haud ferunt perspirationem, sed modo sudoribus diffluentia, acre quodvis ad peripheriam alliciunt perpetuo inde exanthemate squalidam (*a*): cui rite curando caloris regimen intendit mulieris error; modo minimis mutationibus aëris aegrius adficiuntur. Capitis tegmine nimis calido, atonia vasis excephali capitisque universi inducitur, quae humorum decubitum ad hanc partem derivat; inde frequentes lippitudines, tineae, phthiriases, scrophulae colli nascuntur. Pulmonum increscit debilitas atque humorum acrium colluviei frequentiori favet; dum necessario illo liberi purique aëris subsidio, quod ad naturalem sanguinis diatesin conciliandam requiritur, destituitur. Ea re certe nihil perniciosius infanti credit TISSOT (*b*), cui copiosae illae infantum mortes adscribi debeant: spirandi an-

---

(*a*) PLATTNER praef. cit. p. XVIII.
(*b*) Avis §. 341.

gustias per totam saepe vitam reliquas, ab eo inter cortinas incluso, impurissimo, foetidoque aëre, suo fere elatere exuto derivat BALLEXSERDE (*a*): cuius quantae in adultis noxae sint, quam larga inde morborum pestiferorum origo pateat, copiosis observatis constat, queis hic loci immorari superfluum. Adeo a libero aëre non sollicite nimis custodiendos infantes esse, inter primarias regulas statuitur ab omnibus, qui memorem Iunonis ob iram, artis praecepta non negligant; imo adultiores a frigido aëre haud arcendos esse, caput haud sollicite tegendum, monet TISSOT l. c., item DESESSARZ (*b*). Pedibus nudis incedere iubet KRUGER (*c*); imo capillos abscindendos, frigida pedes abluendos BALLEXSERDE (*d*), omniaque illa adminicula, queis corporis compages sensim roboretur magis, vasorum viscerumque vires in adsumptorum probam coctionem, liquidorum omnium naturales dotes, excretionum omnium ac maxime perspirationis integritatem conservandam increscant. Adparetque quantum a probis diaetae legibus absint le-

(*a*) L. c. p. 70.
(*b*) L. c. p. 351.
(*c*) Diaet. p. 45.
(*d*) L. c. p. 124.

ctuli illi molliores calidioresque, atque ab adspirante salutari aura seclusi, vestium densiorum pellicearum genera, queis corpora puerorum muniunt, atque atmosphaerae perpetuo humidae effluviis animalibus, mora putridissimis, elateri aëris inimicis refertae includunt: unde cutis totiusque corporis imbecillitas, ad leves aëris mutationes ferendas impar, vitaque perpetuo valetudinaria, fere sine spe longaevitatis adquirendae adquiritur. Verum & aëris non tam, quam linteorum, lectulorum, vestium puritas, munditiesque requiritur ad sanitatem infantum conservandam roborandamque (*a*), dum sordes relictae variam cutis labem, adfectusque cutaneos, atque solidae fibrae corporis laxitatem, liquidorum a resorpto acri impuroque mutatam diathesin, nutritionis vitia, secretionis cutaneae impedimenta inferunt; quem ipsius etiam naturae instinctum, quo animalia pleraque foetus suos lambendo sollicite purgant, quam parvi toties negligentior nutrix aut mater habet, ut in mutanda artificiosa fasciarum ligatura operam sibi haud satis frequentem sumat.

(*a*) BALLEXSERDE l. c. p. 53. 54.

IO. GAUDELII
OFFENBACENSIS
DISSERTATIO
DE
HYDROCEPHALO

Goettingae 1793. (*)

§. I.

INter morbos, qui genus humanum diu ſaepe, & miſerabiliter, licet, quod equidem gaudemus, paullo rarius adfligunt, iure ſuo ſibi locum Hydrocephalon vindicat. Eſt id tumoris aquoſi ſine hydropis genus, quo aqua praeter naturam in capite colligitur, atque vel inter cutem

(*) Haec Diſſertatio ad potiores de Hydrocephalo labores ſpectat, eamque, ne forte foliis tam paucis communi, periret, licet plura iam hoc, de morbo meliora habeamus, hic inſerendam eſſe putavi.

cutem & pericranium consistit, vel inter pericranium & os, vel inter os & cerebri membranas, vel inter harum duplicaturas, vel inter has & cerebrum, vel inter huius plicas ac in ipsis ventriculis, seorsim vel coniunctim, quod posterius quidem frequentissimum (*a*) vel denique, quod rarissimum omnium & ab uno dumtaxat Viro, quod sciam, hactenus repertum, in praeternaturalibus saccis intra cerebri substantiam erumpit (*b*), totumque caput monstrose saepe immaniterque distendit, ita, ut duplo, triplo, & amplius naturalem magnitudinem excedat (*c*). Latius siquidem hodie huius mali limites distendendi sunt, ac quidem a veteribus Medicis ac Chirurgis factum, utpote qui cerebrum ipsum humore expleri ignorantes, omnem intus in encephalo collectam aquam calvariam inter & cerebri membranas tantum haerere existimarunt (*d*).

(*a*) PETIT in Mem. de l' Ac. des Sc. de Par. 1718. p. 80. WEPFER Obs. de affect. capit. 28. 29. 30. 31. SEVERIN. de abscess. p. 186.
(*b*) EUSEB. SGUARIO *in Raccolta d' Opuscoli scientif. e filolog. Vol.* 40. *p.* 230.
(*c*) DEKKERS Exercit. pract. p. 682. Misc. Nat. Cur. dec. 2. an. 4. HILDAN. observ. cent. IV. 10. BARTHOLIN. Cent. I. obs. anat. 28.
(*d*) PAUL. AEGINET. L. 6. c. 3.

§. II.

Ita vero in hydrocephalo effuſus humor aut ſupra, aut infra calvariam, occaſionem medentibus iam antiquis ſuppeditavit, ut duo eius genera ſumma conſtituerent, alterum externum, ubi cutis capitis aqua dumtaxat diſtenta; alterum vero internum, cum in ipſum caput aqua contrahitur (*a*). Unde neſcio plane, qui ETTMULLERO, celebri Medico Germano, excidere potuerit, ante VESALIUM non fuiſſe cognitum aut deſcriptum a Medicis hydrocephalum internum (*b*); cum tamen GALENUS (*c*) & iam citatus AEGINETA, aliique plures de eo tanquam malo bene cognito, neque tum novo, ſcripſerint, & plures etiam ante VESALIUM, ut ALBUCASIS & GUIL. DE SALIGETO, luculentiſſimam eius mentionem fecerint. Utrumque vero vel per ſe exiſtere conſuevit, vel cum altero combinatum eſt, ita tamen, ut obſervationum fide frequentius multo externum ſine interno, quam hoc ſine illo conſpiciatur.

(*a*) AEGINET. l. c.
(*b*) Coll. pract. T. 2. L. 1. S. 21. c. 3. art. 3.
(*c*) In Finition. medic.

§. III.

Quandoquidem vero omne hydrocephalon a tumore capitis aquoſo determinamus; haud ſane difficile erit, id ipſum diſtinguere a cerebri hydrope, qui cum vel doctiſſimi Viri illud haud raro confuderunt (*a*). In hoc enim, licet magna vis etiam aquae intra encephalon effuſa, caput nullo modo tumet, ſed naturalem ſuam capacitatem retinet.

§. IV.

Sed de ſingulo hydrocephalo cum externo, tum interno, ſeorſim ut differamus, operae erit pretium. Igitur ut ab illo ordiamur, quod externum appellatur & a Veteribus hydrocephalon ſimpliciter dictum fuit, ipſius diſcrimina primum omnium notamus, notaſque eorundem diſcretivas; ſiquidem in ipſo modo tumoris aliquid eſt, quod ſpecies inter ſe diſtinguit.

(*a*) BORELL. obſerv. Cent. I. 38. HARDER. obſerv. med. pract. 33. PAISLEY in Medic. Eſſays of Edinb. T. III. obſ. 23.

Illud autem omnibus commune eſt, aquam vel totam capitis cutem ſubire (*a*), vel partem eius ſaltem, eamque inprimis ſuperiorem occupare (*b*), vel demum minutos plures ac diſiunctos tumores facere, id quod nobis in connubio hydrocephali interni ſemel fuit obſervatum. Sedes autem aquae inter cutem & calvariam effuſae vel in ipſo celluloſo cutis textu, vel calvariam inter & pericranium exiſtit: unde duae fiunt ſpecies hydrocephali externi. At prius quidem frequentius multo, quam alterum obſervatur; neque in poſteriore caſu tantopere caput ac in iſto intumeſcit, in quo tumor aliquando ad immanem magnitudinem increſcit, atque humor per cutim tanquam in vitro cornuque apparet (*c*). Quodſi humor cuti & membranae calvariam integenti interiacet, tumor ſequitur tactu mollis, indolens, concolor, in ſublime elevatus, digitiſque prementibus ille facile cedit & rurſus aſſurgit. Interdum etiam palpebrae tument, adeoque connivent, ut aperiri oculus non poſſit (*d*). Quibus autem pericranium & os intercedit humor, reliqua ſane

(*a*) CAR. PISO de morb. a ſeroſ. colluv. p. 41.
(*b*) FOREST. obſ. chir. III. 5.
(*c*) RUYSCH. theſ. anat. p. 23. tab. 3.
(*d*) PISO l. c. p. 41. obſ. 1.

respondent, caput vero non ita intumescit, tumorque multo est durior, atque pressus sicut uter repletus & arcte adstrictus renititur; dolor etiam magis urget ac ipso tactu alioquin exacerbatur, quid? quod de nocte ingravescit cum agrypnia (*a*). Atque ita facile hydrocephalum externum ab artificiali hydrocephalo, sive rectius emphysematoso capitis tumore, physocephalon hodie vocant, distingui potest, quem excitare pueris scelesti mendiculi aliquando solent, ut hydrocephalum mentiatur (*b*). Est enim id physocephalum tumor admodum elasticus atque tensus, qui digito pressus obstrepit ac crepitat.

§. V.

Puerorum quidem ac infantum affectus proprius est utrumque hydrocephalon, sed non sic, ut grandes aetate non quoque pertentet. Quamvis equidem hoc prorsus PLACENTINUS negavit (*c*); exempla tamen non desunt

(*a*) PISO l. c. p. 43.
(*b*) HILDAN. Cent. III. obs. 18.
(*c*) Chir. L. I. c. 1.

cum iuvenum (*a*) tum virorum (*b*), quibus vitium hoc accidit. Utrumque nonnunquam ex utero natales suos ducit, & plures menses, quin annos saepe tenet. Exordium aeque ac incrementum plerumque lentum ac tardum est; rarissime contra oritur repente, & intra paucos dies in monstrosam magnitudinem erumpit (*c*). Persaepe externum ab interno producitur, siquidem humor encephalum inundans facile vias per hiantes suturas aut praeternaturale ostium in cranii particula ex osse (*d*) invenit, quo subire integumenta capitis possit; vel ex eadem caussa ille simul cum supra calvariam, tum subter ea morbose colligitur. Tum vero humor non per totam capitis superficiem diffundi solet, sed plerumque in saccum quasi aliquem colligitur, qui capiti adhaerescens morbum constituit (*e*). Eiusmodique saccus in mollibus ossium commissuris, inque ea se praecipue attollit, quae inter occiput atque bregmata est, &

(*a*) PISO l. c. p. 41. Nov. Act. Ac. N. C. T. I. obs. 3.
(*b*) SEVERIN. l. c. p. 283.
(*c*) ALBUCASIS Chir. L. 4. c. 1. Eph. N. C. Cent. I. & II. obs. 157. Nov. Act. N. C. l. c.
(*d*) WEPFER. observ. 23. p. 48. Act. Helvet. Vol. I. p. 1.
(*e*) MANGET. bibl. med. p. 872. WEPFER. obs. 23.

ita increſcit, ut tandem a capite dependeat (*a*). Aliquoties adeo RUYSCHIUS talem tumorem in foetibus recens natis conſpexit a capite poſtice pendentem, qui ipſum caput magnitudine, quid? quod ſemel totum foetum ſuperaret (*b*).

§. VI.

Si ſubter calvaria humor coiit & hydrocephalum internum effecerit, tumor quidem eſt, ſed qui prementi non cedit, neque tactu mollis eſt, niſi admodum tenera oſſa fuerint, aut penitus defecerint. Viſa nempe eſt VESALIO puella, cui cranium non oſſeum, ſed totum membranoſum erat. Interim & violenter preſſus tumor nonnihil cedit, ſiquidem oſſa infantum facile adhuc cedunt; & humor, cum illum comprimere volumus, ex adverſo repreſſus in altum exſurgit. Calvaria autem ultra modum per omnem ſuam circumferentiam, perraro in alterutro ſaltem latere (*c*), unde ſingularis ſpecies hydrocephali dimidiati oritur, a ſubſiſtente

(*a*) WEPFER. l. c.
(*b*) Obſ. anat. chir. 52. p. 64. f. 45.
(*c*) TULP. obſ. L. 1. 25.

humore plus minus distenditur, indeque ossa eam compingentia magis ampliantur, attenuantur, excavanturque, insimulque suturae vel omnes (*a*) vel aliquae saltem (*b*) magis a se invicem recedunt & hiatum faciunt, quem admoti digiti facile deprehendunt, quique interdum tam late patet, ut ultra unum, quin duos palmos ossa inter se distent (*c*); interdumque adeo diaphanus est, ut aqua per eundem transluceat (*d*). In ipso tumore saepe inaequalitas est, sic, ut modo frons, modo sinciput, modo occiput, vel tempora magis protuberent. Quod equidem uno omnes ore auctores adfirmant, in hydrocephalo interno hiatum suturarum nunquam deesse, illud non esse perpetuum, ex quorundam clarorum Virorum accuratis observationibus mihi liquet; siquidem integram calvariam in grandi hydrocephalo invenit HILDANUS (*e*); & RIEDLINUS confirmat in hydrocephalo 24. annorum, in quo non solum arcte clausae suturae, sed in quibusdam locis

---

(*a*) PAUL. INGRASS. L. de tumorib. praeternat. p. 380.
(*b*) SMET. miscell. p. 578.
(*c*) WEPFER. obs. 29. p. 57.
(*d*) INGRASS. l. c.
(*e*) Obs. Cent. III. 19.

illarum vix veſtigium quoddam adeo notari potuerit (*a*); denique ex noviſſima diſſertatione de hydrocephalo interno 45. annorum, praeſide Exc. SAM. AURIVILLIO in Academia Upſalienſi a. 1763. habita conſtat, totam calvariam, licet magnopere ac monſtroſe diſtentam, ſuturis ubique prorſus fuiſſe occluſam, eaſque hinc inde prorſus fuiſſe oblitteratas, multis oſſiculis intermiſtis §. 3. Quapropter ſi Vir Ill. BOISSIER DE SAUVAGES *in Noſologia methodica* ſcribit, hydrocephalum internum ex hiatu ſuturarum cognoſci (*b*), id ſignum nonnunquam, licet, quod fatemur, rariſſime fallere poſſe, ex modo dictis ſatis ſuperque apparet. Oſſa autem ipſa ut plerumque ex diſtentione, quam patiuntur, magnopere & excavantur & extenuantur, ſic, ut aliquando etiam pelluceant & per haec ipſum cerebrum & ſinus durae matris conſpici queant (*c*); ita viciſſim quoque, quod mireris, docente rerum uſu, ea nonnunquam, licet rarius, magnitudinem ſuam naturalem in tanta diſtentione non ſolum retinent, ſed etiam duplo craſſiora ſunt (*d*).

(*a*) Eph. N. C. Cent. I. & II. obſ. 29.
(*b*) T. III. P. II. Cl. IV. ord. 3. p. 325.
(*c*) Hiſt. de l' hydrocephale DE BEGLE, par Mr. BETBEDER Bourd. 1755.
(*d*) Eph. N. C. Cent. I. & II. obſ. 29.

§. VII.

Quod multo crebrius aquae in ipsos cerebri ventriculos confluere soleant, quam in alias eius sedes, supra iam mihi fuit memoratum: hoc loco igitur adhuc observo, ventriculos dictos inde magnopere saepe ampliari, ita v. c. ut duos pugnos quilibet admittat (*a*). Inde vero ipsum cerebrum etiam valde comprimitur, distenditur (*b*), atque liquatur, ita, ut aliquando una cum ipsa calva pelluceat (*c*) & quasi diffluat (*d*) ac emissa aqua tantopere subsidat, ut vix duodecimam partem calvariae nunc repleat, imo prorsus deesse videatur (*e*). Rarius multo cerebrum in sua compressione durum est, quod autem tum maxime incidit, si aquae supra cerebrum effusae (*f*). Aqua ipsa autem collecta vel pellucida est (*g*), vel foetida, vel cruen-

(*a*) Eph. N. C. l. c.
(*b*) L. c.
(*c*) HILDAN. Cent. III. obs. 17. BETBEDER l. c.
(*d*) AURIVILL. diss. cit.
(*e*) TULP. I. 24. WEPFER. obs. 27. p. 53. HARDER. obs. 33. p. 149.
(*f*) KALTSCHMIED Pr. de hydroceph. interno rarae magnitud. Ien. 1752.
(*g*) HILDAN. l. c.

ta (*a*) & ad plures libras, quatuor (*b*) quinque (*c*) octo (*d*) decem (*e*) octodecim (*f*) imo viginti quatuor (*g*) afcendit. Cerebellum in plerifque cafibus integrum eft.

§. VIII.

Ceterum fi in caput aqua contrahitur, frons inprimis extuberat (*h*) aut caput faftigiatum eft (*i*), oculi torvi funt ac eminentes (*k*) aut contra retracti & prorfus obtecti (*l*), crebro etiam illacrymant (*m*). Interdum unus oculus magis, quam alter eft depreffus (*n*). Nutritio in plerifque valde tardatur, ut licet adultam aetatem iam confecuti aegri, infantum tamen ftaturam praefeferant (*o*), aut faltem

(*a*) WEPFER. l. c.
(*b*) SGUARIO l. c.
(*c*) TULP. I. 24.
(*d*) Eph. N. C. dec. 3. a. 1.
(*e*) Phil. Trans. n. 407.
(*f*) HILD. l. c.
(*g*) Id. I. 5.
(*h*) BARTHOL. l. c.
(*i*) SEVERIN. l. c.
(*k*) WEPF. obf. 24. Effays of Edinb. III. 22.
(*l*) WEPF. obf. 27.
(*m*) AEGIN. l. c.
(*n*) WEPFER. obf. 30.
(*o*) AURIVILL. diff. cit.

valde emarcidi ſint (*a*). In pauciſſimis nutritio ac incrementum corporis recte procedit (*b*), pleriſque auditus & viſus hebetatur (*c*) & alii quoque ſenſus (*d*). Alii nulla verba articulata proferre poſſunt (*e*). Aliqui continue ſalivant (*f*). Multi fiunt amentes (*g*) & ſomnolenti (*h*). Aliqui ſpina bifida ſimul laborant ſive congenita, ſive poſthac demum accedente. At nullus vero pene in recto ſitu caput tenere prae ipſius gravitate poteſt. Quidam ſubinde convulſionibus vel particularibus vel univerſalibus, aut diſtentionibus ſimul pertentantur (*i*) per intervalla aliquoties etiam repetentibus (*k*), interdum etiam paralyſi, quae adeo membrum quoddam a nativitate iam occupat (*l*). Atque

---

(*a*) HILD. I. 10. Eſſays of Edinb. n. 22.

(*b*) WEPF. obſ. 25. SGUARIO l. c. HILD. IV. 10. DUVERNEY des malad. des os T. II. p. 8.

(*c*) WEPF. ll. cc. HILD. I. 11.

(*d*) HILD. I. 11. IV. 10.

(*e*) BARTHOL. I. 28.

(*f*) Id. obſ. 27. WEPF. obſ. 23. AURIVILL. diſſ. cit.

(*g*) WEPF. obſ. 23. Eph. N. C. dec. III. a. 1.

(*h*) SEVERIN. l. c. Eſſays of Edinb. III. 22. WEPF. obſ. 24.

(*i*) SEVERIN. l. c. FOREST. obſ. L. VIII. obſ. 30. WEPF. obſ. 29. Act. Helvet. Tom. I. p. 1.

(*k*) WEPF. obſ. 30.

(*l*) Id. obſ. 29.

haec vitia inprimis ſub finem lethiferi morbi ſuperveniunt, & vel coniunctim adfligunt, ita, ut v. c. pes unus paralyticus ſit, cum reliqua membra motibus convulſivis torqueantur (*a*). Alii in ſoporem lethargicum coniiciuntur & non multo poſt obeunt (*b*). Sub ultimis vitae menſibus nonnullis ſubito artus rubent, poſteaque livent, digitique ſimul intumeſcunt & ſplendent ceu aqua ſuffuſi; non diu poſtvero color iſte praeternaturalis & tumor rurſus evaneſcunt (*c*). Nonnullis ante mortem maculae rubrae in toto habitu corporis erumpunt: aliis ante mortem humor ſubcruentus ex ore fluit (*d*). Quibuſdam urinae incontinentia & prolapſus ani accedunt (*e*). Perraro paralytica affectio ex apoplexia ſecuta remanet haud lethifera (*f*). Niſi repente increſcit hydrocephalon, ubi intra paucos dies (*g*) vel primo alterove menſe lethum adfert (*h*); tunc ut plurimum infantes per annum dimidium, unum, duos vel tres eo

(*a*) Id. obſ. 23.
(*b*) HILD. Cent. I. 11.
(*c*) WEPFER. obſ. 25.
(*d*) Id. ib.
(*e*) MANGET. bibl. chir. L. 8.
(*f*) Eph. N. C. Cent. I. obſ. 29.
(*g*) ALBUCAS. l. c.
(*h*) WEPF. obſ. 29. Act. Helv. l. c.

pertentantur; ut rarioribus exemplis annumeranda ſint hydrocephala quatuordecim annorum (*a*), viginti quatuor, (*b*) & quadraginta quinque (*c*). Neque vero capitis moles continuo augeri pergit in tanta mali diuturnitate; ſed intra certos demum limites per plures annos nunc continetur (*d*). Rarum eſt, hydrocephalon foetus rumpi intra uterum: quod mortem omnino adfert (*e*).

§. IX.

In hydrocephalo interno humor aliquando e ventriculis deſcendit in medullam ſpinalem, & in inferiore ſpinae loco, aut, quod rarius, in cervice vel infima oſſis ſacri parte tumorem facit, quem ſpinam bifidam appellant (*f*). Inque foetibus vitium hoc iam oritur (*g*) aut paullo poſt enixum: atque tum ſaepe hydroce-

(*a*) TRIOEN. Faſc. obſ. med. chir.
(*b*) RIEDLIN. in Eph. N. C. Cent. I. & II. obſ. 29.
(*c*) AURIVILL. diſſ. cit.
(*d*) RIEDLIN. l. c.
(*e*) WEPFER. obſ. 26.
(*f*) WEPF. obſerv. 29. TULP. L. 3. obſerv. 230. RUYSCH. obſ. anat. chir. 34. 35. 36. ZACH. VOGEL chir. WAHRNEHM. p. 413.
(*g*) Eph. N. C. Cent. I. & II. obſ. 127. VOGEL l. c.

phalon praecedit. Ratio eius ortus haec eſt: humor in arterioribus cerebri ventriculis increſcens, per aquaeductum SYLVII in tertium ventriculum fertur, & ex hoc in quartum per valvulam cerebri maiorem perumpit, tandemque ex hac viam ſibi utcunque in iſtum vertebrarum canalem facit, quo medulla cerebri prolongata continetur. Atque cum in foetibus ac pueris ſingulae vertebrae ex tribus oſſiculis per mediam cartilaginem tenerrimam diviſis conſtant, humor eam, quae in parte poſtica eſt, ubi adultorum vertebrae proceſſus ſpinales exigunt, paullatim una cum ipſis cereis oſſiculis diducit, cutemque demum ipſam ſupra attollit. Saepe pueris, qui cum his tumoribus nati ſunt, pedes reſoluti & incurvi ſunt, ac in interiora obtorti: quod ex eo incidere poteſt, quod ſpinae medulla, ubi ex ea nervi educuntur, qui ad artus inferiores pertinent, ab humore compreſſa reſolvitur. Membra vero reſoluta, quoniam non aequabiliter increſcunt, eam figuram retinent, quam forte a ſitu, qui eis in utero fuit, traxerunt. Hoc genus tumoris, quia crebrius cum hydrocephalo interno eſſe ſolet, haud dubie ex aquarum in caput redundantia enaſcitur: etenim non ſolum hydrocephalum decreſcit, ſi ex lumborum tumore per ſcalpellum

diviſo humor effluxit; ſed viciſſim denuo increſcit, ſi illa plaga iterum fuit glutinata (*a*). Ex inciſo tumore multus & limpidus humor plerumque exit, & infantes, eo aperto, brevi poſt moriuntur. Idemque etiam a ſponte rupto tumore contingit (*b*).

§. X.

Hydrocephali autem tam interni, quam externi cauſſae non aliae eſſe poſſunt proximae, quam quae hydropem generatim inferre in corporibus humanis conſuerunt. Serum ob apertionem vaſorum lymphaticorum exhalantiumve in capite extravaſatum iſtiuſmodi tumorem producit: ut adeo, quidquid ſanguini & lymphae obicem aliquem in ſuo curſu obiicit, ipſam illam apertionem efficiat & facilitet, ſive hoc ſit externum aliquid comprimens, aut nimia venarum lymphaticarum laxitas, aut vitium ipſius lymphae, quo ipſius excretio impeditur. Neque ita ſemper hae cauſſae latent, quin ſenſibus clare percipiantur: ſiquidem lapſus, contuſio,

(*a*) Eph. N. C. dec. 3. a. 1. obſ. 152.
(*b*) Eph. N. C. Cent. I. & II. obſ. 127.

tusio, morbi praegressi acuti vel longi, maxime rachitis, atque tinea, & cachexia hydrocephalum ingenerant. Ita v. c. notarunt id malum ex praecipiti lapsu capitis in pavimentum WOLFIUS (a), ex morbo acuto HILDANUS (b), ex suppressione febris intermittentis & subsequente cachexia cl. MATERNUS (c), ex crusta lactea sponte regressa SGUARIO (d), ex insigni asthmate, tussi & macie GABELCHOVERUS (e), ex illito adversus capitis tineam unguento, quod arsenicum & sulphur habuit (f) a scabie capitis & faciei per adspersam ligni putridi a vermibus erosi farinam AURIVILLIUS (g). Venas encephali ac plexum choroideum plerumque turgidum & varicosum repererunt dissectores, glandulam etiam pituitariam induratam; cui vero omne hydrocephalum adscribere cum PETITO non licet (h); siquidem haec & integra saepe reperitur (i) ac

(a) Obs. 14. p. 47.
(b) III. 19. IV. 10.
(c) Nov. Act. N. C. T. I. obs. 3.
(d) *Raccolta d' opusc. scient. e filol. T. 40. p. 239.*
(e) Cent. I. cur. 7.
(f) Eph. N. C. Cent. I. & II. obs. 157.
(g) Dissert. cit.
(h) Mem. de l' Ac. des Sc. de Par. 1718. p. 82.
(i) Ib. ann. 1740. p. 530. edit. Amstel.

interdum prorſus deeſt in hydrocephalo (*a*). Quandoquidem vero evidentes cauſſae hydrocephalum producentes non ſemper adſunt, & ſaniſſimi infantes eodem pertentantur; vitium occultum in vaſis lymphaticis tum merito adcuſamus, quod in ipſorum praeternaturali & ſponte orta laxitate quaerendum; quae in encephalo infantum ac puerorum, utpote parte corporis imbecilliori, pluribus aliis morbis ideo quoque opportuna, facillime oriri poteſt. An violenta capitis ab obſtetricis manu in ipſo enixu compreſſio, quam auctores tum veteres, tum recentiores inter cauſſas hydrocephali allegant, tantum valeat, ut id ipſum inde oriatur, illud quidem probabile mihi haud videtur; ſiquidem nec a fortiore compreſſione, quam forceps praeſtat, id malum produci obſervamus. Similiterque perperam PLACENTINUS ortum mali poſiturae infantis in utero materno, qua capite inclinato propendet, adſcribere mihi videtur; quum multo illud frequentius ſic excitari oporteret, ac quidem occurrit. Neque veriſimile eſt, quod HILDANUS credit (*b*), hydrocephalum ex imaginatione matris in utero contrahi.

(*a*) M. N. C. Dec. I. a. 2. obſ. 47.
(*b*) Cent. obſ. 3.

§. XI.

In curatione interni hydrocephali nihil valet ars medica: neque enim evacuantia aut topica aliquid hic praestant, neque ossium perforatio aut dissectio suturarum. Prudenter iam monuit AEGINETA, manum huic hydrocephalo ceu desperatae salutis non esse adhibendam (*a*). Et quam infeliciter trapanatio aut incisio suturarum in hoc morbo suscipiatur, illud plures quoque recentiores observatores testatum eunt, ac simul adfirmant, quod mors inde omnino acceleretur, siquidem quotquot huic chirurgiae subiecti fuerint, ii certissime ad summum intra 48. horas pereant, saepeque inter quinque vel sex, etiamsi aqua non una vice, sed partitis emittatur (*b*). Equidem cl. LE CAT sibi persuasit, quod singulari acu triquetra, a se ad perforandum cranium inventa, & ita quidem fabrefacta, ut repetita aquae eductio inde commodissime obtineri possit, ope-

(*a*) L. c.
(*b*) WEPFER. obs. 24. 26. Phil. Trans. Vol. 47. p. 267. Mem. de l' Ac. des Sc. Par. 1718. p. 81. vers. germ. SGUARIO l. c.

ratio feliciorem exitum habitura sit: at finem tamen speratum ille haud obtinuit, siquidem infans nihilominus paucis post primam operationem diebus exspiravit (*a*). Rapiuntur vero tum infantes lethargo aliquo & convulsionibus. Equidem sub legitimorum remediorum internorum, purgantium iteratorum, diureticorumque usu videtur subinde hydrocephalum internum nonnihil detumescere; at gaudium istud nunquam longum est (*b*). Neque alii morbi supervenientes, qui alias praesidio esse corporibus affectis consueverunt, velut febres, variolae & morbilli hydrocephalum internum levant, ut nos aliquoties vidimus. Ut adeo SEVERINO certe citra omnem usum excidisse videatur pronuntiatum, quod variolae & alia exanthemata pueros ab hoc malo praemuniant (*c*).

§. XII.

Hydrocephalum externum tam insanabile, ut prius, non est. Novit natura interdum id malum sanare; nec artis praesidia hic inutilia

---

(*a*) Phil. Transf. l. c.
(*b*) WEPF. obs. 30.
(*c*) L. de abscess. p. 185.

aut ſupervacua ſunt. Puerum ſe vidiſſe aſſerit PLACENTINUS, nullius Medici auxilio, ſed ipſius naturae opera per temporis diuturnitatem curatum, qui multos adhuc annos ſuperſtes fuerit (a). Et vidit quoque KHERNIUS hydrocephalum externum, ex repreſſa tinea ortum, per effluxum ſeri copioſum ex naribus, avribus & oculis ſublatum, relicta quidem inde lacrymali fiſtula (b). Neque tamen, ſin inveteravit hydrocephalum externum & cum malo corporis habitu eſt, curationem tam facile admittit, ac recens morbus, & a cauſſis, quae extrinſecus accidere ſolent, ortus. Tum vero remedia topica, diſcutientia, reprimentia atque roborantia omnem fere paginam ſola abſolvunt, ſi ſatis diu capiti ſuperhabeantur. Cuiuſmodi ſunt herba abſinth. rutae, maioran. ſerpill. thym. ſabin. puleg. roſmar. lavend. flores arnic. baccae iunip. agaric. ſemen cartham. aneth. carv. radix ireos Fl. bryon. myrrh. quae ex vino auſtero rubro aut aqua calcis vivae coquuntur, & ex quo decocto dein parum calide exprimuntur: quibus ſub finem demum reprimentia, velut rad. biſtort. tormentill. fol. quercus, gallae, herba alchym.

(a) L. c.
(b) Eph. N. C. Cent. I. & II. obſ. 157.

& verben. possunt admisceri. Nec spirituosi liquores, ut spir. salis ammon. anthos atque balsf. sulph. thereb. capiti inutiliter illinuntur, simulque cum sacculis frequentantur, quo intra paucos dies hydrocephalum potest dispelli (*a*). Ceterum felicium curationum specimina prodiderunt AMAT. LUSITANUS, FORESTUS, & PLACENTINUS: quae brevibus hoc loco memorare non supervacuum existimo. Ille intra tres dies sanavit hydrocephalum unguento ex pulvere absinthii, fl. chamom. Rom. butyr. rec. ol. chamom. & cera parato (*b*), FORESTUS vero sola olei hyperici continua illitione, addito pulvere myrtillorum, intra paucum tempus curationem absolvit (*c*). Expertum quoque habet linimentum, quod ex melle, sale, & pulvere origani componitur. PLACENTINUS autem liberavit puellam ab hoc tumore intra anni dimidii spatium linimento ex ol. chamom. & sulphure composito, quod quotidie illivit; simulque in parte tam anteriore quam posteriore capitis ulcus excitavit (*d*). Cutim flaccidam optime quoque adstringit, simulque calvariae

---

(*a*) ZACH. VOGEL l. c.
(*b*) Cent. I. obs. 69.
(*c*) Obs. L. III. 5.
(*d*) L. c.

oſſa adducit illa faſcia a GUID. DE CAULIACO inventa, quae in duo fines glomerata caput arctius comprehendit, *la Capelline* appellatur. Quin adeo haec ſola interdum ſufficit ad tumoris diſcuſſionem, ut fidem facit SAM. FORMIUS apud RIVERIUM (*a*). Quodſi vero tumor his non diſcutitur, ſcalpelli etiam opera adhiberi debet, ita, ut caput humore turgidum una linea per medium tranſverſa incidatur, ſi exiguus humor ſubſtet; ſin magis caput inturgeſcat, duobus per medium ſe mutuo ſecantibus; ſin magis adhuc ſit tumidum, etiam tribus, ad ſimilitudinem H litterae. Reperti ſunt in Graecia, qui novem lineis cutem capitis inciderent; item reperti ſunt, qui a capite recte eas lineas ad tempora diducerent. Ubi humori exitus ſic datus eſt (quem ſine neceſſitate per cannulam facilitat (*b*)), inſertis linimentis benelaeo perfuſis pars commode deligatur, hocque ipſo per aliquot dies perfunditur. Sane antiqui omne hydrocephalum externum ſtatim ab initio inciderunt, haecque inciſio ſola ad ſanationem omnino ſufficit; quemadmodum id

(*a*) Opp. obſ. Cent. n. 6.
(*b*) HIER. FABR. AB AQUAPENDENTE Chir. p. 353.

aliquoties etiam FORESTUS expertus eſt (*a*): candide tamen ille quoque expertus ſcribit, infantes hydrocephalo laborantes facilius & tutius poſtmodum cum exſiccantibus & reſolventibus medicamentis exterius admotis a ſe curatos eſſe, quam inciſione (*b*). Interim & ferro candente occipitium recte aduritur in vicem inciſionis, inprimiſque in altera hydrocephali ſpecie, ubi inter calvariam & perioſteum aquoſus humor collectus eſt: cuius chirurgiae egregium ſucceſſum a PISONE confirmatum legimus (*c*). Fere etiam aequale eſt, &, ut PLATTNERUS ſcribit, magis opportunum, per cutim perforatam ſetaceum traiicere, quo & aqua effluat per plagam, & pus moneatur (*d*): ubi vero videndum, ne gangrena ulcus comprehendat. Interna, quae alias ratione magis, quam rerum uſu commendari ſolent, remedia ex purgantium, diureticorum, ſternutatoriorum atque collutoriorum claſſe, fere ſupervacua habenda, cum citra iſtorum adminiſtrationem malum perfectam curationem recipiat.

SALOM.

(*a*) L. III. obſ. 5.
(*b*) L. c.
(*c*) Libr. cit. P. I. c. 4. p. 43.
(*d*) Initit. Chirurg. §. 753.

SALOM. CONSTANT. TITII

PROF. MED. VITEBERG.

ORATIO
DE
PELLAGRAE

MORBI INTER INSUBRIAE AUSTRIACAE AGRICOLAS GRASSANTIS PATHOLOGIA

Viteberg. 1792.

Morborum, quos in nosocomiis maioribus, Mediolanensi atque Ticinensi, medicorum curae subiectos vidi, alii quidem aliis maiorem mihi attentionem moverunt, maximam tamen ille, qui & singulari suo decursu, & indomita indole, & mira, domestica quasi frequentia, prae reliquis omnibus longe videbatur gravissimus. Quaecunque igitur illius observandi occasio, mihi tum in instituto clinico, tum in ipsis nosocomiis, subnascebatur, ea effecit, ut non viva solum voce ill. FRANKII, Praeceptoris

mei admodum colendi, ſed amici quoque meritiſſimi, exper. STRAMBII colloquio, & propria tandem obſervatione, pleniorem morbi cognitionem colligerem, ſimulque, quas nonnulli ſcriptores de eo prodiderunt, conferrem animadverſiones. Qua quidem ratione ortus eſt libellus hic, quem in praeſens, cum ſpecimen aliquod ſub novi muneris auſpiciis edendum ſit, publici iuris facere eo minus abhorrens ab inſtituto meo putavi, quo magis argumenti novitate lectoribus ſeſe commendaret. De morbo ipſo neque opus integrum componere, neque de methodo illius medendi quicquam addere placet. Eſt enim lentiſſimum malum & inſidioſum, de cuius perſanatione nonniſi poſt multos annos certi quicquam ſtatuere licet; adeoque de medela hucuſque medicis parum conſtat. Solam itaque morbi hiſtoriam exhibeo, eo etiam conſilio, ut ſi qui ſint inter noſtrates, qui eiuſmodi morbum vel ſimilem obſervarint, aut perſanarint extra Italiam, ad promulgandas ſuas obſervationes invitentur, atque ſic a medicis quoque exteris quicquam medelae terris Inſubricis forte afferatur.

Commune huius affectionis morboſae nomen *Pellagra* (*a*), a pelle ſive cute vitiata

(*a*) Formationi huius vocabuli hybridi ſimilis illa Pudendagrae atque Mentagrae eſt. Hanc poſterio-

derivatum, rectius Dermatagra dicendum. Anni effluxere non multi, ex quo morbus hic frequentia sua medicorum in se convertit attentionem, quam initio levibus suis principiis & per vices recursu effugerat. Non enim subito & uno quasi impetu caput extulisse videtur. Quod, quam verum sit, tum quaedam aegrotorum historiae, tum medicorum testimonia comprobant. Plures enim huius generis aegroti, quinquaginta amplius annos nati, patres suos eodem malo quondam periisse, conquesti sunt. Addunt alii, morbum olim fuisse leviorem, & symptomatum, quae nunc observantur, nervosorum comitatu caruisse, & propter manuum defoedationem, inprimis sensus ferientem, malum rubrum (*il mal rosso*), fuisse appellatum. Cl. STRAMBIO testimonium affert medici octuagenarii, qui iuvenis exempla diri huius

rem PLINIUS descripsit in Hist. Natur. Lib. XXVI. c. 1. in quem locum CONR. IOHRENS Diss. de Mentagra. Fref. ad Viadr. commentatus est. Alludit quoque ad hunc PLINII locum ANDR. ALCIATUS Emblem. n. 198. Mentagram vero a nostro morbo vehementer differre, & ipso aspectu multo diriorem nostro esse, ex horum scriptis, praecipue ex PLINIO, ut etiam ex ill. HENSLERI libro: *Vom abendländischen Aussatze. Hamb* 1790. 8. pag. 307. seqq. liquet.

morbi, rariora tamen minusque atrocia viderat. Idem sua auctoritate Cl. VIDEMAR confirmat. Hodiernus igitur morbus si dissimilis olim observato est, id, puto, vel gradui, minorumque symptomatum vehementiae, vel minori caussarum vi atque frequentiae, tribuendum esse, ut malo paullatim aucto, vel quicquam imminuto noster tandem funestissimus morbus prodierit. Caeterum num novus morbus sit, an ab antiquis iam descriptus, nihil nunc attinet disquirere; his enim amplior locus infra dabitur, ubi de natura huius mali disputabo. Sufficiat ea, quae novimus, morbi primordia ab eo inde tempore, quo latius serpere coepit, investigare. Ipsius itaque faciem primo & symptomata, quae vel perpetua sunt, vel abesse possunt, aliorumque morborum simul accedentium connubia, deinde diversas mali formas, caussas & exitum describam; quo facto locum suum isti morbo in systemate nosologico assignare, minime erit difficile.

HISTORICA.

Ea est huius morbi indoles, ut clanculum subrepat, nec ei, quem primum invasit, ullam molestiam, nisi debilitatem, quae tot mala co-

mitatur, atque impetiginis ſpeciem cum cutis rubore coniunctam afferat, ita, ut aegrotantem pariter ac medicum per vices eundo & redeundo facile decipiat. Pleriſque incredibile videtur, exigua morbi naſcentis phaenomena, tantarum miſeriarum praeſagia eſſe. Quam ob rem, malum olim, cum mitius, rariuſque eſſet, fere neglectum fuiſſe, minime mirandum eſt. De morbi hiſtoria, quae forte memorantur, obſcura ſunt, uſque ad illud tempus, quo FRAPOLLI (*a*), medicus quondam noſocomii Mediolanenſis, eundem, adiectis ex eiuſdem noſocomii diario aliquot aegrotantium hiſtoriis, noſtra aetate omnium primus deſcripſit. Qui quidem libellus, quamvis multa contineat, quae ſucceſſu temporis rectius vel limitata, vel emendata fuerunt, ſat claram tamen morbi fatalis exhibet notionem. Aliquot annos poſt biga medicorum in diverſis regionibus novitate morbi adducta, eiuſdem deſcriptionem promulgavit. Alter quidem ZANETTI (*b*) poliater quondam Cannobii, ad

(*a*) Phyſici FRANCISCI FRAPOLLI, --- Animadverſiones in morbum, vulgo Pellagram. Mediolani 1771. 8.

(*b*) D. FRANC. ZANETTI --- de morbo vulgo Pellagra, diſſertatio, miſſa a. d. 12. April. 1775. & publicata in Nov. Act. Nat. Cur. Tom. VI. Norimb. 1778. 4. Obſerv. XXIV. pag. 118. ſeqq.

lacum Verdunum (*il Lago maggiore*) in comitatu Novarienſi, diſſertationem ſuper hoc argumento Novis Actis Naturae Curioſorum inſeri curavit, quae utcunque brevis, probe tamen, qua diligentia in morbum parum tunc cognitum inquiſiverit, docet. Alter ODOARDI (*a*), protomedicus olim Belluni, civitatis Venetae in viciniis Foroiulii, orationem in conſeſſu Academiae Bellunenſis, de morbo in provinciis Feltrienſi, Bellunenſi, Foroiulii endemio, atque pellagrae noſtrae ſimillimo (*b*) recitavit, quae poſtea Venetiis typis fuit exſcripta. Creſcente interim aegrotorum in Mediolanenſi

---

(*a*) *D' una ſpecie particolare di ſcorbuto, diſſertazione del Dott.* IACOPO ODOARDI, --- *recitata li* 18. *Luglio* 1776. ---- Typis impreſſa in *Nuova Raccolta d' Opuſcoli ſcientifici e filologici, Tom.* 30. *Venez.* 1776. 12. no. 7. & in *Opuſcoli ſcelti ſulle ſcienze e ſull' arti di Milano*. Vol. V. 4.

(*b*) Propoſitum quidem mihi eſt, pellagram, qualem in Ducatu Mediolanenſi reperi, deſcribere: id vero ſatis recte fieri nequit, niſi ea adiiciam, quae medicorum Venetorum obſervata docuerunt. Videlicet morbum illum in agro Veneto ſaevientem veram eſſe pellagram, in ſequentibus demonſtrabo, etiamſi forte in morbi gradu, imo in complicatione, ut videtur, ſcorbutica frequentiori, quaedam ſuboriri videatur differentia. Quibuſcum enim locutus ſum, Medici Patavini, ſe ſummum illud morbi acumen, quod Mediolanenſes deſcripſerunt, in agro Veneto rariſſime vidiſſe, aſſeruerunt.

nosocomio numero, remediisque morbo compescendo oppositis, parum vel nihil prorsus valentibus; cl. GHERARDINI (*a*) medicus huius nosocomii, uberiorem morbi historiam diligenter composuit. Neque minus Societas patridophila Mediolanensis (*b*) bene de miserorum salute merendi studio impulsa, medicos ad huius mali naturam, caussas, curam maiori diligentia explorandas proposito praemio (1781.) excitavit. Quo melius autem medici publici per agros dispersi, cognita morbi natura operam suam eidem impendere possent, quaestiones quaedam ad hoc argumentum spectantes, proponebantur. Praemium publice indictum Senatus Regius Ducatus Mediolanensis, & nosocomii maioris curatores, haud mediocri pecunia auxerunt. Ex multis autem, qui de praemio per plures annos successive promulgato, certarunt, nemo eodem potitus est, cum in descriptione

(*a*) *Della Pellagra, descrizione di* MICHELE GHERARDINI, --- Milano (1780.) 4. --- Cuius quidem libri versionem germanicam hoc ipso anno prodiisse legimus, cuius titulus: MICH. GHERARDINI'S *Geschichte des Pellagra ; a. d. Ital. Lemgo* 8.

(*b*) *Atti della Società Patriotica di Milano, Vol. I. Mil.* 1789. 4. pag. XXIII. seqq.

& accurata morbi cognitione multa desiderarentur. Non multo tempore post singularis tractatus auctore ALBERA (*a*) medico Varesino, prodiit. Novis quibusdam observationibus hic morbi historiam illustravit, cuius sub finem ad quaestiones illas propositas simul respondit. Quibus certantium contentionibus cum prorsus nihil proficeretur, morbusque in dies latius vagaretur IOSEPHI II., Imperatoris Augusti munificentia factum est, ut nosocomium huic soli aegrotantium generi dicatum, duplici quidem consilio, partim ut miseris agricolis, hoc morbo correptis, subveniret, partim ut studium huius mali, quovis vere recrudescentis, eosdemque homines periodice invadentis foveret, exstrueretur. In quem finem illius regionis, ubi malum in dies latius manaret, oppidum, *Legnano*, ab urbe, Mediolano, sex circiter horis versus septentrionem dissitum, eligebatur; ibidemque anno 1784. nosocomium ad procurandos quinquaginta aegrotos condebatur, cura illius exp. CAIET. STRAMBIO (*b*) demandata, qui

(*a*) *Trattato teorico-pratico delle malattie dell' Insolato di primavera, volgarmente dette* della Pellagra, *del Medico-Fisico* GIOVANNE MARIA ALBERA d'Oleggio. Varese 1784. 8.

(*b*) De Pellagra observationes, quas in regio Pellagrosorum nosocomio collegit D. CAIETANUS

quanta diligentia & dexteritate officio suo satisfecerit, singulari opere, tribus voluminibus, optime comprobavit. Ibidem enim observationes per triennium factas, candide enarrat, & quae ad constituendam morbi historiam facere possunt, magno cum iudicii acumine inde deduxit. In eodem pellagrosorum instituto recens condito, observationes suas medicus Batavus, cl. IANSEN (*a*) collegit, qui peracto itinere litterario, postquam morbum satis sibi cognitum reddiderat, illius descriptionem, vel hoc nomine laudandam edidit, quod pellagrae cum morbo alio, similique admodum, Asturiensi, quem cl. THIERRI (*b*) diligentius exposuit,

---

STRAMBIO, Regius eiusdem Director; ann. I. II. III. 1784. -- 1787. Mediol. 1786. -- 89. 3. Vol. 4.

(*a*) De Pellagra, morbo in Mediolanensi Ducatu endemio, auctore X. W. IANSEN, Phil. & Med. Doctor. Lugd. Batav. 1787. 8. ---- recusa haec dissertatio in I. P. FRANK Delectu Opuscul. ad medic. pract. spectantium Vol. IX. pag. 325. seqq. Ticini 1790. 8.

(*b*) THIERRI *in Recueil periodique d'Observations de Médécine, de Chirurgie & de la Pharmacie, à Paris. Tom.* 2. 1755. p. 337. seq. -- & in versione germanica: *Sammlung auserlesener Wahrnehmungen aus der Arzney-Wissensch. Wundarzn. und Apothekerk. Aus dem Franz. B.* 2. *Frkf. u. Leipz.* 1758. 8. pag. 334. seqq.

comparationem continet. Post quatuor circiter ab instituto nosocomio annos, Divus IOSEPHUS II. mutato, quod prius ceperat, consilio, illud ipsum rursus sustulit. Sed miseris colonis, ne, quod hucusque praestiterat, auxilium subtraheret, sumtus, unde nosocomium hucusque sustentaverat, per plura praecipua ditionis Mediolanensis nosodochia, habita amplitudinis ratione, divisit, atque Mediolanum triginta aegrotos, publico alendos sumtu, reliquos in Ticinense, Varesinum, aliaque nosodochia, deferri iussit. Cl. STRAMBIO provinciam, qua cum laude functus erat, retinuit, & Mediolanensi nosotropheo praefectus est, ut diligenter, pro more suo, quaenam huius mali natura sit, indagare ulterius posset. Quo certius vero suam de miserorum salute curam Senatus Supremus Mediolanensis confirmaret, magisque medentium studia inflammaret, Cl. VIDEMAR (*a*), medico Mediolanensi pro insigni labore, quem ad tractatum de pellagra, licet non decisa quaestione, contulerat, centum aureorum praemium decrevit. In quo quidem libro, Societati antea patridophilae oblato, dein-

(*a*) De quadam impetiginis specie, morbo apud nos in rusticis nunc frequentiori, vulgo Pellagra nuncupata, Mediol. 1790. 8.

ceps litterarum formis exſcripto, pellagram auctor pro hypochondriaſi ab atra bile deducenda, habet. Tantum vero abeſt, ut haec Auguſti providentia, medicorumque ſolertia, malum coërcere potuerit, ut potius altiores radices nuperrime egerit, multaque in agro Ticinenſi, Laudenſi, quin Placentino, atque ultra Padum, talium miſerorum exempla protulerit. Hinc probi omnes in votis ardentiſſimis habent, ut tandem modus certus proponatur, quo haec peſtis longe lateque per populos vagata, exſtirpari, & praemia eam in rem digna a Senatu Ducatus Supremo ulterius conferri poſſunt.

Non melior, ut videtur, fortuna territorii Veneti incolis, hucuſque arriſit. Numerum enim eiuſmodi aegrotorum in iſtis etiam regionibus increviſſe, ſcripta medicorum Venetorum abunde docent. Morbum certe, quem PUIATUS atque ODOARDUS Feltriae & Belluni endemium deſcripſerunt, cum noſtro convenire, recentiores obſervationes, paucis abhinc annis promulgatae, ſatis confirmant. Cl. FANZAGO, poſtquam Mediolani & Ticini iſtud mali genus diligenter indagaverat, in patriam, Patavium, redux, plures huiuſmodi aegrotos offendit, quorum hiſtorias ſingulari libro (*a*) com-

---

(*a*) *Memoria ſopra la Pellagra, del territorio Padova-*

plexus eſt. Mox alius medicus cl. DALLA BONA (*a*) morbum, quem diligenti inveſtigatione excuſſerat, ſcorbuto affinem, cum elephantiaſi Graecorum, & lepra Arabum plane convenire, imo adeo ipſam elephantiaſin eſſe, declaravit. Hos excepit tractatus, magno obſervandi ſtudio aeque ac iudicio elaboratus, a cl. SOLER (*b*), qui duodecim amplius annis, in provinciae Tarviſinae loco quodam S. Polo, morbi naturam diuturna & vigili cura penitus introſpicere allaboraverat, deinceps mutato domicilio laboris ſui fructus publici iuris facere decrevit. In eadem fere vicinia Aviani ad montes, ſex circiter horarum ambitu, eundem invenit D. SARTAGO (*c*), atque nomine ſcorbuti montani inſignivit. Morbum itaque in ditione quoque Veneta, in agro Bellunenſi,

no, *da* D. FRANCESCO FANZAGO. *In Padova* 1789. 4.

(*a*) *Diſcorſo comparativo ſopra la Pellagra, l' Elefantiaſi de' Greci, o Lepra degli Arabi, e lo Scorbuto, ed alcune rifleſſioni intorno la cura del* D. PAOLO DALLA BONA, *Veroneſe Venez.* 1791. 8.

(*b*) *Oſſervazioni medico-pratiche, che formanò la ſtoria eſatta di una particolar malattia chiamata Pellagra, in cui ſi eſpongono i veri caratteri, le differenze, le cauſe, ed il metodo giudicato il più utile per curarla del* D. LUIGI SOLER, *in Venezia* 1791. 8.

(*c*) Leguntur haec in Ephemeridibus Venetis, quarum titulus: *Aneddoti Patrj*. no. 22. Venet. 1792. 8

Tarvifino, Patavino, Vicentino, Baffanenfi frequentem effe, multumque fucceffu temporis augeri, ex recenfitis Auctorum fcriptis fatis conftat. Recentiffime denique cl. FANZAGO (*a*) per eam occafionem, qua nonnulli fcriptorum fufius de morbo hoc egerunt, novam eidem operam dicavit, atque fcorbuto, elephantiafi, hypochondriafi, pellagra follicite inter fe comparatis, poftremum fui generis peculiarem effe morbum argumentis confirmavit.

DIAGNOSIS.

Enarratis hactenus morbi hiftoria, incrementis, fcriptoribus, via nunc ad omnem illius decurfum, ftadia, fymptomata conftantiora & accidentalia panditur.

Decurfus morbi. In nonnullis quaedam incommoda, quorum cauffa minus patet, morbum proxime erupturum praenuntiant. Bonus corporis habitus, vigor naturalis fenfim deficiunt, taediofi, triftes, levi labore defatigati, debilitatique incedunt, infignis fequitur pedum gravitas, ftupor, vertigo, in primis caduca,

(*a*) *Paralleli fra la Pellagra ed alcune malattie, che più lo raffomigliano del* D. FRANC. FANZAGO. *Padova* 1792. 8.

qua mente obnubilati, nisi a lapsu sese sustineant, in solum concidunt. Interiectis aliquot septimanis, vel in plerisque absque ullo praegresso signo, sub veris initium, aucto iam solis calore, morbus in omni corporis superficie soli exposita, capite tantum immuni, magis conspicuus fit; in pedum manuumque dorso molestus tractionis, tensionisque sensus, iam ardor, pruritus, epidermis leniter inflata, tuberculis obsita diversi coloris, & rubore nitescente tincta: Aegroti nisi solis actioni sese subtrahant, languescunt, obscurato visu, totoque corpore vacillante, velut attoniti corruunt, refrigerio tandem in loco umbroso ad se redeuntes. Post aliquot dierum spatium inflammationis haec cutaneae symptomata evanescunt, epidermis subsidet, siccatur, squamae paullatim decidunt, & cutis foedo veluti furfure adspersa apparet. Epidermide sic fatiscente, cutis subiacens levis, mollis, colore primum obscure rubro apparet, quo mox evanescente, pristinam integritatem recuperat. Haec cutis affectio per aestatem in omnibus, paucissimis exceptis, dissipatur, auctumno novi quidem in nonnullis insultus, hyeme omnia plane cessant. Pulsus toto morbi tempore debilis, parvus, peracta demum hac impetigine denuo attollitur. Sic *primum* decurritur *stadium*,

quo aegroti praeter haec incommoda non adeo male ſe habent, pleriſque ad labores conſuetos redeuntibus, donec altera ſerius, ocyus irruat periodus. Quibuſdam plures defluunt anni, quibus aegroti recurſu morbi neque infeſtantur, neque a conſuetis laboribus, reſidua quadam debilitate, arcentur. Suborto nunc *ſecundo* morbi *ſtadio*, omnia iam in peius ruunt; ſymptomata impetiginis fortiora, pruritus magis mordens, ardor igneus, cutis durior, horrida, fiſſa, ſulcata, debilitas multum aucta, ut vel fortiſſimus ſuccumbat, maior in peragendis officiis ſegnities, laborum prorſus impatiens, moroſitas, functionum perturbatio, ſomnus inquietus, vigiliae, appetitus modo auctus, modo proſtratus; quibus plura accedunt ſymptomata nervoſa, capitis & ſpinae dorſi, de quo fere omnes conqueruntur, dolor, & quaedam delirii ſpecies, cum idearum confuſione. Sic ſemper ingraveſcente malo, cutis ſimul indureſcit. Impetigo parum iam moleſtat, & nervi peſſime afficiuntur; vertigines ſequuntur maiores, deliria melancholica & furioſa, triſtitia, ſolitudinis amor, memoriae debilitas, vitae taedium, & manus ſibi inferendi conatus, ut multa talium exſtent infelicium exempla, qui vel ipſi ſibi mortem conſcivere, vel ſaltem a facinore, felici

quodam fato, fuerunt repressi. Cl. STRAMBIUS in primis multos vidit; qui in aquam, mortis subeundae caussa, prosilirent, velut in contrarium hydrophobiae vitium ruentes. Mortem qui sibi non conciliant, tanto saepe furore agitantur, ut non raro vinculis coërcendi sint; diarrhoea ingruit, vires succidens, vel hydropem lethalem, phthisesque fatales inducens. Frequentissime autem febre nervosa vel stupidi, vel viribus exhausti, diro morbo tandem succumbunt. Fieri non potest, quin ex morbi, variorumque eiusdem stadiorum descriptione, similitudinem quandam cum variis febrium generibus, quilibet intelligat. Namque initio scenam intermittentis ludit, cum per maiorem anni partem sua aegroti peragunt officia; increscens ad remittentes accedit, malo denique summo, affixi lectis, nullo amplius defungi possunt negotio.

Symptomata. Quo melius autem morbi indoles pateat, uberior nunc symptomatum necessariorum, tum accidentalium, quae frequentius in huius generis aegrotis fuerunt observata, subiungenda est enarratio. Ad illa quidem impetigo, insultus illi nervosi, debilitas, stupiditas, aliaque referenda sunt. Et praecipuam quidem attentionem *affectio cutanea* meretur,

quae

quae & perpetua est, & multa prorsus singularia secum habet coniuncta. Haec inflammationis in summa cute species, verum refert erysipelas, quod mox levissimum, ut vix ardorem efficiat, cum rubore minore, subsequente exsiccatione; mox simplex, cum ardore coniunctum urente, rubore roseo, & furfurum deiectione; mox phlyctaenides cum phlyctaenis amplis, humore aqueo, interdum acri, vel flavescente sero turgidis, quales in parte quadam corporis exusta observare solemus. Manuum iste squalor, quamvis similitudine accedat ad illum, quem rustici, ardente sole laborantes, manibus combustis quasi, fixisque calore, sibi contrahunt; examine tamen subactius instituto insigniter ab illo differt. Pellagra solas partes nudas soli expositas, ut collum, iugulum, pectus, brachia, tibias, omnium autem maxime pedum manuumque dorsum invadit; faciem fere nunquam, nisi apicem frontisque superficiem raro. Exempla exstant aegrotorum, qui, ut morbum effugerent, solis ardorem studiose vitando, vitiligine quidem immunes, ipsum tamen morbum nihilominus senserunt. Quod cutis vitium, cum nonnunquam desit, perpetuis morbi signis haud annumerandum esse, aliquis forte credat. Attamen nihil plane in cute efflorescere

rariſſimum eſt. Omnes enim, qui ſole radiante in opere ſunt, cutem hac ratione habent exaſperatam, ſive ſanitas antea laeſa fuerit, ſive minus. Ecquis ſtatuerit puſtulas inter variolarum ſigna referri haud poſſe, quoniam ſubinde febris varioloſa abſque exanthemate obſervata fuit? Etſi quidam, pellagra aegreſcentes, manibus pedibuſque nullas maculas monſtraverint; iis tamen os & labia ſqualent, areſcunt, finduntur, vel alia cutis loca, v. c. cervix vitiligine foedantur, vel plantae pedum vehementi calent ardore, quem quidem Cl. STRAMBIO in pleriſque nullo manuum vitio correptis animadvertit. Iſta morbi varietas a diverſo ipſius gradu, cauſſis evolutioni faventibus, vario temperamento, cutiſque ſenſibilitate repetenda eſſe videtur. Quod autem vitiligo per vices oritur, atque deſinit, id plane non impedit, quominus eam inter praecipua morbi ſymptomata recenſeamus: etenim ſemper ſtato tempore, veris nempe initio revertitur. Sed ſi duplicem aliquis morbi faciem, manifeſtam alteram, alteram larvatam confingere velit, ei nullo modo moleſtus ero. ---- Haec vero cutis affectio non tanta eſt, ut vitae periculum intentare poſſit, beneque ageretur cum aegrotantibus, niſi alia, quae ex affecto ſyſtemate nervoſo oriuntur,

mala, debilitas corporis totius, dolores varii, ſpaſmi, vertigines, deliria, accederent. Praeter *debilitatem*, totum corpus labefactantem, *dolores* capitis ſpinaeque dorſi frequentiſſimi & conſtantiſſimi ſunt, non tantum in morbi vigore, verum etiam in primo eius acceſſu, cum ſaepenumero vitiliginem praecedant. Scena dolorum haec eſt: in capite vagi, pungentes, gravantes, lancinantes, terebrantes, rodentes cum ſenſu ardoris, quaſi flammae in cerebro accenſae, quin cum tinnitu aurium moleſtiſſimo, pulſationeque in ipſa cerebri ſubſtantia copulati. Eadem ratione ſpina dorſi, titillatione ſcilicet ingrata, rapidoque velut fulminis percuſſu, afficitur. Dolor huc atque illuc per nervorum tractus migrat, brachia, pectus, lumbos, crura infeſtat, unde tam diverſa, a diverſis partis cuiuſque nervis affectis, phaenomena, praecipue frequens ille artuum inferiorum debilitas, atque vacillatio derivanda ſunt. Hinc pendent porro varia *ſpaſmorum* genera, ſub morbi decurſu obſervanda, quae tandem ita augentur, ut ſyncopen, epilepſiam inducant, ſic tremores, tetani variae ſpecies, tremor labii inferioris frequens, etiam in non delirantibus, crampus, rigor corporis, umbilici retractio, torpor pedum, clonica eorundem convulſio. Saepe alterutrum

latus ſolum laborat hemiplegia, ſaepe utrumque. *Vertigo* etiam in primariis morbi ineuntis adultique ſymptomatibus numeratur, & plerumque tam gravis eſt, ut ob aegrotantium oculos omnia rotando circumagi videantur, ipſique titubantes, niſi fulcrum praeſto ſit, ſuccidant. Id ipſum maxime iis accidit, qui ſolis radiis imprudenter ſe commiſerunt. Ab afflictione vertiginoſa duo forte alia, non infrequentia ſymptomata, *tinnitus* nempe *aurium* moleſtiſſimus, atque *diplopia*, qua obiecta duplicia apparent, repetenda ſunt. —— Sub finem morbi alia triſtiora adhuc ſymptomata irruunt. Varii *delirii* gradus mitiores, fortiores; aegroti alii triſtitia oppreſſi, taciturni, obmurmurantes, melancholici, ſolitudinem quaerentes, vitae pertaeſi; alii laeti, clamitantes, canori. Interdum delirium in morbi acuti modum decurrit, & finito paroxyſmo per totum corpus ſudor conſequitur immundus. Is, STRAMBIO teſte, ſingulari odore foetus eſt, & mucorem, vel bombycum folliculos maceratos redolet. Alio tempore delirium fit chronicum, per omnem vitam ſummas miſeris creans moleſtias, ut ad negotia prorſus inepti, ſibi aliiſque difficiles ſint, donec vel febre nervoſa cum ſignis mortis imminentis, carphologia, pulſu exili, vitam ſi-

niant. Alii ſtupidi ſunt, amentia ſua ſibi aliiſque admodum graves, alii furentes, vinculis coërcendi. Ad effectus delirii, praecipue melancholici, referenda illa eſt veſaniae ſpecies, qua vitae pertaeſi mortem ultro accerſunt. Veſaniae convulſivae nomine hunc ſtatum inſignivit cl. SOLER, in feminis frequentiſſime, in viris nunquam ipſi viſum. Neque ſolummodo delirio correpti, ſed de reliquo bene etiam ſe habentes, vitam ſibi adimere tentant; quod tamen certum infirmitatis animi ſignum eſt. --- Tantae ergo ſyſtematis nervoſi turbae, quae ex ſymptomatibus hucuſque recenſitis, functionumque laeſionibus oriuntur, ipſum aegroti vultum mirum in modum diſtorquent. In omnibus fere, qui tam longa, tam iniqua valetudine conflictati fuerant, vultus torvitatem, verbis haud exponendam, conſpexi. Singularis quidam ſtupor faciem urget, oculi languent, inertes, torvi, ut moeror in iiſdem haud difficulter dignoſcatur.

Complicatus morbus. Haec vero conſtantiora morbi ſymptomata, quae eiuſdem indolem formant, cutis maculae, debilitas univerſalis, aliaque nervoſi generis incommoda, frequenter cum aliis multis, ab aegrotorum diverſa conſtitutione, a temperamento, morbis praegreſſis, vel ab aliis complicatis malis, manantibus,

coniunguntur. Enarremus hic ea solummodo, quae frequentius morbum comitantur, vel ei similia sunt, vel denique ex regionis aërisve natura pendent. Saepissime abest *febris nervosa*, cum virium defectu maiori, pulsu inconstanti, delirio, subsultibus tendinum, aliisque mali ominis symptomatibus, quae non raro morbum finiunt. Cum *inflammationibus* rarior, eoque funestior complicatio, quo magis inter se pugnat utrique morbo medendi methodus, cum inflammatio motus nimios cohibere, pellagra autem vires erigere iubeat. *Dysenteria*, quae interdum sub morbi finem accessit, ab anni potius charactere repetenda est, funesta autem, quod corpus iam debilitatum magis destruit, in diarrhoeas pertinacissimas abitura, unde variae hydropis species, in primis leucophlegmatia atque ascites mortem mox inducunt. *Scorbutica* symptomata in regionibus Mediolanensibus rarius visa, quam in Venetis, ex ODOARDI, atque SOLERI testimoniis, qui frequenter gingivas laxas & cruentas, dentium nigrorum, cariem, lapsum, animam foetidissimam observarunt. Haec igitur ab alius morbi consortio potius, quam a morbi natura pendere videntur. Praeter constantem illam cutis corruptionem, supra uberius expositam, rariora sunt alia *mala*

cutanea, ut ecchymoſes in dorſo manuum, poſteriori cubiti parte, in genis, vario colore diſtinctae, lividae, ut plurimum laete rubrae, evaneſcentes, redeuntes; veſiculae ad pedum malleolos; puſtulae porro prurientes, a ſcabioſis ſitu atque contagii immunitate diverſae. In primis cl. STRAMBIO herpeticum quoddam cutis vitium notavit, ab impetigine illa, huic morbo propria, bene diſtinguendum, quod ipſe in aliis aegrotis, qui morbo non ſuccumbebant, acute advertit. Cl. SOLERUS contra non pauca in diverſis aegrotis vidit ſymptomata *elephantiaſin Graecorum* aemulantia; cutis partium ſoli non expoſitarum, ſub axillis, poplite, quandoque afficitur; eadem in vertice ſcabra, furfuracea, capilli quaſi aduſti, ut in tinea, decidunt, ungues incurvantur, ut quaſi emortui tartareas conficiant concretiones, quae deinceps ſolvuntur, totius corporis color luridus, frons corrugata, oculi inflammati. In cadaverum ſectionibus non raro *viſcerum* imi ventris *obſtructiones* repertae, quas in primis cl. SOLER in pellagra humida invenit, & veritati convenienter pro hydropis cauſſa habet. Eadem vero phaenomena, ubi adſunt, potius ut morbi effectus, non ut cauſſae conſideranda videntur, cum a morbo iſto, totam machinam perturban-

ve, haec etiam viscera male affici necessarium sit. Frequentia sunt quaedam *visus vitia*, ut hemeralopia, vel amblyopia crepuscularis; in feminis praecipue menstruis per vices cedens, atque catameniorum fluxu ad tempus sublata; diplopia accusatur a plurimis, ab aliis autem continua visus hebetudo. Alia sensus saporis accedit immutatio. Nam plerisque salsus quidam molestissimus sapor cum maiori, minorive salivae profluentis copia; lingua tumida, dura, calor oris molestus, faucium dolores. Sitis magna, ciborum nunc fastidium, nunc incredibile desiderium, pica adeo, vel malacia. Tussis non raro, cum erosionis in faucibus sensu, sicca, chronica, facile in phthisin abiens. Sudant aegroti frequenter absque caussa evidente, ut ex debilitate sudor praecipue partialis in manibus, pedibusve cum ardore coniunctus, repetendus videatur.

AETIOLOGIA.

Transeuntes nunc ad caussarum morbi examen, magnis implicamur difficultatibus, quas & morbi ipsius obscura natura, & auctorum dissensus obiiciunt. In tanta igitur rerum confusione, quo tutius versemur, neque ipsi impe-

diantur, consueta illa caussarum divisio, in remotas atque propriores, fundamenti loco ponenda erit.

Pluribus comprobatum legimus exemplis, magnum horum aegrotorum numerum *haereditaria* quadam labe infectum, citius, tardius, huic subiectum morbo fuisse. A parentibus pellagrosis nati, plerumque adultiore aetate, frequentius post pubertatis annos, quin prima interdum infantia & lactantes adhuc, fomitis morbosi intus latentis, externas notas prodiderunt. Integras non raro videris familias, quarum singula membra, ut commune gentis suae signum, morbi huius circumtulerunt indicia: sic parentes, filii, sorores, fratres, nepotes, vel ex contagii communione, communem manifestamque originem testatam fecerunt. Unde simul statum, morbi evolutioni inter alia faventem, in fomite per haereditatem propagando recte quaeri concludimus. Forte aliquis obscuram hanc esse originem statuat, qua eo minus innitendum sit, cum aliae manifestiores caussae in promptu sint. Sed experientiam id docere respondeo, quanquam de via & ratione, qua morbus a patribus ad liberos transferatur, nihil certi nobis constat. Neque tamen inficiamur fuisse aliquos, qui huius mali gentilitii vim

effugerint. Quae quidem quorundam felicitas, vel in eo quaerenda, quod certus morbi ſtatus requiratur, ut haereditate communicari poſſit; vel ſi iam translatus ad prolem fuerit, felici fato occaſiones morbo eiiciendo accommodatas vitando, vel alia ratione aptitudine infirmando, ipſum malum vincatur. Ut vero olim a quibuſdam primus morbus in gentes introductus, ſic nunc quoque multi, quorum parentes ab hoc malo immunes fuerunt, primi ex ſua gente eodem corripiuntur.

Alias vero hic cauſſas ſubeſſe oportet, quae, ut olim gignendo, ſic recens producendo malo pares ſunt. Quam plurimi ſane in eruendis cauſſis, multum laboris, ſtudiique impenderunt, ut diligentius in omnem victus vitaeque rationem, iis praeſertim regionibus uſitatam, ubi malum primum caput extulit, maximumque agricolarum numerum proſtravit, inquirerent. Tanta autem, pro agrorum viciſſitudine, coelique mutationibus in his deprehenditur diverſitas, ut hic iudicium experientia & ratione fundatum, inferre difficillimum ſit. Non per humidiores tantum agros, paludoſaſque regiones, ſed ſiccas quoque aridioreſque, per collium vicinias, per montes Briantinos, diſſeminatum eſt hoc malum. Victus atque vitae ratio, niſi

omnis ſimul ſpectetur, nimis generalia exhibet momenta, quae inter cauſſas tanti morbi vix recenſeri poterunt; omnis vero illa vivendi ratio inter ſe unita, ut debilitatem totius corporis infert, ſic vitale robur frangit, humorumque pravorum elaborationi quam maxime favet. Hinc longe funeſtior cauſſa in illa quaerenda eſt inſigni *debilitate*, qua maior, eaque utiliſſima populi pars, agricolas, puto, hominesque rure viventes, in hiſce regionibus potiſſimum proſternuntur. Iſte ſtatus certe deplorabilis ab extrema hominum miſeria derivandus, iureque miſeriae morbus appellandus erit. Quod quo melius probetur, omnis miſerorum vivendi ratio paucis adumbranda eſt. Puer, ſi pericula, quae ipſi in utero materno per improbos illos labores, ad quos perferendos mater ad extremum uſque graviditatis terminum neceſſitate urgetur, vel ſub ipſo momento, quo lucem conſpecturus eſt, imminebant, felici fato evaſit; raro illo naturae beneficio, omnibus animalibus conceſſo, lacte ſcilicet materno eoque bono & abundanti, ut primo nutrimento fruendi, gaudebit. Aliae enim matres, ob magnam corporis maciem, viriumque defectum vix pares ſunt tantae lactis boni copiae in uberibus parandae, quanta infans, ut probe nutriatur, indiget. Sed ſi forte

in matre adhuc iuvene primus hic animalis alimenti fons largo adhuc fluxerit flumine, eadem mox paupertate oppressa, spe quicquam lucrandi abrepta; ubera sua alienae matris pusionibus mercede conducta praebet, prolemque suam alimento fraudat. Sic unicus ille futuri roboris viriumque integritatis fons, infanti contra naturam negatur. Ad famem eius exstinguendam, ad ploratus leniendos, cibus durior, nondum a tenero ventriculo subigendus, pultes nempe ex aqua & frumento turcico (Zea Mays L.) factae vi ingeruntur, quae mox in tenacissimam abeuntes massam innumerabilium morborum semina iaciunt. Hinc frequentes illae mesenterii obstructiones, varii atrophiae effectus, multique alii morbi, gravissima per omnem vitam incommoda producentes. Sunt interdum nonnulli, qui haec infantiae pericula eluctati, puerilem consecuti aetatem novas, quibuscum conflictantur, nunc reperiunt difficultates. Quamprimum enim vires corporis quicquam valent, statim duro, molestissimo labore, cui isthaec aetatula impar est, parentum egestate, subesse coguntur, quibus praematuro sudore infantiae threpteria, parca manu oblata, remunerant. Corpus enim illo ipso tempore, quo viribus ad incrementa ulterius capienda maxime indiget, labore fra-

ctum, multo sudore diffluens, virtutem vegetam sensim amittit, alimentis haud restituendam, quippe quae nec reficiendo corpori, nec exhilarando animo sufficiunt. Maxima enim pars horum infelicium pane vescitur male fermentato, crudo, humido, ponderoso, ex frumento turcico, vel solo, vel cum exigua secalis quantitate facto; pultibus ex farina eiusdem seminis, addito leguminum quodam siccorum genere, mera aqua coctis, lardoque & oleo conditis, massamque crudam efficientibus. Iusculum porro ex oryza, mistis fabis, vel brassicae, vel leguminum siccorum tenui particula, avidissime sorbent; qui ipse cibus incolis communissimus, optimus quidem inter reliqua alimenta, eas adhuc, quibus gaudent, vires largitur. Fructus contra horaei, ova, lac, carnes, tum nutrimentum bonum tum meliorem humorum mistionem praebentia, vix unquam degustant. Potus ipsis est in profundioribus locis aqua, eaque ut plurimum impura; in elatioribus, ubi vites coluntur, vinum secundarium, *la posca* vulgo dictum. Tali ergo nutrimento, cum nunquam bonus elaboretur chylus, omnia in massam convertuntur pultaceam; cuius solutioni condimentum salis prodesset, nisi illius usus propter maius pretium, vel plane denega-

retur, vel exigua portione, paucis tantum granulis impuris & sordidis, concederetur. Sed non minor in contuberniis miseria. Habitacula ut plurimum miserrima, angusta, impura, insalubria. Quamdiu coeli amoenitas permittit, in colendis agris corpus laboribus fatigant, hyeme ob coeli asperitatem tuguria petunt, per plures menses in stabulis iumentorio vivunt contubernio. Hic ne frigidiusculus aër accedat, ianuam exiguam sedulo occlusam habent. Aëris adeo, cuius accessus novus impeditur, corruptioni favent quoque immundities habitationis summa, spurcities lectorum teterrima, sterquilinia in casarum viciniis, ut corpus humanum, nisi ab infantia eiusmodi sordibus assueverit, in tanto squalore, tantoque luctu, vix crederes, esse & servari posse. Quo igitur pacto huiusmodi vivendi genere vires corporis labore nimium quantum exhaustae refici possunt? Villicorum improbitas, quo melius Dominorum, reditus suos quotannis augere studentium, avaritiam expleant, sibique simul prospiciant, graviores, quam exhausta corpora ferre possunt, imponere labores solent. Corpore ergo debilitato, operibus durissimis oppresso, omnis machina animalis turbatur. Hinc habitus ille tristis omnium fere per istas regiones agricolarum,

color flavus, cachecticus, parva corporis ſtatura, facies vel tumida, vel macilenta, membra rigida; feminarum menſtrua irregularia, frequentes abortus, partus difficiles; ſaburra primarum viarum continua, ad quam ſub cuiuſvis morbi, hoſce homines invadentis, cura primum attendendum eſt; ſenium praematurum, ut viros quadraginta annos emenſos, ad ſummum quinquaginta annorum, ſenes decrepitos, non ſine admirationis ſenſu, putes. His quae hactenus propoſui (*), quanquam iſtam colonorum inſubrium miſeriam pellagrae primariam cauſſam eſſe, haud aſſeram; quod illa in aliis regionibus; quarum incolae ſimili, quin maiore adhuc calamitate opprimuntur, ignoratur; contendere tamen omnino poſſum, infirmitate illa, quae paupertatis progenies eſt, aditum morbo, corpus data occaſione invaſuro, parari. Videmus enim hunc ipſum frequentiorem atrocioremque eſſe agricolarum, praecipue miſerrime conditionis morbum, eumque penuria increſcente, latius

(*) Quam hic paucis modo mihi adumbrandam ſumpſi infelicem huius gentis ſortem: eam vivis veriſque coloribus, ut ſolet, depinxit ill. FRANK in oratione quadam academica: „de populorum miſeria „morborum genitrice" habita a. d. 5. Maii 1790. inſerta eius Delectui Opuſc. Vol. IX. pag. 302--324.

manare. Sunt inter ſcriptores, de morbo hoc in Patavino agro referentes, qui nunquam exempla hominum ingenuorum eodem afflictorum, ſe vidiſſe, aſſerunt; quorum quidem aliqua, quamvis rariora, in Mediolanenſi tractu, occurrunt. Maxima vero horum aegrotorum pars inter artifices fuit, vel ſimili oppreſſos inopia, vel in agris miſeram vitam degentes. Rariſſima contra aegrotorum, in meliori fortuna conſtitutorum, exempla ſunt, quorum levior omnino morbus, ſola impetigine, atque univerſali debilitate diſtinctus, moeſtiſſimam illam faciem nunquam induit. Pluribus porro obſervationibus comprobatum eſt, morbum hunc, debiliore corpore, poſt aliam aegrotationem, praecipue poſt febres intermittentes, in chloroticis, cachecticis, frequentiſſime prima vice prodiiſſe. Ex amiciſſimo STRAMBIO ſaepe audivi, pueros abdomine duro, magno, denſo, ſequenti tempore citius, ocyus morbo ſemper ſubiectos eſſe; quin ipſe in noſocomio Mediolanenſi huiuſmodi puerum, ſex circiter annorum, pellagrae ſigna manifeſtiſſima praeſeferentem, vidi. Similem morbi impetum mulieres graviditatis, puerperii, lactationis tempore, expertae ſunt; ut, cum prodroma eiuſdem ſigna in femina lactante apparuiſſent, ipſe nondum perfe-

ctus,

ctus, post novum demum puerperium, lactantem, impetiginosa eruptione, invasit. Qui robustiore firmioreque corpore sunt instructi, nisi haereditate morbum contraxerint, rarius succumbere; qui imbecilliore facillime; mulieres frequentius viris hac corporis pravitate tentari, constans medicorum observatio est.

Inter caussas hactenus enarratas haereditaria dispositio, atque insignis corporis imbecillitas, ex prava vivendi ratione, summaque agricolarum miseria derivanda, non omnem morbi aetiologiam expediunt. Sunt enim, qui haereditario vitio minime infecti, morbo, in quem primi incidunt, defunguntur. Neque regionum, quas pellagra infestat, insalubritas, quorsum Mediolanensem, finitimasque referre possum, deplorandum hunc sanitatis statum apportat. A loci quidem vitio caussam illius aliquis petere posset, quae tamen, quamvis victus vitaeque rationem, qua incolae harum regionum utuntur, plurimi scriptores diligenter exposuerint, certa & indubia reddi non potuit. Primam quidem morbi caussam ab eiusmodi peculiari vitio repeti posse, facile largior. At vero nunc cum magis commune & vere endemium factum est malum; per vicinas adeo regiones magno augmento dissipatum, vel actioni cuidam frequentiori atrociorive, vel alii

morbificae potentiae tribuendam esse, tristi inducimur experientia. Hinc non plane supprimenda est suspicio *veneni* cuiusdam *contagiosi*, quod ab eo inde tempore, quo morbus caput suum extulit, maioraque coepit incrementa, inferre eundem videtur. Mihi quidem haec asserenti probe cognitum est, non raro in caussis morborum paullo obscurioribus, ad contagia, tanquam ad occultas vires, multos confugere; unde magni nominis viri, ut contagiorum ditionem angustioribus circumscriberent limitibus, iure permoti fuere. Attamen haud vanam hoc loco esse principii cuiusdam contagiosi suspicionem, ut asseram, argumentis, experientia & ratione nitentibus, adducor. Primo enim analogia, quam pellagra sequitur, morborum cutaneorum, tum acutorum, tum chronicorum, quibus maxima ex parte contagiosi quicquam subest, hic multum valet. Exempla communissima variolarum, morbillorum, tineae, scabiei, leprae, hic adduxisse, sufficiat; in quorum classem pellagra, propter constantem utcunque impetiginem, omnino referenda est. Ad contrahendum autem contagium quaedam requiritur corporis convenientia, quam praedispositionem appellant, cum non ad omnes, eidem expositos, eadem labes manet. Sed quid sit, quod hanc praedispositionem efficiat, finire vix audebo. Namque omnes, qui de morbo hoc scripserunt,

vim contagiosam in universum negant. Nulla quidem morbi per concubitum, aut contactum propagati exempla exstant, neque medicorum quisquam, qui curandis aegrotis maximam dederunt operam, unquam morbo infectus fuit. Aptitudinem corporis, ad contagium excipiendum obscurissimae esse originis, docet experientia, siquidem aliud modo semel hominem corripit, aliud sub certis conditionibus, aliud petit hunc, fugit illum. Si quid coniectura assequi licet, aptitudinem corporis eiusque, ut aiunt, praedispositionem, in singulari quadam imbecillitate eius quaererem, cum corpora imbecillia, nutrimento sufficienti destituta, vel tristitia curisque exhausta, ad suscipiendum contagium aptissima esse observationibus constet. Parum autem singula illa, quae de contagii cuiusdam suspicione protuli, valerent, nisi observatio eandem confirmare videretur, quam ulteriori indagationi relinquo. Cl. STRAMBIO (Ann. I. pag. 77.) mentionem fecit ligni fissoris, qui de montibus, ubi natus, Apuanis, ad plana & aperta Insubriae loca, victus parandi caussa venit, vere in patriam rediturus. Is cum sociis duobus, qui secum per hyemem huc venerant, pellagra, morbo sibi & in patria ignoto, contaminatur. Bene notat cel. Auctor, incolas sola pulte, caseo & vino

vivere. Sed poteſt alia quaedam hunc morbum produxiſſe videri cauſſa, partim a locorum conditionibus, partim a contagionis veneno ducenda. Diverſitatem locorum morbo fovendo favere, ultimis annis, quibus malum varia, eaque diverſiſſima loca perruperat, compertum fuit. In ipſis autem hominibus fomitem morbi iam haberi, ſequenti exemplo, quod illuſtris Praeceptor me coram expoſuit, veriſimile videtur. Acceperat enim a medico oppiduli *Rivolta*, prope flumen Adda, in territorio Laudenſi (*Lodi*), ubi noſocomium viginti circiter lectorum exſtructum eſt, quod, poſtquam homo pellagra infectus, fortunae ſuae ſedem, ante decem propemodum annos, ibidem poſuerat, morbus ab illo tempore latius egerit, iamque frequentiſſimus ſit, qui antea in diſtantia aliquot horarum, in viciniis Treviglianis (*Treviglio*), tantum cognitus fuerat. Quibus exemplis, quamvis nihil certi probetur, noſtra tamen attentio magnopere excitatur, ut viam, qua pernicialis illa malignitas impetu clandeſtino incedat, modumque violentiae illius compeſcendae, tandem inveniamus. Quodſi revera contagium quoddam ſubſit, ſingularem propagationis habebit indolem, quae abdita & operta, medentium vigilantiam hactenus effugit. Quapropter ortum & progreſſum contagioſi fomitis ulterius exponere ſi vellem, nonne

opinionem pro vero venderem? Caussa mali initio non adeo egisse fortiter, at recentiori tempore vel increvisse, vel in malum contagiosum degenerasse videtur. Prima quidem stamina vel in corpore humano nata, vel extrinsecus forte a pecoribus, quibuscum rustici miselli in stabulis hyemant, ad homines transmigrarunt.

Miretur forte aliquis, me nullam hucusque in enarrandis caussis, mentionem fecisse *Insolationis*, cuius tamen effectus in pravitate illa cutis producenda, evidentissimi sunt. Aegrotorum quidem sors in aëre sole carente, neque insigniter molesta, neque gravis est; at, continua solis in corpus actione, apoplectici tandem concidunt. Primo ergo ab intuitu omnis huius mali origo radiis solaribus tribuenda esse videtur, unde FRAPOLLI seductus, solis lumen pro unica & primaria caussa venditat. Sed fallaciam hic subesse constat, quam GHERARDINI gravibus argumentis profligavit. Neque profecto primus morbi impetus, gravitas & augmentum, radiorum solarium vi respondet. Indirecta solis actio, vel radii minus fortiter illidentes, morbi sensationem adventumque, e contrario longe fortiores & directe agentes, vix quicquam incommodi contraxerunt iis, qui iisdem, ut viatores, artifices varii sub die laborantes, milites in itine-

ribus, expofiti fuerunt. Praeterea malum erumpit veris initio, fole blandiore, neque tam affiduo, quam aeftate, ubi plerumque minuitur, ceffat, auctumno interdum iterum revertitur; verni adeo foles, neque magis efficaces, aeftivis, quibus iam affuetum aegri corpus, iudicari posfunt. Denique fuerunt nonnulli, qui ardorem folis, ipfumque adeo morbum evitare cum vellent, maiorem quidem cutis defoedationem, fymptomata vero reliqua non evitarunt, quin ingravefcente malo, imminutaque ob cutis duritiem impetigine, fymptomata & fortiora & funeftiffima exftiterunt. Quibus omnibus, quasdam in ipfo corpore cauffas, morbo huic atroci pares, latere, fatis probatur. Infolationi tamen cum non omnis deneganda fit vis, ea recte fibi locum inter cauffas occafionales, morbo faventes, vindicat.

Quae in praefens de cauffis differui, quamvis probabilitatis quandam habeant fpeciem, minime tamen tam certa funt, ut demonftrationis vim acquirant. Etenim momenta adhuc reftant, quae ex hac cauffarum expofitione explicanda fint. Sic difficilius eruitur, cur agricolae rus colentes, frequentiffime, qui domi fe contineant, vel alii, qui in pagis vivunt, rarius, urbium incolae rariffime adeo corripiantur, ut clariff. STRAMBIO in tanto aegrotorum numero, una

ſolummodo puella Mediolanenſis 24 annorum, quae nunquam urbem patriam reliquerat, occurrerit. Porro cur vere ſymptoma illud cutaneum accedat, aeſtate decreſcat, hyeme diſpareat? Reſponſio facilis & promta: videlicet colligi & elaborari per hyemem acrimoniam illam pellagroſam, quae deinde ſolis concitata ardore, ad cutim devolvitur. Cui coniecturae ſymptomata favent nervoſa, quae quamdiu impetigo adhuc rite ſuccedit, minus pernicialia ſunt; cute autem duriore & aſpera, in quam ſol agere ſatis nequit, morbus valde exaſperatur. Sic aegroti hoc anno, maxima cutis defoedatione, mox reſtituuntur; alio, minori illa, peſſime ſe habent. Nonnulli cutim inungendo vitiliginem avertere tentarunt, ſed ſubita morte occubuerunt aſphyctici. Veris quoque tempore ſymptomata nervoſa aegrotantibus loca opaca ſectantibus, adeoque quaedam morbi vernalis exacerbatio etiam ſine impetigine, imminent. Latet ergo hic aliquid periodici, quod non minus obſcurum eſt, ac aliae corporis tum ſani, tum aegroti, immutationes periodicae eſſe ſolent.

Ex cauſſis remotioribus huc uſque fuſius expoſitis, ea nunc, quae ad proximam enucleandam faciunt, deducenda ſunt. Quod quidem accurate fieri nequit, niſi diverſas aliorum opinio-

nes, de morbi huius natura antea enarremus, atque diiudicemus. Convenit enim caussa proxima morborum cum eorundem natura, ut solo concipiendi modo inter se differant.

DIVISIO.

In morborum divisione haec praecipua lex sit, ut aliquis eius in praxin usus redundet. Quem in finem cum felix cura, cognitis caussarum natura & diversitate, nitatur, longiori earundem enarrationi ne taediosi immoremur, singulas, quae eodem tolli modo possunt, uni speciei subiiciamus. Dolendum tamen, nos in describendo morbo utroque fonte, tum certa caussarum cognitione, tum conveniente, ut prorsus eradicetur, medendi methodo, destitui. Oportet igitur ad varia illius stadia, quae pro minori, maiorique vehementia, diversam recipiunt curationem, recurramus. Omissa nempe illa, quam alii aliorum morborum, in *Haereditarios* & *Acquisitos*, amplexi sunt distinctionem, quae nullum fere in praxi usum habet, ordinem potius symptomatum, meliori fundamento huc usque destituti, hic sequamur. Ex toto morbi decursu antea proposito, ipsum, patet, lente, & cunctanter venire, & primo *leviorem* esse, cum quodam segnitiei, debilita-

tiisque sensu, & impetigine; mox *graviorem* fieri & funestiores iam comites ducere, melancholiam, stupiditatem, delirationes interiectas; tandemque in *fortissimum* ultimumque gradum abire, in quo sunt deliria furiosa, vera mania, vitae taedium, & nisi morbo quodam chronico aegri pereant, funesto saepe ausu mortem sibi consciscant. Non constantem quidem hunc ordinem, neque certam annorum seriem sequitur, cum malum nunc subito irrepat, nunc per aliquot annos sine symptomatum exacerbatione persistat. Quapropter haec ipsa divisio facile aliis, quae ad ipsam therapiam ducunt, postponenda erit. Quem in modum recentissime cl. SOLER novam Pellagrae divisionem, a vario corporis habitu, locorumque, ubi reperitur, diversitate, desumtam, *Humidam* nempe, & *Siccam* proposuit. Haec quidem regionibus sicciori-bus, altis, ventosis, montuosisque propria, corpora reddit sicca, quasi adusta, verum inducit marasmum, cutem soli expositam rigidam, rubram & adustam, plenam fissuris, rhagadibusve, quae sanguinem fundunt, & dolores acutos cient. Humidum vero genus, locorum paludosorum incolis molestum est, corpora eorum pallida fiunt, inflata, oedematosa, cachectica, venter tumidus, cutis in sole coriacea, squamula albescente, dolente, cooperta, ut Elephantiasin aemuletur.

Hanc quidem differentiam inter accidentalia primo intuitu referendam, cl. SOLER, propter insignem in praxi usum, multa laude effert; neque tamen scriptoribus, qui de Pellagra in Ducatu Mediolanensi tradiderunt, usitata est, neque regionis conditioni satis accommodatam equidem reperi. Etenim pellagrosi, quos ego maximam partem in locis humidioribus & paludosis permultos vidi, corpore omnes erant extenuati, macilenti praecipue si morbus iam longius processerat. Mihi itaque de morbo ditionis Mediolanensis differenti haec non tanti facienda est divisio, usum forte habitura, ubi contagium minus perniciosum sit, aut ubi per regionis, coelique naturam, ad eandem attendi oporteat.

PROGNOSIS.

Quid tandem de periculis, quae hanc labem circumstant, de signis tum bonis, tum malis, de eiusdem exitu statuendum sit, nunc videamus. In universum quidem tristes admodum praesensiones huius mali habentur, cum remedium, quo penitus tollatur, huc usque nondum inventum sit. Interim prognosin, secundum diversa morbi stadia eiusdemque incrementa, limitari oportet. Quamdiu graviora symptomata; quam impetigo, & universalis imbecillitatis sensus haud urgent,

tam diu spes est, fore, ut aegrotus, si caussas occasionales, labores nimios, insolationem vitet, victuque bono & salutari utatur, ex morbo evadat. Exempla enim aegrotorum a cl. STRAMBIO commemorantur, qui cum caussas, ad morbum alendum aptas, vitarent, ipsum adeo morbum a progressu refraenarunt. Equidem recordor agricolae cuiusdam, qui per viginti quinque, & quod excedit, annos, cum puer admodum solum patrium, pellagra tentatum, cum suburbio commutasset, praeter impetiginem vernalem, & imbecillitatem quandam, nulla unquam morbi incrementa persensit. Simili ratione mulieres, quae post primos insultus, vitam in domiciliis sedentariam egerunt, ne morbus plane explicetur, facere quidem, integra autem valetudo ut recuperaretur efficere minime potuerunt. Sed miseros fortuna plerosque finxit, quibus, cum sine laboris molestia necessaria vitae subsidia parare sibi nequeant, unicum quoque, quod ad vim morbi conpescendam comparatum est, beneficium denegatur. Sunt alii, qui per ignorantiam aut negligentiam, morbo iam multum provecto, ubi praeservationi locus amplius nullus est, auxilium quaerunt; alii perversa sub morbi initium cura, evacuantibus fortioribus, venaesectionibus, drasticisque

vires, lento gradu decrescentes, subito pessundant. Nulla enim medendi ratio morbo huic magis inimica est, quam evacuans. Hinc maior aegrotorum numerus post primos insultus, celerrimo passu in peiora ruens, paucis annis secundum morbi stadium assequitur, ex quo citissime ad tertium, pessimum, properant, quippe quod funesta maxime symptomata nervosa, ubivis pertimescenda, ulloque haud vincenda remedio, secum coniuncta habet. Nec aetas, nec sexus, morbum admodum immutant. Etenim quo teneriore aetate aegroti invaduntur, eo minor de eorum salute spes; quamvis & alii iam adultiores, diligenti regimine morbi, vim quicquam fregerint. Omnium autem consensu feminae facilius, quam viri, plerumque menstruorum inprimis tempore, succumbunt, viri tamen semel infecti, eadem, ac mulieres, patiuntur. A temperamento, anni tempestate, locorum diversitate quaedam oriuntur differentiae. Sic loca montosa & sicca, qui inhabitant, ut & hyeme sicca, serena, citius evolvi labem, GHERARDINI asserit. Gravitas morbi non metienda ex impetigine. Leviori cutis affectione symptomata interna admodum urgent, & in genere ex morbi patet historia, quod decrescente cum annis vitiligine, nervosa sympto-

mata propter cutis duritiem increscant (*). Delirium si sequantur intumescentia, aut gangraena, signa sunt pessima. Funestissimae morbi complicationes sunt, ad quas debellandas vitae vires imminui oportet; quam tamen methodum pellagra minime admittit. Neque minus nimiae corporis agitationes, inprimis amplexus venerei, malum insigniter augent. Ad quos quidem, ut singulari invitantur salacitate, ita plerumque successu temporis impotentes evadunt. Chronico plerumque vitio morbus tandem finitur. Sunt quidem nonnulli, qui febre nervosa acuta, cum deliriis vehementibus insultibus maniacis cito succumbunt; at longe plures morbo diuturno, viribusque sensim exhaustis, pereunt. Saepissime diarrhoea accedit, aquosam emittens materiam; quae, quemadmodum per se iam fatalis est, sic varias insuper hydropis species; anasarcam vel ascitem, quin hydrothoracem, pertinaces, incurabilesque inducit. Similes aquae

(*) Ill. LEONRARDI mecum benevole communicavit methodum, qua in impetiginibus pertinacioribus felici successu usus est. Praeter fomenta ex vino calido, extrinsecus repetita, partem tela cerata studiose coopertam habet; interne in corporibus siccioribus diluentia; in humidis resolventia, saponacea, gummata, adhibet. Forte & in pellagra huius generis fomenta commendanda essent, ut transpiratio iuvetur?

collectiones praeternaturales, contrario quandoque vitio, obstructionibus haud referandis, nituntur. Utrinque idem tamen mali exitus. Instantis ex pellagra mortis pleraque signa reliquis quoque morbis communia sunt, ut pulsus intermittens, fornicans, convulsiones varii generis, aliaque hic uberius non commemoranda.

NATURA.

Expositis sic Pellagrae decursu, symptomatum grege, caussis, divisione inde formanda, & prognosi, tandem quaestio, quid de eiusdem natura iudicandum sit, merito movetur. Difficile sane officium nosologi, verum morbi characterem atque naturam per quaedam signa constantia, ex omni symptomatum cohorte delecta, decernere, cum morbi, quales animo concipi possunt, rarissime puri, & simplices, sed complicati atque inter se confusi incedant, magnaque observandi diligentia, magnoque ingenii acumine ad necessaria ab iis, quae accidunt, distinguenda, opus sit. Haec morbos diiudicandi difficultas, eo etiam augetur, quod non raro praeconceptae quaedam opiniones animum vel maxime attenti ita occupent, ut rationem atque caussam rei, mente conceptam, vere observasse sibi persuadeat. Idem quoque pellagrae accidit,

cui medici, diverſa illius forma ſeducti, diverſa indiderunt nomina. ODOARDI, novam ſcorbuti ſpeciem, Alpinam nempe; VIDEMAR hypochondriacis affectionibus accenſendam; & DALLA BONA elephantiaſin Graecorum & lepram Arabum eſſe, iudicant; in primis poſtremus magnam ſcorbutum inter & pellagram offendiſſe analogiam ſibi viſus eſt. Non eſt huius loci longa comparatione dilucidandis his diſcriminibus inhaerere, id, quod eo minorem nobis operam faceſſeret, quo maiori diligentia ab aliis hic locus ſatis iam tractatus eſt. Quaedam ſolummodo momenta ad ſpeciem morbi recte informandam attuliſſe ſufficiat.

Quod primo ad ODOARDUM attinet, qui, cum ignotum, nec in libris medicis hucuſque deſcriptum obſervaſſet morbum, in PUIATI partes, pellagram propter ſimilitudinem pro *ſcorbuto* Alpino habentis, tranſit. Quam ſententiam recentiſſime cl. DALLA BONA in libro ſuo ulterius comprobare ſtuduit. Quaedam omnino inter utrumque morbum intercedere ſimilitudinis momenta, quibus uterque in hanc ſententiam deductus fuerit, facile intelligitur. Num vero tanti ſint ponderis, ut pellagra pro ſcorbuti ſpecie haberi poſſit, noſtrum iam eſt diſquirere. Primo quidem ſingularis illa cutis affectio, pellagrae, cuius characterem adeo evi-

dentem conſtituit, propria eſt, multumque diſtat ab illa ſcorbutica cutis immutatione. In hac enim maculas latas, contuſionem referentes, per omnem corporis ſuperficiem ſparſas, nulli temporis periodo adſtrictas, planas, ſine phlogoſeos ſignis, ſine veſtigiis furfuraceis cernis, quae omnia ſub morbo invaleſcente in conſpectum veniunt. In pellagrae contrario primis ſtatim annis cutis apparet deſquamata, in progreſſu autem abſque ullo amplius incommodo dureſcit. Alterum pellagrae ſymptoma nervorum imbecillitatem reſpiciens, utrique morbo commune. Haec autem dira omnium morborum, praecipue chronicorum comes, innumeras admittit diverſitates, quas ſentire quidem attentus obſervator, ſed verbis explicare ſatis non valet. Pedum vacillatio gravitaſque, & ſcorbuticis & pellagroſis, aeque moleſta. Idem de doloribus varii generis, vagis, dicendum, qui praeter nervorum affectionem nihil prorſus indicant. Attamen turbae, quibus ſenſorium commune in utriſque aegrotis ſubiicitur, haud eiuſdem generis ſunt. Rara ſcorbuticorum dementia, & mania, triſtitia potius puſillanimis, de ſtatu deplorando conqueſta; pellagroſos contra non raro furibundos videmus, & frequentiſſime ſtupidos. Pathognomonicon vero ſcorbuti ſignum,

teste LINDIO, primario illius interprete, in gingivarum tumore, rubore, fungositate, stomacace, dentium vacillatione, nigritie, carie, lapsu cernitur; quae quidem omnia in pellagrosis observantur, haud constanter tamen, ut morbi characterem efficiant; quin imo complicitum sic malum putarem, quod scorbutica labes non adeo infrequens his regionibus sit. Habitus scorbuticorum immutatus, cutis pallescit, flavescit; pellagrosorum color naturalis vix mutatus. Nihil de antiscorbuticorum remediorum in pellagra inefficacia addam, cum plures morbi similibus prorsus symptomatibus incedentes, in praxi medica occurrunt, qui ob varias, unde orti sunt, caussas, variam quoque curam exigunt. Exitus utriusque mali fere idem, per diarrhoeas, hydropes, paralyses, & similes, plerisque malis chronicis communes, eventus. — Iisdem, quibus haec de scorbuti & pellagrae similitudine, opinio, altera quoque de *hypochondriaca affectione* subiecta est, dubiis. Nullum fere morbum tam diversa prodire forma, tantaque arti nostrae facessere negotia, quam hypochondriasin & hysterismum, unanimis medicorum consensus est. Difficulter ergo verus ipsius character, nisi ad primum harum turbarum fontem recurreris, erui potest. In utroque

quidem morbo ſymptomata nervoſa praecipue conſpicua, ad eandem mali ſpeciem conſtituendam, haud ſufficiunt. Cl. VIDEMAR ſtrenuus huius ſententiae defenſor, ad primas vias, ad atram bilem, ad obſtructiones abdominales, tanquam ad hypochondriaſis fontes refugit. Neque exempla ſectionum fuiſſe, negari poteſt, ubi eiuſmodi ſigna in pellagroſorum cadaveribus reperta fuerunt; ſed dubium oritur, an eadem, pro effectu magis, quam pro cauſſa morbi haberi debeant. Nam in multis inteſtina abdominis, ut & lienes, frequentius in illis regionibus obſtructi, maximam partem ſana fuerunt, a naturali conſtitutione haud recedentia. Accederet quidem, quod inter ruſticos harum regionum tenſiones abdominales, flatulentiae, anxietates & alia hypochondriaſis criteria, valde frequentia ſint; nullum vero certum argumentum praebent, cur ad illam pellagra referatur. Secundum recentiorum placita hypochondriaſis cauſſa rectius cuidam nervorum, quam primarum viarum vitio, tribuenda eſt. Itaque, ſi inter utrumque morbum, hypochondriaſin atque pellagram, comparationem inſtituere aliquis velit, ad conſtantia, quae veram morbi naturam conſtituunt, neutiquam vero ad variabilia ſigna confugiat, oportet. In pellagroſis, ſi impetigo; tum quoad temporis, tum partium affectarum,

tum decursus tam singularis ordinem, accuratius consideratur, accidentalibus illis cutis affectionibus, quas hypochondriaci patiuntur, plane aequiparari nequit. Quamvis enim interdum contingat, ut hi morbo cuidam cutaneo subiiciantur; is tamen sine ordine ullo, sine regula, subsequitur. Symptomata etiam nervosa similia offerunt discrimina; qui pellagra laborant, stupidi sunt, delirantes, non raro furiosi; qui hypochondriasi, tristes, melancholici, uni rei intenti, & non raro, si grata occurrant, ingeniosi; nunc in tristitia, nunc in gaudio modum excedentes. Quod denique ad medicamenta attinet, quae hypochondriasin infirmant, pellagrosis parum prosunt. — Tertia iam, qua pellagra statuitur, ad *elephantiasin Graecorum* pertinere, opinio restat, paucis nunc examinanda. Ipsa cutis affectio, quam antea diligentius exposui, multum in pellagra ab elephantiasi differt. In hac omne defoedatur corpus, praecipue facies, ut vultus fiat horridus, summa cutis inaequaliter crassa, dura, crebri tumores, tubercula, ulcera foetida; in pellagra facies quasi immunis a labe, solumque nasi apicem, labiaque oris parum desquamata, habes. Capilli in elephantiasi incanescunt & decidunt, in pellagra neutrum accidit. In illa malum cutis,

quando morbus increfcit, vehementer augetur, afpectu tandem horridiffimo; contra in pellagra crefcente morbo malum cutis infigniter imminuitur. Si ad nervorum laefionem refpicis in elephantiafi, ignominiofam, ab hominum confortio alienam triftitiam habes; in pellagra, placidam, conftantem, maxime, ubi delirii, ftupiditatifque gradus aucti fuerint. Quae denique utrique morbo figna conveniunt, videlicet digeftio facilis, vox rauca, balba quafi de nare, oculorum interdum lacrymatio, ea potius ad accidentalia pertinent, & praeter ea, alia adhuc differentiae momenta ex hominum pellagra laborantium genere, ex falacitate, urina craffa, diplopia, fudore fingulari, aeque ac ex inaequali cutis vitio, ex fymptomatum nervoforum in utroque malo difcrimine, peti poffent. — Morbus Afturienfis THIERRI, quamvis plura cum pellagra communia habeat, in multis tamen ab eadem differt, magifque ad lepram Graecorum accedere videtur. Cruftae enim illae, ut in manibus & pedibus confpicuae funt, ita nec reliquis corporis partibus, capiti, abdomini, parcunt, infigniter dolent, fummum foetorem fpargunt; veftigia ipforum in cute longe funt manifeftiora, cutis glabra, fplendens, pilis privata, profunda apparet; augetur haec impe-

rigo quovis anno. Tremor capitis, thoracis continuus, vigiliae, auctus caloris & frigoris sensus, animus pusillanimis; maiori morbi gradu, sensus externi, praecipue tactus, pereunt, corpus crustis, ulceribus fastidiosis, defoedatur, vera leprae phaenomena evolvuntur. Exitus huic malo cum pellagra communis, morbi plerumque chronici accedunt, hydrops, phthises, mania.

Infirmatis ergo aliorum de pellagra sententiis, nostra nunc erit subiicienda; ex qua satis patebit, illam, quemadmodum eius pathologia antea exposita docet, peculiarem quendam morbum constituere. Negari quidem non potest, multam pellagrae cum aliis morbis cognitis esse similitudinem; quae vero non tantum valet, ut pro iisdem prorsus haberi possint. Itaque pellagrae nomen, non temere olim conditum, iure retineamus, eique aptum inter morbos, ordine legitimo distinctos, locum assignemus. In quo quidem opere, maxime symptomata potiora, constantioraque sequamur, debilitatem nempe universi corporis, impetiginem partium soli expositarum vernalem, symptomatum nervosorum familiam, stupiditatem, deliria, insultus maniacos, reliqua. Certo autem haec inter se iuncta ordine sunt, ex quo, qua ratione alterum symptoma ex altero cognoscatur, per-

ſpici poſſit. Fuerunt, qui ob inſignem nervoſorum ſymptomatum apparatum pellagram morbum abſolute nervoſum appellarunt; in quorum partes, praeter ſupra iam laudatos, VIDEMARIUM, SOLERUM, inclinare quoque cl. VAN DEN HEUVELL (*) videtur. Hi enim ſyſtema primo nervoſum affectum eſſe, deinde acrimoniam, cutim deſoedantem generari, tandem morbo progrediente nervos vehementius pati, ſtatuunt. Alii (**) vero pellagrae, quam cachexiis ſubiiciunt, locum inter morbos cutaneos aſſignarunt; ut adeo cauſſa eius proxima ex acrimonia conſtaret, quae quamdiu cutim habet perviam, ſanitatem minus, ac ſequenti tempore, laedit, quo poris in cute per fiſſuras, per duritiem ex inflammationibus repetitis contractam, occluſis, materia ad ſyſtema nervoſum revertitur, ibique

(*) Tentamen noſologicum ſiſtens morborum, a vitio vis vitalis diviſionem, &c. Lugd. Batav. 1787. 8. pag. 415. ſeqq.

(**) Legendi hic ſunt inter noſtros Auctores, qui huius morbi, quantum ipſis ex aliorum ſcriptis innotuerat, mentionem fecerunt. In primis exper. CHR. ERH. KAPP in ſuis animadverſionibus ad CULLENS *Anfangſgr. der practiſchen Arzneykunſt* 2te *Aufg.* B. IV. Leipz. 1789. pag. 505. ſeqq. — Exper. I. CHR. GUIL IUNKERI Conſpectus rerum, quae in pathologia medicinali pertractantur, Vol. II. Hal. 1790. 8. pag. 180. ſeqq. — Ill. HENSLER in l. c. pag. 385. ſeqq.

plura eaque funestissima excitat mala. Quae quidem omnium maxime probabilior sententia, ad morbi decursum & symptomata potiora explicanda insigniter apta est. Natura quidem & huius & illarum, quae reliquorum cutis morborum caussam praebent, acrimoniarum nos latet. De contagiosae cuiusdam materiae efficacia movere quidem, haud tamen alere volui suspicionem.

Ex quibus omnibus satis hactenus disputatis sequitur, pellagram commode per *Erysipelas periodicum*, *nervosum*, *chronicum* explicari posse. Impetiginem enim pellagrosam verum erysipelas modo simplex, modo pustulosum, modo phlyctaenodes efficere, ex symptomatibus suo loco expositis, apparet. Inflammatio enim in summa cute, cum tensione, splendore, rubore, dolore, ardore observatur. Frequentes quidem erysipelatum species a caussis internis deducendae sunt; neque minor tamen illorum quoque numerus, qui ab externis pendent, ut maculae rubrae post combustiones, perniones; intertrigo, aliaque. Febrem in erysipelate ut plurimum coniunctam requiri, aliquis inferre posset, cuius tamen in pellagra pauca adsunt vestigia, nisi quis pulsum illum lentum, debilem, vitiliginis comitem, pro febris nervosae levioris signo ha-

beat. Neque rara sunt Erysipelatum periodicorum exempla; ut quaedam mulieres, menstruis quicquam irregularibus, eiusmodi incommodis erysipelatosis vexantur. Aliae, iracundae in primis, post iram, simili malo in quadam corporis parte, ubi sedem suam fixisse videtur, sicut in genis, laborant. Similia phaenomena ex quadam idiosyncrasia, post cancrorum cibum, vel sumtis ipsorum lapidibus, eveniunt. Nervosa denique symptomata, in pellagra praecipue timenda, per omnem erysipelatum cursum, maximam requirunt attentionem, cum post levem aliquem errorem hoc malum facile revertatur, pessimaque nervosi systematis affecti signa prodat. Quod quidem praecipue de capitis erysipelate valebit. Quae quidem omnia similitudinis momenta, ignoti morbi naturam, cogniti nomine explicare, egregie inserviunt.

PROGRAMMA,

PUERPERAE, DE INFANTICIDIO SUSPECTAE, DEFENSIONEM EXHIBENS,

QUOD

Die 3.a mensis Maii, anni 1793. in R. C. Ticinensi Archigymnasio

RECITAVIT

IOANNES PETRUS FRANK

Sac. Caes. & Reg. Maiest. a Consiliis Magistratus Politici & Oeconom. Mediolan., facultatis Medicae ac Nosocomiorum per Insubriam Austr. Praeses. Xenodochii Papiens. ad S. Math. Moderator, Therapiae Spec., & Clinices in Ticin. Acad. Professor P. & O. Academiar. Reg. Scientiar. Goetting., Mantuanae, Elect. Megunt., tum Societ. Patriot. Mediol. & Medic. Helvet. Sodalis.

QUanta ſit Medicinae, ac Chirurgiae in *foro* verſantis, & iudicis circa res naturales quaeſtionibus ſatisfacientis nobilitas, RECTOR MAGNIFICE, PATRES SAPIENTISSIMI, COMMILITONES ORNATISSIMI! hoc, niſi iam ipſius, quam haec ſcientia pertractat, rerum auctoritas loqueretur, vel ex ſola cognitionum hoc ad opus neceſſariarum extenſione, & ex ſumma iudicii his in caſibus ferendi difficultate, ſat clare appareret. Haec ſcilicet medicae pars ampla ſcientiae, quam TU IPSE, RECTOR MAGNIFICE, cum tanto nominis TUI ſplendore, & cum tanta ſtudioſae iuventutis utilitate profiteris, non iuſtitiae modo brachium in civium ſecuritate curanda, & in violentis aggreſſionibus puniendis dirigit; ſed & pro conſervandis non minus, quam augendis civibus leges proponit, paternas Magiſtratus circa publicam ſalutem curas conſilio ſecundat, ac ſaepe primum innocentiae a

sceleratis hominibus vexatae fulcrum constituit. Cum vero ipsa Civium vita honorque non raro istius ab ore pendeant scientiae: interest certe, ne in tam arduis simul ac tam difficilis iudicii rebus animo leviori incedamus; nec inutilis, aut errorum, qui a doctis caeteroquin Viris hoc in opere nonnunquam committuntur, investigatio; aut eorum, quae hominum, delicti non perpetrati accusatorum, vitam interdum salvare queant, expositio videbitur.

Frequens in foro, de crimine, quod *infanticidii* vocant, absolvenda medicis proponitur quaestio. In delicti tam enormis caussas alibi ex professo inquisivi (*); nunc unicum matris adulterinae, de propriae prolis internecione suspectae, exemplum, atque tam docti medici Doctoris *Bierenstielii*, Urbis *Bruchsaliensis* quondam *Physici* seu medici stipendiarii, *responsum* aut *visum*, ut aiunt & *repertum*, quam proprium hac super materia ante decem hos annos exhibitum iudicium exponam. Sequentem vero de infantis, a partu puellae clandestino, reperto cadavere descriptionem Magistratui hic Medicus communicaverat.

(*) Systhem einer Vollstaendigen Medicinischen Polizey II. B.

„ Examinato infantis vix utero exclusae
„ cadavere, hoc ipsum, longitudine, uncias de-
„ cem & octo superare, atque unciarum sexa-
„ ginta duarum pondere circumscribi, nec ullo
„ ad superficiem vel integumenta violentiae aut
„ laesionis vestigio signari conspexi. Labia ge-
„ nitalium minora, ac anum quodammodo tu-
„ mere, & ex hoc ultimo, quem circulus li-
„ vidus circumdat, proprium proli maturae
„ meconium vel sponte effluere observo. Color
„ corporis universi, nec plantis pedum, nec
„ volis manuum exceptis, est albus. Ungues
„ digitorum singulorum debita constructi sunt
„ firmitate. Modo crura, & externa humero-
„ rum superficies lanugine obteguntur: quae,
„ absterso cum aqua tepida tenaci muco, in
„ meliorem aspectum surgebat. Capilli obscuri
„ coloris, propriam aetati foetus maturi longi-
„ tudinem, ac densitatem ostendunt. Supercilia
„ ciliaque non desunt. *Wachendorfii* membra-
„ na, quae immaturae prolis pupillam obducit,
„ nullum sui vestigium relinquit. Partes au-
„ rium externarum, quas cartilaginosas esse
„ oportet, firmitatem consuetam ostendunt.
„ Tam oris, quam narium, partiumque alia-
„ rum habitus, de perfecta huius foetus matu-
„ ritate testantur. Funiculi umbilicalis cum ab-

„ domine cohaerentis portio integra & ſana,
„ ad uncias decem & quatuor extenſa, ad lo-
„ cum factae ſeparationis lacerationem, contu-
„ ſionem, ac ſuggillationem manifeſtat. Ut
„ huius livoris naturam pernoſcerem, cellula-
„ rem funiculi telam exploravi; ſed nil ſan-
„ guinis in eandem effuſi inveniens; colorem
„ lividum a cruore coagulato in ipſis funiculi
„ vaſis ſtagnante pendere intellexi".

„ Sub diligenti capitis ad externam ſuper-
„ ficiem examine, hanc undique tumere, atque
„ tenſa eſſe cranii integumenta obſervo. Adno-
„ tari meretur, integram foetus faciem, prae-
„ cipue frontem, aures, iugulum, uſque ad tho-
„ racis ipſius principium, plus minus a colore
„ liveſcente, ac ſubrubro obduci. Oſſa cranii
„ figuram, poſitionem, magnitudinem natura-
„ lem oſtendunt. Nulla in oſſibus parietalibus,
„ nulla ad fontanellam, ut vocant, poſterio-
„ rem, ſeu occipitis, laeſio; tum ad integu-
„ menta, tum in oſſibus comparet".

„ Nunc thoracis cavum attentius aperio:
„ atque ſub cartilaginum coſtarum ſectione pul-
„ mones quidem his ipſis contiguos, ſed hinc
„ inde, praecipue verſus dorſum, diſtantes re-
„ perio. Pulmonum color cinnabari aequalis,
„ intermediis hinc illinc punctis ſubcoeruleis.

„ Thymus ad cordis usque basin extenditur;
„ ac duarum cum dimidia unciarum spatium
„ occupare videtur. Cor ipsum positionem na-
„ turalem in pericardio, aquae debita quanti-
„ tate repleto, manifestat. Superficies huius
„ visceris nil morbosi ostendit; venae corona-
„ riae a sanguine copioso distenduntur. Venae
„ cavae, quo loco confluunt, & ad dextrum
„ cordis atrium, ad pollicis latitudinem a
„ cruore extensae sunt; & a tanta dilatatione
„ ipsius forma auriculae deletur. Sinistrum quo-
„ que cordis atrium ad nucis iuglandis magni-
„ tudinem distracta est. Cruor in sinistro cor-
„ dis ventriculo nullus; in dextro vero mul-
„ tus, atque congrumatus haeret. Foramen
„ ovale iam tenuissima membrana obtectum
„ est; canalis vero arteriosus apertus detegitur.
„ Sinus pulmonalis a sanguine copioso praeter
„ modum ac undique turget; bronchiorum vero
„ constitutio a naturali non abludit “.

„ Ne vero cruor in vasis cranii contentus
„ per immaturam pulmonis incisionem reflue-
„ ret, atque illorum sic habitus & positio mu-
„ tarentur: intactis thoracis visceribus, mox
„ ad capitis sectionem perveni. Separatis cra-
„ nii tegumentis, nec ad ista, nec ad ipsa
„ calvariae ossa, violentiae praegressae compa-

„ rent veſtigia. Interim ad angulum oſſis bregmatis dextri poſteriorem ac ſuperiorem, plura ſuggillationem ac validam contuſionem teſtantur loca: quorum prima & maiora duo, linearum quatuor, altera trium, quinque vero alia, unius vel duarum linearum diametrum agnoſcunt; quin ulla ſuggillationis nota in capillata capitis parte exterius compareat “.

„ Inſtituta cranii a fontanella anteriori ſectione, mox ſinus falciformis a ſanguine fluido repletus conſpicitur. Detracta calvaria, vaſa ſingula, quae per cerebri anfractus & corticalem ſubſtantiam decurrunt, a ſanguine cinnabaris colorem referente copioſe repleta, quaſi cerebri ſubſtantiam obvelare cernuntur: qua ſubſtantia, vel diſſecta, vel leviter compreſſa, liquor ſubflavus ex eadem effluxit. In apertis cerebri ventriculis lateralibus, parva ſubcruenti & aquoſi liquoris portio, — in tertio vero ventriculo, ſanguinis coagulati grumulus ad piſi magnitudinem detecta ſunt. Eadem vaſorum cerebelli, quam de cerebro iam diximus, conſtitutio obſervatur. Aperto oris cavo, violentiae huic viae illatae ſignum non comparet. Venae iugulares a ſanguine valdopere diſtentae ſunt. Pulmones una cum corde e thorace exemti,

„ ac vaſi aqua tepida repleto immiſſi, ſuperfi-
„ ciem iſtius petebant, ac nequidem a cordis,
„ fundum verſus deſcendentis, pondere demerſi,
„ cor ipſum potius a profundiori deſcenſu arce-
„ bant ".

„ Aperto in longum oeſophago, quo loco
„ hic canalis per diaphragma in abdomen de-
„ ſcendit, corpus oſſeum & quaſi lapideum
„ in eodem repertum atque in *actis* depoſi-
„ tum fuit ".

„ In abdominis cavo, mox hepar, ut hac
„ in aetate ſolet, magnum viſui ſe obtulit,
„ nec a forma naturali comparuit diverſum.
„ Pauca bilis, quae mellis deſpumati conſiſten-
„ tiam referebat, in veſicula reperta eſt. In-
„ teſtina tenuia a ſanis non aberrabant; colon
„ inteſtinum a contento meconio profunde gri-
„ ſeum colorem uſque ad recti inteſtini confi-
„ nia ſervabat. Apertis ventriculo ac inteſti-
„ nis, in illo, humor coloris cinerei, ſyrupi
„ conſiſtentiam exhibens reperiebatur: in quo
„ plures, corpori in oeſophago reperto, quoad
„ colorem, ſimiles, ſed ſolutae molleſque par-
„ ticulae continebantur. Superficies ventriculi
„ ac inteſtinorum interna perfecte ſana erat; in
„ tenuibus inteſtinis humor flavus, gelatinoſus,
„ in craſſis vero deſcripta iam materies haere-

„ bant. Vesica urinalis, renes, naturaliter se
„ habebant; omentum tenuissimum umbilico
„ profundius non descendebat“.

„ Examinata quoque fuit placenta, atque
„ in statu suo naturali & cum vasis sanguine
„ adhuc satis turgidis reperta est. Altera huic
„ adhaerebat funiculi umbilicalis portio ad qua-
„ tuor circiter uncias extensa, ad finem suum
„ contusa & fibrosa“.

„ Nec minus lintea sub partu ac post
„ istum puerperae supposita examini submissa
„ fuerunt: nec maiorem sanguinis quantitatem,
„ quam quae sub partu naturali ac felici amit-
„ titur, continere sunt visa“.

„ Cum igitur ex historia sectionis compa-
„ reat, prolem, de qua agitur, partu praema-
„ turo non fuisse exclusam; — cum partus ab-
„ soluti periodus cum tempore, quo rem cum
„ viro se habuisse fatetur puerpera, conspiret;
„ — cum foetus caput tumere, atque per iu-
„ gulum, usque ad thoracis initium, livescere
„ observetur; — cum vasa cerebri cruore tur-
„ geant ac ipsa substantia medullaris vel levi-
„ ter compressa, sanguinolentum humorem tran-
„ sudet; — cum & sinus falciformis, & venae
„ iugulares, & venae cavae, & cordis atria,
„ ac demum sinus pulmonalis a cruore distenta

„ sint; — cum a pulmonibus cavitas pectoris „ repleatur, atque illud ipsum viscus & san„ guine abundet, & de suscepto iam aere te„ stetur; — cum foramen rotundum, quod in „ foetu uterino sanguinis circulationem coadiu„ vat, a tenui iam membrana obveletur; — „ cum pulmones aquae immissi, ad istius su„ perficiem mox assurgere, natare, atque non „ modo a cordis pondere ad profunda non de„ trahi, sed cor ipsum, ne ad fundum penitus „ descendat, impedire observentur; — cum „ tam meconium sua sponte per anum fluat, „ quam vesica lotio destituta sit, quin haec „ ipsa excretio a viscerum abdominalium vitio „ proveniat, atque sic potius a pectoris dilata„ tione & facta per diaphragmatis descensum „ compressione, intestinorum ac vesicae evacua„ tio explicanda sit; — cum haec ipsa com„ pressio non aliter, quam ab aeris in pulmo„ nem tracti atque thoracem ad inferiora dila„ tantis, effectu contingere queat";

„ Hinc sequitur, *foetum*, de quo agitur „ (quamvis a matre celeriter ac unico ad par„ tum nixu exclusus, ac pedibus primum ex „ utero prodiisse dicatur) *post partum adhuc* „ *vixisse*. Qua interim ratione vitam hic foe„ tus amiserit: hoc aliter quidem cum funda-

„ mento determinari non poteſt; quamvis *ma-*
„ *thematica quaſi certitudine* , *infantem ex*
„ *ſuffocatione periiſſe*, aſſerendum ſit “.

Haec igitur Medici publici, de caſu vix expoſito, opinio, cum de poena capitis, *infanticidii* delicto in *Spirenſi* Provincia impoſita, tractaretur, inſimul cum *Actis* ſeu libro inquiſitionis, vel *protocollo*, ut vocant, iuſſu Principis, ut & meum de re tam gravi iudicium exponerem, mihi communicata eſt. Quod tunc a me *reſponſum* ſuper his datum eſt, in ſequentibus conſiſtit.

„ Quae iuſſu Celſiſſimi Principis ab Inclyto Eiuſdem Regimine die 27. Iunii anni 1783. mihi tranſmiſſae ſunt cauſſae iudiciales puncto infanticidii contra *Apolloniam Selzer Wieſethalienſem* directae, eas attento animo perlegi, atque meum ſuper iſtis iudicium pro officii ratione fideliter communico. Quae vero potiſſimum a me dilucidari iubentur, ſunt ea, quae ſub ipſo partus opere, & quae ab eodem vix abſoluto contigerunt: ut quorum natura ex interrogationibus atque reſponſis accuſatae *Apolloniae* pag. 114. 121. 122. 179. eruenda eſt. Altera, quae mihi proponitur, quaeſtio eſt: „ an ſcilicet poſſibile eſſe dici queat, hanc ipſam puellam, ſub indicata rerum conditione,

atque ſub foetus poſitione perverſa, vel ſolam atque ſine ullo hominis alterius auxilio, tam brevi, quam ipſa quidem aſſerit, temporis ſpatio, partum abſolviſſe? Tertia demum difficultas verſatur circa corpus peregrinum, oſſeum, vel lapideum, in oeſophago repertum, atque circa alia quaedam obiecta; in quorum naturam, ut maiori cum fundamento deſcendam, opus eſt, ut praecipua, & quae ad formandum hac ſuper re iudicium potiſſime contribuunt, momenta ex ipſa accuſatae puerperae hiſtoria depromam".

„ Haec ſcilicet puella, annorum 27. die undecima Maii currentis anni, hora ſeptima veſpertina, primum, ut ſupponere fas eſt (Act. pag. 68.) partum, *ſola*, vel ſine alterius auxilio, ianuis clauſis, abſolvit, ac maturam filiam, ſed vita, & mater quidem aſſerit, deſtitutam, enititur. Contendit vero haec puerpera (nec aſſertioni *in Actis* quidquam reluctatur) ſe toto graviditatis tempore nec minimum ſalutis incommodum perſenſiſſe; cibos quoſcumque ut pridem appetiiſſe; conſuetos labores conſtanter abſolviſſe; nec aliud conceptionis indicium, niſi menſtruorum ceſſationem, quam potius ex choreis, ut morboſam, derivaſſet, habuiſſe. Nec enim ubera magis quam pridem, nec abdomen,

ſi laterales modo regiones excipiat, ſibi tumere obſervavit. Motus, in abdomine *debiliores*, — & dolores, quaſi colicos, hinc inde recurrentes, ex flatibus derivavit: donec menſis unius circiter ante partum tempore, prolis in utero latentis agitationes evidentius perceperit. Interim licet tunc quidem de graviditate non amplius dubitaſſet; ob exiguam tamen abdominis intumeſcentiam, non a prima fluxus menſtrui ceſſatione, ſed a poſteriori cum viro commercio conceptionis initium deduxit (p. 83. 86. 90. 91. 103.). Tribus vero aut quatuor ante partum diebus, ſe ex ſcala in humum eſſe delapſam aſſerit: quem poſt caſum & ſanguinem ex vagina paucum amiſit, & per horae quadrantem dolores in abdomine perſenſit. Hoc a tempore nec motum prolis, nec tormina, donec partus labores accederent, haec ultima, experta eſt. Hora ſcilicet ſexta circiter cum dimidia veſpertina a tam acerbis ad lumbos doloribus ſe affectam fuiſſe monet: ut ſe, morti quaſi proximam, tranſverſim ſuper lectulum coniecerit. Ceſſarunt mox dolores: ſurrexit miſera; ſed redierunt mox, iterumque redierunt tormenta: ut tandem ſe veſtibus ſpoliaverit; hoc ipſo vero tempore prae doloribus in terram ſuper genua, proprio praecinctorio ſuffulta,

proſtrata fuerit. Hac in corporis poſitione, & genubus quaſi inſidens, lecti fulcrum ambabus manibus arripuit, & ad nixus edendos coacta, huic urgenti neceſſitati ſatisfecit. Mox aquarum copia ſat magna, *praeter omnem opinionem propriam*, ex genitalibus prorupiſſe, novumque nixum ſuperveniſſe aſſerit: ſub quo, ut credebat, ambo prolis pedes (p. 132.) ſimul ex vagina prodierint, & dimidia pars corporis infantilis, ut cuius dorſum ſuperiora verſus, pedum vero digiti verſus humum directi ſibi videbantur, comparuerint ".

„ Hoc ipſo vero partus inſtantis momento, heri, ianuam pulſantis, vocem primum percepit (p. 114.); ſed illam aperire, quod proles nunc ad caput uſque inſtaret, non potuit. Pendentem vero ex genitalibus prolem, ne in terram forte rueret, nunc manibus amplexa eſt: donec poſt *duos, treſve nixus* (p. 132.) foetus ipſe, & mox ab iſto, placenta, excluderetur: abſoluto ſic, in horae circiter dimidio, partus opere. Aſt vitam filiola non manifeſtavit; ſed caput retro inter humeros, niſi manibus ſuffultum, pependit. Magnus a morte prolis terror puerperam invaſit; atque cum aquam in eiuſdem ore haerere crediderit: aerem ſemel, neque cum impetu, inflavit. Cum hoc

a tentamine vitam redire non vidiſſet: prolis cadaver praecinctorio involutum, ad extremitatem lectuli inferiorem depoſuit. Vix octava pars horae hoc ad opus ſuffecit: quo ſcilicet abſoluto, ianuam, repagulo clauſam, domino proprio, in minas prorumpenti, aperuit (pag. 121.). Nunquam ſe credidiſſe, partum adeo celeriter abſolvi, teſtatur; atque ex quavis dolorum diſſipatione, inſtantis necdum partus, ſpes nova affulſit (p. 122.). Haec erronea perſuaſio, & terror, quo, dum primum, mediis ſub doloribus conſtituta, ab heri filia ſe compellari percepiſſet, perculſa fuit, ne alterius implorare potuerit auxilium fecerunt (pag. 121.); ac ſimilis animi, a terrore mox a partu tam inſigniter agitati, conſtitutio, ne domino ſuo, ac viro alteri, qui ſimul adſtabat, quo miſera in ſtatu haereret, fateretur, impedivit".

„Poſt praemiſſam huius partus hiſtoriam, quaeſtionibus tandem ab Inclyto Regimine mihi propoſitis, argumentis ex ipſo rerum decurſu petitis innixus, nunc ſatisfaciam. Ac primo quidem, certiſſimum eſſe dicam, a ſola fluxus menſtrui ceſſatione, niſi alia ſimul conceptionis indicia ſuccedant, mulieri, quae frequentius cum viro decumbit, ſat firmum pro determi-

nando

nando partus futuri tempore, non offerri argumentum ".

„ Nec minus certum esse constat, a *primiparis*, per longum saepe tempus, prolis in utero motum non sat clare ab aliis in abdomine turbis & a flatibus posse distingui: donec fortior foetus vegetioris, sub ultimis graviditatis mensibus, agitatio, circa praegnationem dubia quidem dissipet; nec tamen ultimam istius periodum tam certe annunciet; quin plures & expertae iam matres maturam prolem vel quinque vel sex adeo septimanis, priusquam id futurum esse putassent, utero excluserint. Hinc fides accusatae puellae, se citius, quam credidisset, ad parturiendum accessisse, ac partum sibi acceleratum fuisse asserenti, negari protinus non potest; licet mei esse non contendam, huic argumento plus auctoritatis, quam ipsae leges eidem concedendum esse arbitrentur, tribuere ".

„ Nemo prudens, parturientem foeminam posse in proprias actiones, ac in ea, quae circa se ipsam contingant, tam attentam esse affirmaverit: ut rerum levioris momenti, aut temporis, quo partus absolutus sit, aut modi, quo sibi singula successerint, rationem sat exactam reddere valeat. Si quis oculo attento matris ex legitimis nuptiis prolem enitentis anxieta-

tes, iactationem, desperationem, atque extremam, ob auctas dolorum ferocias, sensorii communis tensionem aspexerit; is iudicet velim, quid puellae, ab omnibus derelictae ac in angulo obscuro parturientis animo facultatis superesse queat, ut singula, quae proprio quondam iudici ad veritatis cognitionem conferrent, sat attente observet; aut eorum, quae in propriam *defensionem* afferre posset, recordetur. Sat longo a partu tempore terribilis illa animi commotio, perturbatio extenditur, & accusatae assertionem puerperae: „ *se non mox potuisse* „ *sui fieri compotem* ", valde reddit probabilem; quamvis, ob hoc quidem, primum puellae errorem (ut qui nonnisi de physica parturientis constitutione, circa quam scilicet medici interrogantur, loqui contendo) defendere hic nolim ".

„ Caeterum nulla fere animalis, in sanis alias hominibus, tam diversa, quam partus, est functio. Haec diversitas, quae apud sanas eiusdemque aetatis matres, a feliciori pelvis ac genitalium cum diametro capitis infantilis proportione, & a foetus ipsius positione plus minusve naturali dependet, ad totas adeo provincias extenditur: cum partus opus in illis vix non ab omnibus facillime, — in his, apud

plurimas mulieres, difficulter abſolvatur; quemadmodum in una eademque civitate, ſub certo parturientium numero, non paucae exiſtunt, quibus vix labòr eſt, parere; & quae paucis interdum nixibus foetum ex ampla pelvi vix tam *expellunt*, quam *amittunt*. Saepius hinc, vel apud legitimas uxores, foetus, ante obſtetricis, licet promptiſſime accerſitae, adventum excluditur; & quae partum fere ignorat, iam mater eſt. Quaevis igitur puerpera in temporis, quod ad partum requiritur, aeſtimatione, facillime a vero aberrat; ac proles, vel ab unico dolore ac nixu ad partum fortiore, interdum adeo praecipitatur: ut ruptis, quae illam circumdant, velamentis, puer illico, & quaſi ſuper undis naſcatur. Foeminarum mihi exempla occurrerunt, quibus foetus, vix ab aquis emiſſis, ex utero cum impetu in terram delapſus eſt; — alias, quibus, ob nexum prolis cum utero necdum ſolutum, hoc viſcus per vaginam protractum fuit; — infantes, quibus, hoc praecipitoſo in orbem ſaltu, funiculus ad umbilicum diſruptus eſt ".

„ Non quidem apud multas tam facilis puerperii eſt conditio; atque maiora plerumque apud *primiparas* partui ponuntur obſtacula; non interim tam rara eſt a lege communi exceptio;

ac *primiparas* adeo, inprimis robuſtas, atque aetate necdum provectas, ſub feliciori pelvis fabrica, ac foetus corpulentia moderata, hunc ipſum breviſſimo hinc inde temporis ſpatio eniti obſervamus. Si, ut corporis totius longitudinem ac pondus, ita & *capitis* infantilis *diametrum* indicaſſet ſectionis hiſtoria: potuiſſet tunc forſitan celerioris ac facilis per genitalia tranſitus ratio quodammodo intelligi; vix interim hanc notionem cum tot exempla de partus brevi tempore abſolvendi poſſibilitate quotidie teſtentur, neceſſariam eſſe contendam ".

„ Praetendere quis poſſet, hanc pariendi facilitatem, ad illos modo foetus, qui capite praevio in pelvem deſcendunt, extendi; ſed obſtetricantium plurimorum hic experientiam ſibi contrariam haberet; atque, ut unus ex primis huius artis Magiſtris, BAUDELOCQUIUS, confirmat, „ partus *agrippinus* non ſemper &
„ ubique artis ſibi auxilium neceſſario requirit,
„ atque hinc ad *partus naturales* ſine iniuria
„ referri omnino poteſt ".

„ Hoc equidem de illis modo caſibus plerumque dicendum eſſe fateor: in quibus naſcentis cum pedibus praeviis pueri facies verſus os ſacrum, — pedum vero digiti verſus humum diriguntur; vel ubi facies, aut pedes modo la-

teraliter inflexi, per vaginam incedunt: cum in contraria foetus positione plerumque mentum istius ad os pubis maternum haerere, ac partum obstetricantis subsidio indigentem, vel saltem diuturnum ac difficilem inducere videamus".

„ Praeter vero illud, quod mulier sub ipso partu constituta, plerumque rerum ac temporis infida sit observatrix; & quod in proprii corporis tam insolita positione, sub tanta dolorum atrocia, impossibile sit de vera foetus per genitalia propendentis directione cum aliqua certitudine ab eadem referri; — praeterquod iam exclusi ad collum usque infantis truncus hac in directione a matre pendere queat; cum interea caput pueri eiusdem contrariam positionem agnoscat; non perpetuam quis legem esse dicat, qua partum *agrippinum*, facie ad pubem matris conversa, vel quovis in casu, obstaculum non posse evitare contendat: cum & sub ista rerum conditione, inprimis sub ampliori pelvis maternae, ac mediocri capitis infantilis diametro, non raro foetum sine difficultate excludi videamus".

„ Positio puerperae in genubus, dum interim fulcro, utraque manu arrepto, abdominalium musculorum actionem intendit, in variis regionibus illa est, quam sibi matres vul-

gares prae aliis ad partum eligant, & quae certe huic operi, nec illo in casu, de quo sermo nunc est, obstaculum opponit ".

„ Quodsi interim partus *agrippinus*, prae illo, quo capite praevio incedit foetus, difficultatem non ubique maiorem agnoscat: pro ipsa nihilominus prole, ob funiculi umbilicalis, capitisque compressionem, pericula augentur. Haec quidem a maiori, aut minori, a longiori aut breviori capitis, maternae pelvis angustias transeuntis, compressione oriuntur; interim foetus non pauci, qui primum pedibus prodierunt, licet modo parvam his in locis remoram subiissent, vel ipso humanitatis in portu naufragium fecerunt. Ob hanc certe rationem, tam proficuum parturientibus, quibus iniqua prolis in utero positio interitum minatur, *versionis negotium*, promptiori licet manu susceptum, tot infantibus funestum est; ac diuturna saepe capitis in pelvi materna retentio, angustatio, non tanta, quam brevis ac subitanea cerebri infantilis compressio, pericula agnoscit ".

„ Non repugnat itaque, matrem, in ea corporis proprii, — atque cum illa foetus positione, quae in accusata puerpera locum habuit, solam, atque sine alterius auxilio, licet hoc beneficium, si modo hoc nomen mereatur, non

multis adeo concessum sit, partum celeriter absolvere ".

„ Nunc ad alteram quaestionem, num scilicet ex historia sectionis non minus, quam ex caeteris concludi queat, prolem *Apolloniae*, cum nasceretur, vixisse, respondebo ".

„ Mox autem fatebor, quod susceptum a Physico *pulmonis experimentum* (licet non eo, quem omnes nunc *iurisprudentiae medicae* Magistri commendant, modo, id est, cum *separatis dissecti pulmonis portionibus*, simul institutum esse videatur); cum hoc viscus nulla adhucdum putredine correptum fuerit, extra dubium omnino ponat, *pulmones infantis, de quo agitur, aerem suscepisse* ".

„ Ast vero, quod iam ipsa sectionis die, vel *duodecima* Maii, — hinc tempore *specialem inquisitionen*, ut vocant, praecedente, a Physico affirmatim fuerit *infantem etiam post partum vixisse*; huius certe decisionis fundamentum, tunc temporis, ex primo saltem ac generali accusatae puellae examine, peti haud potuit. Ex pulmonis scilicet non putrescentis natatione, aliud deduci argumentum non debuisset; quam *aerem*, cuius ope pulmonum superficies dilatata, & columna aquae supposita levior sit reddita, *hec in viscere contineri*. Quomodo

vero hic aer pulmones intraverit, hoc quidem tunc temporis, in quantum ex *actis* ac *viso & reperto*, ut vocant, usque ad diem Maii duodecimam exstructis apparet, *incertum erat*. Hinc PLOUCQUETUS inquit: „ Saepe ex „ pulmonis in aqua natantis experimento, plu„ ra, quam recte possent, deducere contende„ runt, qui ex eodem, non modo ad *aeris in* „ *pulmonibus praesentiam*, sed simul ad *vitam* „ foetus ex utero exclusi argumentum sumse„ runt (*) “. MORGAGNUS eodem modo docuerat: „ quin etiam, dicens, ut in omne „ scelus prona quorundam hominum sunt inge„ nia, posset inimico in mulierem animo quis„ piam, aut quaepiam, in cuius manus infans, „ mortuus editus, pervenisset, clam omnibus „ id fecisse, ut immerentem calumniaretur, „ quasi spirantem occidisset (**) “; quod certe momentum eiusmodi *cadavera* melius, quam fieri consuevit, *custodienda*, atque a Physicis in singula, quae cum illis aut fieri potuissent, aut facta sint, inquirendum esse, ostendit “.

(*) Abhandlung über die gewaltsamem Todesarten, als ein Beitrag zur medicinischer Rechtsgelehrtheit §. 144.

(**) De Sed. & caus. morb. Lib. II. Epist. XIX. art. 47.

„ Nec magis Physici nostratis opinioni, qua, ex spontaneo meconii per alvum secessu, & ex inanitate vesicae concludit, harum partium evacuationem non aliter, ac per thoracis dilatationem, & sequentem ex ista diaphragmatis descensum ac pressionem explicandam esse (p. 30.), accedo. In illa nempe partus specie, in qua puer cum natibus pelvim intrat, & ex qua, saepe illa cum pedibus, descendit, communissima, notissimaque simul res est, ex *mechanica* abdominis infantilis praevii sub partu compressione haec viscera evacuari, quin ideo ad respirationis, vel ad diaphragmatis in *vivo* infante actionem recurrendi sit necessitas “.

„ Tumor capitis infantilis externus, livor eiusdem atque iuguli ad thoracis usque initium, vasa pulmonum a sanguine multum extensa, — potuerunt utique docere, *infantem adhuc sub partu vixisse* (*); & cum ex *speciali* accusatae puerperae *examine* compareat, assertionem *Apolloniae*, „ se proli propriae, pro mortua iam „ habitae, aerem inflavisse “, huic soli fundamento, „ quod semel aerem infantis faciei „ aspiraverit (p. 107. 128. 129.), — quod

(*) PLOUCQUET, l. c. p. 158.

„ ſpiritum proprium foetus ori ac vultui , a „ pollicis unius fere cum dimidio diſtantia , „ adflaverit (p. 138.) “, inniti ; — cum a dibiliori hac & a longinquo ſuſcepta aſpiratione , nec aer facile ad pulmones urgeri , nec hi ipſi adeo , ut aqua leviores redderentur , extendi potuiſſent (*) ; apparet, inquam, ex iſtis , *infantem* , de quo ſermo eſt (licet iſtorum notitia ex *ſpeciali* modo *Apolloniae examine* potuerit hauriri , ac melius forſitan eruta fuiſſet , ſi , ob rudiorem gentis ruſticae mentem , & explicationis clarioris difficultatem , huic ipſi puerperae infantem porrexiſſent , & quomodo huic aerem inflaverit , experimento comprobaſſent) tractu ſaltem unico , quod *vitam* conſtituit , *reſpiraſſe* “.

„ Sed quo demum temporis momento primam reſpirationem duxit proles ? . . . an cum ipſis adhucdum inhaereret genitalibus ? an vero poſt corpuſculi ex utero excluſionem ? . . . hoc quidem difficulter eruitur ; aſt , ſi primum eſt

(*) „ Aerem in cuiuscunque foetus pulmones, pauciſſimum , & leni, ac debili omnino conatu a „ nobis immiſſum , imparem eſſe , tot veſiculis ex„ pandendis , quot omnino debeat , ut pulmones „ in aqua nateut , experimento ſaepe comperi “. MORGAGNUS l. c. art. 46.

possibile : tunc ultimum huic ipsi possibilitati, ne in propositi argumenti solutione incerti quid maneret, ut *factum* opponi debuisset ".

„ Non posse foetum velamentis adhucdum inclusum respirare; hoc facile omnes concedent; sed „ non penitus repugnare, posse eiusmodi „ foetum aliquo ab obstaculo, ut a latis hume„ ris retentum, ore suo deorsum in ostium „ verso, & respirare, & vagire ", docet ipse HALLERUS (*). Ad primam foetus maturi respirationem nil praeter athmosphaerae, suo pondere, vel per minima interstitia se facile insinuantis, accessum, ac thoracis cum abdomine, ad suscipiendum in pulmones aerem, dilatandi occasionem, requiritur. Quin HALLERIANAE doctrinae partes hic sumam, eoquod, ut & CAMPERUS iam monuit (**), in ipso uteri cavo, pro pectoris dilatatione, vix tantum, ac requiritur, spatii concedi videatur; certus sum, infantem ad iugulum usque exclusum, & cuius modo caput in cavo pelvis retinetur, ita ut, brachiis manibusque utroque ex latere appositis, vagina & ab ore & a naribus

(*) Element. physiol. T. VIII. p. 401.
(**) Abhandlung von den Kennzeichen des Lebens und des Todes bei neugebohrnen Kindern; p. 57. 58.

ſatis removeatur, aerique ſub thorace ac inter brachia per triangulare quaſi cavum aſcendendi locus concedatur, nil, quin ſemel iterumque reſpiret, impedire. Hinc & HALLERUS inquit: „ ſi aeri modo acceſſus datus fuerit, & „ praeterea caput eo modo converſum, ut *ae-* „ *rem* de vagina habere potuerit, poteſt demum „ dari, foetum & reſpirare poſſe & vagire (*) “, & MORGAGNUS, „ cum ergo pulmonem „ haud bene conſtitutum, ſed putredine infe- „ ctum deprehenderimus, inquit, non propte- „ rea foetum eſſe vivum editum, pronunciabi- „ mus. Multoque etiam minus, quandocunque „ probabilis ſuſpicio erit, inter ipſos difficilio- „ ris partus conatus, ruptis iam membranis, „ potuiſſe aerem ducere, priusquam in ea mo- „ ra poſtea mortuus, ederetur (**) “. Quam facile igitur erit foetum reſpirare, ubi & pectus & abdomen, ex vagina iam pendula, a quavis compreſſione ſunt libera; ubi diaphragma deſcendere, atque coſtas attolli, thoracem dilatari nil impedit “?

„ Supponamus vero ſic naſcentem infantem, poſtquam ſpiritum bis terve iam duxerit

---

(*) L. c. Lib. XXIX. Sect. IV. §. 56.
(**) L. c. art. 47.

(ad quod certe opus nonnisi temporis momentum requiritur) vel ob unam ex caussis enunciatis, vel, ut monuit BRINKMANNUS, atque ut nostro in casu non difficulter contingere potuit, sub partu ab aquis ex utero fluentibus in ipsa vagina suffocatum esse: tunc certe, sub experimento cum pulmonibus instituto, singula praegressae respirationis signa comparerent, ac nihilominus, qui puerum *post partum vixisse* assereret, is a vero valdopere aberraret".

„ Ex his igitur sine dubio elucet; quod in casu ab *Inclyto Regimine* ad examinandum mihi oblato, nullum ex parte medica tam certum vitae foetus *post partum* continuatae indicium habeatur, ut prolem *Apolloniae* non in ipsis huius puerperae genitalibus, hinc priusquam *nata* esset, — sed a matre disiunctam, atque separata existentia fruentem, respirasse, assereret quis posset".

„ Caeterum desiderandum mihi non sine magnis rationibus videtur, *Physicum* sub cadaveris sectione & in hoc fuisse attentum: an scilicet violentiae alicuius ad *vertebras colli* infantilis signa, & quaenam ex istis, subessent. Livido illa, circa iugulum adnotata, cum potius umbilicali funiculi, collo foetus circumvoluti, atque sub violento istius ex pelvi exitu dilacerati effectus esse potuerit, violentiam non

probat. Nec in *Actis*, vel in *Apolloniae* responsis, huius lacerationis, quam forsitan dare non potuit, explicationem invenio; nec Physici difficultatem hanc solvit depositio. Cum vero ab illo, de instituto cum pulmonibus experimento fit mentio; huic ipsi in eo aliquid deesse videtur: quod nec de *vasis* hunc ad finem adhibiti *profunditate*, nec de *aquae*, cui pulmo cum corde immissus est, *quantitate* loquatur. Nec minus in *viso* ac *reperto*, an, cum thorax aperiebatur, pulmones infantis *corculum* vel *nudum*, vel *obtectum* ostenderint, iudicandum fuisset. In foetu scilicet respirationem nondum experto, pulmones non super ipso corde extenduntur monente HALLERO (*); cui signo maiorem adhuc PLOUCQUETUS auctoritatem concedit (**). Quod si a pulmonum super aqua, nonnisi posteriori argumento comprobato, natatione, quodammodo superflua videbatur reddi huius rei indicatio: non igitur eiusdem vilipendenda fuisset investigatio; semperque verum erit, in tanti ponderis inquisitione nec minimum, quod ad maiorem rerum dilucidationem faciat, argumentum sine dispendio veritatis reticeri ".

(*) Oper. min. Tom. I. p. 325.
(**) L. c. §. 149. p. 153.

„ Corpus illud peregrinum, in oesophago repertum, quod substantiam obtulit spongiosam, obscuram, ex terreis ac tendinosis quasi particulis conflatam, quatuor fere lineis longam, latamque, ac lineis fere quinque profundam, id *Physiologi* magis attentionem sibi mereri, quam infantis mortem, tam brevi tempore insecutam explicare videtur “.

„ Atque haec sunt, quae ad quaestiones ab Inclyto Regimine mihi in *Apolloniae*, infanticidii suspicione detentae caussa propositas respondenda esse duxi, ac manu propria corroborata, prout iubent officium ac intima persuasio, communico “.

„ Dabam *Bruchsaliae* die secunda mensis Iulii 1783. “.

His igitur argumentis pro rei dignitate ab Inclyto Regimine ponderatis, quae infelici puerperae, sub alio aspectu, imminebat, poena capitis, in aliam, eamque mitiorem conversa fuit; atque hoc ipsum magis est, PATRES SAPIENTISSIMI, AUDITORES SPECTATISSIMI, quam simplex, ut in foro loquentem docet, ac ornamenti egena dictio, quod *Vestra* non prorsus indignum attentione putavi.

Nunc VOS, qui haec dicendi occasionem dedistis, alloquor, egregii Candidati! &c.

PETRI IOSEPHI SCHWENDIMANN
SOLODARENI
DISSERTATIO
HELMINTHOCHORTI
HISTORIAM, NATURAM
ATQUE
VIRES EXPENDENS.

Argentorati 1780.

INTROITUS.

Noli, Benevole Lector, credere, id me animo agitare, ut lepida Tibi atque dulci oratione novum quoddam remedium obtrudam, fallaci anthelmintici specifici titulo; eo enim se iam extulit immensus remediorum numerus, ut quo ordine maxime ea proponi debeant iuvenibus, ne memoriae eorum obruantur, disputent, Mappasque Geographicas lepide pictas, addiderint ordini alphabetico, secundum quem medicamenta iuxta regna vel iuxta morbos propo-

nere

nere soliti erant & ut omnis Medicorum turba, duce magno BOERHAAVE, de farragine immensa pharmacorum conqueratur. Quod, cum nullibi in supellectili medica magis sit verum, quam circa Vermifuga, potius animo trivi, ut novi cuiusdam anthelmintici descriptionem, historiam, determinationem, analysin, & vires novis aliquot observationibus suffultas, Orbi Medico communicarem, tribueremque Spectabili Facultati solvenda. Da quaeso, veniam adolescentulo in arte dicendi minus exercitato, qui prima nunc vice in hanc palaestram perducitur, & sustine animum trementis, cui si desunt vires, tamen laudanda voluntas est.

---

§. I.

Nomen.

VErum & genuinum huius remedii nomen *Helminthochorton* est, a graeco ἕλμινς, *vermis* seu *lumbricus*, & χόρτος, *herba* seu *foenum*, ut vi vocis *helminthochorton* sit *herba contra vermes* adhibenda, suppressa dein, ut id Gallis solet, littera H, *Elminthochorton* dixere; quod tan-

dem barbara contorsione abiit in *Lemithochorton*; nec id mirum hodiernis temporibus, ubi vere, quae *graeca sunt, non intelliguntur*, vel a Viris in artibus ceterum expertissimis; esse vero, qui audaces adeo sunt, ut publice dixerint, derivari a graeco quodam vocabulo *Lemitha* (*a*), quod *vermem intestinalem* significare aiunt, aut a Viro quodam inventore (*b*) *Lemita* nomine, procacitatem linguae indicat. Ceterum cum Corallinae species creditum fuerit, e Corsicae insula missa, hinc id quoque *Corallinae Corsicanae* nomine, *Coralline de Corse*, aut a colore rufo, ad distinctionem a corallina vulgari, alba, *Corallinam rubram*, *Coralline rouge* (*c*), vocavere.

§. II.

Historia.

En enim rem, pluribus abhinc seculis, cura Colonorum Graecorum, in urbe Aiacio degentium, nota Corsicanis plantae marinae spe-

---

(*a*) STEFANOPOLI *Mémoire sur le Lemithochorton* pag. 3.
(*b*) KAUFFMANN *Theses Medica* Arg. 1780.
(*c*) *Gazette de Santé* 1777. N. 23.

cies erat, ad littora maritima Aiacii crescens, quo tuto, cito, & iucunde vermes humanos expellere consueverant; quum dein Corsicanorum turbae victricibus Gallorum armis compositae, & regia cura Xenodochia militaria in hac insula exstructa essent, tentatum, & A. 1775. substitutum hoc remedium corallinae albae, vulgari anthelminthico, in omni Corsicae regno est, iussu Protomedici exercituum Gallicorum, & Xenodochiorum in hac insula Inspectoris, nomine VACHER, qui etiam omnium primus fertur (*a*), eam A. 1756. iam Lutetiam misisse, Lucro dein ducti, ulterius huius remedii famam extenderunt DIMO STEFANOPOLI, natione Graecus & Xenodochii militaris Aiacii Chirurgus, atque FLEURY, eiusdem Xenodochii Pharmacopola, ut A. 1775. Bastiae iam publici iuris factum fuerit aliquod impressum titulo: *sur l' usage de la Coralline nommée Lemithochorton* (*b*), & ut non solum per Corsicam, sed per omnem Galliam, id remedium divendendum miserint.

Eodem anno 1775. MARTIN, Pharma-

(*a*) *Avis sur un puissant Vermifuge &c.*

(*b*) Id mihi videre non contigit, sed excerpsi ex *Gazette de Santé* 1777. N. 5.

copola Parisiensis mense Decembri venalem hanc plantae marinae speciem litteris inscripsit, in *Recueil de différens remedes utiles dans les maladies chroniques* (*a*).

In *Gazette de Santé* 1777. N. 5. planta accuratius describitur, eius icon exhibetur, & alios quoque Pharmacopolas eam accepisse narratur. Eius vires confirmavere eiusdem *Gazette de Santé* N. 8 1777. De ea mentio fit iterum N. 23. Item N. 26. cum observatione pulcherrima a Medico MAIGRET exhibita. De ea iterum loquitur eiusdem anni N. 31. ubi eius agendi modus egregie explicatur. Rursus eius virtus, experientia suffulta dicitur, iisdem *novellis sanitati dicatis* N. 44. eiusdem anni. In *Journal Encyclopédique* Decembr. 1777. ea, quae MARTIN inseruit *Recueil de différens remèdes* 1775. quo magis promulgarentur, denuo imprimi curaverunt.

Prodiit quoque hoc anno ill. VITET *Pharmacopée de Lyon*, qui eius etiam mentionem iniecit (*b*).

Multis & Medicorum & Pharmacopolarum

(*a*) Pag. 2. titulo : *Observation sur la génération des vers dans le corps humain, & sur l'usage intérieur d'une espèce de coralline, nommée Lemithokorton.*
(*b*) P. 551.

testimoniis suffultas observationes collegit dein & sine loco impressionis in lucem edidit A. 1778. DIMO STEFANOPOLI in *Mémoire sur le Lemithocborton, reconnu Vermifuge specifique dans les Hôpitaux militaires, & par les observations des Médecins de France, 4to pag. 24.* Per omne enim Galliae regnum suam plantulam Medicis, Chirurgis & Pharmacopolis tentandam exhibuerat, bonique eventus testimonia ab eis efflagitaverat, ut in tractatione illa, maxima licet sit quae circa hanc materiam edita fuerit, hae observationes dictae pretiosiorem absolvant partem, cum reliqua, quae continet, male digestum circa vermes commentum sint. Prodiit eodem anno 1778. Bastiae impressum folium, quo FLEURY, Pharmacopola Xenodochii Aiacii, historiam huius corallinae, (uti vocat) eius vires, exhibendi modum, doses, & loca Galliae, ubi divendendam curavit, narrat sub titulo: *Avis sur un puissant Vermifuge de l' Isle de Corse appellé vulgairement Helminthocborton.*

Denuo huius vermifugi, tanquam eximii, mentio fit in supra laudatis *Novellis sanitati dicatis* (*Gazette de Santé*) 1778. N. 25.

Referunt epilepsias verminosas eo curatas eaedem *Novellae* 1778. N. 27.

Observationes cum eo institutas inseruit SUMEIRE, Gallo-Provinciae Medicus, *Journal de Médecine* Octobr. A. 1779.

Utile remedium in multis casibus Helminthochorton esse, annuntiavit *illustris Societas Medica Regia, in Novellis sanitati dicatis* A. 1779. N. 37.

Prostat praeterea adhuc aliquod foliolum, quo hoc remedium venale proponitur, titulo *Lemithochorton*, sed cum & impressionis locus & annus deficiant, quo, id ponam, ordine, ignoravi.

Nuperrime inter praecipua vermifuga posuit Helminthochorton cel. HAPP in Dissert. inaugurali, titulo *Vermium intestinorum hominis historia*, Lipsiae 1780. p. 47.

Eius tandem quoque mentionem iniecit *Gazette d' Agricolture* A. 1780. N. 65. p. 518. tanquam extractum ex *Affiches du Dauphiné*.

Inde concludere fas est, hoc medicamentum, ex quo in Gallia notius fuit, quinquennium dico, in diversissimis subiectis, sub diversissimis circumstantiis, & variis admodum Galliae locis se semper, ut praestantissimum vermifugum gessisse contra omnes vermium species, ut medentium iure in se trahat attentionem, & dignum sit, in quod ulterius inquiratur.

§. III.

Descriptio, Iconia, Species.

Refert Helminthochorton substantiam ex fasciculis constantem, e rufo rubentem; quivis fasciculus in quem facile dirimitur, in omni diametro aliquot lineas sistit, & componitur ex fibrillis tenerrimis, quarum unum extremum filiforme est, incurvatum, & implexum; alterum inferne in basin crassiorem concretum, cui in speciminibus ad nos missis adhaerent parva conchylia, aliaeque quisquiliae; numerosae fibrillae evidenter lateraliter ramos edunt, & in quibusdam quasi nodos ad latera, rudimenta ramorum vidimus. Fibrillae capillaceae, microscopio submissae nodosae evidenter, & geniculatae, extremum vero filiforme bipartitum nobis apparuit. Odor nauseosus, qui marinis proprius est, penetrans, multum superat eum corallinae albae; sapor praeter salsum nihil nauseosi habet, at & hac salsedine vincit corallinam albam; lentescit ceterum & mollescit, ubi masticatur Helminthochorton, & nil asperi & stridentis offert, cum aliquo fragore vero rumpitur sub dentibus corallina alba; sed quid plura, qui semel in vita duas has species comparaverit, errare nequibit, nam non solum sapore, odore,

& colore, sed & altitudine, crassitie, habitu; & structura vel nudo oculo distinguenda discrepant; alba enim fasciculos omni respectu majores, e ramis filiformibus non geniculatis, sed articulatis compositos sistit.

Id lepida icone expressit & cum corallina alba simul tabulae aeneae insculpta, comparatum exhibuit *Gazette de Santé* 1777. N. 5. addunt auctores harum novellarum, eam esse eandem, quam VELSCHIUS (*a*), quoque depinxit, nomine *Corallinae tenuifoliae conchis & tophis marinis adnatae*, at cum hanc non rubram sed expresse viridem dicat (*b*), cum eius species nil communis habeat cum nostro Helminthochorto, praeter id quod sit vermibus inimica & conchis innascatur, hinc VELSCHII corallinam tenuifoliam, non esse nostram plantulam putamus, nec ideo iconem absimilem esse miramur, ceterum quod ab Auctoribus novellarum dicatur, VELSCHIUM referre, eam suis temporibus a circumforaneis fuisse venditatam, id ego quidem apud hunc Auctorem non reperio. Eandem quoque descriptam & depictam esse putamus a BARRELIER (*c*),

(*a*) *Hecatost.* 5. p. 27. Aug. Vindel. 1675. 4to.
(*b*) L. c. p. 28.
(*c*) N. 1337. Icon 1391. n. 13.

titulo: *Musci spicati capillaris*, quem JUSSIEU *corallinam capillarem e cinereo fuscam* nominavit, & ad mare Tyrrhenium crescere ait.

Demonstrant modo dicta, ubi comparantur cum iis, quae oculus armatus lente vitrea, sive simplici, sive composita, in siccata aeque ac in aqua frigida infusa planta cernere concessit, eam corallinis adscribi non debere, cùm nihil calcarei habeat (*a*), non posse annumerari fucis, cum nec granula, nec vesiculae, nec corpus penicilli forme in illa conspiciantur; sed ad Confervas vegetabiles aquaticas pertinere, filamentis teneris & capillaceis efformatas, nulla parte a reliqua substantia distincta instructas. Proxime accedere nobis visa est, ad *Confervam dichotomam* LINNAEI (*b*), quae est *Conferva dichotoma*, *setis porcinis similibus* DILLENII (*c*); at cum inde differat magnitudine, colore, & ramis non erectis, hinc credimus nominan-

---

(*a*) In hunc tamen censum refertur a cel. VITET, in *Pharmacopée de Lyon* p. 551. diciturque esse *Corallinam rubentem* L. at si allegata comparavisset iconia & praecipue si ei aeque ac nobis contigisset ipsam corallinam rubentem L. cuius specimen excell. HERRMANN mihi benigne communicavit comparare cum helminthochorto, hunc errorem non errasset.

(*b*) *System. Nat.* T. II. p. 720. Edit. 13. Vindob.

(*c*) *Hist. Musc. n.* 17. *Tab. III.* fig. 9.

dam esse *Conferva helminthochortos, dichotoma, uncialis, rufescens, ramis horizontalibus.*

Plures eius varietates existere posse plus minusve anthelminticas non negamus, omnes enim plantarum maritimarum species vi vermifuga instructas esse notum est. In nostra plantula, difficilius distinguenda, si fides apud eos est, qui eam divendendi ardore consumuntur, apud STEFANOPOLI (*a*), & FLEURY (*b*), duplicem praeprimis speciem agnoscunt, *Maiorem*, magis rubram & rotundam, altitudine quatuor aut sex pollicum cum extremitate acuminata, atque *Minorem* quae vix ad pollicem accedit, cineream magis; hanc optimam esse aiunt (*c*), estque ea quam nos descripsimus, qualis in Pharmacopoliis Argentoratensibus venalis proponitur.

§. IV.

Analysis Chemica.

Helminthochorton prouti nobis affertur, cum acidis effervescit, quando autem accurate ab omnibus, quae ipsi adhaerent, minutis con-

(*a*) *Mémoire* pag. 11.
(*b*) *Avis sur un &c.* p. 2.
(*c*) L. mox citato.

chyliis & aliis heterogeneis lotione cum aqua privatur, tunc nulla omnino effervescentia observatur.

Ardentibus iniectum carbonibus, cum aliquo strepitu seu decrepitatione consumitur, cum foetore evidenter vegetabili, hinc diverso ab eo, quem corallina alba refert, quae tunc cornu adustum redolet.

Aquae frigidae ubi committitur, in ea levissime intumescit, quod corallina non facit; per aliquot dies in ea servatum, colorem rufum exuit, & in pallide flavum, aut sordide album transiit; tertio iam die foetere incepit.

Haec aqua post duos infusionis dies filtrata, ubi syrupo violarum admiscebatur, eius colorem nullo modo mutavit; mercurium in acido nitri solutum, colore ex albo leviter flavicante praecipitem dedit, ut inde ad praesentiam salis communis, aut forte etiam mirabilis Glauberi, in nostro remedio concludere fas sit (*a*).

Quo videremus, quale sal contineat sapore admodum salso praeditum helminthochorton, eius uncias duas minutim conscissas, infudimus cum aquae frigidae distillatae unciis sedecim,

(*a*) Alia observavere cel. HOPP, & exp. LEONHARDIUS, qui sal marinum absque ullo alio, in eo deprehenderunt, *Diss. cit.* p. 47.

ſaepiuſque miſcelam ſpatula miſcuimus; elapſis ſex circiter horis per filtrum traiecimus aquam, & praelo adegimus plantulam infuſam; ſalſum admodum lixivium erat, & colore flavo tinctum, reſiduum ab expreſſione denuo duodecim unciis aquae diſtillatae infundebatur per ſex horas, traiectus per filtrum liquor vix tinctus, vixque adhuc ſalſus reperiebatur; ab his infuſionibus reſiduum, ferventis aquae diſtillatae unciis duodecim immergebatur, elapſis duodecim horis per colum traiectus liquor viſcidus admodum erat, & neutiquam ſalſus. Superſtes ab his elixivationibus helminthochorton poſt ritam exſiccationem referebat pondus unciae unius, cum duabus drachmis. Confundebantur nunc prius obtenti liquores & ſolis radiis evaporandi ergo exponebantur, poſt biduum turbidi cernebantur, putridumque olebant; cum dein balneo arenae ad uncias quatuor reducerentur, nullas tamen cryſtallos obtinere contigit; ad cuticulam evaporatus liquor, cryſtallos quidem exhibuit, quas vero ſeparare viſcidior mucilago impedivit. Omnibus hinc ad ſiccitatem, caloris ope reductis, inſpiſſato ſuperinfundebatur alcohol vini, quod flavo colore tingebatur, & ſalſum ſaporem acquirebat. Inde remanens ſolvebatur aqua diſtillata frigida, quae filtrata, & rite

evaporata, cryſtallos quidem ſeparavit, quas vero iterum mucilaginis copia, qua tegebantur, ſeparare impedivit. Ut inde concludere ſit, helminthochorton multum ſalis continere, cuius vero ſeparationi & cryſtalliſationi maior mucilaginis quantitas, qua ſcatet, ſe opponit.

Alia hinc via ad indaganda noſtrae plantulae principia, incedere tentabamus; quatuor nempe noſtri remedii unciae conſciſſae, in retorta vitrea balneo arenae committebantur, inſtituebaturque igne gradatim aucto diſtillatio; prior, quae ſub forma ſpiritus lactei prodiit portio, ipſius confervae odorem retulit; eum excepit ſtatim empyreumaticus, cui aliquot aduſti olei guttae ſupernatabant, aequabat drachmas ſex; alia quidem occaſione integram unciam ſpiritus ex eadem helminthochorti quantitate elicui, id vero maiori vel minori huius plantae ſiccitati tribuendum eſſe, facile patet. Aucto adhuc calore in excipulum tranſibant ſpiritus grana quindecim, & olei aduſti drachma dimidia.

Spiritus lacteus per diſtillationem obtentus, cum oleum inde ablatum fuerit per aliquot dierum moram, badio tingebatur colore; rectificatus, nullam cum acidis, ne quidem cum eo nitri efferveſcentiam obtulit, colorem coeruleum

ſucci heliotropii in laete rubrum vertit, ſyrupum violarum non mutavit illico, ſed modo poſt aliquot dies praeterlapſos, ex flavo parum viridis cernebatur; ubi hic ſpiritus addebatur ſolutioni mercurii in acido nitri, huius color in lucide rubrum tranſiit, nihil ſtatim praecipitabatur, ſed paucis diebus elapſis in fundo rubri liquoris praecipitatum obtinuimus, citrino colore praeditum; cum ſolutione ſalis tartari in aqua mixtus liquor lacteſcebat, odoremque fortiorem referebat, ſucceſſu temporum color in flavum tranſiit. Elici inde poteſt, ſpiritum ex helminthochorto obtentum ammoniacalis naturae eſſe cum exceſſu acidi, ab oleoſis vero principiis ita eſſe circumdatum, ut ſuam naturam non evidenter prodere poſſit. Remanens a diſtillatione caput mortuum repetitis vicibus cum aqua diſtillata coquebatur & elixivabatur, parum inde tingebatur aqua, at odore & ſapore referebat aliquantiſper hepar ſulphuris, addito acido, turbabatur liquor, & verum ſulphur praeceps dabatur, procul dubio ab oleoſis partibus, quae acido vitrioli e ſelenite aut ſale Glauberi deſumptis, iungebantur. Ad uncias circiter quatuor reducta, quae ad edulcorationem adhibita fuit aqua, cuticula ſalina tegebatur, nullae vero cryſtalli poſt refrigerationem

reperiebantur, hinc decantato liquore, ipsa cuticula ſiccabatur, erat ea ſelenitica, & pondus granorum decem aequabat; ulterius evaporato liquore, per iteratas cryſtalliſationes ſesqui-drachma ſalis, quod communis eſſe videbatur, apparuit; ulterius adhuc protracta evaporatione, grana decem alcali mineralis prodierunt; liquor ultimus, ob parcitatem non ulterius in cryſtallos abiens, adeo evidenter alcalinus erat, ut viride tinxerit ſyrupum violarum, & mox efferbuerit cum acidis. Quod ab hac elixivatione reſiduum erat caput mortuum, pondus retulit unciarum duarum. Ut inde pateat, noſtrum helminthochorton omnium productorum marinorum ad inſtar, fovere maiorem quantitatem ſalis communis, ſal Glauberi, ſelenitem, atque alcali foſſile cum non parca terrae inertis quantitate.

Ulterius dein in noſtra analyſi progreſſi ſumus, extracta aquoſa & reſinoſa ex noſtra planta parare tentavimus. Hoc ſcopo helminthochorti uncias duas, quater repetitis vicibus cum aqua vulgari coximus, donec ultimum decoctum nullum ulterius nec ſaporem nec odorem retulerit; omnia decocta confuſa, & evaporata ad ſex unciarum remanentiam, praeſentarunt, ubi refriguerant, veram quamdam mucilaginem,

quam discis impositam, clibani lento calore ad siccitatem perduximus; ita obtentum Extractum aquosum primarium, badium erat, salsum, inodorum, & pondus aequabat drachmarum quatuor cum dimidia; id quod ab hac extractione remanebat probe siccatum, ponderabat novem drachmas cum dimidia. Huic cum superfunderentur alcoholis vini unciae octo, rite digereretur, & filtraretur, colore dilute viridi tingebatur; eodem modo, secunda vice cum alcoholis unciis octo digestum residuum, nihil ulterius huic menstruo communicabat; confusis his liquidis aquae distillatae unciae sex addebantur resinae praecipitandae ergo, at vix turbabatur liquidum, ita ut abstracto leni igne spiritu, vix grana sex Resinae, seu Extracti resinosi secundarii remanserint. Aqua vero inde superstes, decem adhuc grana extracti aquosi primarii reliquit. Remanens ab extractionibus aquosa, & spirituosa helminthochorton aequabat pondus unciae unius cum scrupulis quatuor.

Quo certiores rei essemus, inverso quoque modo haec experimenta instituimus. Id est uncias duas nostri remedii cum duodecim alcoholis unciis digessimus, filtravimusque, colore e viridi badio tingebatur spiritus; remanens denuo digestum cum alcoholis unciis octo, versus viridem

vergere

vergere faciebat liquorem. Iuncta menstrua ab additis aquae distillatae unciis sex turbabantur; abstracto dein alcohole, rufa remanebat aqua cum Extracti resinosi primarii granis quindecim; ipsa haec aqua, postquam evaporaretur, exhibuit extracti aquosi, in aëre humiditatem attrahentis drachmam integram cum granis decem. Id quod ab hac extractione cum alcohole vini residuum supererat helminthochorton, exsiccatum referebat adhuc pondus unciae unius cum dimidia; quum hoc toties cum aqua coqueretur, donec tandem nullum huic menstruo, nec saporem, nec colorem communicaret, cumque dein hae aquae reducerentur per evaporationem ad uncias quatuor, veram mucilaginem praesentarunt, quae ad siccitatem clibani calore perducta, ponderabat drachmas tres. Remanens a successiva per alcohol, & dein per aquam extractione helminthochorton unciam ponderabat, cum drachmis duabus. Ut inde concludere sit, sat magnam mucilaginis, pauciorem resinae partem fovere nostrum remedium (*a*).

(*a*) Cur cel. HOPPE & exper. LEONHARDIUS *cit. diss.* p. 47. aiant: *spiritum vini cum hoc remedio digestum, nil resinosi dedisse*, non videmus.

Ceterum helminthochorton apparatu chemico pneumatico exploratum, in modum reliquorum vegetabilium ſeſe geſſit; eius unciae duae exhibuerunt aëris fixi 114. pollices cubicos, & 122. pollices aëris inflammabilis, cuius priores portiones cum aëre fixo erant mixtae, agitationis cum aquae ope inde ſeparandae.

En, Benevole Lector! quae mihi cum helminthochorto domi inſtituere, & ductu & conceſſu Optimi, & omni reverentia proſequendi Praeceptoris, Magni SPIELMANNI in eius Laboratorio Chemico repetere contigit experimenta, quae id ſaltem boni praeſeferunt, ut aliis eadem experiundi compendium faciant, monſtrentque vel hic analyſin chemicam ad eruendas plantae vires vix aliquid contribuere.

§. V.

Vires.

Solam hinc experientiam in eruendis huius plantulae viribus, nos manuducere fas ſit; eamque ducem fidam ſi ſequimur, eluceſcit helminthochorton omnibus aliis vermifugis facile palmam praeripere. Citiſſime, iucundiſſime, & tutiſſime hos hoſtes e corpore expellere, omneſ-

que inde pendentes morbos vincere cum colonis graecis, omnis vidit Corſicae inſula, & plaudunt omnes fere littorum Gallicorum Medici, plauduntque ita conſentientes omnes, & Medicorum & Chirurgorum, & Pharmacopolarum cohortes, ut ubi terminos repererint alios, ſemperque alios, & quorum unus ſemper alterum laude vincit, omnino mireris (*a*), ut ita ſaepiſſime repetita, ſub diverſiſſimis circumſtantiis experientia eundem ſemper huius remedii effectum probaverit, in Corſica aeque ac in Meridionalibus Galliae oris, atque in ipſa, & regni, & ſcientiarum Metropoli, adeo ut vel *Regia Medicorum Societas* ei publice debitam laudem tribuere non dubitaverit (*b*).

Qualem nunc ſeſe ſiſtit exteris, eam & apud Argentoratenſes ſeſe probavit, ut & optimus Praeceptor LOBSTEIN *Anatomiae & Chirurgiae* decus, quem nominare laudare eſt, ſequens teſtimonium mihi exhibere non dedignatus ſit: *Tribus, in infantibus, Helminthochorton efficacem ſuam virtutem contra Lumbricos exercuiſſe obſervavi*, *cum in uno eorum*,

---

(*a*) STEFANOPOL. *Mémoire*.
(*b*) *Gazette de Santé* 1779. N. 37. p. 148.

antequam hoc remedium exhibitum fuerit, alia vermifuga absq e sperato effectu in usum tracta fuissent; datum fuit illud partim in substantia melle in electuarii formam redactum, partim etiam in decocto cum melle edulcorato, ut hucusque in iisdem omnia symptomata, quae vermes in primis viis hospitare indicant, evanuerint. Propinatum fuit dosi consueta, matutino tempore & continuatum trium dierum spatio, quo factum, ut secundo iam die, tertioque ingrati illi intestinorum hospites ex suis habitationibus fuerint expulsi. — Eadem quoque repetitis vicibus expertus est, qui omni data occasione suam mihi amicitiam probavit, Exercituum Gallicorum Medicus, Practicusque felicissimus IOH. IACOBUS SPIELMANN, tutum, citumque vermifugum ei quoque sese saepissime probavit praecipue contra Lumbricos, helminthochorton, eo praecipue commendabile, quod sub diversissima forma corpus ingredi potest. Communicavit is mihi quoque humaniter litteras, quas circa id argumentum ei miserat amicissimus huic viro Dominus GYSER, *Poliater, & Dynastiae Pforzheimensis Physicus Ordinarius*, quas stylo politissimo conscriptas ipsissimis verbis opponere ingratum nemini erit.

Vir experientissime, Amice suavissime!

Innumeros inter morbos, quibus miseri affliguntur mortales, is praecipue eminet, quem, uti nosti, ab antiquissimis retro seculis Verminosum *Medicorum schola nominabat, multifariis, iisque atrocissimis stipatum symptomatibus; in quibus luculenter eruendis insignes, quos anteacta coluerunt tempora, in arte medica viri, studio omni adhibito, & experientia superstructa, desudarunt, elaboraruntque.* Evol*vantur solummodo eorum scripta memoriae sacra, perlegantur illorum lucubrationes, a* Coo *sene ad nostrum usque vitae cursum exaratae; vastam inde horrendorum symptomatum, a vermibus provenientium molem, maximo horrore perfusi poterimus perspicere. Inter diros cruciatus, quos perpeti infantes praecipue coguntur, quum infensissimi intestinorum hostes ex domicilio sese eripere tendunt, illudque destruere minantur; inter fletus miserandos, quos dolor lancinans, e vermium praesertim morsu oriundus procreat, ut a daemonum cohorte excruciari tenellum saepius putes, nullus est homo, ni pectus eius callo sit obductum, quin ad misericordiam ineffabilem adducatur. Sudore madens, viribus fractus, animi deliquiis pressus, con-*

vulsionibus vexatus, inter adstantium manus pro mortuo collabitur aeger. Heu triste sane spectaculum! millia infantum hoc modo vitam cum morte commutant. Hinc nullo non tempore, artis Machaoniae periti nullum laboris & operae in profligando isto malo, in expellendis ominosa minantibus animalculis consumpserunt. Quis autem est, quem lateant frequentia clarissimorum virorum, contra hunc morbum inspinato saepius invadentem, remedia omni laude condecoráta, — nulli, inquam, doctissime SPIELMANN*! ignota sunt ista nisi in scientiae salutaris immenso campo hospiti, & corporum, in amplo almae naturae regno detectorum, inscitia laboranti; mirus enim naturae cursus, copiosae rerum existentium mutationes, varia morborum indoles, obscura nonnunquam symptomata, statusque degener, opinionum in remediis eligendis maximam saepius pariunt varietatem. — Ast nostrae inprimis aetati iste contigit felix rerum successus, ut clarissimus Dn.* STEFANOPOLI, *Graecus natione, Exercituum Regis Galliae Chirurgus, muscum quendam maris prope littora procul dubio, seu super scopulos crescentem, detegeret, omnium anthelminticorum utilissimum, praestantissimum, atque pro vero specifico, in cunctis morbi verminosi symptoma-*

tibus unice habendum. Dignus, qui fama & litteris celebretur, vir iste, diligentissimus naturae perscrutator, per sedecim integros annos, periculo facto, eximium, quem Lemi, seu helminthochorton praesefert, usum satis abundeque testatus est; celebres Galliae medicos de hoc remedio vermifugo certiores fecit, eorumque experimentis circa hunc muscum institutis respondit eventus. Et ego, corporum detectorum notione laetus, cum plantae maritimae efficaciam ex amico perceperim, nonnullis malo a vermibus procreato laborantibus, statim iussi propinandam, aqua fervida infundendam. Acceptum infantibus theiforme infusum, lacte mixtum, & sacchari dulcedine impraegnatum, gratus dein prae aliis remediis sapor, insignis insuper & exoptata helminthochorti praestantia effecit, ut rumore sparso, incolae urbis, in qua Physici munere fungor, undique advolarent, liberisque adhortatis, divulgationem istius musci a me peterent. Suavis hominum istorum oblatio & ingens in me confidentia, studium quorumvis mortalium, qui manus implorant auxiliatrices, sanitatem restaurandi, tuendi, ac perfectiorem reddendi, animique voluptas, tale possidendi remedium, quale ad destruendos vermes aptissimum sit, faustum copiosae medelae procreave-

runt exitum; observationes quippe, quas chartae commisi, numerum superant quinquagesimum, virtutemque helminthochorti divinam, & nullo non tempore exploratam satis superque ostendunt. Cum nunc secundum litteras nuperrime mihi missas declarasses egregium iuvenem quendam, animo agitare ut huius plantae effectus orbi litterario communicaret, simulque hunc in finem observationes quasdam notatu dignas a me desiderasses, en! ex tota farragine saltem tres.

OBSERVATIO I.

Puer sex circiter annorum, vehementi ventriculi, & partium adiacentium dolore, morsus instar, laborare incepit, qui per aliquot iamiam dies, antequam accersitus fuit, perduravit. Accedit vultus pallor, ad panem siccum insatiabilis appetitus. Adfuit insuper diu, noctuque narium pruritus, & perpetua illarum perfricatio; cernebantur in somnis terrores, cum repentino totius corporis subsultu, qui insomnem vexabant puerum. Abdomen turgidum deprehendebatur, & paullulum tensum, insistebant ructus, conatus vomendi, anxietas, foeda pituitae os implentis exscreatio, ac mirus linguae notus. Propinabam hinc ob iustam suspicionem,

eiusmodi intus praesto esse animalia, mane & vesperi drachmam helminthochorti dimidiam, aquae fontanae unciis sex infundendam, saccharo & lacte edulcorandam; nec eventus fefellit exspectationem; expellebantur nimirum altero statim die, post assumtum divinum illud remedium, quatuordecim lumbrici teretes, longitudinem sex pollicum, crassitiem vero calami aequantes scriptorii. Per tres adhuc sequentes dies idem vermifugum iussi sumi, ast, nullis amplius e corpore eiectis vermibus, dolores cessabant; hilaris redibat faciei color, omnia omnino aberant symptomata, nec hucusque de ullo puer conqueritur incommodo.

OBSERVATIO II.

Puella, nonum agens annum, habitus macilenti, corporis fere exsucci, multifariis, iisque pertimescendis obruta fuit symptomatibus. Visa, & interrogata aegra, quae hectica corripi febre videbatur & hypocraticam fere faciem possidebat, foetidum oris halitum spargebat. Cum mater de malis atrociter furentibus, epilepsia nimirum, periodica aphonia, surditate saepius appropinquante, omnium corporis membrorum lassitudine incredibili, rosionibus intesti-

norum, ac vellicationibus saevissimis, clamorem cientibus, ac involuntarium partium externarum motum, distectionemque vehementem gignentibus, & flatuum inprimis tortura, certiorem me fecisset, vermes in intestinorum tractu, multamque saburram latere statim sum ratiocinatus. Datis in principio, quae febrem, qua laborabat, mitigarent, antiphlogisticis, antispasmodicis, eiectisque copiosis cruditatibus, bile rancida, & materie summe pituitosa, atque tenaci, diebus quatuor praeterlapsis, egregium summo cum gaudii helminthochorti usum cognoscendi nactus sum occasionem; expellebantur enim nonnullorum dierum spatio viginti teretes lumbrici, & vivi, & mortui, symptomata gravissima ante, mitiora nunc reddebantur, accedebat per noctem somnus, vires fractas maxime reficiens, ciborum concoctu facilium assumtio robur addidit, sexiesque deglutitis scrupulis helminthochorti, duobus, se nullo amplius affici malo, respondit aegra; hinc eundem sequi, qui propositus fuit, diaetae ordinem mandavi, corporis nunc, & animi vigore, valetudineque fruitur, secunda.

OBSERVATIO III.

Trium annorum puer, vegeti, & obesi corporis, motibus corripiebatur convulsivis perio-

dicis, qui tanto ſaepius invaſerunt impetu, ut humi proſterneretur. Foemina, cuius curae committebatur, miſer ille, hoc malo perterrita, me adibat auxiliumque implorabat meum. Explorato morbi iſtius genio, praeſentibus iis ſignis, quae vermes annuntiabant; ſtatim vermifugi huius grana viginti more conſueto, matutino & veſpertino tempore unciis quatuor ad ſex aquae fervidae infuſa, exhaurienda, propoſui. En! mirum in modum, ingens aſcaridum pituita craſſa, piceaque involutorum numerus altero die eiectus, per alvum cernebatur, quumque protinus cum helminthochorto inſiſterem, comites tandem accedebant lumbrici octo. Expulſi inquilini nunc demum accepti multum levaminis, mitigationemque ſymptomatum exoptatiſſimam procreare, ſanuſque ad hunc uſque diem permanſit puer.

Accipias nunc vir celeberrime! haſce obſervationes fronte ſerena velim, praeſtantiſſimique huius vermifugi virtutes mecum mireris eximias. Vos vero, qui arti ſtudetis ſalutari, quibus miſeros a morbo levaſſe ſolatium eſt, omnes intendite nervos, ut mirificas naturae vias nullo non tempore, & adhibita ſolertia perquiratis. Meritis clariſſimi DIMO STEFANOPOLI, *ſi non parem, at pro noſtro tamen*

studio debitam persolvamus gratiam, quod certissimum, praesentissimum, & infantibus acceptissimum medicamentum invenisse contigerit. Manifeste hinc & constanti observatione concludere licet, eam nostri seculi esse felicitatem, quod multa iam inveniamus, & utilia, & vera, quae antea inutilia, nequidem verosimilia credebantur. Vale, meque diligere perge. Dabam Pforzheimii d. XIV. Martii MDCCLXXX.

ERNEST. GODOFRIED. GYSER
D. Poliater & Dynastiae
Physicus Ordinarius.

§. VI.

Observationes nostrae.

Tot tantisque successibus animati, non potuimus amplius cupidini, qua pectora consumebantur nostra resistere, quin ipsi tentaremus, ipsi mortalibus succurreremus, eorumque verminosos hostes debellaremus, ipsi utilissimo Observatorum gregi annumerari gestiremus; accipe humaniter nostros conatus, Benevole Lector! & si in tanto circa effectus helminthochorti experimentorum cumulo, ea tironis in censum

venire non mereantur, consideres ea saltem quaeso, tanquam profectuum specimen, unde quid valeant artus, quid ferant humeri concludere possis.

Observat. I.

Occasionem mihi statim dedit, fecitque FRANCISCA FETT annos 38. nata, quam diarrhoea verminosa, sex abhinc menses per intervalla recurrens, ad ultimam fere tabis periodum perduxerat. Infelice nimirum fame commota, ante hos sex menses maiori brassicae copia se ingurgitaverat accessit mox omnis, quae copiam ciborum vires concoctrices superantem, malorum caterva sequi solet, flatus, borborygmi, distentus ventriculus, respirandi difficultas, prostratus appetitus, nausea, inordinati ad vomitum stimuli cum torminibus; ingruit dein tenesmus cum alvi fluxu cruento, atque animato; tandem accensa febris, & fluor menstruus suppressus est, robur corporis eiusque torositas adeo mutata sunt, ut summa successerit virium prostratio, habitusque emaciatio tanta cum lugubri faciei pallore, ut umbram potius retulerit, quam verum corpus & mortem ad fores assistere putasses. Hinc liberatis primis

viis per emetica & purgantia a sordibus, quo facilius suas vires helminthochorton exercere posset, maior iam recuperandae sanitatis affulsit spes, cum expulsa insigni saburrae quantitate iam melius se haberet aegra. Sequente tunc die propinavimus ei decoctum helminthochorti, id est eius drachmas quatuor ab aquae unciis sex ad quatuor coctione redactum, & uncia una mellis edulcoratum; en vix elapsis 24 horis prodiere absque molestia tres lumbrici teretes pedis parisini longitudine, idem numerus excretus secundo quoque die est, tertio tandem & quarto quinque numero iterum apparuere immensa sordium mole velati. Continuavimus adhuc huius decocti usum per tres successivos dies, nil vero expulit praeter insignem saburrae copiam; disparuere ita funesta omnia aegrae symptomata, sola superstitit diarrhoea, quae ex arte administratis remediis tandem quoque cessit.

Observat. II.

Duodecim abhinc annis Taenia vexata femina MAYER annorum quadraginta, nunc quoque Lumbricis teretibus infestabantur, ructus sentiebantur acidi, appetitus irregulares, tormina in regione epigastrica. Assumptum idem

decoctum helminthochorti, quod mox descripsimus, per tres dies subsequentes, ita ut alia portio matutino tempore, & alia iterum duobus a coena horis propinata fuerit, expulit tranquille primo statim die cum faecibus tres teretes lumbricos, duos secundo, totidemque tertio die, cum insigni numero cucurbitinorum; disparuere sic omnia symptomata, quibus misera torquebatur praeter pungentem dolorem circa praecordia, quem a Taenia derivare solebat, & fortiorem semper graviditatis tempore adesse aiebat; hanc expellere aggressi, duplicata dosi decoctum, immo & helminthochorton in substantia dosi vulgarem multum excedente, exhibuimus, at votis non respondit successus.

Observat. III.

Natus ex hac matre filius quatuor annorum, tertiam experientiam instituendi occasionem subministravit; distentus ei ventriculus, appetitus immanis panis praecipue, dolores subito irruentes circa umbilicum suspicionem non levem attulerant praesentium vermium in primis viis; is, cum quidquid pharmaci formam praeseferebat, respueret, sic deceptus est, ut helminthochorti pulvere, dosi scrupulorum duo-

rum, inspergeretur panis cum eadem sacchari quantitate mixtus, huic super inducebatur butyri portio, & manducandam porrigebatur puero; ientaculi, & coenae loco idem per aliquot dies assumebat eo successu, ut spatio quatuor dierum, novem lumbricis teretibus eiectis, ab omni incommodo liberaretur.

Observat. IV.

Septem libros verminosos sistit ex iisdem parentibus, SCHERER nomine, natos, qui omnes helminthochorti usu gavisi sunt. 1. Puer biennis, narium pruriti, abdomine tumido, reliquo habitu macro, ciborum frigidorum panisque inprimis aviditate, vermium praesentiam prodebat, is cochleatim porrecto huius plantulae infuso, quod cum dimidia lactis vaccini quantitate miscebatur, excretis sex lumbricis teretibus, spatio trium dierum sanitati redditus est; conficiebatur infusum ex confervae drachmis duabus, & aquae fervidae unciis duabus, his addebatur lactis uncia unica, & edulcorabatur sacchari uncia dimidia. 2. Huius fraterculus quatuor annorum, iisdem afflictus symptomatibus, cum eodem quoque modo ei porrigeretur helminthochorton, trium dierum tempore excrevit

excrevit quinque lumbricos teretes, atque ita ad salutem reductus est. 3. Tertius natu sex annorum, eodem adhibito remedio, trium dierum intervallo, expulsis septem lumbricis, sanatus est. 4. Filia septem annorum, praeter symptomata, quae fratres torquebant, vagis & fortioribus abdominis doloribus cruciata, saturatius huius remedii infusum sorbuit, eo eventu, ut emissis cum insigni saburrae quantitate novem lumbricis teretibus, sanitatem restitutam viderit. Infundebantur confervae drachmae tres cum aquae ferventis unciis tribus, his caffe infusum, lactisque anatica portio nempe uncia una atque dimidia sacchari addebantur, quo magis acceptum fieret poculum. 5. Puer duodecim circiter annorum, cui praeter supra recensita symptomata, tumidula facies de vermium praesentia testabatur, huius medicamenti usu septem lumbricos teretes, & cum his ipsum morbum depulit. *6.* Tredecim annorum frater, eodem medicamento sex lumbricos eliminavit e corpore, atque ita evanuere fames canina, atque emaciatio, quibus praeter alia verminosa mala affligebatur. 7. Maxima natu puella erat sedecim annorum; haec pruritu narium ingrato, animi deliquiis, visu fixo in unum idemque obiectum vexata, ut & appetitu saepissime pro-

ſtrato & menſtruis ſuppreſſis, helminthochorti propinatione alvo excrevit octo lumbricos praeter modum grandes. Exhibuimus tribus ultimis remedium forma decocti, eius nempe uncia dimidia coquebatur cum aquae fontanae unciis octo ad remanentiam unciarum quatuor, quibus edulcorandi fine uncia una mellis miſcebatur. Integrae huius verminoſae familiae mater, quadragenaria, convicta de evidentibus helminthochorti virtutibus anthelminticis, in ſemetipſa illud experiri cupivit, gravida licet fuerit, nullique illorum obnoxia incommodorum, quae turbare vulgo ſolent eos, qui vermibus infeſtantur, niſi quod levibus inteſtinorum puncturis, quae facile ſaburrae primas vias obſidenti tribui poſſunt, agitabatur. Huic quater licet exhibuerimus ſupra deſcriptum helminthochorti decoctum, attamen non niſi unicum eiecit vermem, cum evidenti dolorum levamine; hanc apponere obſervationem non incongruum putavimus, ut pateat vel graviditatis ſtatum non impedire huius remedii uſum, idque vel hic prodeſſe poſſe.

Obſervat. V.

Puella viginti annorum M... conquerebatur de continuo circa praecordia dolore, cui

iuncta adeo erat vertigo, ut corpus ſuſtinere impar fuerit, fame ſimul vexabatur nulla panis quantitate ſatianda, faciei color pallidus erat, ſaepe erumpebant ructus acidi, & corporis ſanitas alterata, menti ſuam valetudinem communicaverat; huic cum propinaretur quatuor vicibus helminthochorti decoctum ſupra deſcriptum, felici ſucceſſu excrevit cum ſordium inſigni quantitate duodecim lumbricos teretes. Exhibebatur id decoctum ſyrupo capillorum veneris edulcoratum ientaculi loco, ieiuno ventriculo, atque duabus circiter a coena horis.

Obſervat. VI.

Pulſu frequenti, febre valida, & vomitu eorum quae paullo ante ciborum nomine aſſumſerat, decumbebat in Noſocomio Civili Argentoratenſi vir viginti novem annorum FRIDERICUS SCHAEFFER, vexabatur is ſimul ventris tumore, eiuſque torminibus, atque frequenti gaſtrici liquoris in os aſcenſu, cum narium ingrato pruritu, cumque ita haud a vero abſimilem ſuſpicionem inieciſſet de vermium inprimis viis praeſentia, ſub auſpiciis Excell. Domini EHRMANN, Profeſſoris Extraordinarii & Noſocomii huius Medici Adiuncti, ſupra di-

cti remedii decoctum ea dosi, eoque modo propinavi, quo observatio antecedens id describit, vidique omnia symptomata mox evanescere, quum duos lumbricos teretes eiecerat aeger spatio trium dierum.

Observat. VII.

Nutu eiusdem Praeceptoris mei Clinici, in eodem Nosocomio, quod mox laudavi, in adolescentulo quodam KAYSER, qui nondum decimum octavum annum egressus erat, helminthochorton tentare mihi contigit. Is tumido ventre onustus, anxius spiravit, doloribus tenebatur in hypochondrio sinistro, qui versus regionem epigastricam ducebantur, ita ut vel huic parti incumbere impossibile fuerit, tussi ingrata atque vertigine laborabat semper, & quoties corpus parum movebatur, in animi incidit deliquia; Tot, tantisque a vermibus productis malis idem opponebatur decoctum melle edulcoratum, quod supra dixi, vidique incantationis in modum quatuor dierum spatio prodire octodecim teretes lumbricos, & cum eis omnem malorum catervam fugere.

§. VII.

Modus agendi explicatur.

At ſi quaeras ex nobis, quo praecipue modo helminthochorton ſua miracula prodat, noli quaeſo credere nos hic portenti quid aut ſpecifici allegaturos eſſe, id enim ſerenis temporibus noſtris turpe eſſet, aut nos praemiſſis his prodigiis, nunc illud divendendum oblaturos, & dulci ſermone, veteratorum more verba daturos eſſe, quibus noſtrae praeprimis crumenae bene conſuleremus, in hoc enim veri, ingeniique Medici non ſunt conditi. Sed id potius volumus, hoc remedium omnium ſalſorum ad inſtar, mucum inteſtinorum, vermium nidum ſolvere, & irritando deiectiones promovere, quibus haec animalia ſive viva, ſive mortua, e corpore eliminantur, tandem ſuo ſtimulo chylificationis vias roborare, atque ita a futuris vermibus corpus praemunire. Salina vero eſſe vera anthelmintica, omni tempore adeo agnovere Medici (*a*), ut aquas Sedlicen-

(*a*) VAN SWIETEN *Comment. in Aphor.* BOERH. T. IV. §. 1371.

ses, Ebshamenses, Niederbrunenses (*a*), aliosque his similes semper laudaverint tanquam vermifugas; ut & ipsemet, ubi non sat efficaciter expulerit vermes helminthochorton, eius vires exhibito poculo solutionis alicuius salis medii in aqua fontana adauxerim. Sic & rem bene iudicavit, pulchrisque tentatis suffulsit ANONYMUS (*b*), nautis enim ipsa aqua marina mane & sero vesperi epota, & clysmatis forma iniecta vermes expulit. At licet prodigiosi, & specifici nil habeat helminthochorton multis tamen, & fere dixerim omnibus vermifugis palmam praeripit eo, quod est multo minus ingratum, quam cinae nauseosum semen; magis multo efficax, quam absorbens & vix salsa corallina alba, mitiusque multo agit, quam ricini oleum, aut praeparata mercurialia, aut & remedium *Noufferianum* (*c*), vel & illud *Herrenschwandii* (*d*). Adeo ut omnibus, & singulis, cuiuscunque & aetatis & temperamenti

---

(*a*) PETRI *Vom Niederbrumer Bad.* Argent. 1770. p. 28. & WEGELIN *dissertatio duas circa vermes observat.* Argent. 1779.

(*b*) *Gazette de Santé* 17?7. N. 31. p. 124.

(*c*) *Traitement contre les Ténia ou vers solitaires pratiqué à Morat en Suisse, examiné & approuvé à Paris, publié par ordre du Roi à Paris* 1775.

(*d*) VAN SWIETEN *Comment. in aphor.* BOERH. §. 1372. Tom. IV. p. 738. edit. Lugd. Batav.

& in omni fere morbo (*a*), cui se iungere verminosa saburra posset, conduceret id remedium. Ut vere dicant, omnium vermifugorum facile esse id, quod tutissime, citissime, & iucundissime vermes e corpore expellit atque in omnibus aliis praeferendum erit, quod merebitur, ut in pharmacopolia introducatur, sunt verba omnium fere, qui testimonia circa insignem helminthochorti virtutem exhibuere (*b*). Rarissime enim ter repetere dosin coguntur, cum intra viginti quatuor iam horas absque ulla molestia, praecipue lumbricos infensissimum homini vermium genus expellat, eosque saepissime vivos, ut omnes ferunt Observatores, ipseque vidi; non enim mortui prodiere, nisi ubi data aqua salina deiectiones alvinas promoveram.

Num vero quaecunque salis medii, aut alcalini in aqua solutio eundem contra vermes effectum exhiberet, ac helminthochorton, nec ne, aliis dirimendum mitto; iungit, unitque saepe natura duo corpora modo nobis incogni-

& ROSEN VON ROSENSTEIN *Kinderkrankheiten*, trad. MURRAY Ed. III. 1774. p. 522.

(*a*) STEFANOPOLI *Mémoire* passim & *Journ. de Méd. Octobre* 1779.

(*b*) Ib.

to, atque non ita facile imitando. Aliquid huc & facere insignior videtur ea viscidae mucilaginis quantitas, quae in nostra plantula deprehenditur, ex quo decoctum magis saturatum cum ea facimus, & quam primo intuitu moderare potius irritantis salis effectus putares; sed non ne idem circa ricini unguinosum oleum verum est? quod primum vermifugorum sese probat, & in quo irritans purgansque etiam velatum quasi est oleo pingui involvente. Meliora ceterum doceri parato, ignosce dubia.

§. VIII.

Exhibendi Modus, & Dosis.

Eo vero omnibus vermifugis praecipue praecellentissimum facile helminthochorton est, quod omni quasi sub forma & dosi aegris exhiberi possit. In substantia statim assumtum, nil quicquam ingrati, nec sapore, nec odore refert, ut facile sicca sub forma, vel non velatum nebula deglutiri possit, sed modo aqua, iusculo, syrupo, aut & lacte dilutum, praeferuntque hanc methodum omnibus reliquis (*a*), ubi aegri

(*a*) *Avis sur un puissant &c.*

aetas vel potius ratio animi id fert, atque tum dosis est pro infante, qui quartum nondum exegit annum a granis duodecim ad triginta sex; ab hoc anno quarto ad decimum, scrupulorum duorum ad drachmam integram; maioribus natu drachma dimidia immo & duae porriguntur, rarius tamen hanc excedunt dosin; eam vero absque noxa augeri posse nostra evicit Observatio II. Sic quoque idem pulvis, pulchre melli, saccharove, aut & butyro misceri potest, panique vel illiniri, vel in electuarii formam reduci, vel & variis pulticulis nubi, aut addita farina, butyro, & aqua, in placentulas & bellaria formari, quae in oleo seu butyro calefacto friguntur, aut ante addito & saccharo, & butyro & farina artocreatum more in clibano coquuntur (*a*). Conditorum dein artem inde rotulas, trochiscos, tragemata varia confecisse facile capiunt artis periti.

At infusionis etiam & decocti forma exhiberi potest (*b*), dosibus iisdem quas supra descripsi, aiunt tamen minorem pro decocto, quam pro infuso dosin requiri (*c*), nec id pro modo, quo id remedium agere putamus difficile

(*a*) *Gazette de Santé* 1777. N. 26. p. 103.
(*b*) STEFANOPOLI *Mémoire* p. 24.
(*c*) L. c.

captu erit, namque tam infusio in aqua fervida, quam decoctio in eadem, efficacem salem, quo plantula scatet, solvet, at cum decoctio plus salis aquae miscebit, quam infusio, illam huic praeferendam esse putamus, si nempe eadem dosis datur, ubi vero minuitur dosis pro decoctione, tunc eodem redire rem putamus, an duplicata dosis infundatur, an vero dimidiata decoquatur; nec erunt nisi ubique *specifica* quaerenres (*a*), qui hanc rem ulteriorem disquisitionem requirete putabunt. Vulgo pro dosi drachmae dimidiae helminthochorti sumunt unciam unam cum dimidia aquae, & tertiam menstrui partem calore agunt in auras, reliquum filtratum addito melle, saccharo, vel alio quocunque corrigente, gratius redditum aegris offerunt. Infusionem eodem modo quo eam Theae parant, conservam per aliquod tempus cum bulliente aqua infundunt, expressam filtratamque & edulcoratam epotat. Addere id liceat, haec eadem infusa, & decocta delicatioribus clysmatis forma iamiam fuisse iniecta cum fructu (*b*). At licet varii Auctores duce STEFANOPOLI sollicite (*c*) tegi infusionem

(*a*) Ibid.
(*b*) MARTIN *Recueil* p. 5.
(*c*) Ibid. p. 25.

praecipiant, cur id fieri debeat non videmus; cum nec odor, nec analyſis chemica, quidquam volatile quod per calorem in auras pelli poſſet, adeſſe deſignent.

Reverentiae in ſuum ſpecificum num debeatur, & deſiderio praeſtantiam eius clarius demonſtrandi, an vero ardori maiorem eius quantitatem divendendi, ambigimus, quod afferat, atque proteſtetur STEFANOPOLI (*a*) male aliis remediis, purgantibus praeprimis, nubi helminthochorton, eiuſque vires evidenter ſic minui, contrarium enim nos docuit obſervatio noſtra (*b*) coïncidens cum eis, quas dexterrimus MARTIN (*c*) allegat, ubi bonis avibus ricini oleum iunxit infuſioni huius conſervae, id eſt olei ricini unciam dimidiam miſcebat cum infuſione helminthochorti, in qua plantulae drachma infuſa erat cum uncia aquae bullientis, eamque doſin repetere quavis dimidia hora iubebat donec aeger olei ſupra dicti uncias tres conſumſerit. Is idem contrarium quoque vidit in ſeptuagenario quodam, cui, cum omnia alia vermifuga fruſtra exhibita fuiſſent, iunctum reſinae ialappae atque ſyrupo cichorei cum rhabarbaro helminthochorton in

(*a*) Ibidem. (*b*) §. antec. (*c*) *Recueil p.* 5.

mixturae formam, maximam vermium copiam expulit (a).

Ut ergo rem conferam in pauca, helminthochorton omnium vermifugorum minime ingratum eſt, tutiſſime & praeſtantiſſime agit, omni aetati, & ſexui, & ſtatui aegri, imo & non verminoſis convenit, atque ſub omni fere forma & doſi ſolum aeque ac cum appropriatis unitum exhiberi poteſt, ut rite aliis lumbricos expellentibus praeferatur.

§. IX.

Vires reliquae.

Magnum nunc morborum & rebellium & ſupernaturalium quaſi catalogum referre cogeremur, ſi omnes & ſingulos, quos vermium cumulus in corpore noſtro gigneret, helminthochorton vero expulſis his hoſtibus ſuperare valet, nominare nobis proponeremus, atque ita facile eſſet illud Antepilepticum, Antiſpaſmodicum, Anodynum, Stomachicum, Cephalicum &c. celebrare, id vero, ut longum nimis atque in-

(a) ℞. Pulv. Helminth. unam drachm.
Reſ. ialapp. pin. tr. ſcrupul. un. c. dimid.
Syrup. de cich. c. Rhab. unam unc.
Aquae Menth. unc. quat.
M. d. ad vitr. ſ. omni hora dimidia exhibeatur cochlear unum donec exoptatus ſucceſſus ſequatur.

utile mittimus, quis enim ignorat, nullum esse adeo singulare symptoma, aut morbum, quem verminosa familia non producere valeat, & iamiam produxerit, sublata vero caussa tolli effectum. Id vero volumus, alias quoque helminthochorto praeter vermifugas tribui vires, has rimari fas sit.

Salsum statim remedium, suo sale, succos & saburram tenacem, quae primas saepe vias obducit incidere, nullus facile negabit, ut sic aliorum salium vires exserere possit, atque ita leniter irritando, & motum peristalticum augendo attenuatos humores e corpore eliminare; num vero ideo *Absorbentis* titulum mereatur, dubitamus, non enim adeo evidenter sordes primarum viarum acidae sunt, nec alcalinae naturae conservae, atque sic perspicere non potuimus, quomodo STEFANOPOLI (*a*) inde *sal saponaceum purgans* produci crediderit, unde nam oleum desumit? viscida enim mucilagine repletam hanc plantulam esse, Graecum istum, felicem ceterum Practicum latuit. Cum dein praeter vermes, ut omnes norunt, vel in arte tirones sola quoque ductum intestinalem gravans, & irritans saburra tormina, tenesmos, &

(*a*) *Mémoire* p. 7. & p. 17.

omnes intestinorum difficultatum species procreare possit, hinc *diarrhoeas* a STEFANOPOLI & exper. Medico PARIS (*a*) inde curatus minime miramur, ut certe ipsi non putarint, qui principiis Medicis instituti sunt hi viri, absque discrimine in omni diarrhoea, specifice competere hoc remedium; sed ut salsum attenuare, expellere sordes primarum viarum, tenacem mucum, vermes, totidem alvi fluxuum, dolorum (*b*), flatuum affectuum hypochondriacorum, & histericorum caussas (*c*). *Tonicum* dein ubi nominatur ab eodem Viro Medico PARIS (*d*) id quoque ei non specifice, sed omni salso competere, facile apparet; ut bene dicatur opponi temperiei debili, cacochymiae pituitosae, fibrae laxae, atque obstructionibus viscerum chlylopoïeticarum (*e*). Incidens dein remedium, lene stimulans transpirationem promovere, *diaphoreticis*, & diureticis annumerari (*f*) posse per se patet. Atque cum ipsa saburra primarum viarum, ut vermes mittam, putredinis & flatuum saepe caussa sit, hinc *carminativum* simul helminthochorton & *antisepticum* (*g*) depraedicari quoque poterit.

(*a*) L. c. (*b*) Ibid. p. 9. (*c*) Ibid. p. 10. (*d*) Ibid. p. 9. (*e*) Ibid. p. 10. (*f*) Ib. (*g*) Ib.

CAROLI STRACK

PROF. MED. MOGUNT. &c.

DISSERTATIO

DE

EPINYCTIDE.

Moguntiae 1776.

NEque vulgaris neque omnino rarus morbus ἐπινυκτὶς est; de quo & antiquiores olim medicinae Professores, & superiore saeculo aliqui celebres viri, multique novi postremis hucusque temporibus Medici & scripserunt, & disputarunt; quorum nomina, quoniam ea nota sunt, hic recitare superfluum esse existimo.

Ex his pauci (utique qui A. C. CELSUM veluti SENNERTUS secuti sunt) aliquantum rectius scripserunt; plurimi vero a recto longe abfuerunt. Quod in morbis, qui raro obtinent, fieri consuescit, quando per coniecturas scribitur, atque per opiniones disputatur.

Et iam in limine a nonnullis disputatur, Epinyctis quaenam morborum species sit? ad Psydraciamne, ad Terminthum, an ad Arabum Essere pertineat? quae quidem diversae sententiae, quoniam eae absque rerum cognitione fuerunt, tanquam vanae & supervacuae repudiari debent.

Diversa item curationum genera proposita fuere, prout suos quaeque Auctores habebant, qui nihil laudabile nobis reliquerunt. Utique *cuius rei non est notitia, eius opinio certum reperire remedium non potest* (a).

Ego deposita tali disputationum contentione atque spreta supervacua ista differentiarum perquisitione hic ea proponam, quae Experientia in ipsis istius morbi curationibus docuit me.

Igitur, ut supra dixi, non vulgaris morbus Epinyctis est: siquidem in tanta tamque populosa civitate Moguntina inter quamplurimos aegros per longos successive annos non nisi duodecim ita affectos homines & videre mihi obtinuit, & curare eosdem. Iidemque omnes simili modo ac ratione male habebant: neque eorum sive aetatis sive sexus, sive tempestatum

sive

(a) A. C. CELSUS de Med. in Praefat.

five epidemicarum constitutionum, sive valetudinis etiam ante vitiatae, diversitas quicquam ex morbo alteravit. Unde patet, habere illum quidem morbum suam sibi privatam caussam, neque posse eundem communi cuipiam vitio attribui. Quae res omnem opinionum differentiam expungit.

Est autem Epinyctis pustularum genus, quod noctu erumpit, & magis quam interdiu excruciat: *pessima pustula est, quae ἐπινυκτὶς vocatur. Ea colore vel sublivida vel subnigra, vel alba esse consuevit: circa hanc autem vehemens inflammatio est; &, cum aperta est, reperitur intus exulceratio mucosa, colore humori suo similis. Dolor ex ea supra magnitudinem eius est; neque enim ea faba maior est. Atque haec quoque oritur in eminentibus partibus, & fere noctu, unde nomen quoque a Graecis ei ἐπινυκτὶς est impositum* (a).

Etsi enim aliqui ex his, quos ita affectos vini, aliquot dies ante male habuissent; nihilominus nulli horum aliqua pustula interdiu evenit, omnes noctu eruperunt. Unde morbus

(a) A. C. CELSUS Lib. V. cap. 28.

item iure ἐπινυκτίς a Graecis, a Germanis ideo der *Nachts-Brand* appellatur.

Ex his alii aliquot dies ante male habebant, quam pustulas noctu acceperunt; alii nihil horum sentiebant, sed diluculo ita uri se pustulis mirati sunt.

Qui ita aliquot dies male traxerant, fatigata membra habebant, & toto corpore torpebant, faciem pallidam, collapsas genas tristes cavosque oculos habebant; & cibos nauseabant; spiritum lasse ducebant, atque arteriarum pulsum parvum, debilem, frequentem, aequalem habebant; neque inter haec, donec eruptae pustulae fuissent, aeger sive alsit, sive arsit. Atque tale quidem morbi exordium Stadium Incubationis posset appellari.

Eruptis pustulis dolor in plaga quemadmodum ex igne erat: maior, ubi pustulae in uno loco convenere, & veluti cohaeserunt: minor, si discretae atque procul invicem dispersae eaedem fuere.

Ubi Epinyctis unicam tantum corporis partem occupavit (quemadmodum id iuxta quatuor aegros obtinuit) plaga quinque vel sex pollices longa, & quatuor fere pollices lata erat; tota ubique profunde rubra: intraque eandem sub tenui cuticula quamplurimae pustu-

iae Lente non maiores extabant, tenui lympha refertae veluti ab ustione: quarum plurimae, ut aqua fontis expertes coloris erant: his multae sublividae, aliquaeque lividae intersedebant. Lividus autem color ipse non pustulae sed ipsi infra cuti inerat.

Progressu temporis aliquantum ex rubro colore in plaga deletum est, atque alba in cute interstitia evenerunt; quae nonnisi rubrum limbum cuique pustulae circum reliquerunt.

Ad id temporis pustulae, quae sublividae ante fuerunt, factae lividae sunt, lividae autem ipse nigrae.

Post, rupta pustula humor effluxit, laceraque cuticula sauciae infra cuti incubuit eidemque adhaesit, quae postremo inutilis ut furfur secessit.

Interea calor in rubro Limbo, qui nigras pustulas ambiebat, intendebatur atque dolor, ortaque febre facta suppuratio est, quae corruptam cutim ab integra seiunxit, ibidemque locorum foveam reliquit, qualem variolae excedere consuescunt.

Atque sic Epinyctis, cuius pustulae omnes in una plaga convenere.

At discretae dispersaeque pustulae (quales octies vidi) ubi fuere, omnes ut eruperunt,

subnigrae erant: apertaque item pustula humor effluxit, ruptaque cuticula nigrae infra cuti imposuit se eidemque adhaesit: post ambae exaruerunt adeo, ut nigra istius cutis portio dura evenerit, non secus ac corium candente ferro adustum. Paullo post ruber in integra cute circulus, qui corruptam escharam ambiebat, factus profundi coloris est, in eodemque ortus maior calor est, qui pus coxit; quod corruptam partem a sana seiunxit. Purgato ulcere facta cicatrix est, quae foveam reliquit.

Porro, discretae pustulae cohaerentibus maiores erant, lentis nempe aut pisi latitudine, vix faba maiores. Unica foemina ampulas nuce moschata maiores habebat.

Denique Epinyctidis pustulae omnes ex tenera raraque corporis cute eruperunt: nunquam ex densa. Etenim decem aegri pustulas e lumbis suprave abdomen aut versus pubem habebant; duo aegri tales iuxta pectus atque secundum collum; neuter in dorso brachiisve aut cruribus.

Postremo neque & hoc praetereundum sed notatu dignum est, Epinyctidem semper eandem & sibi omnino similem fuisse tam in integris corporibus, quam in his, quorum valetudo antiqua aliqua labe ante vitiata fuerat. Prehen-

derunt enim Epinyctides quinque prosperae valetudinis Infantes: unam foeminam, quo tempore febre tertiana laborabat; unam virginem, quae mensibus gaudebat; alteram, quae occulto mammae cancro male habebat, virum unum, de quo, quod podagrico atque venereo miasmate affectus esset, suspicio erat; item, senem tympaniticum, quem arthritica colica exagitabat; denique septuaginta annorum vetulam, cuius mammam ulceratus cancer exedebat; postremo mulierem anno 1775. quo tempore & fluxiones & ophtalmiae, & lippitudines & eruptiones ad labia, & variolae & morbilli, & scarlatina febris, & erysipelata & ambustiones populares erant. Diversos omnes hos Epinyctis similiter male habebat.

Ex quo capite ad credendum persuadeor; Epinyctidem a singulari atque privato quopiam miasmate excitari.

Ut autem sinistra valetudo, quam antiqua labes ante vitiaverat, nihil ex Epinyctide mutavit; ita Epinyctis ipsa, si supervenit, nihil ex morbo, qui ante insedit, alteravit. Contra (quod maxime mirum videri posset) eiusdem pustulae ex integris partibus, procul a corruptis eruperunt. Eruperunt nimirum supra ventrem atque iuxta pubem quinque Infantum prosperae

valetudinis: eruperunt procul ab obscoenis partibus viri, qui ob venereum venenum suspectus erat: eruperunt in regione renali virginis infra eandem mammam, quae cancro occulto affecta erat: eruperunt item supra pectus iuxtaque collum tympanitici, qui arthritica colica laborabat, & ventrem ipsum expertem reliquerunt: eruperunt denique omnes ex adverso in integra corporis parte a sterno versum latus supraque collum vetulae, cuius mammam cancer exulceraverat; contra nulla erupit, quo latere ulcus erat. Quae res item singularem mali indolem significat.

Atque talis quidem Epinyctis erat. Sequitur curatio, qua cum profectu usus sum. Haec in universum duplex erat: altera quae pustulas implere iuvit, altera quae pus perfecit.

Rectius autem in quatuor stadia morbus distinguitur; quorum primum Incubationis, alterum Eruptionis, tertium Coctionis, quartum Suppurationis sive Depurationis iure nominari potest.

Incubationis stadium illud morbi primordium appello, intra quod natura veluti homo Incubo oppressus, vitiata ista materia aliquot dies ante quatitur, quam victrix eandem extus pellit. Id, ut supra memoravi, non saepe ob-

tinuit: sed contra plurimi eorum, quos accepi, protinus a pustulis aegrotare coeperunt quin, veluti ipsi quidem retulerunt, aliquod futuri morbi indicium pridie habuissent.

Ubi pustulae extant, morbus patet; eiusdemque cognitio, quoniam certa est, certum utique reperire remedium potest. Non item cum morbus aliquot dies trahit, antequam pustulae erumpunt. Incertum enim est id, quod futurum est; maximeque in morbis, qui similia initia habent, neque certas sibi notas retinent. Quae res, quoniam incertum iudicium efficit incertam quoque medelam reddit.

Quare operae pretium facturum me esse existimo; si eas notas hic posuero, per quas ante nosci possit, Epinyctidis materia quod intus lateat.

Igitur, ut supra recitavi, si absque manifesta ratione fatigata membra sunt, totumque corpus torpet, si facies pallida est, si collapsae genae, & tristes cavique oculi sunt, si aeger cibos nauseat, & spiritum lasse ducit; si arteriarum pulsus parvus & frequens debilis atque aequalis est, nec inter haec aeger vel alget vel ardet, neque vomendi desiderio angitur; scire licet, sphacelosum miasma, cuius generis Epinyctis est, intus residere, quod extus pelli debeat.

Ubi id cognitum erit, protinus medicamentis restaurantibus succurrendum est; scilicet his, quae suppressas naturae vires excitent, eandemque in expellendi opera adiuvent.

At ubi morbus sive corporis sive medicinae beneficio explicuit se, ipsaeque pustulae, veluti saepius obtinuit, extant, certior medicina est. Potus nempe calidus non nimium aromaticus esto; cibus, cremor prisanae; medicamento autem mixtura ex aquae florum sambuci unciis sex, roob sambuci drachmis duabus, & nitri semidrachma, adiecta syrupi rubi idaei uncia: scilicet ut his vitiosus humor extus feratur quo natura tendit; utique per cutim tanquam locum conferentem. *Quae ducere oportet, quo maxime repunt, eo ducere oportet per convenientes, locos* (*a*).

Per haec atque progressu temporis, quidquid intus adversi est, idem omne erumpit, turgent pustulae totaque plaga (nempe quae in cohaerentibus pustulis omnis rubra ante erat) nunc in areolas, quae pustulas ambiunt, distinguit se; arteriae ipsae liberalius moventur, atque sanguine implentur, earundemque pulsus maior fit: proveniunt oculi, facies ipsa colorem flo-

(*a*) HIPP. Aphor. 21. Sect. I.

remque recipit, totumque corpus torpor dimittit. Post rumpuntur pustulae, atque suum humorem emittunt: deinde rubor ipse a pustulis albis evanescit, siccaeque pustularum pelles furfuris instar decidunt.

Aliter autem res iuxta nigras pustulas se habet, quales discretae dispersaeque esse consuescunt; & non paucae intercohaerentes. Etenim calor atque rubor in circulo, qui eas ambit, intenditur; nova oritur febris, arteriae intensius moventur, earundemque pulsus plenus, frequens & celer evenit: circumque & infra corrupta stigmata inflammatio est, quae pus coquere debet. Quare etiam istud morbi curriculum Stadium Coctionis appello.

Ad id temporis aquam Potui do, cibo vero cremorem ptisanae, adiecto citrei succo: medicinae autem item mixturam, quam supra posui, ammistis extracti corticis peruviani drachmis tribus; scilicet ut per istud quoque generosum remedium & puris coctio perficiatur, & nequid sphacelus circum offendat.

Confecto pure corruptae partes ab integris separantur; depuratoque ulcere cicatrix fit, quae foveam relinquit. Ultimum istud stadium Depurationis est.

Neque iste morbus obnoxius recidivis erat.

Utique *quidquid ſuppuratur, non revertitur. Ipſa enim maturatio & iudicatio ſimul, & abſceſſus* (a).

Atque talis quidem mea Epinyctides curandi ratio hucuſque fuit, quae, etſi enim diverſa ab aliorum auctorum opinione ſit; nihilominus nunquam ſefellit me.

(a) HIPP. de morb. popular. Lib. VI. Sect. 3.

ODOLPHI MURRAY

MED. ET CHIRURG. PROFESS.

DISSERTATIO ACADEMICA

DE

SENSIBILITATE OSSIUM

MORBOSA.

Upsaliae 1780.

§. I.

SI quis unquam mortalium, per sua merita, immortale sibi peperit nomen, certe illustrissimus ab HALLER is est, quem ultima venerabitur & maximi faciet posteritas.

Singula enim eius Anatomica & Physiologica Scripta (de ceteris alii iudicent) tantae eruditionis, & in perscrutandis naturae mysteriis, sagacitatis produnt documenta, ut quempiam illi aequiparandum vix ac ne vix quidem iustus rerum arbiter inveniat: praecipue vero gloriam eius adauget, quod in enodandis diffi-

cillimis Physiologiae partibus sollertissime desudaverit, inque iis plura, quam ante illum ullus, praestiterit.

Ut vero unicum, quod ad materiam in hac Dissertatione pertractandam ducet & summae est celebritatis, documentum adducam, nemo sane doctrinam sensibilitatis & irritabilitatis mille experimentis ab eo enodatam & stabilitam perleget, quin summa perfundi se admiratione sentiat Viri, qui ad hanc Physiologiae partem illustrandam & ab erroribus repurgandam ultimos adhuc vitae annos impendere grave non duxerit. Praesensit enim emolumenta maxima in totum genus humanum ex hac doctrina redundatura, hique suavissimi stimuli ad laborem difficillimum perficiendum incitarunt animum eius, superabiles omnes spernentem difficultates. Erat enim contra falsas magnorum Virorum opiniones per experimenta in vivis animalibus instituenda dimicandum. Quum vero animadverteret, plurimos errores saepius repetitis observationibus unice profligandos per minimam in experiundo negligentiam facile exoriri, alios neutram in partem inclinantes, eosque sagacissimos Observatores ad eadem pericula invitavit; quo coniuncto studio doctrinam hanc demum certissimis superstrueret fundamentis.

§. II.

His suis itaque conaminibus limites genuinos inter sensibilitatem & irritabilitatem animantium praescripsit, ut non solum pro certo sciamus, fibris muscularibus unice irritabilitatem competere, nervosque sensus acerrimi esse participes; verum etiam has duas corporis facultates nullam habere cognationem; musculo enim tacto, in ipsa eius carne mutatio subita & efficacissima exoritur, quae tamen ulterius non defertur; si vero nervus a corpore quodam attingitur, nullam ipse sensibilem mutationem subit, verum impressiones ei illatas ad cerebrum propagat, ibique animam de contactus indole & vigore consciam reddit.

§. III.

Sed nervos eosque solos sentiendi facultate esse praeditos, partesque omnes, quibus nervi desunt, sensu etiam destitui, altera eaque probatissima est HALLERIANA adsertio. Licet enim nonnulli magni nominis Viri, inque his divus BOERHAAVE & BIANCHI totum corpus ex nervis componi crediderint, subtilioribus

tamen dissectionibus & ipsis experimentis in vivo animali institutis didicimus, tum nervis tum sensu quasdam carere partes. Sic duram piamque matrem, arachnoideam tunicam, tendines, ligamenta omnia, periosteum, latissimas membranas, pleuram nempe & peritoneum, telam cellularem, nullam nervi fibrillam in suam intimam compositionem admittere, & sine doloris sensu sauciari atque lacessi, ex plurimis certis experimentis novimus. Negari quidem non potest, a validissimis Adversariis sententias has fuisse oppugnatas; eorum vero argumenta plurima, ratiociniis astutissimis potius, quam experimentis stipata, repetitis non solum novisque experimentis HALLERUM ipsum destruxisse, verum etiam caussas errorum, & in argumentando fallaciam detexisse, merito gaudemus.

§. IV.

Cum enim funiculi nervorum tela cellulari inter se & ad partes appositas ligentur, eiusque ope numerosi nervuli in superficie tendinum & capsularum ad destinatas sedes decurrant, omnis cura adhibenda erit, ut prius a membranis suis cellulosisque vaginis vel carne ex tendinum superficie in ulceribus efflorescente, repurgentur

partes irritandae, ne ſenſus ſub experimento inſtituendo excitatus his adſcribatur, qui nervis tamen circum repentibus debetur. Contra hanc cautelam non adeo facilem obſervatores adverſantes peccaſſe, ipſa nos docet experientia. Altera eſt cautela, ut ſana nullaque labe infecta loca inquiſitioni ſubiiciantur. Nam, ſi vel maxime non nunquam pari eventu ſuſceptum experimentum in membris morbo affectis ſuccedit, commutationem tamen aliquando tantam ex morbo partes ſubeunt, ut tendinum e. gr. ipſa exterior ſubſtantia reſolvatur, huicque reſolutioni nervi, extus in celluloſa circum ludentes, admiſceantur, adeoque tendinum maſſas corruptas ſenſiles inveniamus, quas in aliis animalibus ſaniſque inſenſibiles deprehenderemus.

§. V.

Hanc vero alterationem ſingularem inſenſibilium partium nullam citius ſubire puto, quam ligamenta, & niſi ex ipſa eorum ſtructurae tranſmutatione morboſa rationes phaenomenorum eruere liceret, parum abeſſet, quin in eam fallacem licet abriperemur ſententiam, ut partes nervorum plane expertes, morboſa ſub conſtitutione, ſenſum ſtatueremus adipiſci. Etenim ſi

vulnus quoddam ligamentis ſanis infligitur, aut tota capſa articulatoria ad evacuandam aquam aperitur, perforatur, amburitur, cauſticis liquoribus irritatur, ne minimo doloris ſenſu adficitur homo: quando autem pure clam collecto, decubitu humorum lento & acri fungove ſtructura ligamentorum ipſa patitur, inciſiones non ſolum dolorificae eſſe ſolent, verum etiam aegri continuo dein dolore non raro excruciantur, in convulſiones & ſpaſmum cynicum cito aliquando abeunte. In his autem morbis lente prorepentibus ligamentorum textura maximam ſubire ſolet mutationem; humore nempe ſtagnante & irritante, celluloſa tela ipſa, tam ea quae fibras ſingulas ligat, quam quae ligamentoſas fibras formavit vel exterius ſtratum totum obtegit, excreſcit, turget & adeo evolvitur, ut ipſum articuli volumen augeatur, & nervi inter extima ſtrata leviter antea decurrentes, non ſolum fortius ad ligamenta revinciantur, ſed ab ipſa morboſa ſubſtantia quaſi cicumvelentur & includantur. Et, ſi coniicere liceat, vero ſimile videtur, nervorum ipſorum telam cellularem, ſingulas fibrillas in faſciculos colligantem, irritatam evolutione nova adaugeri, quo fibrillae, ſine ulla interioris medullae irritatione in latiora ſpatia diſperſae, multo plura quam in ſtatu

ſano

ſano loca, externae violentiae impatientia reddunt. Etenim in pleriſque nervis a cerebro remotis, non ſolum faſciculi cylindrici, nuſquam confuſi, ſed ad finem uſque diſtincti, verum etiam horum nervuli minimi, microſcopio vix diſtinguendi, ſi arte ſeparantur, tenera celluloſitate obducti & ligati conſpiciuntur, eaque celluloſitas adeo non nunquam augetur & dureſcit, quod in iſchiade nervoſa ſemel obſervavi, ut triplam nervus adquirat craſſitiem. Praeterea diu afflicti nervi & in pauca puncta vi quadam continuo laceſſiti multo acriores, cum denique irritantur, in anima excitare videntur ſenſationes, quam cum antea nullam perpeſſi fuerunt iniuriam; unde etiam prono alveo fluit, quod ab acri materia, circa articulos collecta, vel alio modo irritati nervi vehementius vi illata afficiantur.

§. VI.

Ab iiſdem fere cauſſis ſenſibilitatem telae celluloſae ſingularem, quam ill. MECKEL nuperrime defendendam in ſe ſuſcepiſſe videtur, derivandam eſſe reor. Nam cum nervi quemcumque ſtimulum perſentientes tantum imperium in arterias exercent, ut, ad averruncandum

ſtimulum, humores ad loca ſtimulata deriveat & ipſum ſanguinem per vaſorum parietes in tela cellulari exprimant, ſenſibilitas vero eorum a ſtimulo perpetuo agente adeo increſcit & cum circumiacentibus ita communicatur, ut leviſſimo tactu ventique halitu moleſte tota pars afficiatur; id noſtram admirationem movere non debet, quod quaecumque fibrilla ab inflammatione vexata ad tactum nunc doleat, noſque ſentientium locorum limites cum inſenſibilibus confuſas exiſtimemus. Sub omni praeterea vel lenta vel violenta inflammatione nova filamenta cellularia evolvuntur, telaque cellularis prius exiſtens tam variis ſubiicitur mutationibus, ut in locis ſaepe, ubi parca fuerat, exuberet, in aliis vero in arctiora vincula concreſcat, adeoque priorem nervorum curſum non tantum perturbet, verum etiam iis in locis, ubi antea nulli fuerint, alios recipiat atque condat, veluti novi ſurculi nervorum hic ſub inflammatione progerminaſſent.

Sed aliud demum phaenomenon ſingulare adhuc eſt adiiciendum: videmus nempe, cum magnam ſemel ſubierunt nervi vehementiam, quod impreſſiones communicatae, morbo profligato, ſuperſtites ſaepe maneant, hiſque nervis multo iam delicatiorem ſenſum ineſſe. Singula-

ritatem hanc praecipue in iis obſervamus, quibus natura multo ſubtiliores dedit nervos, quorumque corpus debilitate quadam nervorum laborat, qua ad impreſſiones retinendas aptiores & ad ſenſationes a minimo ſtimulo excitandas procliviores reddi videntur. Et ex his coniunctis cauſſis forſan ſenſibilitas cellulofae ſcroti, quam cel. MECKEL in illuſtri hernioſo obſervavit, exorta fuit. Nam quod ingens numerus nervorum in ſuperficie darthi circumvagetur, darthus vero ipſe & celluloſa ſubiacens, licet nervuli quidem eam permeent, nulli vero ibi permaneant, inſenſibilis ſit, non diſſectiones tantum teſtantur, verum quoque operationes chirurgicae ad hydrocelen radicitus curandam inſtitutae. Dartho nempe diſciſſo, nullo de dolore amplius queritur aeger; ſi vero lenta inflammatione vel acri quodam humore prius ſcrotum teſteſque corrupti fuerunt & nervi ſupra dictam ſubierunt mutationem, ad unumquemque cultri ictum aeger dolore quaſi fulmine percutitur.

§. VII.

Allatae circa cellularis telae apparentem ſenſibilitatem rationes ad explicandum oſſium

ſenſum, quem hiſce pagellis pro ingenii mei modulo tueri volui, parum conferunt. Magni nominis Viri eam in dubium vocant, & aperte negant, nervos ad oſſa deferri, quum oſſa ſana terebratula ſine doloris ſenſu perterebrentur. Expendamus igitur argumenta, quibus de ſenſibilitate oſſium convincamur iiſque alia contrariam ſententiam confirmantia adiiciamus; ne ſine ſuffitienti ratione partes ſummi HALLERI in hac re deſeruiſſe videamur.

§. VIII.

Quemadmodum omnes partes nervis carentes nulla ſenſatione eſſe praeditas, veritati atque experientiae quotidianae conſentaneum eſt, & ad explicanda phaenomena in oeconomia animali obvia confert; ita illud certe, quod celeb. CALDANI (a) protulit, contendens, non omnia loca, quae nervis ſunt inſtructa, perceptibili praedita eſſe ſenſatione, ad nodum hunc gordium ſolvendum maxime idoneum invenio. Plura exempla adferri poſſunt ſententiam hanc affatim confirmantia. Hepar, ſplen, re-

(a) HALLER Mémoire ſur l'irritab. & la ſenſib. T. III. p. 71.

nes, pulmones & vasa arteriosa nervos accipiunt plures, cum vero subtiles sint & tenuiores, viscera haec, ut & vascula fere insensibilia deprehenduntur, ita ut nullo fere doloris sensu a causticis lacessi & incisionibus irritari possint. Inflammationes, quae graviores comitantur suppurationes, in hisce visceribus detectae fuerunt, nullis omnino signis praeeuntibus. Quid? quod saepe uterus, magno nervorum plexu ditatus, inflammatur & sub partu laeditur, immo in operatione caesarea cultro aperitur sine magna violentiae sensatione. An vero hisce partibus, quae, licet nervos habeant, attamen parum vel nihil sentiunt, ossa sint adnumeranda, quaestio est, quae, quamquam variis iisque difficillimis premitur difficultatibus, nostram meretur investigationem. Binae enim viae, quibus existentia nervorum in parte aliqua demonstrari solet, artificiosa nempe nervi dissectio, vel si ob subtilitatem hoc fieri vix potest, experimenta in animantibus instituta, ad ossa quod attinet, tam lubricae & erroribus obnoxiae esse videntur, ut omnia tentamina nil nisi incertum rerum prodant statum. Summi etiam Anatomici de nervis ossium ambigue loquuntur, sique nonnulli eos prorsus negent, alii paucissimos, non ubique, sed in nonnullis tantum locis dis-

perſos admittunt; vel alteram, licet timide ineuntes viam, eorum exiſtentiam experimentis ſuffulti vel negant vel vix admittunt. Ill. HALLERUS (*a*) aperte dicit, pauciſſimos oſſa per tubulos ſuos arteriarum ſodales penetrare, oſſa plana vero, ut in cranio, nullos, qui innotuerint: quam leve pretium autem his cognitis adſcribat, ex alia aſſertione magni huius obſervatoris (*b*) perſpicitur, cum oſſa non ſentire dicit.

Et ſane rationes non deſunt, quibus eorum in oſſium nervis detegendis impotentia expurgari poſſit. Nervi enim in artubus, alias durioribus membranis obducti, muſculos penetrantes, vel ſuper oſſa decurrentes, in adeo ſubtilia filamenta abeunt, ut acutiſſimi plures obſervatoris oculum effugiant, nec ſubtiliſſimum inſtrumenti tactum ob mollitiem pulpae cerebri ſimillimam ferant. Quo propius etiam nervi ad fines ſuos veniunt, cylindricam ſuam amittere videntur formam, & in planam quaſi faſciam aegre ab ipſis celluloſis filis fortioribus diſtinguendam extendi. Hanc facile decipientem formam plurimi 5.ti 7.mique paris & cer-

---

(*a*) Element. Phyſ. Lib. X. T. IV. p. 198.
(*b*) Ibidem p. 272.

vicalium nervi ſuper cranium circumvagantes, plexus hypogaſtrici abdominis ſurculi multique alii acceperunt; unde non mirum, quod cum deſcriptionibus auctorum adeo raro diſſectiones ex aſſe conveniant & difficilius iidem detegantur nervi.

Arterias nervos frequentes comitari & communi cellulosa cum illis irretiri, ubicumque videmus. Raro enim truncus nervi maior longum incedit ductum, ſine arteriae cuiuſdam comitatu, quod in nervo crurali & iſchiatico eſt videndum, ſed nervus phrenicus ſuum etiam habet comitem, nervi brachiales, plerique nervi muſculorum ſuos. Quo ſubtiliores vero evadunt, eo fortius arteriis adglutinantur, ut ab iis ſeparari nequeant, nec ſine acutiore diſquiſitione pateat, an arteria ſine ſodali nervo incedat. Eodem porro modo, quo arteriolae ſurculos ſubtiliſſimos emittentes, cellulas tenuiores obambulant, nervi pariter ramoſi, retia nervea utcumque formantes, ſuperficiem telae cellularis circumlegere videntur. Mirari igitur non licet, quod veterum plurimi; totque recentiores telae cellulari, perioſteo atque pericranio ſentiendi vim adſcripſerint, cum in ipſa harum membranarum ſuperficie ſurculos nerveos detegere potuerunt & experimentis; etiamſi fallas

cibus, ſententiam comprobari autumarunt. Ab hoc errore cel. CHESELDEN & ſummus HALLER, cum ſuis illuſtribus aſſeclis, inter quos cel. CASTELLIUM, FONTANAM, TOSSETTUM & CALDANUM nominaſſe ſufficiat, innumeris ſuis experimentis, nos iam diu liberarunt, diſceptationem de ſenſatione oſſium aliis relinquentes.

§. IX.

Quamquam igitur difficile nervos ad oſſa uſque proſequi liceat, & a perioſteo ad alias tranſcurrere partes videantur, in nonnullis tamen locis eos ad canaliculos oſſium deducere poſſumus. In tuberculo occipitali, muſculis inſertionem praebenti, praeter vaſa plura penetrantia, nonnulla fila nervorum cervicalium ſubtilia arteriarum ductum ad ipſam oſſis ſubſtantiam ſequi videntur, & ramuli quidam ſubtiliſſimi temporalium profundiorum, crotaphitide penetrato, alis ſphenoidalibus maioribus ſe immittunt. Plures in cranio detegere non potui, ſed in artubus multo facilius procedit labor; nam in oſſis brachii apertura, ſulco bicipitali vicina, in femore prope lineam aſperam, in tibiae facie poſteriore & ſuperiore, inque cal-

canei latere interno cum ipsis arteriis nutritiis nervi immerguntur, arteriae in ductu suo revincti. Non desunt igitur exempla nervorum ossium interiora penetrantium.

§. X.

Altioris vero indaginis exoritur iam quaestio, quomodo nervuli hi ossium dispergantur, utrum omnes ad medullam ossis tendant, an vero nonnulli in fibris ipsis osseis subsistant. Omnis, quaecumque tandem fuerit, subtilior dissectio in hoc negotio deluditur & per experimenta in vivis instituenda, veritas unice erit enodanda. Primus ergo, ni fallor, cel. DU-VERNEY (a) fuit, qui medulloso farcimini, tenerrima pellucida cellulositate arachnoideae simili extrinsecus obducto, inque minora, multiformia, vesicularia loculamenta diviso, certis argumentis sensibilitatem adscripsit, licet divus HIPPOCRATES iam adferat, vulnera ossium ad medullam penetrantia, deliria ob dolorem excitare. Contendit enim, arterias, venas nervorumque propagines, communi vagina cellulari

(a) Mémoires de l'Acad. des Sciences, Paris A. 1700. p. 196. item Oeuvres Anatomiques 1761. p. 352.

inclusas & canaliculos ossium permeantes, in superficiem huius membranae infinite multos emittere ramulos, eosque cum medulla eam vitalitatem communicare, quam in sequentibus detexit experimentis. Quum enim tactu rudiore medullam eorum, quibus crura vel brachia amputata erant, lacessens, aegris eo dolores excitari observaret, aliis magis convenientibus experimentis eadem tentamina in animantibus instituit. Femur nempe vivi animalis, carne omni membranisque discissis, ut os ab omni parte nudum esset, serra detruncandum curavit, cumque inde vehementibus cruciatibus angeretur animal, ab experimento tandiu destitit, usque dum tranquillitatem pristinam recuperaret animal, tumque stylum in medullam intrudit, quo vehementissime sensationis prodebantur signa. Harum observationum certitudinem celeb. ALEX. MONRO quoque (*a*) dissectionibus suis innixus, defendere non dubitat, nec minus clar. DEVENTER & BERTIN (*b*); eadem sub experiundo phaenomena saepenumero viderunt. Si vero contra haec acute obiiciunt adversarii, animalia tot praeeuntibus incisionibus

---

(*a*) The Anatomes of human bones, Edinburg. 1741. p. 20.

(*b*) Traitè d' Osteologie p. 216.

prius adeo fuisse exagitata, ut veteri liceat, ne dolor, quem a nova irritatione derivant, potius a priore fuerit excitatus, cum adeo difficile sit sub eodem experimento novos a praegressis distinguere sensationis effectus; eamdem certe contra alia experimenta; quae partium denudationem requirunt, ferri posse existimaverim obiectionem, licet vana esset, si cautelae a cel. DUVERNEY adhibitae rite observantur. Confirmatur etiam haecce sensibilitas medullae cel. BORDENAVII experimento (*a*), cum sine praeeunte violentiore laniatione, canalem ossis cuiusdam aperiret, & irritatione membranae medullae animal doloribus affici vivis, videret. Sique dubium quoddam eo tempore nihilo secius contra sensibilitatem medullae ei haerebat, illud experimentis cl. TROIA (*b*) profligatum esse speramus. Hic enim, cum ad enodandam difficilem circa regenerationem ossium materiam columbarum canumque femora amputaret, & medullam stylo immisso destrueret, violentissimi doloris signa constanter edere animalia, vidit, prioris iniuriae immemora.

(*a*) Mercure de France Iun. 1757.
(*b*) De novorum ossium regeneratione, Lutetiae 1775.

§. XI.

Morbi denique medullam adgredientes sensibilitatem eius in aprico collocare videntur. Quando enim medulla ossium, mitem suam, per humores lue venerea, scorbuto, scrophulis atque rachitide inquinatos, amittit naturam, & in acrem putridamque saniem commutatur; inflammationes clandestinae mox exoriri solent. Sub his autem in meditullio ipso citius tardiusve dolores excitantur atrocissimi, fixi, nunc continui, nunc pungentes, & cum calore atque pulsatione interna coniuncti. In ipso denique canali abscessus generantur, substantiam ipsam ossis in omnem sensum dilatantes & carie illam intus destruentes. Dolorem vero hunc in ipso esse eiusque medulla residere, inde patet, quod partes ossa obtegentes, sub initio morbi nulla sint contaminatae labe, rumoris elevati pressio nullum doloris incrementum faciat, calida vero intus sumta vel externe applicata eum adaugeant, quodque, cum demum caries ipsam superficiem destruxit, ossea substantia in pumicem quasi conversa, aliquando ad tactum summam prodat sensibilitatem. Terribilem hunc morbum a PETRO DE MARCHETTIS, M. A. SEVE-

RINO multisque aliis descriptum, sub spinae ventosae nomine novimus, eumque a nodis rachiticorum indolentibus distinguimus, licet inficias non sit eundum, spinam ventosam extrema ossium praecipue adgredientem, in principio morbi, quo aliquando ossa unice inflata apparent, nec semper dolent, cum iis magnam habere similitudinem. Exoriente vero dolore profundo, cute etiamsi adhuc intacta, malignam, cancro comparandam, tumoris indolem mox agnoscimus. Spinae ventosae praeterea extremitates ossium non solum adgrediuntur, verum etiam alias ossium partes, ut diaphyses & ipsum cranium. In diploë cranii RIOLANUS jam humorem invenit collectum, acerbissimi doloris atque exostoceos caussam, & BONETUS in *Sepulcreto* suo immedicabilis doloris rationem a sanie inter binas cranii tabulas derivat. Saepe etiam abscessus in internis ossium latebris sine ossium intumescentia generantur, qui summos, & cum perforatione ossis solum levandos, excitant cruciatus.

§. XII.

Sententia nostra de sensibilitate medullae ossium, quam etiam ill. HALLER aperte ne-

gare non videtur, sic declarata, alteram eamque multo difficiliorem attingamus quaestionem, an nempe ossea substantia sensu sit praedita? Nervos nonnullos canales ossium penetrare audivimus, sed cum dissectione Anatomica fibrillas ipsi substantiae sese immergentes detegere non valeamus, plures celebratissimi Viri ipsam naturam viventem consulere allaborarunt, cumque sub ignis (a), butyri antimonii, spiritus nitri fumantis aliorumque corrodentium applicatione, & ab ictu, rosione atque ipsa ossium perterebratione nullum doloris sensum exortum fuisse observarunt, omnem ossibus sensationem abrogare non dubitarunt. Quid? quod cel. CHESELDEN, HALLERUM, CALDANUM & VERNAM, cet. testes habemus oculares, quod cranio in aegris, sensus & mentis optime compotibus, ope trepani, perfosso, hi sciscitati declararunt, se nihil sentire, nec ullo sub operatione angi dolore. Perforativo etiam & radula Chirurgi superficiem ossis corruptam saepe abradunt sine ullo aegri incommodo.

Sed pulchra etsi haecce experimenta primo intuitu totum disquisitionis cardinem sustulisse

---

(a) Mémor. sur l'irrit. & sensib. Epist. CALDANI T. III. p. 36.

videantur, puto tamen, illis nil aliud demonſtrari, quam quod oſſa ſana vel leviter corrupta omni ſenſu ſint expertia, nervique latentes; ſi qui adſunt, naturalem ſuam facultatem non exſerant. Sic etiam cel. CALDANI, cum de inſenſibilitate nonnullarum partium agit, ſequenti ratione caute ſe exprimit; „ aut nulli in iis partibus, quas inſenſibiles praedicavimus, inveniuntur nervi, aut ſi quidam exiſtunt, ii talem videntur induiſſe indolem, ut impreſſiones externas recipere atque tranſmittere non valeant, adeoque ſenſu carent (a) ". Nec aliud de his ſubtilioribus ſurculis ſane ſperandum erit, quippe cum firma ſubſtantia interpoſitos nervos ita perſtringat & comprimat, ut obiectorum impreſſionibus animam movere nequeant. Uti enim callis obductae manus pedumque plantae ſenſum ſubiectorum nervorum non experiuntur, artuſque compreſſione protractiore nervorum ſtupent acrioremque ſenſum & denique omnem amittunt; ſic etiam ii, qui ad ipſam ſubſtantiam oſſium dividuntur, materia adeo compacta atque dura non poſſunt non quaſi ſtrangulari & proprietates ſuas eſſentiales exuere. Extima praecipue oſſium ſtrata, quae

(a) Ibid. p. 348.

semper firmiora sunt, minima produnt sensus indicia, interiora autem & diploë multo maiora (*a*), cum textura heic mollior, totum nervorum organismum nondum destruxerit.

§. XIII.

Si vero haecce fortiora vincula nervis ab osseis fibrillis imposita, rursus in affectionibus ossium variis solvuntur, hi deperditas vires recuperare videntur, ita ut omnes illatas iniurias aegre ferant. Scio quidem hancce receptam & a multis observatam sensibilitatem a nonnullis fuisse in dubium vocatam, ab aliis varia ratione explicatam vel etiam plane reiectam (*). Sed argumenta his obiicienda & ex praxi petita non levioris esse ponderis & difficulter refelli credo. Casum ergo primum enarrabo, eo memorabiliorem, quod meo quidem iudicio; sensibilitatem ossium extra aleam dubitationis collocare videatur. Debeo illum cel. D. Praesidi, qui Lugduni Gallorum anno 1774. commorans,

aegram

(*a*) Anatomie chirurgicale par Palfin refondue par Petit T. I. p. 17. an. 1753.

(*) Lege commentat. ill. HALL. T. III. p. 1. Nov. Comment. Gott. 1773. insertam.

aegram in Nosodochio magno quotidie visitavit, & ipse experimenta, svasore cl. CARET, Nosocomii tum Chirurgo primario sagacissimo, varia instituit. Accipe igitur illa, quae ex adversariis suis excerpsit & mecum communicavit.

Ancilla XXXVI. circiter annorum, quae supra indicato anno innumeris angebatur cruciatibus, malorum suorum natales lapsui ante sex retro annos facto adscripsit. Ex scalis enim fortuito decidens, caput in lapidem ita illisit, ut in ossis parietalis medio cutis vulneraretur. Laesionem hanc autem adeo levem credidit, ut sine chirurgi auxilio eam se consolidare posse speraret. Cito etiam hoc successit; cum vero cicatricis formatio ante ulcusculi perfectam depurationem promoveretur, illa, ut fieri solet, inaequalis, crassa atque ad tactum dolens fuit, quae tamen incommoda, successu temporis, mitigari aegra speravit. Sed post biennium cicatrix multo turgidior facta, tam acerbe dolere incepit, ut noctes atque dies insomnes transigere cogeretur. Dirupta demum cicatrice, mitigati sunt violentiores cruciatus, cumque ulcusculum aliquantum dilataretur & aptis remediis purgaretur, omnis dolor discessit, & coalitio ipsa non tarde insecuta est. Eodem vero passu quo ulcus coivit, dolores consueti capitis, nulla profli-

gandi arte, iterum increverunt. Adivit demum aegra summis defatigata doloribus clariss. CARET, auxilium ipsius sibi expetitura. Hic sub capitis examine duas cicatrices sibi vicinas inveniebat, recentiorem nempe & primum, easque tumidas, inaequales, duras & ad tactum dolentissimas. Excidebat igitur ambas ad os usque, quod tum carie late erosum deprehendebat. Ex hac quidem operatione lenimen iam sensit exoptatissimum aegra; cum vero cariei esset obveniendum, totam ossis erosi superficiem a suis tegumentis probe liberatam, butyro antimonii, lacte aliquantum edulcorato, penecillo oblinivit, probe simul sollicitus, ne adiacentia eo polluerentur. Inunctionem vero illam adeo graviter ferebat femina, ut statim atrocissimis premeretur doloribus & convulsionibus vehementissimis totum corpus exagitantibus, quas tamen acredinem omnem lacte & oleo colluens, demum lenire potuit. Aliud igitur consilium coepit Chirurgus praestantissimus, cum ex irritatione praecedente substantiam ipsam osseam, spongiae instar excrescentem, & exploratione accuratiore cariem in sua medietate ad ipsum cranii cavum penetrantem, videret. Sperabat scilicet, ut trepani coronis tribus quatuorve, recenti firmoque ossi applicatis, totum carie correptum sustulum exscindere, & per

aperturam, si quae vitia duram matrem adgressa essent, ea libere destruere posset. Solito itaque more cutem circum circa in ea distantia a loco adfecto incidebat, ut terebratula commode applicari posset, & periosteo optime abraso, coronam primam admovebat. Inopinato vero phaenomeno interrumpebatur mox operatio, nam trepani cuspide & quavis instrumenti circumgyratione acerbis adeo percellebatur doloribus misera, ut non solum eiulatu eos prodere cogeretur, sed membris vehementer convulsis, animo linqueretur. Absoluta igitur prima hac opera, quam ad scopum insufficientem vidit, trium reliquarum coronarum applicationem ad crastinum distulit; cum vero nova tentamina ad perficiendam operationem instituerentur, & iisdem aegra corriperetur symptomatibus, unicam singulis diebus ceteris applicavit, iamque his demum feliciter peractis, ad alterum operationis momentum properavit, ad excisionem nempe carie destructi frustuli. Attonitus vero cito observavit, ipsam duram matrem cum eo non tantum cohaesionem contraxisse, sed ex superficie eius fungosam excretionem cum illo ita se commiscuisse, ut os sine lata durae matris excisione exscindere non valeret. Ad tactum leviorem omnemque quam-

eumque irritationem adeo insuper dolebat locus affectus, ut ne radula quidem vel forcipe frustatim correpta ossa tollere auderet. Fato ergo miseram hanc mulierculam committere coactus fuit cl. CARET, a natura id exspectans, quod arte obtinere non potuerat. Foramina etiam trepano facta cito coiverunt, & superficies optimae notae carne tecta fuit, fungosa vero caries in eodem statu diutissime perstitit. Demum vero cute pedetentim sine praegressa exfoliatione locus corrosus obduci videbatur, eadem autem proportione, qua ulceris extensio minuebatur, dolores capitis, quibus per plures menses liberata fuerat, rursus ingruebant. Quam postea sortem subierit femina, cel. Praeses ignorat; id vero sancte adseverat, illum saepe specillo nudum os in variis locis, inscia aegra, tetigisse, eamque semper ex leviore tactu dolore statim fuisse cruciatam.

§. XIV.

Quod igitur in genere antea contendere audebam, ossa nempe sub morbosa dissolutione sensibilia fieri, illud casu hocce plane evictum esse spero. Quum vero ossium substantia variis obnoxia sit commutationibus, quaeritur, an in omnibus & in quibus praesertim restitutae sensibilitatis observaverint indicia scriptores. Tota scilicet ossium massa iam sanie vermiculatim

quasi erolitur, iam terra omni orbatur, & glutinosa eius pars, quae formam ossis, licet saepe contortam simulet, intacta remanet, iam autem glutine spoliatur, & terra relicta ossibus singularem fragilitatem largitur, iam denique acredo quaedam humores corripiens, terra & glutine in ossibus exuberante, tam vehementer in fibras osseas agit, ut expandi & tumores formare osseos cogantur; sed an in omnibus his morbis sensibilitatem ossa sint nacta, nondum satis repetitis experimentis est confirmatum.

§. XV.

In carie ossa saepe sensu praedita sunt. Contendere quidem nolo, in omni carie dolores existentes ab ossibus ipsis exoriri, omnemque ossium erosionem cum dolore esse coniunctam; nam saepe nullis gravioribus incommodis stipatur, & dolorificus sensus, de quo aegri sub exfoliatione naturali frustulorum, eorumque extractione queruntur, aliam saepe agnoscit caussam, nempe periostei, in superficie sua pluribus in locis instructi nervis, fortiorem diductionem atque dilacerationem. Contendere autem sustineo in nonnullis cariei speciebus ab humorum labe ortis, & praecipue in scorbutica, venerea & cancrosa, ipsa cariosa officula tantam obtinuisse sensibilitatem, ut specillo ruditer tangi sine aegri incommodo non possint.

Etenim quaedam acredines gradu alias videntur antecellere. De veritate huius rei quisque facillime convinci potest, & NICOLAUS MASSA in carie femoris, cum ulcere magno coniuncta, eam optime detexit. Quid? quod papillae carneae (*a*), rubentes & vasculis innumeris intertextae, ex superficie ossium denudatorum uberrime efflorescentes, suaque propulsionis vi strata externa ossium labefactata a sanis separantes, singularem produnt sensibilitatem. Granulosam hancce carnem eo minus a textu cellulofo circumiacente & periosteo ossa rursus tegente, ut nonnulli volunt, derivamus, cum ea, quae a media superficie & a centro ossis progerminat, vel quae, si BELLOSTII methodo cum perforativo exfoliationem promovendi utimur, ex foraminibus ipsis elevatur & excrescit, aeque sensibilis sit; ac margines ipsi ulceris periosteo tecti. Caro quoque sub frustulis cariosis ex profundo enata, & ex fissuris rimisque corrosorum ossium evoluta, qua proprio adminiculo natura a sano esse corrupta seiungere atque expellere adnititur, eamdem, si tangitur, sensationem prodit. Ab externa vero os obducente cellulosa eo minus haec erit derivanda; cum

(*a*) MONRO on the bones, item Bagieu des amputations 557. citante HALLERO.

ſaepe ſuperficies externa circumcirca exſiccata & membranis deſtituta inveniatur. Cel. TENON (a) praeterea, innumeris experimentis nixus, huius carnis ex ipſa cellulari oſſis tela natales derivat; oſtenditque eamdem ea ratione eſſe eam demum acquirere duritiem, ut maiorem ſenſim firmitatem nacta, ad baſin cartilaginea evadat; atque tum demum, ulcere conſolidato, tota in durum os commutetur.

§. XVI.

Oſſa, ſine externa praeeunte laeſione, morbo emollita, ſentire ex obſervationibus cl. DEIDIER & PETIT, quos ill. HALLER allegat, iam patet. Mirandam ſane metamorphoſin oſſa in eo morbo ſubeunt. Abſorpta enim terra omni, gluten oſſeum cum remanente cellulari ſubſtantia parenchyma ſingulare format, ſcalpello ſciſſile, & cerae inſtar flexile. Ex obſervationibus vero multis circa hunc morbum collectis, perſpicimus, variis gradibus emollitionis oſſa affici; iam enim totius corporis oſſa morbo correpta eſſe invenimus, ut ex famoſiſſimo mulieris SUPPIOT (b) a multis deſcripto

(a) Mémoires de l' Acad. Royale des ſciences an. 1758 ſur l' exfoliation des os, 2me & 3me Mémoire.

(b) Philoſoph. Tranſact. Vol. 48. an. 1753.

casu & ex eo, quem ill. PRINGLE (*a*) nobis reliquit, elucet; iam vero nonnulla tantum ossa corripi videmus; in nonnullis maior terrae quantitas, in aliis minor est destructa, quo ipsa firmitas variis subiicitur vicissitudinibus. Id quod vero praecipue memoratu dignum & ad sensibilitatem ossium demonstrandam conferre videtur, in eo consistit, quod aegri omnes, antequam ossa emollescant, de dolore totius corporis, & praecipue artuum conquerantur, & incedendi vel artus movendi difficultate laborent (*b*). Alii in ipsis ossibus sensum lassitudinis percipiunt, pungentibus mixtum ictibus. Sub his ipsis continuis vexationibus urina eiecta calcareo sedimento copiosissime ditata invenitur, atque tum demum ossa torqueri & musculorum tractioni obedire incipiunt, firmitate iam nunc ossis omni destructa. Videmus igitur sub hac commutatione ossium structuram valde agitari, & aegros non vehementer errare, cum ossa dolere contendant. Annuit etiam ill. PRINGLE, hocce malum a medulla, dissolvente qualitate instructa, originem ducere & ab interiore superficie ad externam proserpere. Variae humorum corruptiones ossa praedicta ratione

---

(*a*) In eodem Volum. p. 297.
(*b*) LUDVIG. progr. de laesa ossium nutritione.

adgredi solent, ita ut nonnunquam acredinis genuinam indolem indagare non valeamus: sed scorbuticam acrimoniam luemque veneream in primis suos in ossa exserere effectus, & non solum ad emollienda illa, verum etiam ad fragilitatem illis conciliandam, plurimum valere, quotidiana docet experientia. Praeeuntibus doloribus continuis, fixis & atrocissimis in interiore brachii substantia haerentibus, adeo os ipsum, velamentis eius intactis, laesum fuit, ut motu violentiore frangeretur (a). Clam vero & sine ullis praeeuntibus signis raro siphilis ossa destruit: vexantur enim aegri doloribus sic dictis osteocopis, ad desperationem usque interdum furentibus, subque his ossa corripi videntur. Quo profundius vero malum iacet, eo violentiores excitare dolores, & maiorem ossium promovere destructionem solet. Aliquando tamen exostosis vere venerea, quam ea ratione formatam credunt, quod virus ipsum inter fibras osseas nidulans, suam efficaciam adeo exerceat, ut fibras expandat atque elevet, lancinantes & continuos dolores comites habet, quos autem eo minus periostei nervorumque ibi proserpen-

---

(a) Medicinische und Chirurg. Wahrnehmungen, Erste Samlung. von MUTZELL. Berlin 1754. cas. XIX.

tium tensioni adscribere possumus, cum exostoses sic dictae benignae, licet saepe maximi voluminis, dolorem nullum excitent, malignae vero vehementer furant.

§. XVII.

Duplex vero, cum sensibilitas ossium non sit deneganda, ea prodit phaenomenon, explicatione Physiologorum indigens. Primum nempe, quid caussae sit, cur nervi hi subtiliores, substantiam ipsam intrantes & a dura materia per tot annos undique ita compressi, ut in statu sano insitam suam vim exserere non possint, illam tamen occultatam retineant; cum aliis experimentis in nervis institutis didicimus, eorum medullam ligatione & compressione diuturna, vel violentiori, facile admodum destrui; alterum autem, quaenam sit ratio, cur in his morbis maiorem saepissime inveniamus sensum, quam qui a tam subtilibus metui possit nervis. Concedo quidem lubentissime, omnia ratiocinia, nisi ab ipsa probe observata natura fundamenta ceperint, lubrica esse atque vana, eumque difficilem in se suscipere laborem, qui experimentis unice hasce quaestiones enodare adnisus fuerit. Nullus tamen dubito, quin observationibus saepissime iteratis, experimentis & dissectionibus frequentioribus ex atra hac caligine,

qua adhuc dum obvolvimur, denique emergere possimus. His nempe, quod ad primam difficultatem attinet, certiores nos reddi posse confido, anne ea praecise loca, quae nervis permeantur, etiam in ossium statu sano sensum prodant, anne nervorum canales ita sint firma materia circumvallati, ut a materie circumiacente premi non possint, & anne in iunioribus, qui molliusculis minusque firmis praediti sunt ossibus, sensus sit exquisitior, & in sensibus ille ob ossium maiorem firmitatem ita perdatur, ut nulla ratione resuscitari queat? Quantum his dilucidatis disquisitionibus theoria ossium sensibilium ex tenebris emergeret, nemo non praevidet.

Quod vero ad alterum phaenomenon attinet, ossa nempe morbosa maiorem sensum prodere, quam a tam delicatulis fibrillis exspectaremus, illud ab antea cognitis aliquam explicationem admittit. Mirificum enim sentientis naturae in nervis augmentum in partibus inflammatis & diu irritatis observaverunt cl. WHYTT (*a*), HALLER & alii. Hominem noctu videntem, cum oculus inflammatus esset; a cerebro inflammato, tetano correptum; ab ictu cranio illato, ingenio summo praeditum,

(*a*) Physiological Essays p. 120.

qui ſtupidus fuerat, deſcribunt obſervatores; quibus docemur, ſenſationes ab irritatione diuturna & pertinace adaugeri. Huic vero explicationi, ut & alteri, circa nervorum, ope cellularis telae auctam craſſitiem, cum ad ſummam nervis oſſium a morbo irritatis & corroſis iniunctam ſenſibilitatem explicandam non ſufficere videantur, aliam hypotheſin adiungam, forſitan non plane contemnendam. Experimentis ſcilicet in nervis inſtitutis condocemur (*a*), telam cellularem fibrillas revincientem inſenſibilem eſſe, earum vero medullam unice ſentire & eamdem medullam, quae maximum cerebri volumen conſtituit, ſimili facultate eſſe praeditam. LAURENTIUS quidem, SIMSON, aliique cerebri medullae laeſiones a vivo animali non ſentiri contendunt. Horum vero experimenta parum recte inſtituta eſſe, omnemque medullae laeſionem a viventibus aegerrime ferri, optimis ill. HALLERUS evicit argumentis. Docta praeterea docet experientia, reſectum nervum in innumeros medullares colliculos protuberare & fungoſam carnem vel concrementum glanduloſum, teſte cel. I. van HORNE & MAIOW, ex diſſecto vel compuncto nervo excreſcere, cum cellulosa ipſa tela circa expreſſam medul-

(*a*) HALLER Elem. phyſiolog. Lib. X. p. 312.

lam contrahatur. Nec ullum in Chirurgicis initiatum fugere poteſt, ex cerebro, ſi ipſa eius ſubſtantia dilaceratur laediturque, fungos enaſci magnos; quibus omnibus ex obſervationibus patet, medullae vim ſeſe evolvendi & expandendi ineſſe. Fungos vero cerebri ipſos ſenſiles eſſe, celeberrima doctiſſimorum virorum experimenta teſtantur. Licet enim LOTHIERI fungos cerebri inſenſiles, eoſque, qui nonnunquam a dura matre progerminant, cum cl. LE CAT & VHYTT, ſenſiles deſcribat; in GOOCHII (a) & IOHANNIS FANTONI (b) experientia contraria; atque naturae rei plane conveniente, noſtram reponere fiduciam debemus. Ex hac enim ſcimus, veros cerebri proceſſus periculoſe laedi & a vitriolo admoto vertiginem & oculorum diſtorſionem exortam fuiſſe. Si vero caro, qua tegitur dura mater, ſentit, ex diploë oſſium ſenſili originem duxiſſe videtur. Ex his autem allatis experimentis in eam ducor ſententiam, ut exiſtimem, nervulos in morbis oſſium, ab acredine quadam laceſſitos, demumque corroſos in fungulos quaſi excreſcere poſſe, qui, cum latiori ſuperficie ſint

---

(a) Caſes and Practical remarks in Surgery Lond. p. 10.
(b) Opuſculorum Medicor. & Phyſ. Genevae 1738. Obſerv. 28. p. 172.

instructi, non possunt non sensibilitatem illam adaugere, eamque ad omnia quasi puncta partis laesae expandere.

His omnibus ALEXANDRI MONRO explicationem sensibilitatis morbosae ossium addere lubet. Notissimum est omnibus, sensationem nullam existere posse, nisi nervi tali mollitie & flexibilitate sint instructi, ut corpora prementia impressionem quamdam in illis exserere possint. Ossium ergo duritie in statu sano nervos defendente, imminuta & ablata, nativam suam indolem iterum acquirere videntur, cum iam nunc impressioni obsecundent; veluti ungues, si priores morbo sint destructi, recrescentes, dum molles sunt, sensum habent exquisitum, eum vero dein plane amittunt.

Sed diutius in hoc argumento immorari, tam ipsa cognitionis meae levitas, quam parca in difficili hoc labore experimentorum copia vetat, ossa in statu sano insensibilia, morbo sensibilia fieri, tot rationibus comprobare volui, quot colligere & experimentis arguere mihi licuit; nullo alio impulsus incitamento, quam ut alii in eam rem suam acrius convertant attentionem, atque, si forte erraverim, me in veram veritatis viam reducant.

DE
CONVALESCENTIUM CONDITIONE, AC PROSPERITATE TUENDA
ORATIO ACADEMICA,

QUAM

Die mensis Iunii 10.a anni 1793. in R. C. Ticinensi Archigymnasio

RECITAVIT

IOANNES PETRUS FRANK, M. D.

Sac. Caes. & Reg. Maiest. a Consiliis Magistratus Politici & Oeconom. Mediolan., facultatis Medicae ac Nosocomiorum per Insubriam Austr. Praeses, Xenodochii Papiens. ad S. Math. Moderator, Therapiae Spec., & Clinices in Ticin. Acad. Professor P. & O. Academiar. Reg. Scientiar. Goetting., Mantuanae, & Elect. Mogunt., tum Societ. Patriot. Mediol. & Medic. Helvet. Sodalis.

DE
CONVALESCENTIUM CONDITIONE, AC PROSPERITATE TUENDA

ORATIO.

SI praecipuas vitae animalis conditiones animo in res proprias attento rimemur, RECTOR MAGNIFICE, PATRES SAPIENTISSIMI, COMMILITONES SPECTATISSIMI! quatuor illas esse, non difficulter eruemus: quarum prima, *sanitatem*, — *morbum*, secunda, — tertia vero & quarta, *intermedia his tempora* quibus nec nomen quidem in Arte concessum fuit, concernunt. Omnes scilicet quoad vitalem hanc auram trahimus, reddimusque vicissim, aut recte valemus; aut salutem inter & morbum incerti vacillamus; aut hoc ipso iam prehensi, angimur atque languemus; aut demum amissam valetudinem recuperamus, convalescimus.

Sed quae mutationes humana in machina, vix a prima caussarum, a quibus morbus inducitur, actione, priusquam hic se ipsum evolvat, occurrant; — quae in corporis penetra-

libus, a devicta iam aegritudine, contingant; haec certe, quamvis legum physicarum, quibus regimur, partem non exiguam constituant, ignoramus. Est quidem, ubi, vix admotâ corpori morborum caussa, functionum mox una vel altera labescat, aut celerrima sanitatis in conditionem peiorem conversio succedat; sed multa sane morborum semina, non secus, ac illa plantarum faciunt, quemadmodum sub certis modo coeli solique recipientis conditionibus *seruntur*: sic praescriptum quoque temporis, quo foveantur, germinare incipiant, radiculamque figant, intervallum sibi exigunt; nec, priusquam paulisper adoleverint, sanitatem subvertunt ac suffocant. Magna quidem morborum principia inter ac semina, quibus vegetabilium continuatur creatio, diversitas in eo intercedit: quod illa, non organicum, ac certam modo evolutionem exspectans, ut ista, *germen* exhibeant; sed, si forte sola contagia (quae eosdem, quibus suam originem debuerunt, motus in corpore animali excitando, semetipsa regenerant) excipiam; aut solo stimulo, aut virium naturalium inversione, prostratione, in corpus operantur: quod scilicet *solum animale* longe aliam cum rebus sinu proprio susceptis, quam semina plantarum cum agro inerte sen-

ſuque deſtituto rationem agnoſcit; — aſt vero, quaecunque demum futuri cauſſa morbi praeceſſerit; ea, nunc *certum* per tempus, quaſi ſepulta, in corpore delitescit, nunc ſine ordine, vel breviore, vel longiore intervallo ſub cineribus gliſcens inducias agit, ac tandem apertas in flammas prorumpit. Utriuſque rei exemplum tum variolarum, morbillorum, tum leprae, ſyphilidis, caninaeque rabiei contagia prae caeteris, nobis offerunt: ut quorum prima, tempore ſat fixo, — altera, incerto ac interdum remotiſſimo, in conſpectum rapiuntur, ac morbi iam diutius ſuſcepti indolem non prius, quam ſumto iam maiori incremento, manifeſtant.

Quodſi vero ſigna, quae profundius iam carnibus infixa haec tela ſatis indicent, nos fugiant; an ideo minus interna ſauciantur? & an ſubdolus ille inimicae potentiae labor, quo partes ad defectionem ſollicitantur, diſponuntur, *ſanitatis*, aut *morbi* confiniis includitur? . . . Sunt quidem aliqua hinc inde futuri morbi, quae *prodroma* vocantur, atque ab ipſa aegritudine diſtincta incedunt, indicia; ſed quam egena, quamque incompleta iſtorum eſt *ſemeiotica*, & quam parum de primo morborum ingreſſu, ſub quo toties ſecurus artem

triumphus exſpectaret, pernoſcimus! Febrium non pauca interdum phoenomena adventum praenunciant: quae, ſi morbum conſtituere dicantur, vix tamen, an ad illum magis, qui futurus eſt, an ad alium quemcunque ſpectent, ſat clare diſtinguimus; ac ſaepe functiones non tam impediunt, ſuſpendunt; quam certa modo inertia, quae vel ſaniſſimis hominibus, ſub variis athmoſphaerae mutationibus inſolita non eſt, circumdant. Sed vel *chronicos* affectus hinc inde (quaſi nubem opacam per aera volitantem, umbra tellurem celeriter percurrens) ſua ſigna praecedunt: quae futurarum aegritudinum indicia in tempore & rectius animadverſa, non appropinquantem modo ex ſuo fulgure tempeſtatem, ſed & locum, in quem fulmina cadent, & quo filo averti, abduci haec poſſent, aliquando ſat certe indicarent. Quae menſtruam excretionem iam ſaepius experta eſt, foemina, haec, licet temporis elapſi calculum non ponat, inſtantis tamen uterinae purgationis indicia ſcite ab aliis diſtinguit; nec minus ſua & alios, tum fluxus periodicos, tum morbos diuturnos, quae medicorum oculos communiter haud feriunt, ſigna praecedunt. Podagrici, diſtantes in pedibus acceſſus, ex ventriculi inertia, faſtidio ciborum, ac flatibus moleſtis appoſite praeſa-

giunt. Mulierem, asthma, ex quo iam tribus a mensibus liberata videbatur, spasmodicum, sibi alteram in diem, dum vel minime suspicarer, cum certitudine praedixisse audivi; ac plura sane existunt, quae medicos hucusque nequidquam moverunt, *morborum auguria*.

Vix opus est AUDITORES, ut tantae dignitatis, ac tantae simul vastitatis & obscuritatis argumentum angustis Academicae Orationis cancellis circumscribi non posse, VOS moneam. Hinc servato mihi in alteram occasionem eorum, quae hominis, sanitatem inter ac morbum instantem trepidantis, conditionem respiciant, examine; ad vitae, modo paucas ante horas ab aegritudine concussae, & ad pristinam integritatem redeuntis, seu hominis *convalescentis conditionem*, & quam haec a medicis *curam generalem* sibi exigat, consideranda me hodie accingam; & VESTRAM, quam mihi alias hoc ipso in loco concessistis, & qua, in re tam ardua, vel maxime indigeo, benevolentiam imploro.

Paradoxum haud paucis, a primo iam Orationis ingressu proferre videbor; sed tamen proferam! *Ad perfectam sanitatem vix natum est animal; sed illi ipsi, quam felicem ac integram vocamus, valetudini, necessarii quidam*

morbi intexti ſunt: qui ad totius conſervationem ac ordinem naturalem contribuunt. — Non minus ſcilicet *vitae*, tum animali, tum vegetabili, ac ipſi, quam haurimus, *athmoſphaerae*, proprii ac fere periodici ſunt *turbines:* qui, ſicut ordinem rerumque harmoniam in iſta non turbant; ſed ad magnificentiora naturae, totius conſervationi operantis, pertinent phoenomena: ita & corporum viventium elementa, non ubique ſubvertere, ſed iiſdem evolvendis, ordinandis inſervire comperio.

Quae materno in ſinu, atque ipſo conceptionis ab opere, ſub tam rapida corpuſculi extenſione, embrionem peſſumdent, licet morbis non raro detentum hoc in alveo homuncionem conflictari ſatis conſtet, ignoramus; ſed vix genitricis a gremio pendet, — iam vagit, & quaſi ſuum hunc in orbem adventum deplorat puer: quos in fletus, ſi primae ac violentae reſpirationis potius, quam ingratae ſenſationis effectu prorumpere dicatis; non tamen vel ſaniſſimo infanti tam nauſeae, quam dolorum rationes deeſſe, non minus ex communiſſimo ad vomendum conatu, quam ex ipſa meconii per oeſophagum alvumque reiectione, tum denique ex cutis univerſae, per primos a partu dies, eryſipelaceo quaſi rubore, & ex funiculi

reliquiis, ſpecie ſuppurationis ab umbilico, non ſine quadam ad hunc ipſum phologoſi, ſeparandis coniicimus. Quod ſi res iſtas naſcentibus tam communes, quamvis ingratas ac moleſtas, ad *morbos* igitur referre non liceat; non magis certe ad iſtos revocabimus aut continuos capitis capillati, denſioribus a ſquamis mox primis a menſibus obtecti pruritus, --- aut ſuccedentes a quinto vel ſexto iam menſe gingivarum ardores, tenſionem, dolores, ac phlogoſin, atque ſub iſtis vel fugaces faciei rubores, vel ſalivationem, vel diarrhoeam continuam, — aut ſecundae dentitionis moleſtias, urinae incontinentias, — aut ſingularem, a celeriori corporis incremento, maciem, — aut frequentes glandularum inguinalium dolenteſque ſub incipiente pubertate apud pueros tumores, — aut ſomnia, vel moleſta & anxia, vel inopportunae ac ſaepe debilitanti liquoris genitalis iacturae coniuncta, aut virginum tenerarum, quibus menſtrua parantur, languores, moroſitates, pallores, — aut lumborum, mammarum, apud foeminas, redeuntes hac ſub periodo tenſiones, — aut moleſtias gravidarum, ut nauſeas, vomitus, pallores, maculas, pedum oedemata, varices; haemorrhoidalium vaſorum infarctus, &c., — aut conſuetos a partu dolores, debi-

litatem, febrem lacteam, — aut denique cesſantis, ob aetatis rationem, fluxus uterini incommoda: quae ſingula (: de caeteris ut ſileam, & ne animalium plurimorum, quae aut cuticulam, aut plumas, crineſque, aut cornua, aut teſtas quotannis, ſub manifeſto languore, moerore, deponunt, — vel illorum, quae, praeviae quaſi mortis ſub imagine, metamorphoſes ſubire, ac habitum formamque priſtinam cum novi animalis conditione commutare, — vel ſaltem, hiberni frigoris redeuntis, non tam effectu, quam providentia, anguſtas ſibi ſpeluncas, quaſi annua ſepulchra, parare, ac in iſtis aut protinus obrigeſcere, aut profundo ſub lethargo vitam inter mortemque ſolis reditum anhelare coguntur, periodicas moleſtias adducam :) perfectam quidem ſanitatem excludunt; nec interim ad *morbos*, niſi ipſam, quam natura conceſſit, vitam, pro morbo ingrati declaremus, revocari merentur.

Atque hoc fere rerum ſub ſtatu, qui nec morbus dici, nec ſanitas apte nominari poteſt, verſantur illi: qui, ſub cauſſae, quae valetudinem ſubverterat, gravioris fuga, mortis inter vitaeque confinia vacillantes incedunt, ac ſuperato licet aegritudinis diſcrimine, iſtius potius reliquias, & priſtinae valetudinis magis rudera,

quam vitae renascentis primordia, sollicito atque anxio amicorum oculo pallentes ac tremuli exponunt.

Sed quodnam demum principium, hac ipsa sub vitae redeuntis conditione, vegetabilium non minus, quam animalium conservationi invigilat? . . . . quid partes vulnere, fractura disiunctas coagmentat; excesas, consumtas redintegrat; sectione ablatas in multis animalibus reproducit, regenerat? . . . . quid noxia vel expellit, vel immutat, vel muco, membranis; aut crustis, ne obsint, oblinit, investit, involvit, nascondit? . . . Est illud ipsum, dicetis, quod vitam in sanis hominibus constituit, ac stimulis admotis respondet, *irritabilitatis*, *sensibilitatis*, vel unum idemque, principium; . . . Sed, si facile hoc ipsum functioni partium cuique in animalibus praesidere intelligam; est tamen non minor & singulis in plantis, quae nec fibrae irritabili, nec nervo inniti videtur, — non modo actionis indefinitae ac mechanicae, sed *regerminationis organicae*, potentia: quam, si a stimulis in animalibus excitari atque regi concedamus; oportet tamen eandem a lege incognita, tam corpori universo communi, quam parti cuivis propria, sic dirigi: ut hic non informis modo nec finibus respon-

dens massa, sed pars organica, vasisque suis; quin interdum articulis, instructa, & formae pristinae aequalis reproducatur; illic vero, ut effectus ad partis, vel ad totius conservationem directus, ex solius modo lege *stimuli* nequaquam exspectandus, impetretur. A stimulo quidem & partis irritabilis *contractionem*, & sentientis principii *perceptionem a priori diversam*; atque nunc de pruritu, titillatione, voluptate, nunc de dolore, aut quavis alia in sensibus mutatione, testantem, — sed minime, quae alia ab eadem in partibus contingunt, phoenomena, id est affluxum humorum, vel sine cordis consentientis auxilio, adauctum; aut eorum, quae in his ipsis detrita, mutata, destructa fuerunt, reparationem organicam, exspectare valemus. Quae in parte vel ista, vel illa, ex incognita hac lege, contingunt: ea sub machinae animalis totius affectibus in fine morborum ab eodem principio praestantur, atque tum *crisium perfectarum*, tum miro *metastasium* exemplo confirmantur: quae singula tam parum a *stimuli* solius imperio reguntur: ut vel in parte eiusdem experte quamplurimum obveniant; vel tempore, quo ille iam infractus est, & quo vires quam maxime languent, nunc ad epidemiae regnantis, nunc ad morbi praecedentis praescri-

ptionem, vel certas ad partes, vel certa, eademque in omnibus, per organa secernentia, succedant. Sic in febre periodica intermittente, tum labia, tum lien, tum pedes, frequentius, quam partes aliae quaecumque, nec raro cum aegrotantis emolumento, petuntur; — sic in febribus acutis, a contagio exortis, sub maximo irritabilitatis ac sensibilitatis stupore, per vias salivae, per cutem aut sudoribus apertam, aut exanthematis diversis correptam, vel per glandulas lymphaticas, ad aures, sub axillis, ad inguina haerentes, recuperandae salutis tentamina feliciori cum eventu suscipiuntur; — sic in morbis inflammatoriis, crises per urinas puriformes, lateritias, ac simul per sudores, sub febris impetu haud parum iam infracto, salutares contingunt; — sic in cynanche parotidaea ex glandulis salivalibus, in muliere, ad ubera, — in viris ad testes, depositio frequenter, nec certe *stimuli* communis, sed principii ignoti ad leges suscipitur; & quae, sub necrosi non minus, quam post medullae destructionem, post fracturas cum substantiae, ut vocant, iactura coniunctas, in ossibus reproducitur, nova ossis materia, — quae post unguium pilorumque recisionem, — quae post vulnera quaecunque, ac in cicatricum formatione succedunt;

ea, ſicut in regno vegetabili, ſine ulla plantarum, quae aliquam ab attactu, vel ad folia, vel ad organa ſexualia irritabilitatem manifeſtant, ab illis, quae hanc minime oſtendunt, diſtinctione, poſt ſomnos hibernos, variaſque laeſiones, ſimilia occurrunt: ita ex ſtimulo, qui modo paucas in plantas agit, explicari non queunt; ſed ex peculiari, nec aliter, quam ex effectu nobis cognito, tum animalibus, tum plantis omnibus communi, ac ab *irritabilitate*, *ſenſibilitate* diſtincto, — forſitan ab eodem, quod futuri animalis formationi in utero materno iam praeeſt, — quod alimenta quaecunque in animalem ſubſtantiam convertit, — quod ſecretionum myſteriis in partibus animalium, plantarum, praefigitur, nequaquam diverſo, principio repetenda videntur.

Sed quaecunque demum potentia, tum ſub ipſa ſanitate, tum in morbis, ac poſt corporis animalis, vegetabilis, laeſiones externas, vel totius, vel partes integritatem cuſtodiat; haec *vis magna conſervatrix*, *cuius modo particulam*, & *effectum qualitates illae*, *quas irritabilitatem*, *ſenſibilitatem vocamus*, *conſtituere videntur*, ſub morborum decurſu (licet frequenter, a vi cauſſae morboſae contrarios ad motus abrepta, in ſe ipſam ſaevire obſervetur)

praecipuum medentis obiectum constituit, & quo tempore morbus cessare, sanitasque redire asseritur, dum singulae functiones languescunt, in reparandis humorum iacturis, in expellendis vel caussae, vel effectuum morbosorum reliquiis, reficiendisque solidorum damnis, quam maxime intenditur. Duplex hinc in convalescentibus, vix non ubique, notanda occurrit periodus: in quarum prima, potiorem *morbus*, ac eorum, quae sanitatem offendunt, expulsio, — in altera, maiorem *sanitas* & virium fractarum recuperatio, habere partem observantur. Nec aliter natura sub laesionibus externis procedit: ut in quibus, si recens modo ac simplex vulnus, cuius labia mox inter se uniantur, excipiam, impura primum a vivis separantur, mox vero ab isto, deperdita substantia renasci, atque cicatrix, aut callus formari conspicitur. Quodsi praecipuas morborum caussas, ut quondam solebant, ex *vitio humorum* derivari liceret; quomodo sanitas a devicta aegritudine restituatur, explicare, res tam ardua non foret: morbi scilicet materia, ceu corpus delicti, ut vocant, per morbum praeparata, ac certo dierum numero *concocta*, vel omnis, vel in parte, aut sensim sensimque eiecta, vel alium in locum deposita, *crisin*, illinc *completam*, hinc vero *imperfectam*, aut

lysin, aut *novam aegritudinem* constituere dicebatur; nec ulla scholas circa theoriam tam ambiguam, dubia premebant. Ast vero cum tot morbos sine culpa humorum ex solidorum modo vitio oriri, experientia docuisset; atque illud, quod sub *crisi* expellitur, in multis ut morbi potius effectus, quam ut caussa considerari coepisset; oportuit simul concedere: non paucas aegritudines, quo tempore morbosi tumultus cessarent, mox & sine quavis, *criticae* indolis, evacuatione, in statum sanitati propinquum, seu ad *secundam*, ut vocavimus, convalescentium periodum, cui, praeter virium ac debitae nutritionis absentiam, ad perfectam valetudinem nil desit, transilire. Sed in hac ipsa concessione, erroris non deficit occasio. Per ipsam scilicet, quaecunque demum haec fuerit, aegritudinem, non exiguas saepe mutationes tum in solidis, tum in fluidis contingere, aut latentia antehac in corpore morborum semina evolvi necesse est; &, quin primariae adfectioni *materia*, ut dicunt, *morbosa*, subfuerit, non raro tamen vitiosa, turbarum in corpore praegressarum actione, producitur, ac nova pericula minatur nova progenies: quae, priusquam sanitas perfecta sequatur, vel a viribus naturae subigenda, vel, *crisis secundariae*

ſub forma, ſenſim ſenſimque expellenda, vel, metaſtaſis ſub aſpectu, ad partem deponenda eſt. Sic, quam in morbis *inflammatoriis*, aut ſub locali inflammatione, ſanguis e vena detractus concretam ex lympha in ſuperficie oſtendit materiam; hanc, utpote nutritionis ad opus haud amplius idoneam & a naturali aberrantem, ſub criſi, vix non ubique, ſedimenti puriformis ſub ſpecie, aut urinae manifeſtant, aut ad partes, praeviae licet inflammationis immunes, celeriter propullulantes abſceſſus ſuſcipiunt; aut ſimul viſcidi atque copioſi ſudores, non certe inflammatoriae affectionis ut cauſſam, ſed ut effectum, e corpore eliminant. Sic, *bilioſae* conſtitutionis ſub imperio, copioſam fellis acrioris, & corruptae materiae generationem vel apud illos, qui in victu, aut in animi pathemate nec minime deliquerunt, obſervamus; atque gaſtrici ſyſtematis affecti ratione *producitur*, *non* morbum ipſum in genere *produxit*, quae per vomitum, aut per alvum cum emolumento expellitur, ſaburra. Sic demum in *febre nervoſa*, vel contagium, vel res quaevis, veneni in morem, ſyſtemati nervoſo infenſa, petechias, aut vibices, miliaria, aut aphthas, parotides, gangraenas, non ſemper ob cauſſae primariae ad cutim depoſitionem, in corporis

ſuperficie inducit, nec tamen ubique innoxia eſt, aut retropreſſa, morbos non ſaepe exaſperat, aut novos non creat, quae ad illam, ut *effectus*, generatur, ac potiſſimum per cutem difflari, aut ad glandulas lymphaticas deponi amat, materia.

Cuivis vero morbo, ſexui, aetati, temperamento, quin partibus corporis quibuſvis, ſuus atque proprius ad ſanitatem amiſſam redeundi, quem propius deſcribere anguſti academicae Orationis limites non ſinunt, eſt modus. Sic, praeter ea, quae de febrium diverſarum natura & conſueto iudicio iam dicta ſunt, poſt continuas *nervoſas malignas*, licet temporis intervallo breviſſimo aegrotantem detinuerint, longiorem tamen, ut ſanitas perfecta reſtituatur, ſibi moram hae requirunt, atque per plures, in multis, hebdomadas, debilitatem inſignem, tremores diuturnos, ſurditates, agrypnias, aut ſopores, memoriae iacturam, imbecillitatem, ſtupiditatem, — in aliis, ſenſibilitatem exceſſivam, ac infantilem in lacrymas promptitudinem, — in quibuſdam, rebelles, ad aures, ad cutem abſceſſus, ſudores colliquativos, ſalivationes taedioſas, relinquunt. Sic *inflammatoriae* affectiones, licet graviter & cum periculo homines vexaverint; celeriorem

tamen

tamen in plenam valetudinem his tranſitum concedunt; aſt, ſi modo ſudores, aut urinae vel copioſae, vel ſedimento puriformi inſtructae, diutius non fluant; abſceſſibus frequenter, quin localis inflammatio aegrotantes tenuerit, convaleſcentes flagellant. Quas verò partes incendium corripuit: has, eodem licet feliciter extincto; vel pſeudomembranae, quaſi carcere organico includunt; vel nova ligamenta cum partibus vicinis, ac inter ſe ipſas revinciunt, & mobilitate, libertate naturali, variiſque functionibus in perpetuum defraudant. Sic poſt febres, quas *gaſtricas* appellamus, quamvis feliciter abſolutas, per longas ſaepe moras inappetentia ciborum, ventriculi oppreſſio, flatulentiae, meteoriſmus, alvi tarditas moleſta, ſequuntur. Sic poſt febres *intermittentes* neglectas, viſcerum, lienis praecipue ac hepatis infarctus, oedemata pedum, hydropes veremur. Poſt *morbillos*, tuſſes atque phthiſes pulmonales, — poſt *variolas*, chronicae oculorum inflammationes, caecitates, abſceſſus aurium, metaſtaſes ad nervos, paralyſes, — poſt *ſcarlatinam*, hydrops anaſarca, hydrothorax, meliori iure, quam alii morborum effectus, in convaleſcentibus timentur, &c. Sunt vero morbi, qui aegrotos, quos penitus emancipaſſe videbantur,

cum summa facilitate, recidivi ac inopinato de novo corripiant: quo febres periodicas, intermittentes, haemorrhagias quascunque, convulsiones, inprimis epilepticas, apoplexias, manias, prae aliis, pertinere, nemo ex nobis ignorat. Sunt, qui perpetuam eundem in morbum in partibus sic quondam affectis dispositionem, vel sanissimos apud homines, relinquant: ut ophthalmia, otitis, cynanche, peripneumoniae, hepatitides, erysipelata, rheumatismi, calculi, podagra; cum alii, vel semel absoluti, libertatem aut vix non perpetuam, ut variolae, morbilli, scarlatina, aut saltem immunitatem sat amplam, ut cynanche parotidaea, ferina tussis, febrisque nosocomialis, concedant. Sunt adeo, quae habitus morbosos, nativam debilitatem dispellant, ac sanitatem, priusquam accederent, homini denegatam, superatae, concedant, aegritudines; & quemadmodum plantula inermis, ex solo, in quo primum germinavit, exstirpata, modo languet, frontem exsucca inclinat, ac vix non emoritur, –– in alterum transvecta, felicissime vegetat, ac relictas in agro patrio sorores, & formae elegantia, & succi nobilitate antecellit; sic debilior ac languida hominum quorundam valetudinariorum constitutio, a morbo violento potentius con-

cussa, quasi corpore mutato, corrigitur, ac vigorem antehac incognitum acquirit. Ad *sexum* quod pertinet, is varietatem in convalescendi ratione non exiguam inducit. In genere, mulier, a morbis gravioribus & acutis liberata, prae viro, in *chronicos* affectus inclinat; & quo minora in febribus a stimuli excessu pericula incurrit; eo lentius plerumque sanitati restituitur, & diutius languore, & indolis spasmodicae incommodis vexatur. Accedit, quod menstrua excretio in teneris, hanc necdum expertis, sed eidem propinquis, virginibus, a morbo praegresso, plerumque cum longissimo laetioris valetudinis dispendio, ac taediosae sub chlorosis incremento, retardetur; — in adultis, vel nimis augeatur, vel turbetur, vel, quod frequentius contingit, per menses haud paucos, in integrum suspendatur; ac pristinae salutis recuperationem praepediat. Quodsi mulierem utero ferentem, quin ad abortum hunc urgeat, gravior forte morbus corripuerit; quantum non in foetu, sub maiori iam matris debilitate, nutriendo, &, sub auctis quotidie graviditatis molestiis, ad partus usque terminum sustinendo difficultatis, — vel quantum non a partu vel praematuro, vel forsitan difficili, vel a nova sanguinis ac virium, in exhausta iam nimis

convalescente, periculi timendum est! Plurimas certe morborum caussas, effectus non paucos, mulieri per vaginam ac per fluxus uterinos, mucosos, fonticuli quasi vices assumentes, fatemur eliminari; sed illud ipsum, quod vitam nonnullis conservat, salutare pro momento profluvium, quam saepe non, abacto iam periculo, in corporis languentis detrimentum, per menses protrahitur, & vix liberatam a morbo mulierem, in novam ac forsitan perpetuam, aegritudinem, praecipitat!.... quam arduus, & quam ambiguus foeminarum, quae, sub menstrui, ab aetatis rationem vacillantis, periodo, a morbo graviori salvantur, ad perfectam valetudinem est reditus! *Aetatem* infantilem, ob summam in ista nervorum sensibilitatem, insignia in morbis discrimina exspectant; & quae hodie Reipublicae nascuntur proles, has, priusquam adolescentiam attigerint, mors immatura ad mediam iam partem parentibus & Patriae abripuit. Vix interim, cum quondam morbum aut infans, aut puer superavit, si modo tempus pubertatis excipiam, tam longa, vel tam ardua hac in aetate ad perfectam valetudinem est via; sed vis vitae, sub debili apparatu, ac sub somno post morbos in longissimum tempus protracto, latet maior, desiderium ci-

borum mox redit; ventriculus hos ſubigit, ac mira celeritate nutrientem in ſuccum convertit: ita ut, ſi macies convaleſcentis diuturna apud multos de perfectae valetudinis recuperatione dubium relinquat: hoc ipſum tandem ex corporis puerilis mirabili poſt morbos abſolutos in longum incremento ſolvatur. Quam prompta in aetate puerili, quamque lenta, vel fere nulla eſt in ſenibus, callorum ſub oſſium fracturis generatio, — quam facilis in iunioribus plerumque, — quam vero tarda, taediique plena eſt vulnerum in decrepitis cicatrix! Hinc magna aetatem provectam, vel devicto iam morbo, continuo circumdant diſcrimina; ac tam oppoſita ab organis ſecernentibus, excernentibus, a cute inprimis ac renibus, noxiorum ſeparationi reſiſtentia; quam latens in viſcere vel iſto, vel illo, antiquum iam virium, defectus virium, & negata alimentorum per ventriculum, cuius tanta in convaleſcentibus eſt dignitas, alimentorum ſubactio, quas aetati ſenili, per morbos concuſſae, ſuperadditas ab arte fuiſſe dies gloriamur, has, levioris incommodi ſub aſpectu, deletas tam ſaepe dolemus. Nec minus ipſa *hominum conſtitutio*, ac peculiaris, a primaeva corporis ſtructura, & ab irritabilitate, ſenſibilitate diverſis pendens, diſpoſitio ad lentam,

aut facilem ſanitatis amiſſae recuperationem contribuit; ac ſicut morbi hoc immutabili fundamento, quod & animi dotes potiſſimum ac pathemata ſuſtinet, non pauci nituntur: ita & reditum ſalutis, *temperamentum*, pro aegritudinis praegreſſae natura, ac in ratione, ut dicunt, inverſa, dirigit atque determinat. Vel ipſa temporis, ac athmoſphaerae, ſub quibus aegrotamus, conſtitutio, convaleſcendi rationem non parum immutat; ac plures, quae hieme, ac pluvioſo ſub coelo vix cedunt, aut facile repullulant, — redeunte aut verno tepore, aut amico viventibus ſolis radio, vel ſponte, vel breviſſimo temporis intervallo, diſſipantur aegritudines.

Quemadmodum vero morbus aut corpus omne, aut modo partem, — & hoc ultimo in caſu, vel cum totius conſenſu, vel locali prorſus vitio, ſolitarius occupavit; ſic, diſſipato illius impetu, vel corporis univerſi, vel modo partis affectae compages convaleſcit. Quid in parte aut viſcere ex morbo in ſalutem redeunte mutationis ſuccedat? hoc non minus, quam ipſum, quo corpus univerſum convaleſcat, modum, ignoramus. Interim certe non una eademque ratione & ventriculus & pulmo, — non una, & muſculi & oſſa, & cerebrum &

entis, fanitatem, vel eodem a morbo affecta, recuperant; fed, praeter eam, quae ex diverfa ftructura defcendit, actionis differentiam, pars corporis quaevis & *vitam* cum aliis vivit *communem*, ac fimul *propriam* ducit, &, qua femetipfam in fanitate conferveт, & in morbis defendat, & fanitatem convalefcens attingat, ab omnibus diftinctam. In morbis corporis totius, fere primum rediturae falutis indicium ex *facie*, & ex *oculo* inprimis, defumitur: quas partes, per morbi violentiam diftractas, mutatas, fibi fimiles reftitui, ac, licet pallore, fplendore languentes, de turbis iam maxima & parte compofitis teftari videmus. Non minoris dignitatis eft *lingua*: quae, volubiliffima corporis particula, ficut nervis, qui machinae animalis alibi Imperium dividunt, inftructa eft: ita (: licet & in aegrotis interdum mentiatur:) reliquarum aut pacem, aut bella provinciarum, propriis fibi nitore, rubore, humiditate, mollitie, libertate functionum, fat fideliter indicat. Non eadem de *auribus* dicenda funt, quae faepe in illis, qui ex febre nervofa convalefcunt, fub melioribus aufpiciis, diutius furdefcunt. Quam vero *fomnus reficiens* necdum confirmat, apparentem a morbo quietem, hanc, velut ambiguam & infidam, non immerito pro

ſuſpecta declaramus. Nec tutior aegrotantis, qui, ſub meliori caeteroquin rerum aſpectu, vel a *ſiti* continuo vexatur, vel *cibos abhorret*, poſitio eſt. Nil vero ſecuritatem graviori a morbo redeuntem potius, ac *ſenſûs aegritudinis*, quem modo aegrotus interna gratiſſimaque perceptione agnoſcit, ceſſatio confirmat: quae perceptio non ex doloris modo ſilentio, ac vitae renaſcentis ſolatio componitur; ſed propriam & peculiarem convaleſcentibus, cuius indolem ipſimet ignorant, ac deſcribere non poſſunt, ſenſationem conſtituit. Quae vero tanti in morbo momenti fuit, *pulſationum* ad arterias *frequentia*: haec, eodem licet iam penitus ſublato, in multis, praecipue dum pedibus inſiſtunt, aut ex ſomno evigilant, conſpicua & per multas ſaepe dies extenſa, ſi modo caetera valetudinem creſcentem confirment, quod vereamur, nil effert; ac interdum, quam ipſa ſub febre, maior, ſine rerum diſcrimine apparet. Nec magis *tarditas arteriae*, quae in convaleſcentibus naturali ſubinde maior occurrit, aut *rarior* forſitan *intermiſſio*, timenda eſt. Quin pulſus exploravi, qui, ſano homini ſine ordine ſuccedentes, ſub febre vel maximè compoſiti, dum, illâ ceſſante, more priſtino intermitterent, ac digitum inaequali denuo ritu ferirent, de ſuperato nunc

morbi periculo, vel soli, testimonium edebant. Maxima in convalescentibus *excretionum naturalium* est dignitas. Inter istas, ea, quae per *alvum* absolvitur, plerumque sine damno est tardior; quae fluidas crudasque materias egerere continuat: haec, viribus, nisi sordes latuerint, infensa, nutritionem necessariam avertit; & non minus, ac illa, quae faeces aut albas, aut spumosas, ichorosas educit, tam ut signum, quam ut caussa, post morbos superatos timenda est. *Urinae*, si paucae secedant, sanitatem constantem non promittunt; sed facile post febres, inprimis periodicas, hydropem praenunciant. Convalescentium urinas turbari, si facile sedimentum deponant, nil interest; abscessus etiam aut metastasis molestae timorem hae ipsae frequenter dispellunt. Post febres, lotium cum aliquo ardore excerni, dummodo sat multum, sedimentosum, sanitatem accelerat. Quae in acutis adeo timentur, urinae aquosae seu crudae; hae, convalescentibus, si parum transpirent, communes, significationem amittunt. Potissimam vero *cutis*, hac sub vitae conditione, medentis attentionem meretur; nec facile cum sicco pellis calore, ariditate, sanitatem, sine quovis sudore, attigisse, aegrotantem conspexi. Noxius tamen est qui in longum protrahitur, aut quo

corpus fere diffluit, sudor, ac plurimum *diabetis* naturam imitare videtur. Foeminam ex morbo graviori, priusquam menstrua excretio ab isto, redierit, nisi utero ferentem, aut, quod vehemens interdum febris non semper impedit, lactantem, perfecte convaluisse, vix ausim asserere.

Quos malum, ut vocant, *locale*, cum totius consensu afflixit: hi duplici plerumque ratione, ac citius reliquis, quam illis, quas morbus occupaverat, partibus, convalescunt. Quae partis vitia solitariae, in corpore turbas haud excitant; hae marte suo valetudinem, sine conspicua excretione, recuperant. Fere constans tamen ac propria ad *cutem*, quae partem aegrotantem investit, aut quae ipsa per morbum vexata fuit, est *epidermidis* desquamatio: quae ipsa generales adeo post morbos, interdum per universam superficiem extenditur, ac in multis, quo tempore convalescunt, iterum iterumque suscipitur. Sunt, quibus & ungues, & pili, post febres violentas, quin, isti, a solo iam puerperio, vix non omnes, deciderint; sed proprium est capiti, diuturno ac vehemente dolore prehenso, capillos, quo tempore convalescimus, defluere, ac iunioribus celeriter renasci. Quae vero partibus locali affectu detentis

communia, & medicorum attentione dignissima phoenomena constituunt: sunt, illarum, a morbo iam penitus superato, aut *maior sensibilitas*, aut contrarius huic *stupor*, per longum saepe tempus, ac sub ipsa nonnunquam sanitate continuata. Hic partium a morbo vexatarum habitus, non ad solam modo cutis, sed ad viscerum quoque superficiem ac integram substantiam extenditur, & faciles istorum in pristinam aegritudinem reversiones, plerumque sensibilitati morbosae innixas, illustrat. Sic non modo oculus ab inflammatione liberatus, lucem clariorem aversatur, ac minoribus a caussis incenditur; sed & cutis ab erysipelate aut crassior reddi ac stupefieri, aut longos per annos sensibilitate excedere observatur. Sic a scarlatinae exanthemate, cutis sensus, apud convalescentes acutissimus, non paucos, qui sese aeri liberiori incaute exponunt, in anasarca aliosque hydropes praecipitat. Post ipsas ossium fracturas, luxationes, post vulnera, licet optime, & a longo iam tempore sanata, sub violentis athmosphaerae mutationibus, dolores, tensiones partem noviter divexant.

Cum vero tanta sint, quae hominis a morbo ad salutem redeuntis securitatem concernant, momenta; mirabimur *Auditores*! Medi-

eorum partem fere maximam ad sola tempestatis vigentis pericula animum convertere, & quasi portus tam securus hic esset, cum tot naufragia navigantium sub oculis occurrant, gubernacula incautos & praepostere deponere!... mirabimur, vel ipsos convalescentes ac si Medicus, qui, dispulso iam maiori ac evidente rerum discrimine, solicitudinem manifestat, hanc lucri magis, quam necessitatis ratione, ultro quam par sit, continuaret, consiliis desistere, aut aegrius praeceptis obtemperare, & ad pristinos errores, istorum vix poena liberatos, tam incaute reverti!.... mirabimur denique, in multis, quae pro hominum miserorum sustentatione in Civitatibus exstructa sunt, valetudinariis, de opportuno convalescentibus subsidio perparum cogitari; sed cadaveris sub aspectu vacillantes ac viribus exhaustos cives, quo vitae momento potissimum indigerent, opportuno alimento atque consilio destitui, & ad graves, quos brachia recusant, labores, familiae ac propria necessitate coactos, damnari.

Utinam vero hos limites convalescentium agnoscerent pericula!... Sed ipsa Medicorum hinc inde ex culpa quam saepe non illorum pervertitur conditio! & quam frequenter, ex morbo ereptus, ea ipsa a manu, quae vitae

ſervandae cauſſa ad miſeras extenditur, per mortis defertur praecipitia! Hic etenim, qui morbi a ſtimuli exceſſu provenerant, — hoc ipſo quidem vel a tempore, ac natura, vel ab arte quodammodo compoſito, ſed igne ſub cineribus adhucdum gliſcente, roborantium victuſve nutrientis, cuicunque ex morbo graviori redeunti ac debilitatis ſub ſpecie conſtituto, ut putant, neceſſariorum, abuſu, novas ac prioribus deteriores in flammas aguntur; — illinc, ob virium, non quidem, ut ibi, fallacem, ſed veram iacturam, concedendae nutritionis indicationi, cum ſtomachi, ſubigendis alimentis necdum penitus capacis diſpendio, ſatisfacere praeter modum feſtinant; — in his, ob reliqua ventriculi, ex debilitate, ſenſibilitate maiori, incommoda, nauſeas, flatulentias, aut forſitan ob aliquam oris amaritiem, ac linguae ſpurcitiem, — vel ob dilectam, hoc vitae ſub ſtatu gaſtricas ſaburras generari, aut noxias materias ex ſanguine in canalem inteſtinalem deponi, hypotheſin, noviter ad illa, quae reſolvant, evacuent, confugiunt, ac paucum, quod ſupereſt, vitae pabulum ſtudioſe ſubducunt; — in illis, dum ciborum deſiderio ac fame intenſa iam flagrent, ac ſingula debilitatis, inanitionis ac inſomniae ſymptomata, non *Medicum*, ſed

Coquum implorent, ob *putridae*, quam febribus praegressis *nervosis* impertiuntur, titulum, vegetabilia modo pauca, aquosa & succo nutriente destituta, flatulenta concedunt, &, quas morbus non omnes detrivit, vires, imperiose subvertunt ac sufflaminant. Hi, aegrotos, a morbis iam penitus liberatos, ac modo aeris purioris motusque beneficio egentes, vel ad stragula condemnant; vel athmosphaerae a propriis & aliorum halitibus infectae solicite includunt; illi, alios, quos longior a morbo quies, & aucta transpiratio iuvissent, ut citius curasse videantur, vel, quod, Optimatum sub cura, conspicuae mercedis impatientia id iubeat, aut lectulos deserere, aut aeris iniuriis praepostere exponi cogunt; ac saepe morbis *supina* corporis debilioris *positione* praevertendis, haemorrhagiis ac fluxibus per uterum, aut per anum, submittunt; vel in gravidis abortus, — prolapsus in puerperis, pedumque in aliis oedemata inducunt.

Non una igitur, sed multiplex convalescentium conditio est: quae, sicut in declivi, non minus ad morbum, quam ad ipsam salutem, via versatur: ita Medicorum solertiam quam vulgo adhibeant, sibi maiorem requirit. Quod vero potissimum curandae tam ambiguae sanitatis ar-

gumentum conſtituit: eſt illud, quod attenta obſervatio quemcunque docebit: *ſcilicet eâdem, qua prodroma ſymptomata cum morbo futuro conſpirant, ratione, — & ipſam, quae hunc ſequitur valetudinem, praeviae aegritudinis naturam ac indolem plerumque per tempus ſat longum retinere.* Qui febre *inflammatoria*, vel locali ad partem phlogoſi correptus, ſanitatem recuperat: is, multos per dies, interdum per annos, ſub redeuntis, aut & integrae ſanitatis aſpectu, ad eoſdem tumultus inclinat; ac ſtimulo non magno, vel a medicamine, vel a cibis potuque ingeſtis, vel ab iris, aut corporis, vel partis violento exercitio, admoto, in ſimilem priori affectum facillime relabitur. Poſt febres, quae ex *bilioſa* conſtitutione, vel ex abdominali ſaburra originem traxerunt, quemadmodum ventriculi languor ac ciborum faſtidia diutius a morbo continuant; ita vel levis in victu error, convaleſcentes in priſtinam aegritudinem praecipitat. Quem febris *nervoſa* detinuit; hic, a morbo ſuperato, vel curis, ac animi pathemate deprimente, vel ſtudiis praepoſtere ſuſceptis deiectus, vel evacuantibus medicinis, aut diaeta rigoroſiore, ac parum nutriente, vel a venere, haemorrhagiis, ſuppuratione, ſudoribus immoderatis exhauſtus, aut athmoſpherae impurae, noſo-

comiali, diutius expofitus, in priftina difcrimina, vel in hydropem, aut tabem coniicitur. Hominem a febre *periodica intermittente*, vel fponte vel arte reftitutum, quaecunque debilitant, quo magis ille fuperato vicinus eft morbo, aut quo magis cauffa debilitans in priftinae affectionis punctum, feu in diem ac tempus paroxyfmi, inciderit; eo certius ad ftatum, quo emerferat, febrilem reducunt; atque hinc aut evacuans alvum medicina, aut fanguinis detractio, aut fola iam menftrua purgatio, aut moeror animi, aut demum aeris paludum effluviis corrupti, vel humidi frigidique actio, frequentiffimam morbi recidivi occafionem largiuntur.

Quodfi haec vel in illis, quos crifi *perfecta* iudicatos fuiffe novimus, occurrant; quam facile apud alios, qui fanitatem per crifes repetitas longiori intervallo recuperant, — aut qui per metaftafin, vel per morbi mutationem in alium, gravioris aegritudinis pericula evaferunt, convalefcentium variabitur conditio! & quam neceffaria, & fimul quam difficilis eft eorum, quae tam ambiguam ac vacillantem falutem confirmant, praefcriptio! .... Hic etenim febris, pro maxima quidem parte infracta, quo exacerbari alias confueverat, tempore, nunc fingulis, nunc alternis fere diebus, redeunte,

ut omnis iuguletur, aut placidos, olentesque sudores; aut urinas puriformi sedimento instructas, aut utramque simul excretionem, exspectat; — illic, depositae in partem ignobilem, materiae, quae morbum aut fecit, aut ab eodem inducta fuit, maturationem, evacuationem desiderat; aut, si per solita colatoria, quod stimulum, lentamque febriculam continuat, expelli recusat, artificiales abscessus fonticulos, setacea, repetita vesicantia, — aut frequentes blandasque per alvum evacuationes sibi expetit; — in his, omnis, in quem prior aegritudo transivisse videtur, morbus, in irritabilitatis excessu, & chronica quasi systematis arteriosi inflammatione, cum pulsuum frequentia, duritie, calore interno, ac siti coniuncta consistit; & acida mineralia, non sola, sed aromaticis, spirituosis remista, ut Elexirium vitrioli, aut similia, requirit; — in illis, nervosae potius potentiae aut stupor, aut sensibilitas morbosa, secundariam aegritudinem fovet, & grata roborantia, antispasmodicis coniuncta, vinum atque corticem peruvianum, liquorem anodinum, subinde & opium, sibi exigit; — in aliis, a morbo superato, vera laxitas solidorum, ac systematis lymphatici inertia, debilitatem comitantur: & statum convalescentis, aut foe-

minae, aut viri, *chloroticis* simillimum aut in corpore universo, aut, post morbos locales, in partibus, inducit: atque, sub victu nutriente, frictiones, equitationem, & corporis in aere campestri exercitium, aquas martiales, aut ferrum, corticemque chinae, aut frigida simul balnea, & fascias exposcit; — in aliis demum latens in corpore, praevium ante morbum, dispositio, aut acre rheumaticum; arthriticum, scrophulosum, vel aliud, in diversam ab illo aegritudinem evolvitur; quae, sicut perfectae valetudinis recuperationem diutius praescindunt: ita peculiarem medentis attentionem, & sedulitatem communi maiorem efflagitant; & quam ambigua convalescentium conditio, quam difficilis recta eorundem curatio in multis esse soleat, abunde manifestant.

Sed ne limites praescriptos Oratio excedat, Vos nunc compello, egregios Artis Apollineae Candidatos, TE FRANCISCUM NOCETTI, atque TE IOSEPHUM DOMINICUM BONFICUM, Ticinenses, TE ANTONIUM FRIERI, Tyrolensem, ac TE AUGUSTUM CRAMER, Bado-Badensem, accedite, & quam Vobis studio indefesso parastis, mercedem accipite! Tu egregie NOCETTI, priusquam Medicinae te traderes, naturae in corporum

fingulorum principiis ftruendis myfteria fcrutari voluifti, & qua, hoc ipfo in ftudio colendo, felicitate non communi progreffus es; folidiffimum fimul Medicinae fundamentum pofuifti. TU, morum fuavitate, ingenio ac induftria fingulari bonis omnibus dilecte BONFICE, quos fors TIBI bona, hac in alma Mufarum fede honorificos Natales conceffit: hos, qui *donum* tunc fuerant, ut *meritum* nunc TUUM confiderari fecifti! TU, dulcis quoque meae, Patriae BADENSIS fili digniffime, CRAMERE! quod probitatis eximiae, indefeffi laboris, ac felicioris ingenii hac in alma TICINENSI Academia retulifti, teftimonium, hoc TIBI, elegantiffimam ac Civium candore, humanitate, probitate non minus, quam pace, Europae quondam conceffa, celebrem in Urbem reduci, RASTADII fiduciam, qua fere quinque abhinc luftris, nec hodie in eandem ingratus, fruebar, honorificentiffimam merebitur. I felix! & fub dulci Principis, CAROLI FRIDERICI, TRAIANI in fubditos amorem paternum fuperantis, Imperio, Civicam TIBI necte Coronam! — Haec, frontem quoque TUAM egregie FRIERI, quondam exornet! nunc *lauro*, quem dilectis Apollo filiis concedit, fub pilei imagine, caput, — *annulo* hoc, digitos cin-

gite, ac equeſtris dignitatem honoris in miſerorum valetudine tuenda quaeſitote! Quem VOBIS aperio, liber, continuandi VOS ſtudii, — & quem claudo, hic naturae ſaepius, quam ambiguae theoriae, interrogandae neceſſitatis, commoneat! ad ultimos Amici amplexus venite! felices aliorum felicitate eſtote!

IOSEPHI WENZEL

MED. ET CHIRURG. DOCT.

DISSERTATIO INAUGURALIS

DE

OSSIUM ARTHRITICORUM

INDOLE.

Moguntiae 1791.

LECTORI S.

IMmortalis CAMPERI *demonſtrationes anatomico-pathologicas (opus magnae ſane utilitatis) ſuadente praeceptore perill.* SOEMMERRINGIO, *iam ante duos continuare decrevi annos. Extremitatum enim inferiorum, quae ſupereſt expoſitio & anatomica & pathologica, eiuſdem mihi videbatur momenti, ac ſuperiorum. Abſolutum etiam eſſet opus, ſtudium cum per biennium fere omne in id impendi; verum de quibuſdam morbis chirurgicis hucuſque in-*

complete peractis, fusius disserui libuissetque simul, quae observavi a natura iterato stabilita, quam ut incerta (fugiunt enim talia tempus) ea tradidissem. Insuper tabulis formaque illa, quibus B. CAMPERUS *suum decoravit opus & meum instruere propositum est. Quae omnia operis prorogarunt absolutionem. Angustius igitur de arthritide selegi thema, etsi satis tritum, attamen nondum exhaustum. Auctores enim quam plurimi essentialem huius morbi neglexerunt partem, ossium nempe mutationis disquisitionem accuratiorem, & quando de morbi sede disputatur, exigui sane momenti non est, ossium arthriticorum indolis cognitio. Equidem non ignoro, viros in arte medica celeberrimos, qui meliora de huius morbi sede commendarunt, ossium ab arthritide vitia, tanquam primarium considerasse criterium.*

Magna ossium morbosorum collectio nostra me iam plures ante annos in has deduxit observationes, quas postea continuo novis augere & cadaverum dissectionibus probare conatus eram.

Si opera, quam describendis talibus vitiis impendero, non inutilis habeatur, plura alio tempore de iisdem tradere decrevi.

OSSIUM ARTHRITICORUM DESCRIPTIO.

IN describenda ossium arthriticorum indole & structura, a superioribus quidem extremitatibus incipere, ordo postulasset; verum cum inferiorum extremitatum ossa praecipue hic morbus invadat laedatque, maiorem etiam eorum copiam coemeteria cuiuscunque praebeant loci, sicque generalia huius generis affectionis ossium morbosae signa, melius ex iis, quam ex prioribus abstrahi possint, eorum praemisi delineationem.

OSSA COXARUM.

An dextri, an sinistri lateris ossa haec saepius dicto laborent morbo, non omnino discernere leve est. Inter quindecim collectionis nostrae ab illo octo, septem ab altero morbosa sunt.

Sexum, quem prae altero invadat, aeque dicere difficile est.

Eorum aliqua anchylosi cum sacro osse iuncta sunt; plurima non. Partim respectu ma-

gnitudinis levia, tenuia, angustisque & exilibus pubis, nec non ischii ossibus sunt instructa, ita ut articulo excepto non parum cum iis consentiant coxis quarum femora luxata. E contrario alia magna, ponderosa itemque crassa sunt.

Exceptis articulorum caveis partibusque in vicinia sitis, in quam plurimis os reliquum sanum, solius tuberis forma mutata videtur.

In duabus latus acetabuli internum pelvis respiciens caveam ad semiunciam protrusum est, tribus aliis idem, at incipiens tantum est malum.

Acetabula tunc vel angusta sunt & minore comprehenduntur volumine, vel ossa sunt minus crassa & ponderosa.

In plurimis nihil huius acetabuli mutationis cernitur, & vel robusta ossa sunt, vel acetabula magis minusve superficiaria amplaque.

Numerus coxarum profundarum maior; minor vero superficiariis instructus est acetabulis. Ratio in iis, quas nos servamus circiter prehenditur, ut 12. ad 3.

Vix non omnia rotunda gaudent figura acetabula. Profundorum diameter pollices duas lineasque circiter quatuor, altitudo pollicem & lineas metitur quinque.

Planiorum magis seu superficiariorum dia-

meter uncias itemque lineas duas, altitudo vero novem ad decem usque metitur lineas.

Sani omnino, quod contra censetur acetabuli diameter pollice uno decemque lineis, altitudo vero undecim prehenditur lineis.

Sana si spectentur itidem acetabula eorum diameter ab incisura inferiore ad oppositum marginem evidenter maior esset eo, qui ab interiori versus pubis ileique iuncturam respiciente exit margine & in opposito finitur inferiore, si nempe acetabulum inferius uti superius clausum esset, quandoquidem pars eiusdem superior ovali magis quam rotunda gaudet figura.

In huius generis (arthriticis nempe) morbosis ossibus vero totum quantum acetabulum cernitur rotundius. Plerumque acetabuli margo superior quidquam introrsum vel deorsum versus inferiorem depressus est (quo nempe ovalis magis oritur figura) quo fit, ut ab ea coxae parte, qua ramus pubis horizontalis ilei osse iungitur, quasi planum inclinatum ad marginem acetabuli descendit superiorem, quod sursum ad spinam ilei inferiorem distincte procedit. In coxis arthriticis vero superficies haec ab adaucto acetabuli volumine vere tota tegitur & sursum properat, non ut in praecedentibus descendit. Solum in iis coxarum ossibus arthriticae indo-

lis, quorum acetabula vi morbi prolongata simulque vero augusta sunt, haec superficies libera, inque planum horizontale extensa est.

Posterior seu exterior acetabuli margo in plurimis hisce ossibus ob novam, quasi vallatam osseam materiam, uno pollice lineaque una, in aliis semipollice tamen maior est ac in statu naturali.

Oritur ergo hoc modo retro acetabulum planum quoddam, quod cum isto ex iunctura ilei ischiique osse pollicis unius linearumque aliquarum latitudine, in primis coxis (ubi nempe osseae materiei novae latitudo pollex unus & linea est) latitudinem pollicum duorum triumque linearum attingit; in alteris vero (ubi tantum semipollicis latitudo est novae materiei) unius tertiique pollicis quadrantis.

Exinde luculenter explicandus est ille mox maior, minorve alias in diu arthritide passis tumor, quem cum in exteriori coxae parte observamus, pro luxatione femoris definire non haesitamus.

Si porro sanae cernuntur coxae, in anteriori ovale foramen versus directo acetabuli margine, invenimus incisuram ratione magnitudinis satis variantem, qua hoc in loco acetabulum paullisper hiat. In arthriticis ossibus super hanc incisuram pons quasi extensus, materia consistens ossea. Introrsum in cavea nempe

articuli pons hic vel lamina ossea quasi patera, seu lanx excavatus est, & non solum superioris acetabuli partis formae quam maxime respondet, sed & anteriorem caveae articulatoriae marginem respectu altitudinis posteriori perfectissime adaequat.

Sub osseo hoc ponte in plurimis tali morbo affectis ossibus foramen deprehenditur, cuius facies interna ab adiacente ischii parte, externa vero a nova generata ossea materie formatur.

Foraminis forma perquam differt, ovalis tamen saepius ac rotunda apparet.

Eiusdem altitudo non insignis, plerumque trium seu quatuor linearum.

Ut plurimum extrinsecus tantum cernitur apertura haec; in ipsa cavea articulari vero omnis incisura nova impleta est ossea materie; subinde tamen hic parvus ductus ad caveam ipsam continuatur & illinc altero patet fine.

Quae ab ischii osse formatur paries interna huius foraminis & foraminis ovalis simul marginem constituit posteriorem in plurimis tenuior exiliorque fieri, ac in statu sano esse videtur.

Plerumque in ipso acetabulo neque prehenditur vestigium, ubi nova inceperit ossea materies. In aliquibus tamen versus acetabuli marginem distincta videnda est linea separatoria,

veteris nempe recentisque ossis, & progrediens ab hinc ulterius nova ossea materies, quando ad marginem venerit acetabuli, extrorsum recedit, verosimiliter ob novam circa femoris caput exortam osseam coronam, quae priori circulo circa acetabulum firmiter incumbit.

Potissimum superior acetabuli paries laevis politaque quasi, caetera vero huius caveae pars magis minusve inaequalis, & aspera reperitur. Raro politura haec ultra acetabuli dimidium se distendit. Paucissima denique sunt acetabula, quibus nulla laevitas, vel quae omnino inaequalia inveniuntur. In diversis quasi facieculae politae regulares arte factae observantur.

Ut plurimum laevis illa superficies fungi adinstar magis vel minus perforata est, ast saepe etiam extra hanc superficiem adhuc alia reperiuntur foramina magnitudinis valde diversae, & videtur perniciosior morbi gradus adesse, quando interna haec superficies acetabuli valde foraminibus scatet.

Laevis enim illa arctaeque compagis superficies conteri prius omnino debet, quam illa cellulosa magis apparet ossis pars, quam foramina incidere obvium est.

Acetabuli incisura, uti iam supra monui, in plurimis tota omninoque nova expleta est

offea materie, partem tantum fi exceperis anteriorem, ubi pontis adinftar offa materies applicata invenitur. Fruftra in quibufdam quaeritur locus ille, ubi olim incifura erat, tam plana & aequalis tota cernitur cavitas.

In aliis incifurae fitus formaque fimul vel fulco exiguo, vel margine a nova exorta materie offea parum prominente difcernendus eft.

Ad foffam quod attinet ligamenti fufpenforii feu teretis infertioni infervientem, defideratur illa omnino.

Si facies offeae materiei novae ad prorogandam vel ampliandam articuli caveam applicatam fpectetur externa, utplurimum inaequalis invenitur atque diverfis valde, maioribus minoribufque offeis laminis & exoftofibus obfeffa. Ifchii tuberis forma confueta plerumque mihi mutata videtur, magis enim expreffus, pluribus quafi inftructus facieculis novaque fubinde etiam adauctus offea materie, quae pulvinaris adinftar ei incumbit, tuber apparet.

In planioribus feu minus profundis acetabulis, femur luxationis periculo haud difficulter & quidem fecundum omnes directiones expofitum eft (*).

(*) Idem verofimiliter morbus in equi pelvis aceta-

FEMORA.

Quam supra monuimus difficultatem in discernendo, cuius lateris ossa saepius hoc morbo corripiantur, hic exemplo statuitur, inter

---

bulo dextro, quam in collectione nostra servamus, observari licet.

Figura acetabuli naturalis parum tantum mutata videtur.

Nova quidem ad eiusdem marginem seu peripheriam exorta est ossea materies, at copia exigua, quare etiam tantum paullo profundius ac in statu prehenditur sano.

E contra os ischii ad totum externum acetabuli latus multo magis laborat, ac id in homine pro more solito accidit. Carie enim quadam hoc loco correptum est, qua os diversimode perforatum, multasque habet fissuras.

Incisura acetabuli omnino nova repleta est ossea materie & quasi deleta, sic ut excepto parvo hiatu versus foramen ovale, quo loco in statu sano incisura patet, neque minimum eiusdem reperitur vestigium.

Facies acetabuli interna deorsum ac retrorsum laevigata, splendens atque subtiliter perforata est; sursum ac introrsum vero gaudet adhucdum naturali suo colore substantiaque illaesa. Luculenter admodum hic patet, uti color texturaque ossis naturalis per frictionem perpetuam & laevigationem gradatim deperditur & quomodo cum candidiore ossis colore, simul & fissurae, foramina, laevitasque apparent. Qui pelvis cavum respicit acetabuli paries quidquam propulsus est, simulque scaber, parvis obsessus exostosibus, cribratus, & fissuris denique mutatus.

femora enim hoc morbo affecta triginta quatuor, sedecim a dextro, octodecim ab opposito sunt latere.

Plurima excepto capite articulari, caeterum omnino sana sunt. Duo a morbo rachitico paullulum incurvata sunt, quibusdam aliis in diaphysi sunt exostoses parvae, quarum origo vero forsan & alii adscribenda est morbo. Plurimorum condyli carent laevitate; in paucis tantum, & quidem saepius in interno maiori reperitur.

Ipsum femoris collum subinde, sed non frequenter (ratio circiter est, ut 8. 36.) omnis expers est effusae materiae osseae & exostosium inde ortarum; plerumque vero tantum de posteriore eiusdem latere hoc valet. Idem videtur quidquam brevius, etsi revera non est, ob constantem nempe (quod dicere licet) circa capitis peripheriam exortam novam coronam osseam, quae retrorsum in aliqua a colli distantia excurrit; collum vero ipsum omnino intactum ad caput usque adscendere finit.

E contra in anteriore colli femoris latere fere semper plures vel pauciores, maiores seu minores adsunt exostoses. Diceres materiam osseam pro conficiendis illis exostosibus a femoris capite defluxisse.

Caput femoris articulare unumquodque ar-

thritide laborans in margine ſuo, nova uti iam ſupra dixi coronide oſſea a morbo producta, ut plurimum circumcinctum eſt. Sequentes in hiſce ſertis ſeu coronis obſervandae ſunt varietates.

Vel enim quaquaverſum a collo femoris exporriguntur, capitiſque ambitum eiuſdem marginem verſus valde adaugent, vel retrorſum ſecundum capitis diametrum maximum in directione colli femoris currunt, ſicque caput in longum magis extendunt.

Varietas prior rarius occurrit altera. Primi generis femorum capita (ampla nempe & magna) ſuperficiariis, magnis ampliſque reſpondent acetabulis; ſecundi (quorum capita in longum protenſa ſunt) anguſtioribus & profundioribus.

De ſuperficialibus autem acetabulis ſupra annotavi rariora eadem eſſe ac profunda, convenit igitur cum eo, quod modo de femorum capitibus arthriticis dictum eſt.

Porro vel nullatenus coronae oſſeae circa caput obſervatur initium, ita, ut capitis articularis ſuperficies in illam quaſtranſire videatur & tota ſuperficies omnino aequalis ſit.

Vel parva ubi incipit obſervatur protuberantia, quae ſimul indicio eſt, ubi ſanum & naturale deſiverit acetabulum, nova vero circa eiuſdem marginem inceperit oſſea materia.

Subinde haec corona ossea corticis mox crassioris mox tennioris adinstar circa posterius femoris capitis segmentum circumiacet, quin in sui fine observentur exostoses. Ut plurimum vero ex eo una vel plures, maiores seu minores prodeunt exostoses, vel quod etiam fieri solet, iterum versus caput articulare reflectit, & sic eiusdem volumen, non vero uniformiter adauget.

Inter locos, quibus hae plerumque observantur exostoses, sequentes numerandi sunt.

1) Infra foveam istam parvam in capite articulari, quae ligamenti suspensorii seu teretis inservit insertioni (*).

2) In anteriore colli femoris parte, exostoses vero ipsi collo adhaerent. Quoad coronae osseae (ut nuncupavi) originem, a fovea ista pro ligamenti suspensorii insertione derivari debere videtur. In quam plurimis enim distincte videmus, uti ossea materies ab illo loco capitis

(*) Sine dubio exostosis haec toties hic observatur, quoniam nempe exacte illi acetabuli loco concinna est, ubi acetabuli exitus reperitur, qui uti iam supra dictum est, saepius nondum omnino nova impleta est ossea materie. Per hanc exostosin vero caput femoris maiorem acquirit firmitatem & praesente agenteque in id vi non ita cito deorsum cedit.

articularis marginem versus descendat, seu ut dicam, defluat hacque via superius citatam exostosin formet, & tunc demum caeterum capitis marginem circumdet, qua via ligamentum capsulare progredienti osseae materiae quasi limites ponit.

Forsan vero ex iisdem caussis eodemque modo & in caetero femoris capitis margine nova haec exoritur ossea materia & non a dicto ad caeterum marginem ascendit loco.

Fossa ligamenti teretis insertioni destinata in multis ita deleta est, ut nullum amplius eiusdem observetur vestigium.

In aliis parvus adhucdum recessus hoc in loco reperitur.

Modus, quo evanescit haec fovea triplex invenitur, vel enim defluens seu descendens ad capitis femoris marginem ossea materia eam implet, vel parva quaedam osseae materiei separata pars cuneoli seu coni adinstar eam complet, vel (quod etiam non alienum esse putem) per continuam capitis laevigationem, qua manifeste decrescere debet, subducitur. Plerumque forma curvaturaque capitis femoris globosa omnino mutatur. Praesertim vero id contingit, quando nova materies ossea in inferiore capitis margine ample se extendat, & ad superiorem

eiuſdem marginem oblique & retrorſum prolongatur; caput articulare tunc minus globoſum & rotundum fit, magis conſimile eſt plano inclinato, ſuperficies eiuſdem fit maior, inferius plerumque acutam admittit formam, & huc maxima eius referenda eſſe videtur altitudo, cum in ſtatu ſano ſupra foveam pro ligamento ſuſpenſorio reperitur.

In quibuſdam dimidia fere capitis pars nova obducta eſt oſſea materie & prorſus inaequalis.

Plurimorum capitum anterius ſuperiuſque latus reperitur laeve, ſaepe vero etiam ad medium capitis uſque ſe extendit politura.

In aliquibus maxima capitis articulatorii pars invenitur polita. In paucis tantum poſteriorem occupat faciem.

Raro ad eam capitis partem extenditur politura, quae infra foveam pro ligamento ſuſpenſorio ſita eſt.

Ut plurimum pars ſeu facies polita, ſegregata, ovalis ſeu rotunda apparet.

In iis, quae nos ſervamus femora, loca omnia laevigata ſubtiliter perforata obſervantur.

In quibuſdam femorum capitibus manifeſta cernitur caries. Ampla eroſa foramina oſſis penetrant ſubſtantiam, & quidem uti luculenter

videre est in iis locis, ubi antea politura aderat. Maior ergo morbi gradus in iis videtur, mitior e contra censendus, si laeve tantum reperiatur caput.

Quod ad structuram femorum capitum arthriticorum attinet internam, aeque manifesta ea inter & sana reperitur differentia. Serra enim & plura femorum sanorum & arthriticorum dissecuimus capita & constanter tunc observare nobis licuit priora (sanorum nempe capita) exterius tenuissima circumcincta seu obvoluta esse lamina ossea, quam immediate attingit diploe fere ubique aequaliter conditionata, seu cellulis undique fere aequaliter magnis instructa; Posteriora vero (arthriticorum femorum capita) iis in locis, ubi in externa superficie laevia reperiantur, cortice obducta esse quasi eburneo, ita compacto & colore simili albido flavo, cellularem item contextum osseum (vulgo diploen), corticem hunc insequentem multo, ad capitis circiter medium usque esse arctiorem seu densiorem. Nihil manifestius hoc reperiri potest discrimine, si enim pars in femoris capitis superficie laevigata adhuc exigua reperiatur; caeterum vero caput adhucdum incolume, interna capitis substantia, quando serra dissectum est in illa tantum parte

polita,

polita, arcta, alba & eburnea; in caetera vero peripheria tenui illa lamina ossea & diploe laxiori instructa invenitur. Quod sufficienter probat mutationem hanc in capitis femoris substantia interna a morbo derivandam esse.

Denique condyli femoris subinde (non enim frequenter perquam observatur, imo in iis femorum ossibus, quorum capita arthritide valde laesa reperiuntur) cortice quasi osseo prorsus obducti sunt, cuius (corticis) superficies, modo in hoc, modo in illo condylo laevigata est, simulque perforata. Servatur tale femur in collectione nostra, ubi cortex crassus, firmus in ea anterioris lateris incipit regione, cui patella insidet, postea descendit, condylos femoris obducit totos & demum ad latus condylorum posterius ascendit, ubi in suprema eorum regione desinit. Pulvinaris adinstar haec lamina ossea femoris obvolvit condylos, forsan hac ex caussa, ut condyli ipsi contra vim morbi tueantur, seriusque laedantur. Corticis huius margo ad latera condylorum reflexus, superficies ubique, excepto tantum in condylo interno loco, qui laevigatus & foraminibus obsessus reperitur, inaequalis est. Subinde tam & laevis in alterutro condylo reperitur locus, quin simul cortex talis osseus obducat condylos.

CRURIS OSSA.

Tantum nobis in tibiis licitum eſt conſiderare ab arthritide mutationes; fibulas enim affectas deſideramus.

Alterius tibiae ſuperficies articularis ſuperior uno tantum loco condylum externum verſus affecta eſt. Laevis illa & ſubtiliter perforatus eſt.

In altera vero articulus multo magis deſtructus reperitur.

Condylus nempe internus, qui cum externo in ſtatu ſano horizontalem admittit ſitum ſeu directionem & tantum paullo magis in ſuperficie excavatus invenitur, hic in latere exteriore oblique perquam deorſum laevigatus eſt ſimulque ſplendens, & fere omnino perforatus.

Femoris ergo condylo interno hoc in latere exiguum tantum ſupeiſuit fulcrum.

Foveae ligamentorum cruciatorum inſertioni deſtinatae duae, quae duabus interiacent ſuperficiebus articularibus, anterius nempe & poſterius, tantum pro parte adhuc reperiuntur, ſimulque morboſae, ita, ut manifeſto appareat, ligamenta cruciata laboraſſe morbo. Duo parvi illi proceſſus, qui inter nominatas obſervantur fo-

veas omnino desiderantur, haecque pars intermedia, inaequalis alias, in horizontale, splendens laeveque mutata est planum.

In tertia demum tibia tota superficies articularis in unum quasi & fere omnino aequale mutata est planum. Deletae sunt foveae pro insertione ligamentorum cruciatorum, itemque parvi processus ipsis interiacentes. Singulae superficiei articularis (quarum duas semper invenimus) margo, qui in statu sano circa excavatam partem quidquam elevatur, hac in tibia excavatae parti omnino aequalis reperitur. In media superficiei articulatoriae parte locus reperitur laevigatus, colore gaudens eburneo, simulque perforatus.

Naturalis igitur articuli firmitas, seu ea, qua homo in statu pollet sano, non potuit non diminui.

PEDIS OSSA.

Quae vidi arthritide affecta, in cadaveribus reperi; raro enim ob exiguitatem in coemeteriis inveniuntur. Interim tamen haud dubito, quin & in his eadem, pro morbi gradu, observentur signa characteristica.

OSSA EXTREMITATUM SUPERIORUM.

Uti coxa, ita similem in modum etiam, rarius tantum, scapula ab arthritide destruitur. Superficies articularis praeternaturaliter per novam exortam osseam materiem extenditur, laevigatur, simulque foraminibus obsessa apparet. Servatur huius generis specimen illustre in Museo SOEMMERRINGIANO.

HUMERUS.

Cum rariora itidem humerorum ab arthritide affectorum sint specimina, etiam de eo, in quod nempe latus saepius vel atrocius id agat malum, haud mentionem facere tentabo.

Quae possidemus exempla paucis describam. Incipiam ab eo, quod minime destructum reperitur.

In hoc capitis articularis media & externa pars, excepta lamina ossea tenui, exteriorem eiusdem partem obducente, adhuc incolumis omnino reperitur; interna vero scapulae articulum versus directa capitis pars quasi resecta est, indeque exorta superficies polita & perforata.

Ad basin huius laevigatae superficiei, exostosis, durante morbo orta, satis firma, super-

ficiem illam versus directa, interius leniter excavata, simulque aspera & perforata prostat. Exinde incisura quasi formata est, cuius inferior pars, quam exostosis illa format capiti fulcro inservire videtur. Inferior humeri articulus similiter affectus est.

Lamina illa ossea, ut plurimum quidem tenuis, quae inter foveas istas pro olecrano & ulnae processu coronoideo in statu reperitur sano, hic omnino deleta est. Trochleae forma quidem, sed non omnis superest substantia, multo exilior, etiam inaequalis est, & in eiusdem tubere exteriore locus observatur politus, & foraminibus perforatus.

Insuper condyli ambo exostosibus deformati sunt.

Alterius humeri caput vix nomen adhucdum meretur, similius enim est exostosi magnae, deformi, partim tuberosae & partim politae, oblique deorsum humero adhaerenti, superius & posterius tantum exigua adhucdum reperitur capitis pars incolumis, caetera multo maior in oblique introrsum descendentem, simulque maxima ex parte politam & perforatam mutata est superficiem.

Forma eiusdem pene ovalis est, & magnitudo plani laevigati adaequata reperitur scapulae

ſuperficiei articulari. Inferius & anterius ſuperficiem hanc nova materies oſſea coronae adinſtar robuſtae & exterius tuberoſae circumdat, quod ad maiorem laeſi articuli firmitatem certe non parum confert.

Humeri vero eiuſdem articulus inferior omnino ſanus reperitur.

Tertii humeri caput articulare non minus ac praecedentia naturalem ſuam amiſit formam; non enim globoſum, ut in ſtatu ſano, ſed plano inclinato paullulum tantum elevato ſimilius reperitur. Superficies eiuſdem (ſi caput dicere auſim, magis enim fungum refert) non rotunda, ut in ſtatu naturali, ſed incertae figurae, magis multangulae, ſimulque omnino laevigata eſt, foraminibus maxima ex parte intermixta, & colore ſubflavo-eburneo. In ſuperficiei huius margine nova cernitur oſſea materies, quae vero non circum circa ſe diſtendit.

ANTIBRACHII OSSA.

Ulnam poſſidemus, cuius ſuperficiem articularem inferiorem nova omnino obduxit oſſea materies, quae anterius & ad latera in aliqua ab oſſis diaphyſi diſtantia aſſurgit & mox deſinens quaſi vallum, ſeu canalem circa maximam

ossis partem format; inferius vero, ubi ulna cum carpo articulatur, tota laevigata reperitur.

Ipse processus styloideus ab accessa nova ossea materia augmentum cepit, & in duas quasi divisus est facieculas politas.

Articulus ulnae superior omnino sanus est.

Vidi e contra superficiem ulnae articularem superiorem valde affectam & distensam; inferiorem vero tantum exigue.

In radiis etiam vel solum in superiore, vel tantum in inferiore, vel denique utroque simul articulo prehenditur morbus.

Si primum, tota subinde superficies articularis (servamus huius generis specimina in collectione nostra) nova obducta est ossea materie, quae simul circum circa in margine quasi defluxisset, reperitur & sic uti supra de ulnae articulo inferiore dixi, quasi vallum seu canalem circa ossis diaphysin constituit. Ipsa vero superficies articularis laevigata, colore subflavo-eburneo, & perforata invenitur.

Si alterum (quando nempe inferior radii articulus tantum laboret) & illa superficies, qua cum carpo, & altera, qua cum ulna articulatur radius, affecta reperitur. Interea tamen haud nego unam tantum etiam dictarum superficierum laborare posse.

Utrumque vero ſit, ſuperficies articularis affecta, nova vel omnino, vel pro parte ſaltem circumdata eſt oſſea materia & ſic praeternaturaliter diſtenſa ſimulque in ſuperficie laevigata, ſubflava, & cribrata eſt.

Si tertium (quando nempe in utroque radii articulo ſuperiore & inferiore reperitur morbus) eadem quae iamdum recenſui, obſervantur phaenomena.

MANUS OSSA.

Quae de pedis commemoravi oſſibus, eadem & de his valent.

OBSERVATIONES IN CADAVERIBUS INSTITUTAE.

Obſervatio I.

Factas in oſſibus, quae coemeteria praebuerunt, hucuſque recenſitas obſervationes, quam libenter a natura ſtabilitas vidiſſem, non eſt quod moneam; diu deſideravi occaſionem, quae tandem fauſta, menſe Ianuario 1790. ſeſe obtulit mihi.

Foemina, quae multos per annos arthritide laboraverat vehementer, ita ut inter alia, quae ab hoc morbo in totius corporis articulis paſſa eſt incommoda, etiam extremitatum inferiorum

ſiniſtra, altera multo brevior facta ſit, ut tantum pedis digitis, non vero planta inſiſtere potuerit, & fulcro ſtipata circumire coacta fuerit, tandem extincta erat, & ad theatrum deportabatur anatomicum.

Coxae obliquum & inaequalem tenebant ſitum; cavitas tamen pelvis interna non deformis, e contra ampla, imo ſolito ſpatioſior erat.

Coxa ſiniſtra altior locata ſupra dextram prominebat. Idem de ſiniſtri lateris trochantere valet.

Totus coxae articulus in ſiniſtro latere multo maioris erat voluminis (tantus erat ambitus, ut luxationem ſuſpicati ſimus, tali enim perquam ſimilis erat) & femur totum oblique introrſum verſus dextrum directum erat, ita ut non parum a linea diſcederet recta, & triangulare igitur ſpatium, quod in ſtatu ſano a muſculo pectineo & obturatorio expletur, omnino evaneſceret. Muſculi hi exiliores inde, breviores multo, ſimulque rugati erant.

Idem de caeteris totius extremitatis valet muſculis, omnes enim erant multo pallidiores & graciliores, quam in oppoſito latere ſano. Simul etiam extremitas morboſa propter retractam pedis plantam circa ſeſqui unciam diminuta ſeu brevior erat oppoſita, planta autem veroſimiliter ob id mutata cernebatur, quoniam

nempe totum fere femoris collum extinctum, quasi in femoris caput transierat, ab acetabulo tectum, & non ut plerumque in statu sano fit, oblique sursum ascendebat, sed magis horizontale directum erat.

Vasa femoris & nervi profundi in illo supra citato spatio angusto inter pelvim & femur coarctata erant.

Articulus motu fere carebat omni, fixus & quasi anchylosi laborans reperiebatur, sic ut & magna vi adhibita, extrorsum non moveri potuerit femur, paullulum tantum antrorsum & retrorsum.

Disquisitione articuli continuata manifesto apparuit, praeternaturalem capsulari ligamento accessisse cellulosum contextum, solito enim multo crassius fuit.

In coxae superficie externa anterius & superius prope acetabulum magna simulque obtusa observatur ossis protuberantia, cuius color magis albus, ac in caetero osse reperitur, ubi ex rubro in lividum transit.

In interna facie, diversa reperiebantur loca, quibus os tenue perquam ac transparens apparebat. Locorum talium peripheria colore gaudebat rubro, media vero eorum pars, albido, ut tenuis lamina ossea.

Circum circa haec loca ſani oſſis eminebat margo, omnino folioſus, manifeſto indicio, quod gradatim ope reſorptionis interna ſeu media pars tenuior facta ſit.

Diſciſſo undique ligamento capſulari, attamen caput femoris articulare, nullo eximi poterat modo. Deſiderabatur pene totum femoris collum & acetabulum ad trochanterem maiorem uſque prolongatum ſeu extenſum erat. Hac ex cauſſa & ut ſimul partes in ſitu appareant naturali cum ill. Praeceptore SOEMMERRINGIO acetabulum ſimul & femoris caput ab exteriore ad interiorem partem ſerra diſſecui.

Acetabulum tunc praeternaturaliter extenſum ſeu longum & una anguſtius, & quoad formam ovale reperi.

Paries eiuſdem inferior dimidia fere ex parte ſuperiore tenuior erat; ambo vero parietes ab acetabuli veteris margine circa ſemipollicem prolongati erant.

Novum hoc oſſeum acetabuli augmentum colore (quod praecipue in parte diſſecta obſervandum eſt) a veteri acetabulo diſtinguitur ſubflavo albo. Videtur ac ſi pauciora vaſa ſanguifera huius novae partis penetrarent ſubſtantiam, cum vetus acetabulum colore gaudet magis rubro. Nova eadem pars interius ver-

ſus acetabuli caveam cartilagine obducta eſt, quae ſimul candidior reperitur. Non minus caput femoris manifeſto extenſum ſeu prolongatum, novaque exorta pars ſimiliter rotunda & cartilagine obducta erat.

Caeterum tota capitis articulatorii ſuperficies cum interna acetabuli facie per multas ſubtiles membranas ſpurias intime iuncta erat, quae niſi deſcindantur etiam magna vi adhibita, tametſi prohibuere caput ex acetabulo eximere.

Tam in tota acetabuli veteris interna, quam in capitis articulatorii veteris ſuperficie omnis pene deleta ſeu conſummata erat cartilago; ſparſim tantum tenuis adhuc reperiebatur lamina cartilaginoſa os obtegens, in aliis vero locis os nudum omnino erat eademque haec loca rubra & quaſi inflammata cernebantur.

Ut firmitas pateat, qua femoris caput cum acetabulo cohaereat, dimidia inferior eorum pars incolumis, ſeu indiſſoluta relinquebatur, ex ſuperiori vero alteram capitis partem eximebam.

Foveae pro ligamenti ſuſpenſorii inſertione, quarum una (in ſtatu nempe ſano) in acetabuli fundo, altera in ſummo femoris capite prehenditur, una cum ipſo ligamento terete omnino deſiderantur.

Simul & incisura acetabuli tota deleta reperitur; nova enim expleta est ossea materie.

Nullum omnino inter femoris caput, internamque acetabuli superficiem observatur spatium, immediate haec ossa se invicem contrectant seu amplectuntur.

In oppositi lateris femore & acetabulo nihil simile quidpiam reperi.

Verum in condylo utriusque femoris externo parvum observari locum manifesto affectum. Cartilago mollis fungiformis erat, colore spadiceo & super circumiacentem sanam cartilaginem paullulum eminebat, etiam alia in parte epiphyseos ossis femoris dextri omnino iamdum deleta erat & os nudum apparebat.

In aliis extremitatum inferiorum articulis nihil reperi, quod momenti esset.

In utriusque scapulae superficie articulari exiguum in eiusdem medio reperi locum fere rotundum, cuius cartilago mollis, subfusca, partim etiam iamdum deleta erat, ita ut parum abfuerit, quin os nudum apparuerit.

In humerorum capitibus vero articularibus cartilaginem omnino immutatam inveni, sana erat quoad structuram & colorem. Articulus humeri inferior in utroque latere iterum morbosus reperiebatur. In tubere nempe, quod

iuxta trochleam exterius situm est radiique inservit articulationi, inferius & antrorsum parvus reperitur locus lentis magnitudine, qui omni plane orbatus est cartilagine, os nudum omnino apparet, & speculi adinstar politum est, simulque splendet. Circumcirca hunc locum cartilago etiam naturalem suam amisit laevitatem & colorem lacteum, cuius loco subfuscum magis admisit, simul etiam in posteriore trochleae latere eiusdem humeri cartilago affecta invenitur & subiacens os in diversis locis iamdum denudatum, nondum vero politum.

Similiter & humeri sinistri tuber & trochleam obtegens cartilago, in priore (tubere nempe) sursum & antrorsum, in altera vero (trochlea) in posteriora latere superius foveam versus pro olecrano affecta est.

Quoad antibrachii ossa in interna olecrani superficie utriusque ulnae cartilago partim affecta, & subfusca erat.

Quae demum radiorum marginem interiorem, quo cum ulna iunguntur tegit cartilago, itidem laborabat, mollis enim erat, spongiosa, subfusca & pro parte iamdum absorpta.

Obſervatio II.

Viri circiter quinquagenarii cadaver ad theatrum perlatum fuit anatomicum. Laboraverat is per multos ante mortem annos arthritide, non quidem feroci, ſed miti & lenta ſeu ſerpente magis. Inveſtigavi articulos maiores tantum, quos iure coniicere poteram morbo hoc affectos fuiſſe. In femorum capitibus vero uti & in acetabulis neque veſtigium mutationis morboſae reperi.

At in condylo utriuſque femoris externo, & quidem in anteriore & ſuperiore eiuſdem parte locus trium vel quatuor linearum reperiebatur, quo cartilago laborabat.

In margine huius affectae partis cartilago aliquantum eminebat & mollis ſimul ſubruberque erat, in medio vero eiuſdem loci omnino deſiderabatur, & os nudum ſcabrumque apparebat. Circumiacens cartilago ſubſuſco prehendebatur colore, manifeſtum affectionis eiuſdem morboſae indicium.

In rotulae utriuſque facie interna & quidem magis extrorſum cartilago puniceo cernebatur colore, item mollis, ſoluta quaſi, fungiformis & ſuper circumiacentem cartilaginem prominens; os vero adhucdum illaeſum erat.

Cum ſuffecerint exſpectationi meae obſervata haec, caeteros non inquiſivi articulos.

Obſervatio III.

Adoleſcens viginti annorum antea omnino ſanus, prima vice arthritide per quatuor ſeptimanas ſatis vehementer laborabat. Reſtitutus eſt brevi, medicaminibus huic morbo convenientibus. Reconvaleſcens in horto domui proxime adiacente deambulans, ſubito quaſi apoplexia tactus decidebat. In lectum deportabatur, ſimulque omnia, quae Ars praebet, adhibebantur remedia, verum fruſtra, altero enim exſpiravit mane.

Sectio cadaveris, quam cel. D. BURCKARD (medicus Noſocomii feliciſſimus, cui pro ſingulari erga me benevolentia grates hic pulice refero maximas) humaniſſime mihi conceſſit, diu exoptatam obſervandi occaſionem praebebat, qualem mutationem in articulis cartilago & oſſa ſimul inirent, ſi breve tantum temporis ſpatium arthritis laeſerit corpus.

Scrutinio ſubieci acetabulum, femoris caput, utriuſque femoris condylos & tybiarum ſuperficies articulares. Nihil vero omnino reperi morboſi, exceptis quibuſdam in femorum condylis locis, quorum cartilago uti faciecula marginata erat.

GENE-

GENERALIA QUAEDAM.

Notatu digna mihi videntur:

1) Quatuor praecipuae huius morbi in partibus duris (cartilagine ſcilicet & oſſe) obſervari poſſe gradus, quorum primus (ab initio nempe morbi) parvulas, irregulares, ſimulque angulosas in cartilagine, vel uno tantum, vel pluribus locis oſtendit fiſſuras. Poſtea cartilago gradatim mollis evadit & naturalem ſuum in ſpadiceum mutat colorem. Simul parva haec ſuperficies affecta elevatur ſeu aſſurgit, ſuper circumiacentem cartilaginem ſanam prominet, & quidem pedetentim magis, ut locus ille affectus volumine maior & una mollior fit. Prominens illa ſuperficies affecta tota inaequalis reperitur.

In gradu ſecundo, quando ſcilicet morbus aegrum vel ſaepius, vel atrocior invadit, vel denique diutius intendit, ſimulque partis laeſae attritus ab articuli motu continuatur, pars illa cartilaginis oſſium extrema obducentis affecta & prominens, ſenſim abſorbetur, tenuior fit & tandem omnis evaneſcit, ſic ut ſubiacens os quaſi involucro ſuo orbatum nudum appareat.

Circumcirca hanc partem cartilaginis ablatam in margine nempe ſanae cartilaginis tunc omnes adhucdum obſervandi ſunt gradus, per quos malum ad praeſentem pervenit.

Exterius nempe ſana adhucdum & lactei coloris prehenditur cartilago, ex cuius peripheria morboſa pars ſe quaſi exfoliavit.

Margo inaequalis reperitur, denticulatus & fiſſuris inſtructus minimis. Sub hac ſana cartilaginis lamina alia diſtincte reperitur, cuius vero ſtructura iamdum & color mutata ſunt, quaeque partis abſorptae cartilagineae adhucdum ſatis aperte indicat habitum. Hanc tandem ſubſequitur os, mollius quidquam, ac in ſtatu ſano & inaequale.

In tertio gradu oſſis exoritur laevitas cui, ſi morbus ſimul ulterius procedat, diverſae magnitudinis accedunt foramina, deſtruitur item ligamentum ſuſpenſorium, deletur fovea pro eius inſertione, & oriuntur exoſtoſes.

Eundem paſſum procedentes in acetabulo mutationes obſervare videntur.

In quarto demum gradu timenda articulum invadit caries, ampla & profunda ſimulque eroſa in femoris capite & acetabulo oriuntur foramina, accedunt ulcera, & niſi potente ſuccurrat manu natura, periculum ſubit aeger.

Quod ipse vidi in viro viginti quatuor annorum arthritide laborante, & alii observarunt Auctores.

2) Omnia ossa arthritide affecta, quae ad proposita mihi inservierunt corollaria ex hominibus a vicesimo circiter ad sex vel septuagesimum esse annum.

3) Non ex uno, sed ex diversis & quidem in & extra urbem sitis coemeteriis eadem esse ossa, manifesto indicio arthritidem apud nos perquam vulgarem esse morbum.

4) Non sine difficultate magna discerni posse ex ossibus hisce morbosis, quinam sexus prae altero saepius hoc afficiatur morbo.

5) Etsi universi sceleti ossa hoc corripi possint morbo & reapse corripiantur, plura tamen ab extremitatibus inferioribus, quam a supernis inveniri affecta.

6) Maximam fere semper reperiri destructionem in coxa & femore, in omoplata & humero, minorem vero in caeteris harum extremitatum articulis.

7) Arthritis si ossa iam valde laeserit, aeque naturae auxilio ac medicaminibus sanari debere.

8) Ossium arthriticorum structuram, habitum, seu indolem, maxime cum ea convenire, quae in ossibus subinde observatur luxatis.

9) Signa offium arthriticorum characteristica effe: fuperficies articularis quoad locum immutata, ut plurimum completa regularis & rotunda, pro excipiendo capite offis articulari fatis ampla, nova adaucta fimulque mutata offea materie, & ut plurimum feu femper fere polita; os caeterum vero, cui ineft, fanum, immutatum, & ut plurimum robuftum. Haec praecipue de offe innominato & fcapula valent.

Offium capita articularia, quae in illas excipiuntur caveas, etfi naturalem fuam magis vel minus amiferunt formam, attamen magna, immo plerumque ob novam illa obducentem & circumgentem offeam materiam ampliora ac in ftatu reperiuntur fano. Exoftofibus faepe magnis deformata funt & plerumque polita. Offis diaphyfis fere femper fana, robufta & omnino immutata invenitur. In aliis articulis, ubi recenfita arthritidis obfervantur phaenomena, ex loco, habitu & figura partis affectae & reliqui offis indole non minus difcerni poteft, an ab arthritide feu luxatione haec offis derivanda fit mutatio. Caeterum difcrimina haec offium arthriticorum effentialia, tunc primum luculenter apparebunt, quando cum aliis hic morbus quoad productos in offibus effectus rite comparetur.

10) Quoad morbi caussam vel materiam (de qua nondum disputare cessarunt Medici) summi hanc ossium arthriticorum disquisitionem momenti esse.

Dicta sufficiant. Quas de bursis tendinum mucosis in vivis arthritide laborantibus aeque ac in cadaveribus, — in partibus patellam cingentibus, — aliisque in articulis collegi observationes non paucas, nec exiguas, una cum tabulis ossium affectorum indolem rite explicantibus, altera occasione typis mandabo.

Finis Duodecimi Voluminis.

ELENCHUS.